

20557
NANARTHARATNAMALA

WITH MEANINGS

P15 : 4

G 33

20557

V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS

292, ESPLANADE ROW

MADRAS

1933.

All Rights Reserved.

జననం : 26.9.1905

మరణం : 6.9.1992.

శ్రీ గుడిమెగ శ్రీనివాసరావు

రైల్వే ఫార్మాడింగ్ ఏజెంట్, హనుమాన్ పేట, విజయవాడ. వారి భార్య జయలక్ష్మి గార్ల
అభీష్టము మేరకు వారి కోడలు

కీ.కె. శ్రీ గుండిమెడ తిరుమలేశ్వరరావుగారి భార్య ప్రభావతి మరియు మనమడు

జి.జె.వి.డి.వి ప్రసాదరావు,

భార్య: పద్మజ, కుమారుడు: అభిరామ్

పద్యావతి సహిత శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివార్ల భవితో యున్న తిరుమల - తిరుపతి దేవస్థాన గ్రంథాలయమునకు సమర్పించిన
సంస్కృత, తెలుగు, హిందీ, ఆంగ్ల పుస్తక భాండాగారము

AUG 1994

ఈ సత్కార్యక్మలం పాల్గొన్నవారు

G. భావనారాయణ, T. లక్ష్మీనారాయణ, N.V.V. భద్రయ్య

సకుమారిరాజుగారి అద్రుమ:

G.J.V.D.V.Prasada Rao

Lecturer in Physics,

2/9-10, Brodiepet,

GUNTUR - 522 002. Andhra Pradesh.

శ్రీ ర. పు.

నా నా ర్థ రత్న మాల

న టీ క ము

ఇరు గ ప దం డ నా థ ప్ర జీ త ము.

ఆత్మార్థములు చూడవలెనని పద్యములు
 గానములు గానములు - అనునది ప్రసిద్ధము
 గానములు గానములు - అనునది ప్రసిద్ధము
 గానములు గానములు - అనునది ప్రసిద్ధము
 గానములు గానములు - అనునది ప్రసిద్ధము

అనునది ప్రసిద్ధము
 అనునది ప్రసిద్ధము
 అనునది ప్రసిద్ధము
 అనునది ప్రసిద్ధము
 అనునది ప్రసిద్ధము

చె న్ను పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్ర కటితము.

1933

All Rights Reserved.

PLACED ON THE SHELF

Date 21-3-95

Printed by
V. RAMASAWMY SASTRULU & SONS,
at the 'VAVILLA' PRESS,
Madras—1933—750.

P15:4
G33

SRI VENKATESWARA
CENTRAL LIBRARY &
RESEARCH CENTRE

Acc. No 20557

Date .....

TIRUPATI.

శ్రీ రస్తు.
నా నాథ రత్న మాల.

స టీ క.

223/11/1731

అవతారిక. ఇరుగప దండనాథుఁ డనుకవి నానాధరత్నమాల యనునీ గ్రంథ మును జేయఁగోరి తాను రచించు గ్రంథమునందు ప్రామాణ్యదార్థ్యము గలుగుటకై తన నానాగ్రంథపరిశీలనప్రాధిమను చెలియఁజేయుచున్నాఁడు:—

మూ. వివిధ గ్రంథసంఘాతవిమర్దవిలిఖితమ్,
యస్య చేతస్సరస్వత్యా విలాసముకురాయ తే. ౧
సోఽయం గ్రంథాని నానాధరత్నమాలాం గుణోజ్జ్వలామ్,
శ్రీమానిరుగపదజ్ఞేశో నాత్యల్పం నాతివిస్తరమ్. ౨

టీక. వివిధ గ్రంథసంఘాతవిమర్దవిలిఖితమ్—వివిధ=నానావిధములైన, గ్రంథ= గ్రంథములయొక్క, సంఘాత=సమూహముయొక్క, విమర్ద=ఒటియుటచేత, విలిఖితమ్=చిత్తరువువ్రాయఁబడిన, యస్య=ఎవనియొక్క, చేత=మనస్సు, సరస్వత్యాః= సరస్వతీదేవికి, విలాసముకురాయ తే = విలాసార్థమైన యద్దమువలె నాచరించుచున్నదో, సోఽయం=అయీ, శ్రీమాన్ = విశ్వరూపంబునైన, ఇరుగపదజ్ఞేశః = ఇరు గప దండాధినాథుఁడను విద్వాంసుఁడు, గుణోజ్జ్వలాం - గుణ = శబ్దాలంకారాది గుణంబులచేతను (రత్నగుణంబులచేతను), ఉజ్జ్వలాం = ప్రకాశించుచున్న, నానాధ రత్నమాలాం = నానాధరత్నమాల యనెడి గ్రంథమును (నానాధ=నానాధంబులనెడి, రత్న = రత్నములయొక్క, మాలాం = హారమును), నాత్యల్పం = మిక్కిలిస్వల్పము కానట్టులును, నాతివిస్తరం = మిక్కిలి విస్తారము కానట్టులును, గ్రంథాని=కూర్పు చున్నాఁడు.

అవ. గ్రంథకర్త తాఁజెప్పగ్రంథముయొక్క వధిని చెలియఁజేయుచున్నాఁడు:—
మూ. కాణ్డైశ్చతుర్భి రేకద్విప్రిచతుర్వర్ణ వర్ణితైః,
సజ్జీర్ణావ్యయకాణ్డాభ్యామితి పద్భిరనుక్రమాత్. 3

టీ. ఏకద్విత్రిచతుర్వర్ణపరితైః-ఏక=ఒకటియు, ద్వి=రెండును, త్రి=మూడును, చతుః=నాలుగైన, వర్ణ=అక్షరములచేత, పరితైః=పరింపఁబడిన, చతుర్భిః = నాలుగైన, కాండైః=కాండములచేతను (అనగా నేకాక్షరకాండ-ద్వ్యాక్షరకాండ-త్ర్యాక్షరకాండ-చతురక్షరకాండలచేతననుట), సంకీర్ణావ్యయకాణ్డాభ్యాం=సంకీర్ణకాండావ్యయకాండములచేతను, ఇతి=ఈప్రకారముగా, షడ్భిః = ఆఱుకాండములచేత, అనుక్రమాత్=పరుసగా, గ్రథాతి=కూర్చుచున్నాఁడు (గ్రథాతియనుపదము పూర్వశ్లోకము నుండి యనువర్తింపఁబడియె.)

అవ. గ్రంథకర్త ముందు పండితులచే జెప్పఁబడియున్న నామలింగానుశాసన హేమశోకాదులకంటె దానుజెప్పెడిగ్రంథమునందలి విశేషమును దెలియఁజేయుచున్నాఁడు:—

మూ. కథితాః కేఽపి నానార్థశబ్దాస్తత్రాన్తరాధ్వనా,
అమీ సలిజ్ఞనిర్లిజ్ఞభేదాద్వేదా భవన్తిహి.

౪

టీ. నానార్థశబ్దాః = నానార్థములుగలశబ్దములు, కేఽపి = కొన్ని, అన్తరాధ్వనా=విశేషముఁ జెప్పని స్థూలమార్గములచేత, తత్ర=ఆగ్రంథములయందు, కథితాః = చెప్పఁబడియున్నవి, అమీ=ఈగ్రంథమునందుఁ జెప్పఁబడియున్న నానార్థశబ్దములు, సలిజ్ఞనిర్లిజ్ఞభేదాత్=సలిజ్ఞనిర్లిజ్ఞముల నెడిభేదములవలన, ద్వేదా = రెండువిధములుగా, భవన్తిహి=అగుచున్నవిగా.

మూ. సలిజ్ఞాన్సప్తథా కృత్వా స్త్రియాం పుంసి నపుంసకే,
స్త్రీపుంసయోః క్లీబపుంసోస్త్రీనపుంసకయోస్త్రీషు.
శబ్దాః పుంసస్త్రీయః క్లీబాన్నానాలిజ్ఞానలిజ్ఞకాః,
ప్రాయః క్రమాత్ప్రవక్ష్యామి కాన్తాదీన్ ద్వ్యక్షరాదిషు.

౫

౬

టీ. సలిజ్ఞాన్=నియతలింగములైన, శబ్దాః=శబ్దములను, స్త్రియాం=స్త్రీలింగమునందును, పుంసి=పుంలింగమునందును, నపుంసకే=నపుంసకలింగమునందును, స్త్రీపుంసయోః = స్త్రీపుంలింగములయందును, క్లీబపుంసోః = నపుంసకపుంలింగములయందును, స్త్రీనపుంసకయోః = స్త్రీలింగనపుంసకలింగములందును, లిషు = పుంస్త్రీనపుంసకలింగములయందును, సప్తథా=ఏడువిధములుగా, కృత్వా=చేసి, పుంసః=పుంలింగములను, స్త్రీయః=స్త్రీలింగములను, క్లీబాన్=నపుంసకలింగములను, నానాలింగాన్ = ముల్లింగములునుగల, అలింగకాన్=నియతలింగములుకాని, కాన్తాదీన్=కాంతాదిశబ్దములను, ప్రాయః = తఱుచుగా, ద్వ్యక్షరాదిషు = ద్వ్యాక్షరకాండము మొదలైనకాండముల

యందు, క్రమూత్ = వరుసగా, ప్రవక్ష్యామి=చెప్పగలను. అనఁగా దాను జెప్పెడి గ్రంథమునందలి శబ్దములు స్త్రీలింగములును బులింగములును నపుంసకలింగములును స్త్రీపుంలింగములును నపుంసకపుంలింగములును స్త్రీనపుంసకలింగములును ద్రిలింగములునని సలింగము లేదువిధములనియును, ద్రిలింగము లగుశబ్దములు అలింగములనియును సీసలింగభేదములు 'ప్రాయః' అనియు 'ద్వ్యక్షరాదిభి' అనియు జెప్పినందువలన నేకాక్షరకాండమునందు లింగభేదముల విశేషముగఁ జెలియఁజేయలేదనియును ద్వ్యక్షరాదికాండములయందు నన్నిశబ్దములకును లింగభేదము జెలియఁజెప్పఁబడిన దనియును దాత్పర్యము.

అవ. ఇపుడు గ్రంథకర్త తాను జెప్పెడి గ్రంథమునఁ బ్రతిశబ్దమునకును లింగమును జెప్పఁగా గ్రంథనిస్తార మగునని తలంచి యొక్కొకలింగములపదంబులకు గుఱుతును జెలియఁ జెప్పుచున్నాఁడు.

మూ. రూపభేదాత్సాహచర్యాత్కర్తృత్వా వా విభావయేత్,
లిక్తాన్యథాని త్వంతం వా పదం పూర్వేణ నాన్వయి.

టీ. రూపభేదాత్=(నామములయొక్క తుదినున్న దీర్ఘము విసర్గము బిందువు ఇవి మొదలైన) రూపభేదంబులవల్లకు, సాహచర్యాత్=(అరూపభేదంబున నెఱుంగరానిహలంతశబ్దములను లింగంబు నెఱుంగఁదగినశబ్దంబులయొక్క) సాన్నిధ్యమువల్లను కంఠోక్త్యావా=(నుందుఁజెప్పిన కంఠసాహచర్యంబులచేతం జెలియరానిశబ్దంబుల సీహమిలింగమని) చెప్పుటవల్లను, లింగాని=పుంస్త్రీనపుంసకలింగంబులను, విభావయేత్=తెలియవలయును, అథాది=ఆధశబ్దము మొదలఁగలిగినదైనను, త్వంతంవా = తు అశబ్దంబు తుదియందు గలిగినదైనను, పదం=పదము, పూర్వేణ = పూర్వపదంబుతోఁగ నాన్వయి = అన్వయముగలది కాదు.

అనఁగా 'అర్కొమఘోని స్ఫటికే' అనుస్థలంబున అర్కశబ్దము విసర్గాంతమయ్యుండుటవలనఁ బులింగమనియు, 'త్రికం పృష్ఠాధరేత్రయే' అనుస్థలంబున త్రిబ్దముబింద్వంతమయి యుండుటవల్ల నపుంసకమనియు 'నేమ్యాంశూపస్య చత్రికా' అనుస్థలంబున త్రికాశబ్దము దీర్ఘాంతమయి యుండుటవలన స్త్రీలింగమనియు నీతీరున రూపభేదంబువలనఁ జెలియవలయు ననియు, నామలింగానుశాసనము మొదలైనవానియును సాహచర్యశబ్దంబులకు నుదాహరణంబు చూడవలయుననియు, 'స్త్రీత్రోటా చక్షరేరణ్డే నా కూర్ప స్వస్త్రీయా జుక్తే' ఇత్యాదులయందు చంచుశబ్దము ముక్కునకి జేరైనపుడు స్త్రీలింగంబనియు ఆముదవుఁజెట్టునకుఁ జేరయినపుడు పుంలింగమనియు గూర్పశబ్దము దర్భవాచకమైనపుడు పుంలింగనపుంసకంబు లనియు నీరీతి కంఠో

పుమా, త్రిమాన్మ తేఽథ వ్యక్తో నా' అనుచోట వ్యంగశబ్ద మధశబ్దంబునకుఁ బ్రేమం
 డుటవలనఁ గ్రిందఁజెప్పిన తుంగశబ్దంబుతోడను, 'అజ్ఞం గాత్రాన్నికోపాయప్రతీకే
 వ్యప్రధానకే, దేశభేదేతు పుంసి స్యాత్' అనుచోట వ్యంగశబ్దం బప్రధానకశబ్దము
 వఱకు నపుంసకమును దేశభేదశబ్దంబులకు తు శబ్దంబు తుదినుండుటవలన నది పుంలింగం
 బనియు నీనపుంసకంబుతో నన్వయింపదనియుఁ దాత్పర్యము.

అవ. ఇపుడు గ్రంథకర్త విశేషవిధిగా లింగంబును విధించుటకు నక్షరలాఘు
 వంబుకొఱకు కొన్ని సంకేతంబులఁ జెప్పుచున్నాఁడు. —

మూ. త్రిష్వితి త్రిషు లిక్లేషు జ్ఞేయం ద్వద్వే ద్వయోరితి,
 లిక్లాంతరనిషేధోఽత్ర శేషలింగవిధాయకః.

టీ. త్రిషు లిక్లేషు = ఈవదంబు మూఁడులింగంబులయం దని చెప్పఁదగిన
 చోట, త్రిష్వితి = త్రిషు అనియు, ద్వద్వే = స్త్రీలింగపుంలింగంబులయందని చెప్పఁదగిన
 చోట, ద్వయోరితి = ద్వయోః అనియు, అత్ర = ఈస్థలంబునందు, లిక్లాంతరనిషేధః =
 కొన్నిలింగములనిషేధము, శేషలింగవిధాయకః - శేషలింగ = నిషేధింపఁబడని లింగ
 మును, విధాయకః = విధించునది యనియు, జ్ఞేయం = తెలియఁదగినది.

అనఁగా 'కుష్ఠోఽస్త్రీ దన్తినాం దన్తే' అనుచోట ఆ స్త్రీ యని స్త్రీలింగనిషే
 ధమువలన కుంజశబ్దము పుంలింగనపుంసకంబులయందనియు, 'పుంస్యేవ నిచుళౌ' అను
 చోట పుంస్యేవ అని పుంలింగమునే చెప్పుటవలన స్త్రీలింగనపుంసకంబులు లేవనియుఁ
 దాత్పర్యము.

ఏ కా క్ష ర కా ం డ ము.

అకారో బ్రహ్మ విష్ణోః శివో
మతే పుష్కళే రణే, గౌరవే
చక్రపురే హేతౌ భూష
ణేఽఞ్జా)మమేజ్యయోః. ౯
అకారస్తు పదే భావే పరి
తాపే పితృహే,

ఇకారః ఫణి రత్నార్చి
 స్వీకృతోఽర్థ గుహార్థయోః.
 సరే కరేజ్ఞా కన్యప్రే వికా
 రకరే సరే,

ఈ కారోజుబద్ధతలక్ష్యం
సాధ్యం కదులకేసరే. ౧౧
సనాతనాం శక్రచాపే బా
హుః ఫణిని కవరే,

ఉకారః క్షత్రియే నేత్రే
గౌరమాశౌ హరే హరా.

ఊకారః పురుషే చప్రో
 నాజపుత్రే గళే సుకే, ప్రాం
 ణోపమయోః పూర్ణ ష
 మ్మృ వనిజ రక్షణే. ౧౩

ముకార్య కుష్ఠారే శైలే
భేదే దేవమాతరి, భావే దే
రిపా నద్యాం సురాయాం
కివరే దివి. ౦౪

ఋణాకార శ్చికురే సర్వదృ
 యోగి విగతసమ్మది, హిమ
 ద్మదితి స్వర్గ ధన భూషా
 ంజాఽమృతం. ౧౫

అప్పు॥ ఇది, బ్రహ్మకును, విష్ణువునకును, శివునకును, తాండేటికిని, ముంగిలికిని, యుద్ధమునకును, గొప్పతనమునకును, అంతఃపురమునకును, హేతువునకును, భూషణమునకును, పాదమునకును, పార్వతికిని, యాగమునకును పేరు.

ఆపు॥ ఇది, సానమునకును, సత్తకును, పరితాపమునకును,
బ్రహ్మదేవునకును పేరు.

ఇల్లాపు ఇది, పామునకును, రత్నమునకును, కాంతికిని, ముందనుటకును, రహస్యార్థమునకును, ఈశ్వరునకును, అడుదయేనుగునకును, అంతశివురమునకును, చంద్రకిరణమునకును, మన్మథునకును పేరు.

ఈ స్రీః ఇది, తామరజేకునకును, లక్ష్మీదేవికిని, సరస్వతికిని, ఆకరుప్రస్థలకును, నాలుకకును, ఇంద్రధనుస్సునకును, బాణమునకును, పామునకును, చర్మతలమునకును పేరు.

ఉప్పు! ఇది, రాజునకును, కంటికిని, శివశిరస్సునకును, శివు
నకును, విష్ణునకును, పేరు.

ఊ॥ పు॥ ఇది, పురుషునకును, చంద్రునకును, రాజపుత్రునకును, కంఠమునకును, దేవతకును, గొప్పముంగిలికిని, సాటికిని, నిండుకడవకును, వ రకునికిని, రక్షించుటకును పేరు.

బు|| పు|| ఇది, ఏనుఁగునకును, కొండకును, బుద్ధిభేదమునకును, అదితికిని, స్వభావమునకును, దేవతాత్మవునకును, నదికిని, కల్లనకును, వెనిమిటియొక్క అన్నదమ్ములకును, ఆకాశమునకును పేరు.

ఋ॥ పు॥ ఇది, వేంఘ్రకలకును, పాముకంటికిని, దరి
ద్రునకును, మంచునకును, కమలమునకును, రాక్షసులతల్లికిని,
స్వర్గమునకును, ధనమునకును, భూషణమునకును, భుజమునకును,
ఉదకమునకును శ్రీరు.

అకారో దన్తినాం దన్తే
కుశీర కపిదన్తయోః, స్వర్గా
దిత్యో ర్విప్రగాత్రే గతనన్త
రి వక్షసి. ౧౬

అకారః కృకలానేంద్రా
వంగే క్షేమకరే సురే, వీరా
గతౌ లోచనేన్ధి నాగ
మాతరి మాతరి. ౧౭

వికార స్తేజసి జలే రా
త్రా హర్ష్యాదరే హతా,
వ్యో మ్మేయకాదశసంఖ్యా
యాం దినాదా మణికుటిమే.

వికారో దిజ్ఞుభే హస్తే
హరేంద్రిశిఖరే త్వచి,

ఓకారః పద్మ కుడ్యామ్బు
క్రీడ మేఘేస్తుయోనిషు.
శక్రే జీవే విరిఞ్చా స్యా

దాకార స్త్వమ్మికాసుతే,
విశుద్ధాంగేందుకలయో రనం
తే సిద్ధపుష్పకే. ౨౦

అం శబ్దో వక్రవాక్యేఽతి
దీర్ఘేన్ద్రాలి నియోగయోః,
సప్తస్వరాస్త మానే చ పరం
జ్యోతిషి చ స్తృతః. ౨౧

అ శ్చిఖానూం సిద్ధమస్త్ర
ప్రగమేంద్ర రథార్వణి,
చక్రే కుక్కుటమూ ర్ధ్వస్థ
విష్ణు బ్రహ్మేశవిష్ణుః. ౨౨

కో బ్రహ్మానిలార్కాగ్ని
చిత్త ధీ యమ కేకిషు, విష్ణా
వాహతశబ్దేన్ద్రా సితవర్ణే
వసా ద్యుతౌ. ౨౩

అ॥పు॥ ఇది, విరుగుదంతమునకును, ఎండ్ర కాయకును, కో
కోటకును, స్వర్గమునకును, అదిలిచేవికిని, గంధాదులచే బూద
బడిన మేనుగలవానికిని, చనిపోయిన మనమడుగులవానికి
తొమ్మునకును పేరు.

అ॥పు॥ ఇది, ఊసరచెల్లికిని, పర్వతమునకును, శరీరవ
కును, శుభమును జేయువానికిని, చేపతకును, విలాసగమనవ
కును, కంటికిని, ఎముకకును, కర్దువకును, తల్లికిని పేరు. ఇచ
సూతృశబ్దములతగానికి పేరనికొండఱు. తల్లికిచేరై నపుడు॥

వి॥పు॥ ఇది, లేజస్సునకును, ఉడకమునకును, రాత్రికిని,
యొక్క మధ్యభాగమునకును, విష్ణువునకును, ఆకాశమునక
పదునొకొండవసంఖ్యకును, సూర్యోదయకాలమునకును,
మయమగు తిన్నెకును పేరు.

వి॥పు॥ ఇది, దిక్కునకును, హస్తమునకును, శివు
పర్వతశిఖరమునకును, చర్మమునకును పేరు.

ఓ॥పు॥ ఇది, కమలమునకును, గోడకును, ఉడకమున
కు బేరునకును, మేఘమునకును, చంద్రునకును, యోనికిని, య
నకును, బృహస్పతికిని, బ్రహ్మచేవునకును పేరు.

కౌ॥పు॥ ఇది, కుమారస్వామికిని, స్వచ్ఛమగు మేనికిని, య
కళకును, ఆనంతుడను సర్పమునకును, సిద్ధలయొక్క
మునకును పేరు.

అ॥వి॥ ఇది, అడిగిన ప్రశ్నను మఱియొకవిధమున
చేసికొని చెప్పు నుత్తరమునకును, మిక్కిలి పొడవునకును,
కిని, అజ్ఞకును, సప్తస్వరముల కాలపరిమాణమునకును, హ
కును పేరు.

అ॥పు॥ ఇది, సిగకును, సిద్ధమంత్రమునకును, నిర్బం
కును, సూర్యోదయకాలమునకును, చక్రమునకును, కోడి
చంద్రబింబమునకును, బ్రహ్మకును, శివునకును, విష్ణువునకున

క॥పు॥ ఇది, బ్రహ్మకును, పరమాత్మకును, వాయు
సూర్యునకును, అగ్నికిని, చిత్తమునకును, బుద్ధికిని, య
నెమలికిని, విష్ణువునకును, కొట్టువడ్డధ్వనికిని, సముద్ర
తెల్లవన్నెకును, పసుపునకును, నిగ్గునకును పేరు.

కం శి రోమ్ము సుఖేబం
తత్రైవ చ కమవ్యయమ్,
కిం ప్రక్వాక్షేపకుత్సాను
వికర్ణే చ త్రిలింగకమ్. ౨౪
కి మవ్యయం చ కుత్సాయాం
వికల్పప్రశ్నయోరసి,
కుస్తీని భువి కుపాపే
౭త్వే కుత్సాయాం వారణే
౭వ్యయమ్. ౨౫

భిః పుమాన్ గరుడే భి
డే స్వర్గే కాన్తరనే కుశౌ,
భి మింద్రియసుఖవ్యోమ
నక్షత్ర తేత్ర పట్టణే. ౨౬
కృపాఫలకయో శ్శూన్యవి
దౌ సంప్రకృ రప్థియోః,
గం గీతే

గా తు గాధాయాం
గో గర్భర్షగణేశయోః. ౨౭
గాః క్రతౌ వృషభే చం
ద్రే వా గుహా ది గ్ధేనుష స్త్రి
యామ్, ద్వయోస్తు రశ్మి
దృ గ్బాణి స్వర్గ వ క్రాంబు
లోమను. ౨౮

మేఘే నిదాఘే కిష్కి
ణ్యాం ఘంటాయాం ఘట్టనే
చ ఘః,

ఘం వాద్యా౭మృతయో
ర్హా భూ వార్తా ఘోశేష
చ స్పృతా. ౨౯

జంక్షిబ మజ్జనే నాతు
భైరవే విషయే జనే,

కమ్-||న|| ఇది శిరస్సునకును, ఉదకమునకును, సుఖమున
కును పేరు. ఈయర్థములయందే 'కమ్'అని అవ్యయముంగలదు.

కిమ్-||న|| ఇది ఏమనియడుగుటకును, ఆక్షేపణమునకును,
నిందకును, బేరైనపుడు, సందేహమునకుఁబేరైనపుడు||త్రి||నింద
కును, వికల్పమునకును, ప్రశ్నకునుబేరైనపు డవ్యయముంగలదు.

కుః-ఇది భూమికిఁ బేరైనపుడు||స్త్రీ||కుత్సితమైనపాపమున
కును, కొంచెమునకును, నిందకును, నివారించుటకును బేరైనపు
డవ్యయము.

భిః-||పు|| ఇది గరుడునకును, కత్తికిని, స్వర్గమునకును, కాం
తరసమునకును, ఈచఁబోయిన కాలు సేతులుగలవానికిని పేరు.

భిమ్-||న|| ఇది ఇంద్రియమునకును, సుఖమునకును, ఆకా
శమునకును, నక్షత్రమునకును, పరిమడికిని, పట్టణమునకును, దయ
కును, పలకకును, అభావమునకును, గుఱుతైన బిందువునకును,
ఉంచుటకును, రంధ్రమునకును పేరు.

గమ్-||న|| ఇది గానమునకుఁ బేరు.

గా-||స్త్రీ|| ఇది శ్లోకమునకుఁ బేరు.

గః-||పు|| ఇది గంధర్వునకును, వినాయకునకునుపేరు.

గో (గాః||ప్ర.వి.వ)-ఇది యజ్ఞమునకును, వృషభమునకును,
చంద్రునకును బేరైనపుడు||పు||వాక్కునకును, భూమికిని, దిక్కు
నకును, గోవునకును, బేరైనపుడు||స్త్రీ|| కిరణమునకును, నేత్రము
నకును, బాణమునకును, స్వర్గమునకును, వజ్రాయుధమునకును,
ఉదకమునకును, రోమమునకును పేరైనపుడు ||పుం||స్త్రీ||

ఘః-||పు|| ఇది మేఘమునకును, వేడిమికిని, చిరుగంటకు
ను, ఘంటకును, ఒరియుటకును పేరు.

ఘమ్-ఇది వాద్యమునకును, అమృతమునకును బేరయినపుడు
||న|| భూమికిని, లోకపుత్రాంతమునకును, భయంకరమునకును
బేరైనపుడు ||స్త్రీ||.

జమ్-ఇది కాటుకకుఁ బేరైనపుడు ||న|| భయంకరమున
కును, దేశమునకును బేరైనపుడు ||పు||

చస్తురుష్కే స్వరే చో
రే చోరే చస్త్రమ స్వసి.

చాస్త్రీ శోభా శోణితే
తు చంక్షితే విమలే త్రిఫ,

స్యా ల్లిఖ్యాచ్ఛాదనాద్దేహ
ఛంక్షితే సంవృతౌపుమాన్.

30. త్రివ్యయం నిర్మలే
నిత్యే మలినే భేదకేఽపిచ,

జో జపేచ జయే మేరౌ
శబ్దే జేతరి మత్సరే. 31

జాస్త్రీయాం దేవవాహి
న్యాం యోని సాగరవేల
యోః,

జంకటా భూషణే చత్వార్యం
లేజస్యమ్భుని జన్మని. 33

జాః కీర్త్యం సజ్గరే జీర్ణే
జీవే వ్యోమ సికాచయోః,

జాస్త్రీని వాణ్యాం
ర్ముశబ్దస్తు పుమాన్ ధా

తరి హంసకే. 34. ప్రతాపే
భ్రమణే నస్తే చోరే జం

రూనిలే మదే,
ఞో హ్యౌహే విషయే గ

ర్వే లేపే మూర్ధ్ని భరథ్వ
నా. 35. త్రి ఘాతానే

మూఢరూపే క్షీణే తు భయ
వద్యయోః,

జ్ఞః ప్రాజ్ఞే త్రిఫ నా చ
వ్రీసూనా వాత్మని వేధసి.

టః పుమాన్ కరణే ధూమే

చః॥పు॥ ఇది తురకవానికిని, ధ్వనికిని, చోరునకును, చకో
రవక్షికిని, చంద్రునకును, అశితబ్దమువలనఁ జామరమునకును పేరు.

చా-ఇది శాంతికిఁబేరైనపుడు ॥స్త్రీ॥ నెత్తురునకుఁ బేరైన
పుడు ॥న॥ నిర్మలమయినదానికి పేరయినపుడు ॥త్రి॥.

భమ్ - ఇది ఇచ్చకును, కప్పటకును, సంవత్సరమునకును
బేరైనపుడు ॥న॥ వెలుగునకు పేరయినపుడు ॥పు॥ స్వచ్ఛమైన
దానికిని, నిత్యమైనదానికిని, మలినమైనదానికిని, వేఱయినదా
నికిని బేరయినపుడు ॥త్రి॥

జః॥పు॥ ఇది జపమునకును, జయమునకును, మేరువునకును,
ధ్వనికిని, జయించుస్వభావముగల పురుషునకును, పరులసంపద
నోర్వలేకపోవుటకును పేరు.

జా-॥స్త్రీ॥ ఇది దేవసేనకును, యోనికిని, సముద్రపుంగట్ట
కును పేరు.

జమ్-॥న॥ ఇది పిరుదునకును, భూషణమునకును, భౌర్య
కును లేజమునకును, ఉదకమునకును, పుట్టుటకును పేరు.

జాః॥పు॥ ఇది కీర్తికిని, యుద్ధమునకును, జీర్ణించుటకును,
బృహస్పతికిని, అకాశమునకును, సికాచమునకును పేరు.

జాః॥స్త్రీ॥ ఇది సరస్వతికి పేరు.

ర్ముః॥పు॥ ఇది బ్రహ్మకును, అంచెకును, పరాక్రమమున
కును, తిరుగుటకును, నశించినదానికిని, చోరునకును, వాసతోఁ
జేరిన పెనుగాలికిని, మదమునకును పేరు.

ఇః-ఇది సమూహమునకును, దేశమునకును, గర్వమునకును,
గంధాదులయొక్క హృతకును, శిరస్సునకును, గాడిదెకూతకును
బేరయినపుడు ॥పు॥ ఊర్ధ్వముఖమైనదానికిని, మూఢరూపమైన
దానికిని బేరయినపుడు ॥త్రి॥ భయమునకును గీర్తికిఁ బేరయిన
పుడు ॥న॥.

జ్ఞః - ఇది విద్వాంసునకుఁ బేరయినపుడు ॥త్రి॥ బుధున
కును, బుద్ధికిని, బ్రహ్మదేవునికిని బేరయినపుడు ॥పు॥.

టః-ఇది శాకినికిని, పొగకును, వింటికిని, సూర్యకిరణమునకును

వాపేర్కరిరణే ధ్వనా,
వాటావర్తయో న్నూనా
సూమ్యవృత్త్యోస్తు టా
స్త్రియామ్. 32

త శృంకరే బృహద్భానా
శంక్షిజే చన్ద్రమణ్డలే, స్త
స్థునే సాహసే చాథ త్రిషు
సూన్యే శతే దృఢే. 3౩

డః పుమాన్ విషయే శం
భౌ హసే త్రాసే డయే ధ్వ
నా, శఙ్ఖధ్వనా రాద్రరసే
ప్రీడా వాచోస్తు డా స్త్రి
యామ్. 3౪

డంక్షిజే డామరే దుర్గే
పటే డమరుకేఽపిచ, అన్తోశ
నేచ త్రిషు తు డశట్టో గా
యకే జడే. ౪౦

ధః సికాచే భయే కాలే
రాగే పాథే ధ్వనాచనా, ధ
క్కాయాంతు స్త్రియాంక్షిజే
జ్ఞానే తూర్యముఖేఽపి డమ్.
త్రిష్వయం నిర్గుణే సూధే
సామ్యే సవ్యాపసవ్యయోః,

ణ శబ్దస్తు పుమాన్ జారే
భైరవే కణ్డకే ధ్వనా. ౪౨

ణా స్త్రియాం రజనీ శ
య్యాధేను నాసాకృపాను
చ, ణం సరోజదళే జ్ఞానే
త్రిషు నిస్తుషవస్తుని. ౪౩

తశట్టః పుంసి సంభోగే నిశ్చ
యే శోప పుచ్చయోః, ధా

ధ్వనికిని, తలుపునకును, నుడికిని, పుత్తునికిని బేరయినపుడు
॥పు॥ భూమికిని, పలుమారు పలుకుటకును బేరయినపుడు ॥సీ॥.

తః-ఇది, శివునకును, అగ్నికి బేరయినపుడు ॥పు॥ చంద్ర
మండలమునకును, సాహసమునకును (కట్టుటకును) బేరం
నపుడు ॥న॥.

డః-ఇది, అభాషమైనదానికిని, దుష్టమైనదానికిని, దృ
మైనదానికిని బేరయినపుడు ॥త్రి॥ దేశమునకును, శివునకున
నవునకును, భయమునకును, నాశమునకును, ధ్వనికిని, శం
ధ్వనికిని, రాద్రరసమునకును, బేరయినపుడు ॥పు॥ లజ్జకున
వాక్కునకును, బేరయినపుడు ॥సీ॥.

డమ్-ఇది, డామరవాద్యమునకును, దుర్గస్థలమునకున
వస్త్రమునకును, డమరుకమును వాద్యమునకును, అందలమునకున
బేరయినపుడు ॥న॥ గాయకునికిని, జడునకును, బేరయినపు
॥త్రి॥.

ధః-ఇది, సికాచమునకును, భయమునకును, కాలమ
కును, ప్రేమకును, మార్గమునికిని, ధ్వనికిని బేరయినపుడు ॥
జయభేరికి బేరయినపుడు ॥సీ॥ జ్ఞానమునకును, వాద్యమునక
బేరయినపుడు ॥న॥ గుణహీనునికిని, డాగినవానికిని, సాధుః
కును, ఎడమ కుడిప్రక్కలకును బేరయినపుడు ॥త్రి॥.

ణః-॥పు॥ ఇది, జారునికిని, భయంకరమునకును, గగ
పాటునకును ధ్వనికిని బేరు.

ణా-ఇది రాత్రియందును, పాన్పునందును, గోవు
దును, ముక్కునందును, దయయందును, వర్తించునపుడు
తామరతేకునందును, జ్ఞానమందును, వర్తించునపుడు ॥న॥ ఊః
లేని వస్తువునందు వర్తించునపుడు ॥త్రి॥.

తః - ఇది సంభోగమునందును, నిశ్చయమునంద
శోపమునందును, తోకయందును, రసవాదమునందును, చో

జాయాం తు తా స్త్రీయాం.
త చ్చబ్జః ప్రకృతార్థోక్తా
త్రిఫు హేతౌ త దవ్యయమ్,
తే శబ్దః క్రిడనే స్త్రీ స్వా
త్క్రిడనే త్వభిధేయవత్.
స్త్రీష్టో ౭యః తరజ్ఞి
ణ్యాం క్లిబే భయనివారణే,
వాచ్యులిగ్నస్తు ధవళే శ్యామలే
పుగులేఽపిచ. ౪౬

దః పుంసి దాతరి చ్చేదే
దా స్త్రీయాం త్వాన్తి దాన
యాః, దంక్లిబే పాద వైరా
గ్య కళత్రే ష్వపలాకనే.
భేద్య లిగ్న స్వయం మూకే
గృహీతే ద్రావకే శుచా,

దర్శన జ్ఞాన సేత్రేషు దృ
క్షీన్ద్రమృత త్రిఫు. ౪౭

ధః పుం సింద్రేష్వనాధ్యా
సే క్రిదే ధన్వవరా ఘటే,
ధం వేత్తని ధనే ధా న్యే బు
ద్ధా స్త్రీ ధావచిత్త ధీః. ౪౮

ధూ ర్నా ధూపే స్త్రీతు
కంపే విత్తే భారే యుగా
గ్రయోః,

హేరమ్మే నః పుమా న్నా
స్త్రీ నాభౌ నం జ్ఞాన వాద్య
యోః. ౫౦. వన్ధ్యా సూక్ష్మపరి
క్షిప్త శూన్యభేదేషున స్త్రీపు,

తత్-ఇది ప్రస్తుతార్థమునందు వర్తించునపుడు ||త్రి||
హేతువునందు వర్తించునపుడు అవ్యయము.

తే-ఇది క్రిడించుటయందు వర్తించునపుడు ||సీ|| క్రిడిం
చువానియందు వర్తించునపుడు ||విశేష్యలింగము|| నదియందు
వర్తించునపుడు ||సీ|| భయమును బోఁగొట్టుటయందు ||న|| తెలుపు
నలుపు లావుగల వస్తువులం జెప్పునెడల విశేష్యలింగము.

దః-ఇది దాతయందును, చేదించుటయందును వర్తించు
నపుడు ||పు|| ఓర్పునందును, దానమునందును వర్తించునప్పుడు ||సీ||
పాదమునందును, వైరాగ్యమునందును, భార్యయందును, చూపు
నందును వర్తించునపుడు ||న|| మూఁగయందును, పట్టువడినవాని
యందును, ఉఱుకువానియందును, పరిశుద్ధునియందును, వర్తించు
నపుడు ||విశేష్యలింగము|| ఇచ్చట ద్రావకశబ్దము ద్రావకమును
నౌషధమునకుఁ జేరిని కొందఱు.

దృక్ష-ఇది చూచుటయందును, జ్ఞానమందును, సేత్ర
మునందును వర్తించునప్పుడు ||సీ|| చూచువానియందు వర్తించు
నపుడు ||త్రి||

ధః-ఇది ఇంద్రునియందును, ధన్వనియందును, ధాన్యము
నందును, కుబేరునియందును, ధన్వంతరియందును, కడవయందును,
వర్తించునప్పుడు ||పు|| గృహమునందును, ధనమునందును, ధాన్య
మునందును వర్తించునప్పుడు ||న|| బుద్ధియందు వర్తించునప్పుడు
||సీ|| ఈయర్థమున 'ధా ధిః ధీః' అని మూఁడురూపములుగలవు.

ధూః (౫)-ఇది ధూపమునందు వర్తించునప్పుడు ||పు|| కంప
మునందును, ద్రవ్యమునందును, భారమునందును, కాఁడిమ్రాను
యందును, తుదియందును వర్తించునప్పుడు ||సీ||

నః-ఇది వినాయకునియందు వర్తించునపుడు ||పు|| నాభి
యందు వర్తించునపుడు ||సీ|| జ్ఞానమునందును, వాద్యమునందును
వర్తించునపుడు ||న|| గొఱ్రాలియందును, సూక్ష్మమైనదానియం
దును, మిక్కిలి కష్టమైనదానియందును, అభావమయినదాని
యందును, భేదమయినదానియందును వర్తించునపుడు ||త్రి||

ను శబ్దస్తు న్నుతౌ స్త్రీ స్యా
న్నాస్త్రీ తరణికాలయోః.

వః పుమాన్ పవనే తైలే
ప్రకాశే కాస్తుభే త్తణే, శు
భలగ్నే

ఽథ పం క్తిబే హేమ్ని
పాః పాత్రపానయోః. స్త్రీ
లిక్తే త్వంబుధారాయాం
చుధాయాం సమృతౌచ పా,

స్త్రీ హ్వరే ప్రసన్నే చ
పూః స్త్రీ పురశరీరయోః.

౧౩. పూరణేచ

ఽథ పుం శబ్దః పురుషే
సమాత్మని,

ఘో జంఝానిల ఆస్ఫోటే
పూత్కారే వారణే రణే.

౧౪

పా స్త్రియాం నిఘ్నరో
ఽచ కలా కేళి కటోపచ.

అథ స్ఫారే పరోక్షేచ
శబ్దో వాచ్యులిక్తకః. ౧౫

బః కుమ్భే వరుణే బిద్ధౌ
కల్పేచ గురూమదే, విభూ
కారే కలహే పక్షే గర్భే
పర్వణి. ౧౬

బా స్త్రియాం కాహళీవ
శృఙ్ఖలా న్వమలేత్రిష.

భ శృంభౌ భ్రమరే భా
శక్రేఽంకౌ జలదే పు
గ్. ౧౭. భా భు వ్యల
హృతౌ దీప్తౌ

స్త్రీయాం భాః కరణే

నుః-సీ॥ ఇది స్తులికే చేరు.

నాః-సీ॥ ఇది ఓడయందును, కాలమునందును వర్తించును
వః-పు॥ ఇది వాయువునందును, పర్వతమునందును, ప్రకా
శించుటయందును, కాస్తుభమణియందును, త్తణమందును, శుభ
లగ్నమునందును వర్తించును.

పమ్-ఇది వైడియందు వర్తించునపుడు ॥న॥ పానము చేయు
వానియందును, పానమునందును వర్తించునపుడు 'పా' అని ఆకా
రాంతపుంలింగముంగలదు. ఉదకధారయందును, అమృతమునం
దును, సమృతియందును వర్తించునపుడు ॥సీ॥ ఆపదనొందినవాని
యందును కోపములేనివానియందును వర్తించునపుడు ॥త్రి॥

పూః (౮)-సీ॥ ఇది పురమునందును, శరీరమునందును,
నిండించుటయందును వర్తించును.

పుమ్-పు॥ ఇది పురుషునకును, పరమాత్మకును చేరు.

ఘః-పు॥ ఇది వానతోఽజేరిన పెనుగాలికిని, భుజమును దట్టు
టకును, పూత్కారమునకును, నివారించుటకును, యుద్ధమునకును
చేరు.

పా-సీ॥ ఇది కఠినోక్తికిని, పదియొకవభాగమునకును, ఆట
కును, గుడిసెకును చేరు. ఇచట కలాశబ్దము విద్యావరమనికొందలు.

పః-ఇది విస్తారమునకును, మఱుంగైయుండుటకును పేరగు
నపుడు విశేష్యలింగమగును.

బః-పు॥ ఇది కడవకును, వరుణునకును, బిందువునకును,
వికల్పమునకును, గురువునకును, మదమునకును, సంపదను జేయు
వానికిని, కలహమునకును, పక్షమునకును, గర్భమునకును, పర్వత
మునకును చేరు.

బా-ఇది బూరగకును, తీరగకును, సంకిళ్లకును చేరగునపుడు
సీ॥ స్వచ్ఛమయినదానికి చేరగునపుడు ॥త్రి॥

భః-ఇది శివునికిని, తుమ్మెదకును, స్వభావమునకును శుక్ర
కును, కిరణమునకును, మేఘమునకును చేరగునపుడు ॥పు॥ భూమి
కిని, ఆలంకారమునకును, ప్రకాశమునకును చేరగునపుడు ॥సీ॥

భాః (౯)-ఇది సాధనమునకును, కాంతికిని చేరగునపుడు ॥సీ॥

ద్యుతౌ, జ్ఞివేతు గగనే రా
శౌ తారాయాం పుణ్ణిచ
క్రయోః. ౧౮

భి స్త్రీ భిత్త్యాం భగే
పుంసి

స్థాన భూమ్యాస్తు భూ
స్త్రియామ్, భు శ్చమ్భా
ధాత రీదౌ నా

చస్త్రే మానిచ మాః పు
మాన్. ౧౯

మా స్త్రీ మానే మృతౌ
వేలా మేధాశ్రీ మశ్యమాత్ప
ఘ, మా-వ్యయం ప్రతిషే
ధేచ జనేతు స్యా న్నపుం
నకమ్. ౨౦

మః పుంసి బన్ధనేపిన్ధ పిన్ధ
శాభిధవర్ణయోః,

య స్త్రాగే నిలయే వాయా
యమే దాతరి యాతరి. ౨౧

యా స్త్రీయాం యాన
మజ్జ్యోశ్చ శ్శోభా లక్ష్మ్యోశ్చ
నిర్జితౌ,

య చ్ఛబ్జ స్వర్వనామా
భ్య స్త్రీఘ హేతౌ తద
వ్యయమ్. ౨౨

భ్యాస్త్రీభ్యాతౌ ప్రకథనే
జ్యాహార్విమాత్పభూమిఘ,
ద్యు గ్నాకే పృష్ఠి వ
హ్నా చ

స్వర్వోమో ర్దోదివౌ
స్త్రియామ్. ౨౩

రః పుమాన్ పావకే కా

ఆకాశమునకును, రాశికిని, నక్షత్రమునకును, త్రిపుండ్రోర్ధ్వ
పుండ్రములకును, చక్రమునకును పేరగునపుడు ||న||

భిః-ఇది గోడకు పేరగునపుడు ||సీ|| పక్షికి పేరగునపుడు
||పు|| ఇచ్చట 'భీత్యాం' అను పాఠాంతరమున భయమునకుందేరు.

భూః-ఇది ఊనికిని, భూమికిని పేరైనపుడు ||సీ|| శివునికిని,
బ్రహ్మకును, చంద్రునకును పేరైనపుడు (భుః) ||పు||

మాః (న్)-||పు|| ఇది చంద్రునకును, మానమునకును పేరు.

మా-||సీ|| ఇది ప్రమాణమునకును, మృతికిని, చెల్లెలికట్టకును
ధారణగలబుద్ధికిని, లక్ష్మీదేవికిని, మధ్యప్రదేశమునకును, తల్ల
కినిపేరు. నిషేధమునకును దేరగునపుడు ||అ|| జనమునకు పేరగ
నపుడు ||న||

మః-||పు|| ఇది బంధనమునకును, వచ్చవన్నెకును, గోర
జనమువంటి వర్ణమునకును పేరు.

యః-||పు|| ఇది త్యాగమునకును, స్థానమునకును, వాయువు
కును, యమునికిని, దాతకును, పోవుచున్న వానికిని పేరు.

యా-||సీ|| ఇది వాహనమునకును, పువ్వులగు త్తికిని, కా
కిని, లక్ష్మీకిని, చేయుటకును పేరు.

యత్-ఇది సర్వనామసంజ్ఞను పొందునపుడు ||త్రి|| హే
వునకు దేరగునపుడు ||అ||

భ్యా-ఇది ||సీ|| ప్రసిద్ధికిని, చెప్పటకును పేరు.

జ్యా-||సీ|| ఇది వింటినారికిని, తల్లికిని, భూమికిని పేరు

ద్యుః-||సీ|| ఇది స్వర్గమునకును, పగటికిని, అగ్నికిని, :
రమువలనఁ గాంతికినిపేరు.

ద్యో-దివ్ ||సీ|| ఇది స్వర్గమునకును, ఆకాశమునకును

రః-||పు|| ఇది అగ్నికిని, మన్మథునికిని, నాశనమునకును,

వై శ్యే జనే పురీషే వి
ట్రానూ తుంసి ద్వయో
స్త్రి నూమ్. 20

సోఽ ౭ స్త్రీ ధనే పు
మాన్ జ్ఞాతౌ త్రి హ్వత్తి
యే స్వమాత్తని,

స్వ రవ్యయం చ త్రిదిపే
త్వి ట్రాన్తి జ్వాలయో
స్త్రి నూమ్. 21

వలేగ్ లవజ్జవలేగ్ త్వ
గ్వాత్వా రో పాయయో
స్త్రి నూమ్,

శో వత్తికే శివే కూర్తే
భూపే శిష్యే తనూకృతౌ.
22

శా స్త్రియాం దేవపూజా
యాం శకా శోభా వరేణ్య
యోః, రమాయాంచా

౭౪ శం క్షీదే శాస్త్రే శ్రే
యసి మజ్జతే. 23. కీర్తా
శక్రాయుధే స్వర్గే పరో
క్షే చ త్రి లిజ్జకః, శ మవ్య
యం చ సౌఖ్యార్థే

శి శృన్వా శివశాస్త్రయోః.
నిర్వాణ హింసా స్వాపేష

ష స్వర్గే విషయేచనా,
హి స్త్రీ రమాయాం మం
క్షీదే గర్భే మోక్షావసాన
యోః. 24. మరణే చ త్రి
లిజ్జస్తు పరోక్ష శ్రేష్ఠయోర
యమ్,

సః పుంస్యమానులే వాయా

విట్-ఇది వైశ్యునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| జనవాచక
నపుడు ||పు|| ఆమేధ్యమునకు బేరగునపుడు ||సీ||

స్వః-ఇది ధనమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| జ్ఞాతికిఁ
నపుడు ||పు|| తన సంబంధమునకుఁ బేరగునపుడు ||త్రి|| త
బేరగునపుడు ||న||

స్వః-||అ|| ఇది స్వర్గమునకు పేరు.
త్విట్-||సీ|| ఇది కాంతికిని, అగ్నిజ్వాలకును పేరు.

త్వక్-||సీ|| ఇది మ్రానిపట్టుకును, లవంగపుచట్టుకును, క
మార్గమునకును, ఉపాయమునకును పేరు.

శః-||పు|| ఇది పుట్టుకును, శివునికిని, తాఁబేటికిని, ర
కును, శిష్యునికిని, కొంచెపఱచుటకును పేరు. శివశబ్దమును
చక మనియుఁ గొందఁ జెందురు.

శా-||సీ|| ఇది దేవతాపూజకును, సామర్థ్యమునకును,
కిని, శ్రేష్ఠునికిని, లక్ష్యదేవికిని పేరు.

శమ్-ఇది శాస్త్రమునకును, శ్రేయస్సునకును, శుభమున
కిరికిని, ఇంద్రధనుస్సునకును, స్వర్గమునకును బేరగునపుడు
ఎదురలేనిదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి|| సౌఖ్యమునకుఁ
నపుడు ||అ||

శిః-||పు|| ఇది శివునికిని, శుభమునకును, శాంతునికిని,
మునకును, హింసకును, నిద్రకును బేరు.

మః-||పు|| ఇది స్వర్గమునకును, దేశమునకును బేరు.
దేవికిఁ బేరగునపుడు ||సీ|| గర్భమునకును, మోక్షమునకును
కును, ఓర్పుటకును బేరగునపుడు ||న|| పరోక్షమునకును,
మునకును బేరగునపుడు ||త్రి||

సః-ఇది గౌరీపుత్రునకును, వాయువునకును బేరగునపు

దేహకాంతా తు సా స్త్రి
యామ్. ౭౩. సం క్షిప్తే
స్యస్వపథే జ్ఞానే ధ్యానే
నివారణే,

సన్-సత్వే విదుషి శ్రే
ష్ఠే సాధా భవతి చ త్రిషు.
స స్త్రిభ మృతే
సూ శబ్దః ప్రేరణే గర్భ
మోచనే,

నే శబ్ద స్వేవనే స్త్రీస్యా
ప్రేవకేత్వభిధేయవత్. ౭౪
హ శ్చక్ర-రే హరాహంస
రణరోమాఞ్చవాజిఘ, గర్వే
ప్రచేతసి
స్త్రీతు హ త్యాగే గతి
వీణయోః. ౭౫

హం క్షిబ మస్త సుఖ
యోః క్వచిత్ మణిరోచి
షి, పరబ్రహ్మస్తణయో
స్త్రీషు తూత్థాన హస్య
యోః. ౭౬

క్షస్సంరోధే విరోధేచక్షే
మ దుస్సృష్టయోశ్చనా,
క్షా స్త్రీ క్షమాయాం ని
ద్రామాం

క్షంక్షి బే క్షేత్రక్షసాః.

దేహకాంతికి బేరగునపుడు ||సీ|| రథమార్గమునకును, జ్ఞానమున
కును, ధ్యానమునకును, నివారించుటకును బేరగునపుడు ||న||

సన్-||౮|| ఇది సత్వమునకును, విద్వాంసునికిని, శ్రేష్ఠునికిని,
సత్పురుషునికిని, పూజ్యునికిని బేరు.

సల్-||న|| ఇది నక్షత్రమునకు పేరు.

సూః-ఇది ప్రేరేపణకును, ప్రసవమునకును బేరు.

సేః-ఇది సేవనమునకును బేరగునపుడు ||సీ|| సేవకునికి బేర
గునపుడు విశేష్యలింగమగును.

హః-||పు|| ఇది శివునికిని, విష్ణువునకును, హంసకును, యుద్ధ
మునకును, గగురు పాటునకును, గుఱ్ఱమునకును, గర్వమునకును,
పరుణునికిని బేరు.

హః-||సీ|| ఇది త్యాగమునకును, గమనమునకును, వీణకును
పేరు.

హమ్-ఇది బాణమునకును, సుఖమునకును, వీణాదిసకలవాద్య
ధ్వనికిని , మణికాంతికిని, పరబ్రహ్మకును, శిలుచుటకును బేరగు
నపుడు ||న|| పైకి లేచుటకును, నవ్వుటకును బేరగునపుడు ||౮||

క్షః-||పు|| ఇది అడ్డగించుటకును, విరోధమునకును, క్షేమ
మునకును, దుస్సృష్టమునకును పేరు.

క్షా-||సీ|| ఇది ఓర్పునకును, నిద్రకును బేరు. ఇచ్చట క్షమా
శబ్దము భూవాచకమని యందురు.

క్షమ్-||న|| ఇది పొలమునకును, రాక్షసునికిని పేరు.

అవ. ఇచ్చట గ్రంథకర్త తాను గొన్ని శబ్దములకు లింగములఁ జెప్పమికిం గారణ
మును బలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

శ్లో. అప్రాచుర్యాత్ప్రయోగస్య లింగం క్వచిదుపేక్షితమ్,

ఏ కాక్షరేషు శబ్దేషు తదాహ్యం లక్ష్యవేదిభిః.

నానార్థ—3

పక్షయేవ శ్రేయే ఋతౌ,

రాస్త్రియాం హేమ్ని
లాయా మాశంసాయాం
తా వసి. ౬౪

రంక్షీ బే రుధిరే మూర్ధ్ని
స్యైవ వ్యో మాణ్ణ కుక్షిఘ,
క్రే భయే చ త్రిఘ తు
సనే త్యాగ తీక్షణ్యోః. ౬౫
రాస్తు ద్వయో ర్ధనే
స్థిరే

రిశబ్దస్తు స్రవే త్యయే,
స్త్రి రుగ్వాలేచ్ఛయోః
స్తా రుగ్వా యుద్ధే భ
పే ధ్వనా. ౬౬

స్త్రి కామిని వమ్రకయో
గా స్పర్శే కామరూపిణి,

శ్రీ ర్వేషరచరా శోభా
ంవ త్సరశశాఖఘ. ౬౭
ణీ లక్ష్మీ లవణేఘ విషే
త్వే

వృథ త్రిఘ, జటాయాం
గారణే ప్రాస్త్రి
ప్ర, ఘోమాంగే గతా స్త్రి
హమ్. ౬౮

లః ఖణ్డిలే త్రి మ్వాదానే
త్తనేనా లవణే తు లమ్,

వః పుమాన్ సాత్వికే వా
కూ సంయమేవరుణే స్తరే.
వి శృత్తుషి వ్యోమ్ని వా
కీ పరమాత్మని పక్షిణి,

మునకును, హస్తమునకును, ఋతువునకును పేరు.

రా-||సీ|| ఇది బంగారునకును, శాలకును, కోరుటకును, నడ
చుటకును బేరు.

రమ్-ఇది నెత్తురునకును, శిరస్సునకును, భ్యానమునకును,
ఆకాశమునకును, గ్రుడ్డునకును, కడుపునకును, ముఖమునకును
భయమునకును బేరగునపుడు ||న|| రసహీనమైనదానికిని, త్యాగ
మునకును, తీక్షణమైనదానికిని బేరగునపుడు ||త్రి||

రాః (రై)-||పు|| ఇది ముద్రాంతమైన ధనమునకును, పసిఁ
డికిని పేరు.

రిః-||పు|| ఇది స్రవించుటకును, త్తయించుటకును బేరు.
రుక్-ఇది రోషమునకును, అగ్నిజ్వాలకును, ఇచ్ఛకును,
కాంతికిని బేరైనపుడు ||సీ|| యుద్ధమునకును, భయమునకును,
ధ్వనికిని పేరగునపుడు ||పు||

రూ-||సీ|| ఇది యువతికిని, చెదలనకును, బంగారమునకును,
కామరూపికిని పేరు.

శ్రీః-||సీ|| ఇది ఆలంకరించుటకును, కాంతికిని, సంపదకును,
చిల్ల చెట్టునకును, సరస్వతికిని, లక్ష్మీకిని, లవంగమునకును, విషమున
కును, మారేడు చెట్టునకును బేరు.

వ్రః-ఇది జడకుం బేరగునపుడు ||త్రి|| నిండించుటకుం బేరగు
నపుడు ||సీ|| అశిశబ్దమువలన సారెపురుగునకుం బేరు.

సుక్-||సీ|| ఇది హోమసాధనపాత్రకును, నడుచుటకును
బేరు.

లః-ఇది ఖండించుబడినదానికిం బేరగునపుడు ||త్రి|| గ్రహిం
చుటకుం బేరగునపుడు ||సీ|| చంద్రునికిం బేరగునపుడు ||పు||
లవణమునకుం బేరగునపుడు ||న||

వః-||పు|| ఇది సాత్వికునికిని, వాయువునకును, లెస్సంగ
జాలించుటకును, పరుణునికిని, మన్తధునికిని పేరు.

విః-||పు|| ఇది నేత్రమునకును, ఆకాశమునకును, వాయువుఁ
కును, పరమాత్మకును, పక్షికిని పేరు.

టీ. ప్రయోగస్య=ఏకాక్షరశబ్దప్రయోగముయొక్క, ఆస్రాచుర్యాత్ = మెండుగా లేకపోవుటవలన, క్వచిత్ = ఒకానొకస్థలమున, లిజ్జం = లింగబోధకశబ్దము, ఉపేక్షితమ్ = ఉపేక్షచేయబడెను. లక్ష్యవేదిభిః = ప్రయోగములు జెలిసినవారిచేత, ఏకాక్షరేషు = ఒక యక్షరముగల, శబ్దేషు=శబ్దములయందు, తత్ = అలింగము, ఊహ్యమ్ = తెలియదగినది.

శ్లో. ఇతి జగదుపకారిణ్యామిరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్,

ఏకాక్షరపదకాణ్డః పూర్ణో నానార్థరత్నమాలాయామ్.

౮౩

టీ. జగదుపకారిణ్యామ్-జగత్ = లోకమునను, ఉపకారిణ్యామ్ = ఉపకారకమైనదియు ఇరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్ - ఇరుగపదజ్ఞాధినాథ = ఇరుగపదండనాథునిచేత, రచితాయామ్ = చేయబడినదియునగు, నానార్థరత్నమాలాయామ్ = నానార్థరత్నమాల యన గ్రంథమునందు, ఏకాక్షరపదకాణ్డః-ఏకాక్షరః=ఒకయక్షరముగల, పద = పదములయొక్క కాణ్డః=సమూహము, ఇతి=పూర్వోక్తప్రకారము, పూర్ణః=ముగిసెను.

ఏకాక్షరకాండము - సంపూర్ణము.

ద్వ్యక్షరకాండము

కాంతవర్ణము.

అర్కః మహాని స్ఫటి
కే జ్యేష్ఠభ్రాతరి భాస్కరే,
శుభ్రేఽర్కపాదపేచా
ధమర్కః మనసిమారులే.

కాక్షోహః కర్మ వాదేషు
తర్కః

కర్కస్తు దర్పణే, ఘట
భేదే సితాశ్వేదగ్నా

రజ్జుః కృపణమల్లయోః.

అఙ్గో నాటకవిచ్ఛేదే
సంఖ్యాయాం యుధి భూ
షణే, సమీపే రూపకేస్థానే
మతా వుత్స జ్ఞచిహ్నయోః.

వజ్రః పల్వాణభాగేచ
పక్రత్వే చా

ధటజ్జుణే, గర్వే భని
త్రే జంఘాయా మసిఖేశేఽ
త్పదాణే. ౪. ఘాతాంతరే
చ టజ్జుస్సాన్య

త్కంకస్తు యమపక్షిణోః,
న్యజ్జుః ర్దురుకులస్థాయి
శిష్యేమీనే మృగే మునా.

శజ్జుః పఠే సిరాజాలే
యాదోభేదేఽస్త్ర సజ్జ్య
యోః, స్థానౌ కీలేమహనేచ

కేశశృజ్గా విహారయోః.

అర్కః-||పు|| ఇది చంద్రునికిని, స్ఫటికమునకును, జ్యేష్ఠభ్రా
తును, సూర్యునికిని, తెల్లవన్నెకును, జిల్లేడుచెట్టునకును పేరు.

మర్కః-||పు|| ఇది మనస్సునకును, వాయువునకును పేరు.

తర్కః-||పు|| ఇది ఆశకును, ఊహించుటకును, కర్మకు
వాదమునకును పేరు.

కర్కః-||పు|| ఇది అద్దమునకును, ఘటవిశేషమునకును, గు
గ్గమునకును, అగ్నికిని పేరు.

రజ్జుః-||పు|| ఇది కృపణునికిని, జెట్టికిని పేరు.

అఙ్గః-||పు|| ఇది నాటకముయొక్క నిలుపుటకును, సం
కును, యుద్ధమునకును, భూషణమునకును, సమీపమునకును, దానియం దొకదాని నారోపించుటకును, ఉనికికిని, బుద్ధికి
ఒడికిని, చిహ్నమునకును పేరు.

వజ్రః-||పు|| ఇది గుఱ్ఱపుడీనునకును, పక్రతకును, చకార,
వలన మూలకును పేరు.

టజ్జుః-||పు|| ఇది వెలిగారమునకును, గర్వమునకును, గుడ్డి
కిని, మోఁకారికిని, కత్తియొరకును, తాతియొలికిని స్తంభము
దేశమునకును పేరు.

కజ్జుః-||పు|| ఇది యమునికిని, గ్రద్దకును పేరు.

న్యజ్జుః-||పు|| ఇది గురుసమీపముననుండెడు శిష్యుని
మత్స్యమునకును, మృగమునకును, న్యంకువను మునికిని పేరు.

శజ్జుః-||పు|| ఇది ఆకునకును, ప్రేవులగుంపునకును, మత్త
భేదమునకును, బాణమునకును, సంఖ్యకును, శివునికిని, మే
కును, శిశ్నమునకును పేరు.

కేశః-||పు|| ఇది సందేహమునకును, క్రీడకును పేరు.

నాకుర్వత్తీ కేవర్వతేమునా,
పాశో జరసి నిష్ఠాయా
మర్భకే పవనేఽపిచ. 2

జనవిష్టపయో ర్లోకః
లోకః పద్యే యశస్యసి,
శృద్ధాను శ్రోశయోశ్శోశో
నాకస్సర్వాస్తరిక్షయోః.
చక్రవాకే వృకే లోకః
శశో గోమయ దేశయోః,
ముష్కంఽర్జుణోశే మోక్షే
2 దౌ

శక్ష్మా త్రాస వితర్క
యోః. ౯

లక్ష్మా రక్షకపురీ శాఖా
శాకినీ కులటాసుచ,

అజ్గుం తు దురితే క్లేశే
ప్యోక సేమన్దిరాశ్రయా. ౧౦
శకలే వల్కలైఽపి స్యా

చ్ఛల్కంవల్క మితిద్వయం,
రతిభేదే శుకవ్యూహేశాకం

భేకస్తు తారకే. ౧౧. త్రి
పు వర్షాభి పుంశ్యేవ

త్రికం పృష్ఠాధరే త్రయే,
త్రిక స్త్రయాణాం సజ్జేచ
నేమ్యాం కూపస్యచ త్రికా.

పుష్పభేదే బకం దక్షః
పక్షియత్కాధిపావకాః,

తీరే దశాననామాత్యే శో
ణకే వ్యాసనన్దనే. ౧౩. శుక

నాకుః-||పు|| ఇది పుట్టకును, పర్వతమునకును, మునికిని
పాకః-||పు|| ఇది ముదిమికిని, నియతస్థితికిని, బాలు
వంటకును, చకారమువలన ఫలమునకును పేరు.

లోకః-||పు|| ఇది జననమునకును, జగత్తునకును పేరు.

లోకః-||పు|| ఇది పద్యమునకును, కీర్తికిని పేరు.

శోకః-||పు|| ఇది శిఖరమునకును, కరుణారసమునకును

నాకః-||పు|| ఇది స్వర్గమునకును, ఆకాశమునకును పేరు

లోకః-||పు|| ఇది చక్రవాకమునకును, తోఁడేటికిని

శకః-||పు|| ఇది గోమయమునకును, దేశవిశేషమునకును

ముష్కం-||పు|| ఇది వృషణమునకును, మోక్షమున

పర్వతమునకును పేరు.

శక్ష్మా-||సీ|| ఇది భయమునకును, సందేహించుటకును

లక్ష్మా-||సీ|| ఇది రాక్షసపురికిని, కొమ్మకును, శాకినీ

మునకును, వ్యభిచారికిని పేరు.

అజ్గుమ్-||న|| ఇది పాపమునకును, కష్టమునకును పేరు

ఓకః (న్)-||న|| ఇది గృహమునకును, ఆశ్రయమునకును

శల్కమ్-వల్కమ్-||న|| ఈరెండుపదములను వరుసగా

కును, మ్రానివట్టకును పేర్లు.

శౌకమ్-||న|| ఇదిరతివిశేషమునకును, చిలుకలగుంపునకును

భేకః-ఇది నక్షత్రమునకు బేరగునపుడు ||త్రి|| కప్పకు

గునపుడు ||పు||

త్రికమ్-ఇది వెన్నెముకకు దిగువనున్న ప్రదేశమున

మూఁడను సంఖ్యకును, పేరగునపుడు ||న|| మూఁడు న

యొక్క సమూహమునకు పేరగునపుడు ||పు|| బావియం

పేరగునపుడు ||సీ||

బకమ్-ఇది పుష్పవిశేషమునకు పేరగునపుడు ||న|| రా

కిని, కొంగకును, యక్షరాజునకును, పేరగునపుడు ||పు||

శుకః-ఇది చిలుకకును, రావణాసురుని మంత్రికిని,

గవు చెట్టునకును, శుకయోగికిని పేరగునపుడు ||పు||

గవు చెట్టునకును, శుకయోగికిని పేరగునపుడు ||పు||

గవు చెట్టునకును, శుకయోగికిని పేరగునపుడు ||పు||

గృహపర్యాయాః,

త్రిష్వత్పాదకేతుం
సిస్తోః

రాకస్తు పూషణీ. ౧౪

రాకా నవరజో నారాయం

పూర్ణచంద్రాభావసి,

శాకశృక్తా వృక్షభేదే

భూప ద్వీప విశేషయాః.

అయం త్వస్త్రి హరితకే

వహ్ని-స్త్రికర్షమైససోః,

ద్వయాః కిష్క-ర్వితస్తా

నా హస్తే

నిష్క-స్తు న స్త్రియామ్.

౧౬. హే మ్నైరోభూ

వణే కర్షే సాప్తస్వర్ణశతే

వలే, దినారే చా

ధ కల్క-స్త్రి దమ్భ

వి ట్రిట్ట పాత్తసు. ౧౭

చేకో-భిజ్ఞే త్రిషు గృ

హానకపక్షి మృగేషు నా,

వధికై ర్నారరక్షిభ్యో జా

మాత్రా శ్వశురాయచ. ౧౮

రాజ్ఞే చాశ్వాదివిక్రేతా ప్ర

దాయం శుల్క-మస్త్రీయాం,

త్రిష్వవాగ్దీనయోర్భూక

వికే ము భ్యాన్య కేవలాః.

ఇతి కాన్తాః.

స్తోకః-ఇది కొంచెమునకు పేరగునపుడు || త్రి || చాతకపక్షికి
పేరగునపుడు || పు ||

రాకః-ఇది సూర్యునికి పేరగునపుడు || పు || కొత్తగా నమ
రాడిన స్త్రీకిని, పూర్ణచంద్రుడుగల పున్నమకును పేరగునపుడు
|| సి ||

శాకః-|| పు || ఇది సామర్థ్యమునకును, వృక్షవిశేషమునకును,
శాకమహారాజునకును, శాకద్వీపమునకును పేరు. ఈ శాకశబ్దము
కురకు పేరగునపుడు పున్నపుంసకలింగము.

వహ్నిః-|| పు || ఇది అమసునకును, పావమునకును పేరు.

కిష్కః-ఇది జేనకుబేరగునపుడు || పు || హస్తమునకు బేరగు
నపుడు || పు ||

నిష్కః-|| పు || ఇది బంగారమునకును, రొమ్మనధరించెడు
సామునకును, కాలువలమునకును, ౧౦౮ సువర్ణములకును, పల
మునకును, పైండిటంకమునకును పేరు. (సువర్ణమునకా ౧౦
గురిగింజలయెత్తు)

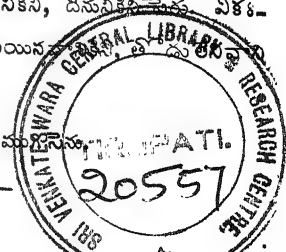
కల్కః-|| పు || ఇది దంభమునకును, విప్లవము, (కొవ్వ, రేతస్సు, నెత్తురు, మెదడు, మూత్రము, విష్ట, గులిమి, చీమిడి, తెమడ, కన్నీరు, పుసి, చెమట, అను సీ ౧౨ విధములైన) మల
ములకును, పావమునకును పేరు.

చేకో-ఇది నేర్పటికి బేరగునపుడు || త్రి || ఇల్లుమరిగిన పెం
పుడుపక్షి మృగములకు బేరగునపుడు || పు ||

శుల్కమ్-|| పు || ఇది దారికావలివాండ్రకు మార్గశులిచ్చు
ద్రవ్యమునకును, మామగారికి నల్లందొసంగు ధనమునకును,
రాజునకు, గుఱ్ఱము మొదలయినవానినమ్మ వర్తకులిచ్చు ద్రవ్య
మునకు పేరు.

మూకః-|| త్రి || ఇది మూగవానికిని, దీనునికిని పేరు. ఏకః-
|| పు || ఇది ప్రధానమునకును || సి || వేఱయినవానికిని పేరు.
కిని పేరు.

కాంతవర్ణము ముద్రానామకాన్తాః.

కితుగ్రహే పహ్నా
ంరే కుక్కుటేద్రుమే.

మూషకయో రాఖు
పాదప వేదయోః.

శ్వేనే శరాదాచ
శ్రేణి లేఖయోః,

ంఖా పర్యటనే వాజి
భాతు వర్తనే. ౨౦

చ

భాతు పాదే పక్షా
నికటే పాద

చ ప్రభేదే ఛస్తసా
౨౧.

౩ శిఖా కేకిమాళ్యో
శాఖాగ్రమాళిపు,

ఖం ప్రధానే ప్రార
వక్త్రే నిస్సరణేఽసిచ.

మీ ద్వారితామ్రేఽథ
౨౦ స్వర్ణామ్బు శర్మ

రుణస్య నగర్యాంతు
ద్రవ్యేత్వయం త్రిపు.

జౌలిపాచ లేఖా
౨౦ స్యయం లేఖ్య

౩, ౩
౩౭స్త్రీ నఖరే నాతు

౩౭స్త్రీ నఖరే నాతు
౩౭స్త్రీ నఖరే నాతు

జ్ఞోమనోజ్ఞేఽన్యలిక్ష్
౩౭స్త్రీ నఖరే నాతు

౩౭స్త్రీ నఖరే నాతు
౩౭స్త్రీ నఖరే నాతు

శిఖా-||పు|| ఇది కేతుగ్రహమునకును, అగ్నికిని, నెమలికిని,
కోడికిని, వృక్షమునకును పేరు.

అఖుః-||పు|| ఇది పందికిని, పందికొక్క-కునకును పేరు.
శాఖా-||పు|| ఇది వృక్షమునకును, వేదమునకును పేరు.

పుంఖి-||పు|| ఇది డేగకును, బాణముయొక్క మొదటికిని పేరు.
రేఖా-||సీ|| ఇది పంక్తికిని, వ్రాసినపత్రికకును పేరు.

ప్రేక్షా-||సీ|| ఇది సంచరించుటకును, గుఱ్ఱములగతి భేదమున
కును పేరు.

రింఖా-||సీ|| ఇది వర్తనమునకును, గతిభేదమునకును పేరు.

శాఖా-||సీ|| ఇది పాదమునకును, పక్షాంతరమునకును, భుజ
మునకును, సమీపమునకును, మ్రానికొమ్మకును, నేదభేదమున
కును పేరు.

శిఖా-||సీ|| ఇది ఊడలకును, నెమలిశిఖకును, అగ్నిజ్వాల
కును, కొమ్మయొక్క తుదకును, సిగకును పేరు.

ముఖమ్-||న|| ఇది ప్రధానమునకును, ఆరంభమునకును,
ముఖమునకును, తలవాఁకిలికిని, ఉపాయమునకును, ద్వారమున
కును, రాగికిని పేరు.

సుఖమ్-ఇది స్వర్గమునకును, ఉదకమునకును, సుఖమునకును
పేరైనపుడు ||న|| పరుణునిపురమునకు పేరయినపుడు ||సీ||

ద్రవ్యమునకు పేరయినపుడు ||త్రి||
లేఖా-ఇది పంక్తికిని, అక్షరపంక్తికిని పేరైనపుడు ||సీ||

వ్రాయఁదగినదానికిని, దేవతకును పేరయినపుడు ||పు||

నఖి-ఇది గోటికి పేరయినపుడు ||పు|| నపుంసకునికి పేరగ
నపుడు ||పు|| కోపమునకును, దళమునకును పేరగునపుడు ||న||

నూర్జు-ఇది రమ్యమైనదానికి పేరయినపుడు ||విశేష్య
లింగము|| సామవేదముయొక్క ప్రణవముల కాఱింటికిని

పేరగునపుడు ||పు||

సఖా త్రిపు సహాయే నా
శ్రీ

శబ్ద స్తవమా నిధౌ. ౨౬
రాటాస్థి న్యస్త్రీయాంతు

ఖ్యా వలయకమ్ముపు,

ఇతి ఖాస్తాః.

అగో నగశ్చ భుజగే నా
భూరుహ భూధరే. ౨౭

భగా స్సు ర్జేష్ట వి శర
హ గీర్వాణ వాయవః,

అసి గజ్జికయోః భద్ధో
హుప్రచేశే మృగే లగుః,

భృగు ర్జేత్యగురా శమ్భా
దగ్ని ప్రపాతయోః.

రాగోఽనురాగే మాతృ
లాక్షదౌ రక్తిమ త్వి

గాధారాదౌ రజ్జానేచ
గ్రాగ స్తు క్రముకే గణే,

గస్త భోజనే విత్తే
శే పాలనే సుఖే. ౩౦.

కాదిభృతౌ రాజ్యే సర్ప
ఫణకాయయోః,

యోగ స్సన్నహనే ధ్యా
ముక్తౌ సజ్గ త్యుపాయ

ః. ౩౧. ప్రయోగేభే
విప్రమ్భాదౌ విప్రబ్ధ

ని,
హర్షో మానే మృగమదే

వృషణే పథి సౌమ్యభే.
గ్రో నిశ్చయ నిర్దోక

సఖా-ఇది సహాయమునకు పేరగునపుడు || త్రి || స్నేహితు
నికి పేరగునపుడు || పు ||

శబ్దః-ఇది శంఖుండను సర్పమునకు, శంఖనిధికిని నుదుటి
యొముకకును పేరగునపుడు || పు || సంఖ్యకును, కడియమునకును,
శంఖమునకును పేరగునపుడు || న్ను ||

ఖాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అగః-నగః || పు || ఈ ౨-ను సర్పమునకును, నాభికిని, వృక్ష
మునకును, పర్వతమునకును పేర్లు.

భగః-|| పు || ఇది సూర్యునికిని, చంద్రునికిని, పక్షికిని, బాణ
మునకును, నవగ్రహములకును, దేవతలకును, గాలికిని పేరు.

భద్ధః-|| పు || ఇది కత్తెరకును, భద్ధమృగమునకును పేరు.
లగుః-|| పు || ఇది భూప్రచేశమునకును, మృగమునకును పేరు.

భృగుః-|| పు || ఇది శుక్రునికిని, శివునికిని, జమదగ్నికిని,
కొండచరియకును పేరు.

రాగః-|| పు || ఇది ప్రేమకును, అన్యులసంపద నోర్వమికిని,
లత్తుక మొదలయినవానికిని, ఎఱ్ఱవన్నెకును, గాంధారాదిరాగ

మునకును, పూతకును పేరు.
పూగః-|| పు || ఇది పోకకును, గుంపునకును పేరు.

భోగః-|| పు || ఇది భోజనమునకును, ధనమునకును, అనుభ
వించుటకును, పాలించుటకును, సుఖమునకును, స్త్రీలు, గుఱ్ఱ

ములు, ఏనుగులు మొదలయినవాని పోషణకును, రాజ్యమున
కును, పాముయొక్కపడిగెకును, దానిశరీరమునకును పేరు.

యోగః-|| పు || ఇది కవచాదులకును, ధ్యానమునకును, కూర్చు
టకును, కూటమికిని, ఉపాయమునకును, ప్రయోగించుటకును,

కౌషధమునకును, నమ్మకము మొదలయినదానికిని, నమ్మినవాని
జంపినవానికిని పేరు.

మార్గః-|| పు || ఇది మార్గశీర్షమాసమునకును, కస్తూరికిని, వెద
కుటకును, మార్గమునకును, మృగశీర్షానక్షత్రమునకును పేరు.

సర్గః-|| పు || ఇది నిశ్చయమునకును, విడుచుటకును, స్వభావ

స్వభావాధ్యాయ సృష్టిః,
ఉత్సాహ త్యాగయో శ్చ
ధ త్యాగో వర్జన దాన
యోః. 33

వేగాః ప్రవాహ కింపాక
జవాః

స్వర్గః ప్రియేఽపి చ,

శృంగీ విహాయాం మిత్రే చ
పుషభాభ్యాపకే చ నా.

శృంగం విహణే ప్రాధాన్యే
సానా క్రిడామ్బుయస్త్రకే,
వర్వతాగ్రే చ

కార్జమ్ తు చాప కేశవ
చాపయోః. 34

లింగం స్యా త్సాధ్యగమకే
కేఫ చి హ్యేశమూర్తిః,

భగ్గ శ్చివే తథా లోకే
ప్యాగసీ మస్తు క్విషిషే.
భగ శ్చి కామ మాహత్మ్య
య త్తైశ్వర్యార్థ ముక్తి
ఘ, ఇచ్ఛా వీర్య తపఃకీర్తి
వైరాగ్య జ్ఞాన కాన్తిఘ.
32. యోనా తు స్యా ద్ధ
గం క్లి జే

యంగం హస్తచతుష్టయే,
యంగశే చ కృతాదా చ
తథాద్యంగే తు నా యంగః.

మునకును, ఆధ్యాయమునకును, సృష్టికిని, ఉత్సాహమునకును
త్యాగమునకును పేరు.

త్యాగః-||పు|| ఇది విడుచుటకును, దానమునకును పేరు.

వేగః-||పు|| ఇది ప్రవాహమునకును, కింపాకమును వృ
మునకును, వేగమునకును పేరు.

స్వర్గః-||పు|| ఇది ఇష్టవస్తువునకును, అపిశబ్దముచేత స్వ
మునకును పేరు.

శృంగీ-ఇది అతివనకును, మత్స్యమునకును పేరైనపుడు
||సీ|| పుషభమును సౌషధమునకు పేరైనపుడు ||పు|| శృంగీన్.

శృంగమ్-||న|| కొమ్మునకును, ప్రభుత్వమునకును, కొండచరిం
కును, చిమ్మన, గోవికిని, పర్వతశిఖరమునకును, చకారమువల
జీవకమును గ్రంథద్రవ్యమునకును పేరు.

కార్జమ్-||న|| ఇది ధనుస్సునకును, విష్ణుధనుస్సునకును పేరు.

లింగమ్-||న|| ఇది సాధ్యార్థమునకును, శిశ్నమునకును, గుః
తునకును, శివమూర్తికిని పేరు. సాధ్యార్థమనగా 'పర్వత
వహ్నిమాక' అను నీవాక్యమునందు పర్వతమున నన్ని సాధ
ర్థము ఆపర్వతమునకుఁ బొగ లగిరియుండుట లింగము; ఈతీర్థ
జెలిసిగొనునది.

భగ్గః-||పు|| ఇది శివునకును, లోకమునకును పేరు.

అగః (న్)-||న|| ఇది అపరాధమునకును, సాపమునకును పేరు

భగః-||పు|| ఇది సంపదకును, శోరికెకును, మాహాత్మ్యము
కును, ప్రయత్నమునకును, విశ్వర్యమునకును, సూర్యునికి
ముక్తికిని, ఇచ్ఛకును, పరాక్రమమునకును, తపస్సునకును, కీ
కిని, వైరాగ్యమునకును, జ్ఞానమునకును, కాంతికిని పేరు
యోనికి పేరగునపుడు ||న||

యంగమ్-ఇది నాలుగుచేతుల ప్రమాణమునకును, జ
కును, కృతాదియంగములకును, పేరగునపుడు ||న|| కాడిమా
నకు పేరగునపుడు ||పు||

దుర్గా తు గౌర్యాం కా
శ్యాం చ దుర్గం తు నరకే
పురే, శైలాది దుర్గమస్థా
నే త్రిపు త్వేష దురానదే-
మృగః పశౌ కురంగే చ
గజభేదే శకాంకభే, యాచ
నే మృగయాయాం చ మృ
గీ తు పనితాంతరే. ౪౦

నాగ సృష్టే గజే మేషే
ప్రస్నాగే నాగకేసరే, దే
హంతర్వాయుభేదే చ ము
స్తకే నాగదంతకే. ౪౧
గృహేశ్రేష్ఠే పృథోనాగం
సే రంగే రసాంతరే,
సద్గ సృం మేళ నేఽసిస్యాత్

భద్రః భద్రే పరాజయే.
౪౨. తరంగే రోగభేదే చ
సంగా తు శణసంజ్ఞికే,
భద్రః ప్రకారే
తుంగస్తు శైల పున్నాగ
యోః పుమాక. ౪౩. త్రి
పాన్న తేఽ

ధ వ్యంగో నా భేకే హి
రాంగకే త్రిపు,
అంగం గా త్రాంతిరో
పాయ ప్రతీకే వ్యప్రధా
నకే. ౪౪. దేశభేదే తు
ప్రసిస్యా దంగే త్యామం
త్రణేఽవ్యయమ్,
పంగౌతు సింగ వృంతా
నా పంగం సీసక రంగయోః.

నానార్థ-4

దుర్గా- ఇది గౌరికిని, కాళికాదేవికిని పేరగునపుడు సీ!
నరకమునకును, పట్టణమునకును, పర్వతము మొదలగు చోరగు
డని ప్రదేశమునకును, పేరగునపుడు సీ! పొంద నశక్యమైనదాని
కి పేరగునపుడు సీ! సీ!

మృగః - ఇది పశువునకును, లేడికిని, ఏనుగుజాతి భేదమున
కును, మృగశీర్షానక్షత్రమునకును, యాచించుటకును, వేటాడు
టకును పేరగునపుడు సీ! మఱియు క స్త్రీకి పేరగునపుడు సీ! సీ!

నాగః - ఇది సర్పమునకును, ఏనుగునకును, మేంకకును, సుర
పొన్న చెట్టునకును, నాగకేసరమునకును, వాక్యానమందుండెడు
వాయువునకును, తుంగగడ్డకును, ఏనుగుదంతమునకును, గృహ
మునకును, ఉత్తరపదమైనప్పుడు శ్రేష్ఠినికిని పేరయినపుడు సీ! సీ!
సీసమునకును, తగరమునకును, రసభేదమునకును పేరయినపుడు
సీ! సీ!

సంగః - సీ! ఇది కలియుటకును, అపిశబ్దమువలన జక్కని
నడకగలవానికిని పేరు.

భంగః-ఇది తునకకును, పరాజయమునకును, అలకును, రోగ
భేదమునకును, ప్రకారమునకును పేరగునపుడు సీ! సీ! గిలకచెట్టు
నకు పేరగునపుడు సీ! సీ!

తుంగః - సీ! ఇది పర్వతమునకును, సురపొన్న చెట్టునకును
పేరు. ఇది ఉన్నతమునకును పేరగునపుడు సీ! సీ!

వ్యంగః - ఇది కప్పకు పేరగునపుడు సీ! అందహీనునికి పే
రగునపుడు సీ! సీ!

అంగమ్-ఇది శరీరమునకును, సమీపమునకును, ఉపాయము
నకును, అపయవమునకును, అప్రధానమునకును పేరగునపుడు
సీ! సీ! దేశమునకు పేరగునపుడు సీ! సీ! సంబోధనమునందు 'అంగ'
అని యవ్యయము.

పంగః-ఇది కోకిలమునకును, వాచుడు చెట్టునకును పేరగు
నపుడు సీ! సీ! సీసమునకును, తగరమునకును పేరగునపుడు సీ! సీ!

భృంగ స్తవళిని ధూమ్యా
బేషిణ్యే భృంగంతు కం
తలే,

రంగం త్రపుణి రంగో వా
రాగే నృత్రఫలే రణే. ౪౬.
ఇతి గాంతాః.

అర్ఘ్యః పూజావిధామూర్త్యే
దుష్టైర్నోవ్యసనేష్యకుమ్,

ఇచ్ఛాప్రకంసయోక్త్యాహూ
భేమహూ భేషజే మఘీ.

౪౭

మోహూ స్త్రీ పాటలా
యాం స్యా త్రిపు నిష్ఫల
దీనయోః,

అగురు క్షీప్ర నిస్సార
మనోజ్ఞేషు లఘు స్త్రిషు.
ఇతి ఘాంతాః.

క్రాంచోద్వీపే భగే త్రలే

పిచు స్థూలే సురావ్రతే,
కుష్ఠరోగేఽపి

కాచ స్తు శిక్య మృద్ధేష
దృగ్రజః.

౪౮

అర్చా పూజాప్రతిమయో
శ్చర్చా లేపవ చిస్తయోః,

రుచి స్తు కిరణే కాంతా
వభిషం గాభిలాషయోః.

నూచి స్సురతభేదే ఒభి

భృంగః-ఇది తుష్పైదకును, కూకటిమూఁగ యనుపక్షికిని.
విటునికిని పేరగునపుడు ||పు|| పెండ్లుకలకు పేరగునపుడు ||న||

రంగం-ఇది తగరమునకు పేరగునపుడు ||న|| ప్రేమకును
నాట్యస్థలమునకును, యుద్ధమునకును పేరగునపుడు ||పు||
గాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అర్ఘ్యః - ||పు|| ఇది పూజకును, వెలకును పేరు.

అఘం - ||చ|| ఇది దుఃఖమునకును, పాపమునకును, ద్యూతవ
మొదలగు వ్యసనములకును పేరు.

క్త్యాహూ-||సీ|| ఇది ఇచ్ఛకును, పొగడుటకును పేరు.

మహూ-ఇది నక్షత్రమునకుఁ బేరగునపుడు ||సీ|| బౌషధము
కు పేరగునపుడు ||పు|| మఘీ ||నో||

మోహూ-ఇది కలిగొట్టుచెట్టునకుఁ బేరగునపుడు ||సీ|| వ్య
మైనవానికిని, దీనమైనవానికిని పేరగునపుడు ||త్రి||

లఘుః-||త్రి|| ఇది బరువులేనిదానికిని, శీఘ్రమైనదానికి
సారములేనిదానికిని, అందమైనదానికిని పేరు.

ఘాంతపదవర్గము ముగిసెను.

క్రాంచః-||పు|| ఇది క్రాంచమునదీప్వమునకును, కొంగకు,
క్రాంచపర్వతమునకును పేరు.

పిచుః - ||పు|| ఇది బలిసినవానికిని, పిచుఁ డనురాక్షసునికి
కుష్ఠరోగమునకును పేరు.

కాచః - ||పు|| ఇది ఉట్టికిని, గాజుపెంకునకును, కంటిరో
మునకును పేరు.

అర్చా - ||సీ|| ఇది పూజకును, ప్రతిమకును పేరు.

చర్చా-||సీ|| ఇది గంధాదులయొక్క పూతకును, శాస్త్ర
విచారమునకును పేరు.

రుచిః - ||సీ|| ఇది కిరణమునకును, కాంతికిని, అత్యున్నతికి
ఇచ్ఛకును పేరు.

నూచిః - ||సీ|| ఇది సురతభేదమునకును, అభినయమునకు

మీ వయససాధనే,
చిః కుంతలవక్రత్వే న్య
పజ్జితరట్లయోః. ౧౧
కాశ్చీపురీ మేఖలయో
క్షచఃఖర్వేఽథమేత్రిషు,
కర్పాసి జ్వాల వి డ్భాస
గ్మోచి శ్మద్ధి శు గంశుషు.

౧౨

కదళ్యాం కాలృతా మో
పుం న్యయం శిగుపా
పే,

కుచిర్నా శుక్ర శృం
ర చంద్రాహాధహరాన్ని
ఉపదా శుద్ధసచివేగ్రీష్టే
తగుణే రహా, ఆయం తు
తగుణిని శుద్ధేఽనుపహ
త్రిషు.

౧౩

స్త్రీత్రోటా చంచురే రం
నా

కూర్చ స్త్రీస్త్రియాం కు
శ్చశ్చకైతవ పీలేషు భు
శ్చశ్చే వికత్తనే. ౧౪
కచ శ్మషేక్ర ప్రణే బం
కేశే సూనా బృహస్ప
శ్శి, కచా కరిణ్యా
మర్చిస్తు న పుమాన్ జ్వాల
శ్చిహాః.

౧౫

ఇతి చాంతాః.

నూదికిని పేరు.

వీచిః - ॥నీ॥ ఇది వెండుకలు వక్రములైయుండుటకును,
న్వల్పమునకును, వరుసకును, అలలకును పేరు.

కాశ్చీ॥నీ॥ఇది కాంచీపట్టణమునకును, మొలనూలునకును పేరు
నీచః - ॥త్రి॥ ఇది పొట్టివానికిని, అధమునికిని పేరు.

వర్చః(న్) - ॥న॥ఇది అగ్ని జ్వాలకును, విప్లకును, కాంతికిని పేరు.

శోచిః॥న్॥ - ॥న॥ ఇది శుద్ధికిని, దుఃఖమునకును, కిరణమున
కును పేరు.

మోచా-ఇది అరటిచెట్టునకును, బూరుగ చెట్టునకును పేరు
యినపుడు ॥నీ॥ మునగ చెట్టునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

కుచిః-॥పు॥ ఇది శుక్ర నికిని, శృంగారరసమునకును, చంద్రు
నికిని, ఆహాధమాసమునకును, శివునికిని, అగ్నికిని, మోసపోనిమం
త్రికిని, గ్రీష్మర్తువునకును, తెలుపుగుణమునకును పేరు. ఈ శుచిశబ్ద
ము తెల్లగుణము గలదానికిని, పరిశుద్ధమైనదానికిని, కొట్టఁబడని
దానికిని పేరగునపుడు ॥త్రి॥

చంచుః-ఇది పక్షులముక్కుకును పేరగునపుడు ॥నీ॥ ఆముద
పుచెట్టునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

కూర్చః-॥పు॥ ఇది దర్భకును, గడ్డముమీసములకును, దౌష్ట్య
మునకును, పీతమునకును, కనుబొమల నడిమికిని తెలిసి తెలియక
కూయుటకును పేరు.

కచః-ఇది ఎండినదానికిని, ప్రణమునకును, కట్టుటకును, వెం
డుకలకును, బృహస్పతికుమారునికిని పేరగునపుడు ॥పు॥ అండ
యేనుఁగునకు పేరగునపుడు ॥నీ॥

అర్చిః (న్) - ॥న॥ ఇది అగ్ని జ్వాలకును, కాంతికిని పేరు.

చాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కచ్ఛః - ॥పు॥ ఇది స్త్రీపురుషులవస్త్రమును గట్టిపెట్టు కా
నము తుదకును, పార్శ్వమునకును, బావిగట్టునకును, ఉదకము
తోఁజేరిన ప్రవాహప్రదేశమునకును పేరు.

కచ్ఛో గుహ్యంబర ప్రాం
శ్చి పార్శ్వే కూపస్థలేతదే,

గుచ్ఛస్తు ప్తబకే స్తంభే
హారభేద కలాపయోః. ౧౭

పిచ్ఛా కాల్పలినిర్యాసేమం
దేవశ్వచరణామయే,

పిచ్ఛం భగచ్ఛదే బర్హే

తుచ్ఛం దుశభే నపుంస
కమ్. ౧౮. శూన్యే త్రి

ష్వథ పుచ్ఛోఽస్త్రీపశ్చ
ద్భాగేఽపి వాలభౌ,

త్రి ష్వచ్ఛో నిర్మలే నా
తు భల్లాకే స్ఫటికేఽవ్య
యమ్. ౧౯

ఇతి ఛాంతాః.

మా సోత్సాహ బలే షా
ర్హో

వ్యాజశ్శార్థాపదేశయోః,
కుజా ద్రు నరకాంగారా

వ్రజా గోష్ఠాధ్వసంచయోః.

రాజా నృపే తాలభేదే
పతేత్తత్రియచంద్రయోః,
వాజీ భగ శ రాశ్వేసం
వాజి పక్షే జవేన్వనే.

వ్రజా సంతాన జనయో
స్సాన్యద్రుజా రోగ భజ్ఞ
యోః,

రాజిః పంక్తా చ రేఖా
యామాజి ర్యుద్ధే సమన్థలే.
భిర్జా కీటవిశేషే స్యా

గుచ్ఛః-1పు॥ ఇది పూగుత్తికిని, స్తంభమున
రెండుముత్యములు గలహారమునకును, పింఛమున
పిచ్ఛా-1సీ॥ ఇది బూరుగబంకకును, నిర్భా
ములకాళ్లకువచ్చురోగమునకును పేరు.

పిచ్ఛమ్-1న॥ ఇది పక్షి తొక్కిలకును, నెమ
పేరు.

తుచ్ఛమ్-ఇది దుశభమునకుఁ బేరగునపుడు ॥
పేరగునపుడు ॥ త్రి ॥

పుచ్ఛః-1పు॥ ఇది వెలుక ప్రక్కకును, తోఁ

అచ్ఛః-ఇది నిర్మలమైనదానికి పేరగునపుడు
గొడ్డునకును, స్ఫటికమునకును పేరగునపుడు ॥ పు

ఛాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఊర్జః-1పు॥ ఇది కార్తికమాసమునకును, ఊర్జ
బలమునకును పేరు.

వ్యాజః-1పు॥ ఇది దుష్టభావమునకు, వ్యాజవ
కుజః-1పు॥ ఇది వృక్షమునకును, నరకాసురు
కునికిని పేరు.

వ్రజః-1పు॥ ఇది పశువులదొడ్డికిని, మార్గము
కును పేరు.

రాజా (న్)-1పు॥ ఇది రాజునకును, తాటిని
మిటికిని, త్రియ్యునికిని, చంద్రునికిని పేరు.

వాజీ (న్) 1పు॥ ఇది పక్షికిని, బాణమునకును, గుల్ల
వాజి-1పు॥ ఇది తొక్కిలకును, వేగమునకును

వ్రజా 1సీ॥ ఇది సంతానమునకును, జనము
రుజా 1సీ॥ ఇది రోగమునకును, భంగమునకు

రాజిః - 1సీ॥ ఇది పంక్తికిని, రేఖకును పేరు
అజిః-1పు॥ ఇది యుద్ధమునకును, సమరభూమి
భిర్జా - 1సీ॥ ఇది పురుగునకును, దురదకును

ద్వం భర్జూరికాదు

మునకును పేరు.

కలధ్వనా కాకే
స్యవిశేషయోః.

కూజా - ॥సీ॥ ఇది మధురధ్వనికిని, కాళికిని, బింబమునకును
వాద్యభేదమునకును పేరు.

రేతసి తల్వేఽన్నే
వజ్జురకారణే, బీ
ణే జ్ఞానే బలే గ
శయోః. ౬౪

బీజమ్-ఇది రేతస్సునకును, యథార్థమునకును, అన్నము
కును, హేతువునకును, విత్తనమునకును పేరైనపుడు ॥న॥ శబ్ద
ణమునకును, జ్ఞానమునకును, బలమునకును, గర్వమునకును, ప్ర
శమునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

బలే ప్రతాపే
పువేతస్య
జః, గుణే రేణా

లేజః (న్) - ఇది బలమునకును, ప్రతాపమునకును, అ
కిని, కాంతికిని, ప్రబ్బలిచెట్టునకును పేరు.

జ్ఞో విప్రేఖగేరదే.
గరి రేణుకయో

రజః (న్)-॥న॥ ఇది రజోగుణమునకును, ధూళికిని, ముట్టు
త్తురునకును పేరు.

నా స్వేద పుత్ర
పునకంశోణిలేఽ
హా పాణౌ భు
యోః. ౬౬

ద్విజః-ఇది బ్రహ్మణునికిని, పక్షికిని, దంతమునకును పేరు
నపుడు ॥పు॥ భారంగికిని, తక్కిలమునకును పేరగునపుడు ॥

పష పద్మయోః క
హ మూర్ధని వేధసి,
స్త్రీ దన్తినాం
ంజే కాననే హ
౬౭

స్వజః-ఇది చెమటకును, పుత్రునికిని, పేరైనపుడు ॥పు॥
నెత్తురునకును పేరగునపుడు ॥న॥

భన్యాం సురాగే
గణ్డే గారేతు పుం

భుజా-॥పు॥ ఇది భుజమునకును, హస్తమునకును పేరు.

శాంబుజయో రబం
భేతు పుంసి వా.
ప్రస్యేవ నిచులే శీ
ఫన్వంతరా వపి,

కజ్జమ్-ఇది అమృతమునకును, కమలమునకును పేరగునపుడు
॥న॥ శిరస్సునకును, బ్రహ్మకును పేరగునపుడు ॥పు॥

కా చిహ్నా భట్వాజ్ఞ
దంజను సి యూగ

కుజ్జమ్-॥పు॥ ఇది వినుగులదంతములకును, పొదరిండ్లకును
అడవికిని, చెక్కిలికిని పేరు.

శాంబుజయో రబం
భేతు పుంసి వా.
ప్రస్యేవ నిచులే శీ
ఫన్వంతరా వపి,
కా చిహ్నా భట్వాజ్ఞ
దంజను సి యూగ

గజ్జా-ఇది లోహరత్నాదులుపుట్టు గనికిని, కల్లంగడికి
కుండకును పేరైనపుడు ॥సీ॥ గృహమునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

అబ్జమ్-ఇది ఉష్ణనకును, కమలమునకును పేరగునపుడు ॥
శంఖమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ గన్నేరుచెట్టునకును, చంద్ర
నికిని, ధన్వంతరికిని పేరగునపుడు ॥పు॥

ధ్వజమ్ - ॥పు॥ ఇది టెక్కిమునకును, గుఱుతునకు
బాటాంగమును నాయుదమునకును. శిశుమునకును పేరు.

గుచ్చస్తు పుబకే స్తంభే
హారభేద కలాపయోః. ౧౭

పిచ్చా కాల్ప లినిర్యాసేమం
దేవశ్వచరణామయే,

పిచ్చం ఖగచ్చదే బర్హే

తుచ్చం దుఃఖే నపుంస
కమ్. ౧౮. శూన్యే త్రి

వ్యభ పుచ్చోఽస్త్రీపశ్చ
ద్భాగేఽపి వాలభౌ,

త్రి వ్యచ్చో నిర్మలే నా
తు భల్లాకే స్ఫటికేఽవ్య
యమ్. ౧౯

ఇతి ఛాంతాః.

మా సోత్సాహ బలే షూ
ర్ణో

వ్యాజశ్చాత్యాపదేశయోః,
కుజా ద్రు నరకాంగారా

ప్రజా గోష్ఠాధ్వనంచయాః.

రాజా నృపే తాలభేదే
వతౌత్త్రయచంద్రయోః,

వాడీ ఖగ శ రాశ్వేఘ
వాజి పక్షే జవేస్వనే.

ప్రజా సంతాన జనయో
స్సాన్య ద్రుజా రోగ భణ్డ

యోః,

రాజి పంక్తా చ రేఖా
యామాజి ర్యుద్ధే సమన్థలే.

గుచ్చః-1పు॥ ఇది పూగుత్తికిని, స్తంభమునకును,
రెండుముత్యములు గలహారమునకును, పింఛమునకును

పిచ్చా-1సీ॥ ఇది బూరుగబంకకును, నిర్భాగ్యునికిః
ములకాళ్లకువచ్చురోగమునకును పేరు.

పిచ్చమ్-1న॥ ఇది పక్షితెక్కలకును, నెమలిపింఛ
పేరు.

తుచ్చమ్-ఇది దుఃఖమునకుఁ బేరగునపుడు 1న॥అభ
పేరగునపుడు 1త్రి॥

పుచ్చః-1పు॥ ఇది పియకప్రక్కకును, తోకకును

అచ్చః-ఇది నిర్మలమైనదానికి పేరగునపుడు 1త్రి॥
గొడ్డునకును, స్ఫటికమునకును పేరగునపుడు 1పు॥

ఛాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఊర్జః-1పు॥ఇది కార్తికమాసమునకును, ఉత్సాహః
బలమునకును పేరు.

వ్యాజి-1పు॥ ఇది దుష్టభావమునకు, వ్యాజమునకును
కుజి-1పు॥ ఇది వృక్షమునకును, నరకాసురునకును,
కునికిని పేరు.

ప్రజి-1పు॥ ఇది పశువులదొడ్డికిని, మార్గమునకును,
కును పేరు.

రాజా (న్)-1పు॥ ఇది రాజునకును, తాటిచెట్టునక
మిటికిని, త్త్రయ్యునికిని, చంద్రునికిని పేరు.

వాడీ(న్)1పు॥ఇదిపక్షికిని, బాణమునకును,గుఱ్ఱమునక
వాజి-1పు॥ ఇది తెక్కలకును, వేగమునకును, ధ్వని

ప్రజా 1సీ॥ ఇది సంతానమునకును, జనమునకును
రుజా 1సీ॥ ఇది రోగమునకును, భంగమునకును పేరు

రాజి - 1సీ॥ ఇది పంక్తికిని, రేఖకును పేరు.
అజి-1పు॥ ఇది యుద్ధమునకును, సమరభూమికిని పేరు

కృష్ణాం భర్జారికాదు
మే,

కూజా కలధ్వనా కాకే
నిమ్మవాద్యవిశేషయోః.

బీజం రేతసి తత్వేనైన్నే
హేతా వజ్రురకారణే, బీ
జశబ్దగుణే జ్ఞానే బలే గ
ప్రకాశయోః. ౬౪

తేజో బలే ప్రతాపేన
గ్నా త్రిషు వేత స్య
ధో రజః, గుణే రేణా
వార్తవే

౬౫ ద్విజో విప్రేభగేరదే.
విజా భారీ రేణుకయో
స్వజో నాస్వేద పుత్ర
యోః, నపునకంశోణితే

ధ బాహా పాణౌ భు
కా ద్వయోః. ౬౬

పీయాష వద్వయోః క
జ్ఞం కజ్ఞో మూర్ధని వేధసి,
కుంజోనస్త్రీ దన్తినాం
వస్తే నికుంజే కాననే హ
నా. ౬౭

గజ్జా భిన్యాం సురాగే
హే భాణ్డే గారేతు పుం
స్యయం,

లవ జాంబవయో రబ్జం
క్తిదే శంఖే తు పుంసి వా.
౬౮. పుంస్యేవ నిచుళే శి
తరక్తౌ ధన్వంతరా వసి,

వతాకా చిహ్నా భట్వాజ్ఞ
మేధ్రేషు ధ్వజమస్త్రీయాం.

మునకును పేరు.

కూజా - ||సీ|| ఇది మధురధ్వనికిని, కాశికిని, బింబమునకున
వాద్య భేదమునకును పేరు.

బీజమ్-ఇది రేతస్సునకును, యథార్థమునకును, అన్నము
కును, హేతువునకును, విత్తనమునకును పేరైనపుడు ||న|| శబ్ద
ణమునకును, జ్ఞానమునకును, బలమునకును, గర్వమునకును, ప్రకా
శమునకును పేరగునపుడు ||పు||

తేజః (న్) - ఇది బలమునకును, ప్రతాపమునకును, అగ్ని
కిని, కాంతికిని, ప్రబ్బలిచెట్టునకును పేరు.

రజః (న్)-||న|| ఇది రజోగుణమునకును, ధూళికిని, ముట్టు
త్తురునకును పేరు.

ద్విజః-ఇది బ్రాహ్మణునికిని, పక్షికిని, దంతమునకును పేరు
నపుడు||పు|| భారంగికిని, తక్కులమునకును పేరగునపుడు ||శీ

స్వజః-ఇది చెమటకును, పుత్రునికిని, పేరైనపుడు ||పు
నెత్తురునకును పేరగునపుడు ||న||

భుజా-||పు|| ఇది భుజమునకును, హస్తమునకును పేరు.

కజ్జమ్-ఇది అమృతమునకును, కమలమునకును పేరగునపుడు
||న|| శిరస్సునకును, బ్రహ్మకును పేరగునపుడు ||పు||

కుజ్జమ్-||పు|| ఇది వీనుగలదంతములకును, పొదరిండ్లకున
అడవికిని, చెక్కిలికిని పేరు.

గజ్జా-ఇది లోహరత్నాదులుపుట్టు గనికిని, కల్లంగడికి
కుండకును పేరైనపుడు ||సీ|| గృహమునకును పేరగునపుడు ||పు

అబ్జమ్-ఇది ఉప్పునకును, కమలమునకును పేరగునపుడు ||
శంఖమునకు పేరగునపుడు ||పు|| గన్నేరుచెట్టునకును, చంద్ర
నికిని, ధన్వంతరికిని పేరగునపుడు ||పు||

ధ్వజమ్ - ||పు|| ఇది తెక్రెమునకును, గుఱుతునకున
భట్వాంగమును గాయుధమునకును, శిశ్నమునకును పేరు.

కు బాధోముఖయోర్ముఖ
బ్ర స్త్రీషు రోగాంతరే తు
వా,

అజ శృంభౌ విష్ణు ధా
త్రోః కామే ఛాగే రఘో
స్సృతే. 20. త్రిషు త్వ
నాదౌ

విజ్ఞం తు బలే క్షీబం వధే
పుమాన్, హరిద్రా తూల
యోస్త్రీ స్యా దాకులే
త్వభిధేయవత్. 21

అఘోతమే త్రి వ్యవక్తే
2 పుష్పత్తిరహితే ఋజుః,
సజ్జా సంభృత సన్నద్ధౌ
నిజౌ స్వీ యావివాశినౌ.
ఇతి జాన్తాః.

జంర్నూ ధ్వనివిశేషే స్యా
ద పృసూత్తమ్మువర్ణః.
ఇతి ర్నూన్తాః.

సంజ్ఞా నా మ్నర్క-జా
యాయాం చైతన్యే పుర్ణ
సూచనే. 23

ప్రజ్ఞా ధియ త్రి వ్యభిజ్ఞే
త్రి వ్యజ్ఞో జడ మూర్ఖ
యోః,

ప్రాజ్ఞీ విదుష్యాం
ప్రాజ్ఞా తు ప్రజ్ఞావత్త్వాం
త్వయం త్రిషు. 24
ఇతి జాన్తాః.

స్యజ్జః - ఇది మరుగుజ్ఞావానికిని, తలవంచుకొనినవానికి
పేరగునపుడు || త్రి || రోగ భేదమునకును పేరగునపుడు || పు ||

అజః-ఇది శివవిష్ణుబ్రహ్మలకును, మన్మథునికిని, మేఁకకున
రఘుమహారాజుగొడుగునకును పేరగునపుడు || పు || మొదలులే
వానికి పేరగునపుడు || త్రి ||

పింజమ్-ఇది బలమునకు పేరగునపుడు || న || వధకు పేరగునపుడు
|| పు || పసుపునకును, వ్రత్తికిని పేరగునపుడు || నీ || తొట్టుపాడి
గలదానికి పేరగునపుడు విశేష్యలింగముగలది యగును.

ఋజుః-|| త్రి || ఇది శ్రేష్ఠునికిని, వక్రముకానిదానికిని, :
ట్టుకలేనిదానికిని పేరు.

సజ్జః-|| పు || ఇది నిండినదానికిని, యత్నపడువానికిని పేర
నిజః-|| పు || ఇది తనదానికిని, నశింపనిదానికిని పేరు.

జాంతపదవర్గము ముగిసెను.

జంర్నూ-|| నీ || ఇది ధ్వనివిశేషమునకును, సూక్ష్మముకానిదా
నికిని, ఉదకము వర్షించుటకును పేరు.

ర్నూంతపదవర్గము ముగిసెను.

సంజ్ఞా-|| నీ || ఇది నామధేయమునకును, సూర్యునిభార్యకున
తెలివికిని, అర్థసూచనకును పేరు.

ప్రజ్ఞా-ఇది బుద్ధికి పేరగునపుడు || నీ || వివేకికి పేరగునపుడు || త్రి ||
అజ్ఞః-|| త్రి || ఇది తెలివలేనివానికిని, తెలియఁజెప్పిన వినఁ
వానికిని పేరు.

ప్రాజ్ఞీ-|| నీ || ఇది విద్వాంసునిభార్యకు పేరు.

ప్రాజ్ఞా-ఇది బుద్ధిగలదానికి పేరగునపుడు || త్రి ||

జ్ఞాంతపదవర్గము ముగిసెను.

వటా లలాట స్వగ్రోధా
ప్రియాశు వసనే వటా.

త్వష్టారాదేవశి ల్యుక్తా
నటా నర్తక శోణకా. ౨౫

విట స్సాస్య ల్లవణే పిద్ధే
సూషకే భిదరే గిరా,

సృష్టి స్వభావే నిర్మాణే
స్యా తుష్టి ర్వృద్ధి పో

యోః. ౨౬

పుష్టి ఫలే సమృద్ధాస్యా
ద్వష్టి ర్ధీ దర్శ నాశీషు,

యష్టి ర్దణ్డే హరభేదే మ
నకే ప్రియాధాన్తరే. ౨౭

దిష్టి ర్ధ్యాన సుఖానన్ద
రిణామే

షష్ఠో జటా, మాంస్యాం
సూలే లగ్నకచే

విష్టి ర్నరకపాతనే. ౨౮

లాత్కారే చ భద్రాఖ్య
రణే కర్తవేతనే,

నటా జటా కేసరయో
స్థోంటాబదరపూగయోః.

కోటిః ప్రకర్ష చాపాగ్ర
ంఖ్యా పక్షాన్త రాశ్రిషు,

త్రుటిస్సాస్య త్సంశయేలేశే
హస్తేలాకాలమానయోః.

త్రోటి శ్చంచా కట్ఫలేచ

వటః - ||పు|| ఇది నొసటికిని, మణ్ణిచెట్టునకును పేరు.

వటః-||పు|| ఇది వృక్షవిశేషమునకును, వస్త్రమునకును పేరు.

త్వష్టా-||ము-పు|| ఇది దేవశిల్పికిని, సూర్యునికిని పేరు.

నటః-||పు||ఇది నట్టువచానికిని,దుండెగపూతనకును పేరు.

విటః - ||పు|| ఇది ఉవ్వనకును, విటునికిని, ఎటుకకును,

చంద్రమానికిని, కొండకును పేరు.

సృష్టిః-||సీ|| ఇది సృభావమునకును, సృజించుటకును పేరు.

పుష్టిః - ఇది వృద్ధికిని, పోషించుటకును పేరు.

పుష్టిః - ||సీ|| ఇది ఫలమునకును, సమృద్ధికిని పేరు.

ద్వష్టిః-||సీ|| ఇది బుద్ధికిని, చూపునకును, కంటికిని పేరు.

యష్టిః-||సీ|| ఇది కణ్ణునకును, హరవిశేషమునకును, అతిమధుర

మునకును, ఆయుధభేదమునకును పేరు.

దిష్టిః-||సీ|| ఇది ధ్యానమునకును, సుఖమునకును, సంతోష

మునకును, స్వభావమును వదిలి మఱియొకగుణమును బొందుట

కును పేరు.

జటా-||సీ|| ఇది జటామాంసికిని, వేరునకును, వెండ్రుకల

జడకును పేరు. మూలమనఁగా చెట్టుయొక్కయుండ యనికొంద

అందురు.

విష్టిః-||సీ|| ఇది నరకమునఁబడుటకును, బలాత్కారమున

కును, భద్రకరణమునకును, హరికిని పేరు.

నటా - ||సీ|| ఇది జడకును, ఆకరుపూలకును పేరు.

స్థోంటా-||సీ|| ఇది రేంగుచెట్టునకును, పోకచెట్టునకును

పేరు.

కోటిః-||సీ|| ఇది అతిశయమునకును, వింటిగొనకును, లేక్క

కును, పక్షాంతరమునకును, అంచునకును పేరు.

త్రుటిః-||పు|| ఇది సంశయమునకును, లేశమునకును, అల్ప

భూమికిని, కాలప్రమాణమునకును పేరు.

త్రోటిః-||సీ|| ఇది పక్షులముక్కనకును, గుమ్మడిచెట్టునకును

పేరు.

రేటి ర్వహ్నే శ్చ రతితం
వాణీ చాసజ్జతోత్కటా.

పట్టి ర్లలాటభూషాయా
మసి లాక్షాప్ర సాదనే,

యా గేచ్ఛా దాన దేవా
ర్చా స్విష్టిః

సృష్టేదయ స్త్రిః. ౧౨

పుష్టం ప్రభాత దివసఫల
పద్యసి తే వ్యసి,

రిప్తం స్యా దశుభ డేవ
నాశ నిస్త్రింశ పాప్తను.

కూటాఽస్త్రి నిశ్చక్షే
యంత్రే రాకా వయోఘనే
వ్యాజే, అన్యతే మాయాయా
మసి సీరాజ్ఞే నిశ్చలేచ పా
పేచ. ౧౪

ఖేటః కథ కుత్రితయో
ర్ధామే ఫలే గుడవి కాతే చ,

శ్రోత్యాం భృశే కలింగే
గజగండే శబధే శవే చ క
టః. ౧౫.

కటు స్త్రిక్తరసే త్కారరసే
నా తద్వతి త్రిః, సుగన్ధి
మ త్వరాకా ర్యాప్రియ తీ
క్షే వ్యసి త్రిః. ౧౬. కటు
స్త్రిన్) కటురోహిత్యాం దూ
వజే తు నపుంసకమ్,

ఘటః కుమ్భే సమాధౌచ
ఘటా తు గజసం హతౌ.
ఘటనాయాంచ గోష్ఠ్యాంచ
కుట స్తు ఘటవేత్తనోః,
కుటి స్త్రిన్) స్యా తుక్తుంభ

రేటిః - ॥సీ॥ ఇది అగ్నియందు బుట్టుధ్వనికిని, ఒకదానితో
జేరక మిక్కిలి విస్తారమయిన వాక్కునకును పేరు.

పట్టిః - ॥సీ॥ ఇది నొసటఁగట్టుసొమ్మునకును, ఎఱ్ఱి లొద్ద
చెట్టునకును పేరు.

ఇష్టిః - ॥సీ॥ ఇది యాగమునకును, ఇచ్చకును, దానమునకు
దేవపూజకును పేరు.

సృష్టిశబ్దము మొదలు ఈ ౧౭ శబ్దములును త్రి లింగము
పుష్టమ్ - ॥న॥ ఇది ప్రాతఃకాలమునకును, దినమునకు
ఫలమునకును, చల్లికిని పేరు.

రిప్తమ్ - ॥న॥ ఇది అశుభమునకును, డేవమునకును, నాశ
నకును, క త్రికిని, పాపమునకును పేరు.

కూటః - ॥పు॥ ఇది పర్వతశిఖరమునకును, మృగాదులహిం
చునట్టి యంబులు మొదలయిన సాధనములకును, రాశిః
సమైటకును, కపటమునకును, బొంకునకును, ఇంద్ర జాలః
మొదలగు మాయలకును, నాఁగేటికణ్ఠునకును, కదలనియా
శము మొదలయినవానికిని, పాపమునకును పేరు.

ఖేటః - ॥పు॥ ఇది కథమునకును, కుత్రితమునకును, గ్రామః
నకును, డాలునకును, బెల్లముయొక్క వికారమునకును పేరు.

కటః - ॥పు॥ ఇది పిరుందునకును, ఎక్కువకును, కూఁకి
మూఁగయను వట్టికిని, వినుంగు గండస్థలమునకును, ఒట్టునకు
శవమునకును పేరు.

కటుః - ఇది చేదునకును, ఉప్పునైనరసమునకును, ఒట్టునకు
॥పు॥ ఆ చేదు సుప్పనయుంగల వస్తువులకుఁ బేరగునపుడు ॥
పరిమళముగలదానికిని, పరులసంపద నోర్వమికిని, అకార్యః
నకును, అనిష్టమునకును, తీక్షణమునకును పేరగునపుడు ॥
కటుకరోహిణికిఁ బేరగునపుడు ॥సీ॥ దూషించుటకు పేరగునపు
॥న॥

ఘటః - ఇది కడవకును, సమాధికిని పేరగునపుడు ॥పు॥ విః
గు గుంపునకును, కూర్చుటకును, సభకును పేరగునపుడు ॥సీ॥

కుటః - ॥పు॥ ఇది కడవకును, గృహమునకును పేరు.
కుటిః - ॥సీ॥ ఇది సిగ్గ మోయు బానిసెకును, గుడిసెకును

శ్రీ మల్లవేళ్ళని చా
 ౧౮
 స్వట్టాలకే పూరే
 మేఘవ్యయం త్రి
 ప్తం త్వస్త్వేఽ
 ఏప్తి స్త్రీ కర్షణే
 తు నా. ౧౯
 రప్రసూతా గౌర్వం
 సూకరే తు నా,
 దైవ పరీణా మానస్తే
 యే తు నా. ౨౦
 త్రిపు బటు స్త్రీక్షే
 నిపుణేఽపి చ,
 తీరభృగూ
 స్త్రీక్షే నిశ్చిత నిర్మ
 ౨౧
 మాశంసితే దత్తే హు
 యో రపి,
 మ్హనా స్పష్టవాచా
 ౨౨
 ంభుల్లయో స్సం
 ౨౩
 తి టాన్తాః.

వాచకశబ్దే స్థా
 నే గళే ధ్వనా,
 స సాశే నిష్పత్తా
 త్వర్యయాచ్ఛయోః.
 చరమమాత్రే చ
 చరమే చ తత్,
 త్వలక్ష్యే నక్షత్ర
 నానార్థం

నామధేయములు.

అట్టి-ఇది బురుజుమీద నయినను, వాకిటిమంటపముమీద నయినను, యుద్ధము చేయుటకై కట్టినయింటికిని, ప్రవాహము నకును, మిక్కిలి యెండినవానికిని పేరగునపుడు || త్రి || అన్నము నకు పేరగునపుడు || న ||

కృష్టి-ఇది దున్నుటకు పేరగునపుడు || సీ || పండితునికి పేరగు నపుడు || పు ||

ఘృష్టి-ఇది ఒకతూరి యీనినయావునకు పేరగునపుడు || సీ || పండికి పేరగునపుడు || పు ||

దిప్తమ్-ఇది దైవమునకును, పరిపక్వమునకును, సంతోషము నకును పేరగునపుడు || న || కాలమునకు పేరగునపుడు || పు ||

పటుః-|| త్రి || ఇది తీక్షణమయినదానికిని, రోగములేనిదానికిని, సమర్థమయినదానికిని పేరు.

తటమ్-|| పు || ఇది గట్టునకును, కొండచటయికిని పేరు.

సృష్టి-|| పు || ఇది విడువఁబడినదానికిని, నిశ్చయింపఁబడిన దానికిని, చేయఁబడినదానికిని పేరు.

ఇప్తమ్-|| న || ఇది చెప్పఁబడినదానికిని, ఇయ్యఁబడినదానికిని, హోమము చేయఁబడినదానికిని, పూజింపఁబడినదానికిని పేరు.

స్థిప్తి-|| పు || ఇది వాడినదానికిని, స్ఫుటముకాని మాటకును పేరు.

స్ఫుటః-|| పు || ఇది ప్రకాశమైనదానికిని, వికసించినదాని కిని పేరు.

టాంతపదపర్గము ముగిసెను.

కంతః-|| పు || ఇది అర్థముగలశబ్దమునకును, సమీపమునకును, కంతమునకును, ధ్వనికిని పేరు.

నిష్ఠాః - || సీ || ఇది నాశమునకును, కలుగుటకును, తుదకును, తాత్పర్యమునకును, యాచనమును పేరు.

చృష్టమ్-|| న || ఇది తుదకును, శరీరముయొక్క వెనుకప్రక్క కును పేరు.

జ్యేష్ఠాః - ఇది అలక్ష్యికిని, జ్యేష్ఠానక్షత్రమునకును, బల్లికిని

గృహ గోధాను మాసి నా.

అయం వృద్ధతమ శ్రేష్ఠ
పూర్వజేషు త్రిలింగకః,

సభాసల్లావయో ర్లోష్ఠి
గోష్ఠం గోస్థానకే భవేత్.

శ్రేష్ఠః నా భవదే వర్షే
త్రిషు

కాష్ఠం చ దారుణి, కాష్ఠా
దర్వాణాం కాలభేదే ప్రక
ర్షే దిశి సామ్నిచ. ౯౬

కుక్షే రస్త ర్మహ స్యా
స్తః కుమాలే కోష మస్త్రి
యామ్,

పాతో నా చతనే పాతా
విదకర్ణ్యా

మథా మథే. ౯౭. గదే
చ కష్ట మస్త్రీ స్యా

శ్రేష్ఠ స్త్రి స్వగ్రా
వతే, కుంత స్యా దకృ

తో ద్వాపా భిర్వే ప్యునిశి
తాయుధే. ౯౮

ఇతి తాంతాః.

గడ్డో వ్రజే కపాలే
పిలకే గర్వే మృగాస్తకే
యోగే, మూలాదిదుష్టభా
గే హయభూషణే ముష్టుదే
2. పృథ్వీయే చ. ౯౯

దణ్డీ ద్వాగ్రే యమే పిల్లి
సగనే తిలకల్పకే,

చోడా కంచుళికా దేకా
వ్యాడా హింస్రకూరగా.

పేరగునపుడు ॥నీ॥ జ్యేష్ఠమాసమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥

ఈజ్యేష్ఠశబ్దము మిక్కిలి ముసలివానికిని, శ్రేష్ఠునికిని, అన
కును పేరగునపుడు ॥తి॥

గోష్ఠీ-ఇది సభకును, ఏకాంతమున మాటలాడుటకును పేర
నపుడు ॥నీ॥ ఆవులదొడ్డికి పేరగునపుడు (గోష్ఠ) ॥న॥

శ్రేష్ఠః-ఇది కుబేరునికిని పేరగునపుడు ॥పు॥ శ్రేష్ఠమైనదా
పేరగునపుడు ॥తి॥

కాష్ఠమ్-ఇదికొయ్యకు పేరగునపుడు ॥న॥ కొయ్య తెడ్డునకున
కాలభేదమునకును, అతిశయమునకును, దిక్కునకును, సా
వేదమునకును పేరగునపుడు ॥నీ॥

కోష్ఠమ్-॥న్న॥ ఇది లోనికడుపునకును, లోయింటికిని, 7
దెనును పేరు.

పాతః-ఇది పఠించుటకు పేరగునపుడు ॥పు॥ అగరుకొంతి
పేరగునపుడు ॥నీ॥

కుష్ఠమ్-॥న్న॥ ఇది చెంగల్వకొప్పునకును, కుష్టవ్యాధికిని పేరు.

శ్రేష్ఠః-॥తి॥ ఇది మొదటివానికిని, శ్రేష్ఠునికిని పేరు.
కుంతః-॥పు॥ ఇది వివాహము చేసుకొనినవానికిని, పొట్టివా
కిని, వాడిలేనియాయుధముగలవానికిని, అసికబ్దమువలన కార్మ
ములయందు మందు డగువానికిని పేరు.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

గండః-॥పు॥ ఇది వ్రణమునకును, చెక్కిలికిని, బొబ్బలకును
గర్వమునకును, భిద్రమృగమునకును, గండనామయోగము, గం
దోషమునకును, గుఱ్ఱపు సొమ్ములకును, నీరుబొబ్బలకును, ఉపా
యమునకును పేరు. అసికబ్దమువలన గండశిలకును పేరు.

దండి(న్)-॥పు॥ ఇది ద్వారపాలకునికిని, యమునికిని, పిండ
ము నంటినరోగమునకును, గానుగుండికిని పేరు.

చోడః - ॥పు॥ ఇది రవికెకును, అజ్ఞకును పేరు.

వ్యాడః - ॥పు॥ ఇది హింసించుదుష్టకుపునకును, సర్పము

నకును పేరు.

వీడాః-||సీ|| ఇది బాధకును, దయకును, శిరస్సునఁ జూట్టఁ
పుష్పమాలికకును, గర్వములేనివానికిని పేరు.

నాడీః - ||సీ|| ఇది పయిరుకాండకును, కడవకును, దూర్వ
ను, నారికురుపునకును, శరీరమునఁబుట్టిన నరములకును పేరు.

ఇడాః-||సీ|| ఇది వాక్కునకును, గోవునకును, స్వర్గమునకును
భూమికిని, ప్రేవులకును, బుధునిభార్యకును పేరు.

శుండాః-||సీ|| ఇది ఏనుఁగులొండమునకును, మధ్యభాగమ
నకును, తామరకొలనుకును, వేశ్యకును పేరు.

రండాః - ||సీ|| ఇది పెనిమిటిచచ్చిన స్త్రీకిని, ఎలికెచ్చె
చెట్టునకును బేరు.

ఆండమ్ - ||న|| ఇది పృషణమునకును, పక్షులు మొదలయిన
వాని గుడ్డునకును బేరు.

భాండః - ||న|| ఇది మద్దెలకుండకును, వర్తకముచేయుట
యొందిన మొదటిసొమ్మునకును, పాత్రమునకును, భూషణమ
నకును, గుఱ్ఱపుసొమ్మునకును బేరు.

పాండుః - ఇది పాండురాజునకును, పాండులోగమునకును
తెల్లనిగుణమునకు బేరగునపుడు ||పు|| గుణముగలదానికి బేరగు
నపుడు ||త్రి||

ముండః-ఇది రాక్షసునికిని, రాహువుకును, శిరస్సునకును
బేరగునపుడు ||పు|| బోడితలవానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

కౌండః - ఇది మంత్రమునకును, ప్రసిద్ధునికిని బేరగునపుడు
||త్రి|| కోడికి బేరగునపుడు ||పు||

కౌండిః-||సీ||ఇది మేఘపంక్తికిని, సిప్పలికిని, చవ్వమునకు
ను బేరు.

ఖండమ్-||పు|| ఇది మణులయొక్కదోషమునకును, తునుకు
కును, కండచక్రైరకును బేరు.

గుడాః - ఇది జెముడుచెట్టునకును, గుళికకును బేరగునపు
డు||సీ|| పిండమునకును, బెల్లమునకును బేరగునపుడు ||పు||

వ్యధాకరుణయో
ల్యావగర్వయోః,
నాళ ఖటి దూర్వా
స్యంగసిరాసు చ.
వాగ్గోద్యు భూనా
నా స్యా ద్బుధప

కరికరే మధ్యే
వారయోషితి.

ర్తకనారీ తు రణ్డా
వర్జ్యసి,

ముష్కే విహం

తు మార్జనే. ౧౦౩
ధనేఽ మత్రేభూ
శ్వభూషణే,

ర్నృపే గదే శ్వే
నా గుణిని త్రిషు.

౧౦౪
జైత్యాంతరే రా
నాధిని త్రిషు తు

నిఖ్యాతయో శ్చ
పుంసి తు కుక్కు

౧౦౫
ర్జలదపజ్జ్కౌచసిప్ప
నా రసి,

మస్త్రీ మణే ర్దో
క్షిప్తవికారయోః.

స్నుహీగుళికయో
ద్దేక్షుపాకయోః,

జడ స్సభే బుద్ధిహీనే
హిమగ్రస్తేఽపివాచ్యవత్.

కూకశింబ్యాం జడా

నీడ మస్త్రీ స్థాన కులాయ
యోః,

క్రోడో నా సూకరే క్షీబ
ముత్సంగే వక్షసి ద్వయోః.

క్షేడా వేణు శలాకా
యాం సింహనాదేఽపి చ
స్త్రీయామ్, క్షేడో వా
పుంసి గరశే ధ్వనా రక్తా
ర్కపాదపే. ౧౦౯

బాణావసర గ్రంథి స్తం
భ రహో వాజి వారి వర్గేషు,
స్కంధే చ భూరుహాణాం
గర్వే నాశే బలే చ కాణ్డో
ఽస్త్రీ. ౧౧౦

చండో దైత్య విశేషే
యమదాసే త్రిపు తు త్రిప్ర
కొపనయోః, చణ్డీ గౌర్య
ధ మస్తుని మణ్డ మసౌ
సారసింధయోః పుంసి.

కుండ్లం పితరే తోయా
ధారవిశేషేచ వహ్నిగర్వేచ,
కుండో జారా జ్ఞాత స్పృధ
ర్మకాయాం

కమణ్డలుః కుణ్డీ. ౧౧౧

దండోఽస్త్రీ దమహింసా
సేనా లగుడేషు కాసనే రా
జ్ఞామ్, దణ్డే మానవిశేషే
ప్ర్యాపౌ రవిపారిపార్వ
క

జడః-ఇది జాగ్రతలేనిమందునికిని, బుద్ధిహీనునికిని,
తఁ గొట్టువడినవానికిని పేరగునపుడు విశేష్యలింగము. డ
డికి బేరగునపుడు ||న||

నీడమ్-||పు|| ఇది స్థానము, పక్షియొక్క గూఁడు మీ

క్రోడః - ఇది పందికి బేరగునపుడు ||పు|| ఒడికి బేర
||న|| రొమ్మునకు బేరగునపుడు ||పు||

క్షేడాః-ఇది వెదురుతూలికెను, సింహనాదముఁ
గునపుడు ||సీ|| విషమునకును, ధ్వనికిని, ఎఱ్ఱజిల్లేడుచే
పేరగునపుడు ||పు||

కాండః-||పు|| ఇది బాణమునకును, సమయమునకు
పునకును, స్తంభమునకును, ఏకాంతమునకును, గుఱ్ఱః
ఉదకమునకును, గుంపునకును, ప్రానియొక్క ప్రేళ్లు
కొని కొమ్మలవఱకుగల మధ్యభాగమునకును, గర్వః
ఊఁచకును, బలమునకును పేరు.

చండః - ఇది చండుఁ డయరాక్షసునకును, యమఁ
పేరగునపుడు ||పు|| త్రిప్రముగలవానికిని, మిక్కిలి కో
కును పేరగునపుడు ||త్రి|| గౌరికి బేరగునపుడు (చండీ
మండమ్-ఇది మిఁగడకు బేరగునపుడు ||న|| సత్తున

మలిసింధమునకును బేరైనపుడు ||పు||

కుండమ్-ఇది కుండ, ఉదకపాత్ర, అగ్నికుండ
నామమయ్యెనేని ||న|| రంకులాడికి మగండుండఁగ జా
గలిగిన తనయునికి నామమయ్యెనేని ||పు||

కుండీః - ||సీ|| ఇది కమండలమునకుఁ బేరు.

దండః - ఇది శిక్షించుట, హింసించుట, నేవ, ద
రాజాజ్ఞ, కప్ప, కొలత, గుంపు మీనికి నామమయ్యెనే
సూర్యపార్శ్వవర్తికి నామమయ్యెనేని ||పు||

ఓహో వపుషి నివాపే
శే వృథ పిష్ట మయసి
శిశౌ, ఆజీవనే

దుస్తు త్రిషు కుజ్జే పుంసి
పుష్ట్యోః. ౧౧౮
జిష్ణే వృథరే గోప
వృథపూరుషే.

ఇతి డాన్తాః.

ఢదంష్ట్రా చ్చ యో
ఢా సుతే నా ధర్తరి
ఘ. ౧౧౯

ఢం రహసి గుహ్యో
జ్జే త్రిషుతు సంపుతే,
ఢం త్రిషు దృఢక్షీబ
మత్యా

ఢ త్రిషు. ౧౧౬. మూ
జ్జే మూర్ఖతే
ఢం విన్యస్తే సంహతే
,

ఢా బలి ఘోల గాఢా

స్థిఢా శక్తిక్షమావతోః.
ఇతి డాన్తాః.

ఢ్వీ సూద వృకోదర
త్వావృత్తీన్ద్రీయేషు రూ
కౌ, సత్వాదౌ సంధ్యా
త్యాగాదా వప్రధానే
౧౧౭.

పిండః-ఇది శరీరము, పితృదేవతలను గూర్చిజేయు దానా
దులు, మన్ను మొదలైనవానిచేతఁ జేయఁబడిన యంటలు వీటిఁ
నామమయ్యెనేని ||పు|| ఇనుము, గర్భముననున్న శిశువు, కడుపు
కూటికిని పేరగునపుడు ||న||

గడుః-ఇది మరుగుజ్జువానికి నామమయ్యెనేని ||త్రి|| కణి
కిని, పుష్టికిని నామమయ్యెనేని ||పు||

పిండః-||పు|| ఇది నపుంసకుఁడు, పృషణహీనుఁడు, ఆఁబోతు
చంపఁదగిన తప్ప చేసినవానికిపేరు.

డాంతపదవర్గము ముగిసెను.

వోఢాః-ఇది గాఢమయినకోరకును, స్వచ్ఛమైనదానికిని,
పుత్రునికిని బేరయ్యెనేని ||పు|| బరువుమోయువానికి నామ
మయ్యెనేని ||త్రి||

గూఢమ్-ఇది రహస్యము, గుహ్యదేశము-వీనికి నామమయ్యె
నేని ||న|| దాఁగినదానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి||

బాఢమ్-ఇది దృఢమైనదానికి నామమయ్యెనేని ||త్రి|| అను
మతికి నామమయ్యెనేని ||న||

మూఢః-||త్రి|| ఇది మూఢునకు, మూర్ఖులవానికిని పేరు

వూఢమ్-||న|| ఇది ఊరుపఁబడినదానికిని, కూడినదానికిని,
ఊరి చుట్టు వేసిన కంపవెలుగునకును నామము.

దృఢః-||పు|| ఇది బలవంతునికిని, లావువానికిని, దట్టమైన
దానికిని బేరు.

సోఢాః-||పు|| ఇది సమర్థునకు, ఓర్పుగలవానికిని బేరు.

డాంతపదవర్గము ముగిసెను.

గుణః-||పు|| ఇది వింటినారికిని, వంటవానికిని, భీమునకును,
దారమునకును, వలుమారు చెప్పటకును, ఇంద్రియమునకును,
రూపాదిగుణములకును, సత్త్వరజస్తమస్సులకును, సంధివిగ్రహాది
షడ్గుణములకును, పక్షాంతరమున వ్యాకరణశాస్త్రమునఁ జెప్పి
యున్నగుణమును పేరుగలసంధికిని, త్యాగాదిగుణములకును, ఆ
ప్రధానకార్యమునకును నామము.

వ్యవహారే భృతిధనయోః
పూలిషుచ విక్రయార్హకా
కాదేః, మూత్యై వరాటే
మానే ద్యూతే కార్వాపణే
గ్లహే చ వణిః. ౧౧౯

వ్యాపార వికలతాయా
ముత్సవ పరతంత్రతా ము
హూరైషు, పరమాణు కాల
భేదే ఘటిషడంగే ఊణ
స్తథావసరే. ౧౨౦

నైస్యభేదే సమూహేచ
సంఖ్యాయాం ప్రమథే గ
ణిః,

శ్రోత రాధేయయోః కర్ణః
కోణోఽశ్రాలగుఽర్కదేజే.

వీణాదివాదనోపాయే వాద్య
గేహైః దేశయోః,

దేవేఽర్కేతర్ణి
రర్కాగ్నోర్ధూర్ణి

రగ్నోర్ధిపహోర్ధ్విణిః.
వృష్టిస్తు యాదవే మేషే

పాషణ్డే హిమదీధితౌ,

శాణి కర్షోపలే మాషచ
తుష్కే కరపత్రకే. ౧౨౩

దేహాన్తరానిలే ప్రాణో
జీవాత్త పరమాత్మనోః, ఆ

యు తిన్ద్రియసత్వేషు ప్రణ
వే కార్యమర్పణి. ౧౨౪

భూణోఽర్కకే స్త్రీణ
గర్భే గర్భిణ్యాం శ్రోత్రి

యే ద్విజే,
ఊర్ణా భూమధ్య మావ

వణిః-||పు|| ఇది వ్యవహారమునకు, కూలికిని, ధనమునః
ముద్రగలవరాకు, విక్రయయోగ్యమగువస్తువుల క్రయమునః
గుడ్డిగవ్వకు, ప్రమాణమునకు, ద్యూతమునకు, పనియాలు గ
గింజల యెత్తుగలవెండిబంకమునకు, జూదముందలి పందెమునః
చకారమువలన రెండున్నరయెత్తుగల రాగిముద్రకును నామవ

క్షణిః-||పు|| ఇది వ్యాపారములేకయుండుటకు, ఉత్సవః
నకు, పరాధీనమగుటకు, అహోరాత్రకాలమున ముప్పదవభాగః
నకు, పరమాణువునకు, సమానమయిన స్వల్పకాలమునకు, ౭
గడియకాలమున నాతివభాగమునకు, సమయమునకు నామవ

గణిః-||పు|| ఇది ౨౭ వీనుఁగులు, ౨౭ రథములు, ౮౧ గు
ములు, ౧౩౫ కాలుబంటలుగల దండునకు, సమూహమున
తెక్కకును, నంది మొదలయిన ప్రమథగణములకును నామవ

కర్ణః-||పు|| ఇది చెవికిని, కర్ణునకును నామము.
కోణిః-||పు|| ఇది అంచునకును, దుడ్డుకోలకును, శనికి

వీణాదులవాయిండుపునకును, వాద్యగృహమునకును, ౩
మూలకును నామము.

తర్ణిః-||పు|| ఇది దేవునకును, సూర్యునకును నామము.
జార్ణిః-||పు|| ఇది సూర్యునకును, అగ్నికిని నామము.

ఘృణిః-||పు|| ఇది అగ్నికిని, జ్వాలకును నామము.
వృష్టిః-||పు|| ఇది వాఝేయునకును, గొట్టెకును, పాషం

నకును, చంద్రునకును నామము.

శాణిః-||పు|| ఇది ఒరగంటికిని, ౨౦ గురిగింజలయెత్తున
రంపమునకును నామము.

ప్రాణిః-||పు|| ఇది దేహమునందలి ప్రాణవాయువునకు
జీవునకును, పరమాత్మకును, ఆయువునకును, ఇంద్రియమునకు
బలమునకును, ప్రణవమునకును, కార్యరహస్యమునకును నామః

భూణిః-||పు|| ఇది పిన్నవానికిని, స్త్రీలగర్భమునకును, గరి
స్త్రీకిని, పేదనేత్రకును, బ్రహ్మణులకును నామము.

ఊర్ణః-||సీ|| ఇది కనుబొమ్మలనడుమనుండు నుడికిని, ౭

రే తస్మా మేషాదిలోమసు.

౧౨౫

వేణిః ప్రవాహే సరితామ్నే
సే కేశబన్ధనే, దేవశౌణ్డే
వృథ స్థాణే స్త మ్మాయః
ప్రతిమే స్త్రీయా. ౧౨౬
వీణా తటి చ్చ

ఘోణా తు నాసికా రథ
ర్ణికా,
ఘృణా నాగుస్సాకృపయో
స్తృష్టాస్త్రీహాపిపాసయోః.
వర్ణ స్పర్శ కథా కుథనతి
ణ శోభా యశోవిశేషేషు,
తిక్రమే ద్విజాదా శుక్లా
చాక్షరేషు వర్ణం వా.
కణా జీరకసిప్పల్కాః క
ధాన్యాంశలేశయోః,
ద్రోణః కృషీపతౌ కాకే
కప్పశ్చికయో శ్చ నా.
స్త్ర్యాధకచతుష్కే-చ
ద్రోణీకాష్టాంబువాహినీ,
బాణౌ దైత్యకరా చాథ
యో ర్నీలీ కురణ్ణకే.

౧౩౦

తీక్ష్ణం క్షీణే విషే యుద్ధే
ముద్రలవణాయసోః, త్రి
తిగ్నే త్సులే త్సారే
శోణ స్వరకుపాదపే.
వే-గ్నౌరక్తతురగే రాగే
తద్యతి త్రిషు,
మారో గచ్ఛే స్త్రీయాం

మునకుసు, గొట్టె కుండేలు ఎలుక మొదలయినవాని పెండ్లు
కలకుసు నామము.

వేణిః-||పు|| ఇది ప్రవాహమునకుసు, నదులుగుడుటకుసు
జెడకుసు, సమర్థుడైన దేవతకుసు నామము.

స్థాణాః-||సీ|| ఇది స్తంభమునకుసు, ఇరుపప్రతిమకుసు
నామము.

వీణాః-||సీ|| ఇది మెఱుపునకుసు, చకారమువలన వీణకుసు
నామము.

ఘోణాః-||సీ|| ఇది ముక్కునకుసు, రథచక్రముయొక్క-
కుండకుసు నామము.

ఘృణాః-||సీ|| ఇది రోంతకుసు, దయకుసు నామము.

తృష్టాః-||సీ|| ఇది ఆశకుసు, దాహమునకుసు నామము.

వర్ణః-ఇది వైడికిని, కథకుసు, వినుగువీపునవేయు రత్న కం
బళికిని, స్తుతికిని, గుంపునకుసు, కాంతికిని, కీర్తికిని నామముయ్యో
నేని ||పు|| గానమునకుసు, బ్రాహ్మణాదిజాతులకుసు, శుక్లాది
వర్ణములకుసు, అక్షరమునకుసు నామముయ్యోనేని ||పు||

కణాః-ఇది జీరకమునకుసు, సిప్పలికిని నామముయ్యోనేని ||సీ||
నూకలకుసు, కొంచెమైనదానికిని నామముయ్యోనేని ||పు||

ద్రోణః-ఇది ద్రోణాచార్యునకుసు, మాలకాకిని, కప్పకుసు,
లేలునకుసు నామముయ్యోనేని ||పు|| నలుదూములకు నామ
ముయ్యోనేని ||పు||

ద్రోణీః-||సీ|| ఇది దోనెకునామము.

బాణః-ఇది బాణాసురునకుసు, బాణమునకుసు నామముయ్యో
నేని ||పు|| నల్లపువ్వులగోరింటకుసు, పచ్చపువ్వులగోరింటకుసు
నామముయ్యోనేని ||పు||

తీక్ష్ణః-ఇది విషయమునకుసు, యుద్ధమునకుసు, సముద్రల
వణమునకుసు, ఇరుమునకుసు నామముయ్యోనేని ||న|| వేడికిని,
తుమ్మనకుసు, గాజాప్పునకుసు నామముయ్యోనేని ||త్రి||

శోణః-||పు|| ఇది దుండిగపుమ్రానికిని, శోణనదమునకుసు,
ఆన్నికిని, ఎఱ్ఱగుఱ్ఱమునకుసు, ఎఱుపునకుసు నామము. ఎఱుపుగల
దానికిని నామముయ్యోనేని ||త్రి||

చూర్ణః-||పు|| ఇది చూర్ణి కకు నామముయ్యోనేని ||సీ|| పొడికిని,

చూర్ణం ఊడే ఊరాస్త
రేఁసి తత్. ౧౩౨. పర్వా
టకే స్త్రీనూం

సున్నమునకును నామమయ్యెనేని ||న|| పర్వాటకమునకు నామ
మయ్యెనేని ||సీ||

రేణు ర్ద్రయో ధూళ్యా
మణుస్తునా, ధాన్యభేదే
త్రిపు స్వల్పే
లఙోఽస్త్రి యుధినా ధ్వ
నా. ౧౩౩

రేణుః-||పు|| ఇది దుష్టునకు నామము.
అణుః-ఇది చిరువడ్లకు నామమయ్యెనేని ||పు|| అల్పమైన
దానికి నామమయ్యెనేని ||త్రి||
రణః-ఇది యుద్ధమునకును నామమయ్యెనేని ||పు|| ధ్వనికి
నామమయ్యెనేని ||పు||

మణి ర్ద్వయోరజాకణ్ణస్త
నే రత్నేవ్యభిజ్ఞాలే,
మేహనాగ్రే తు నాసా
యాం పూం పూతే
త్వయం త్రిపు. ౧౩౪

మణిః-||పు|| ఇది మేఁక మెడచంటికిని, రత్న సామాన్యము
నకును, కాంగునకును నామము.
పూమ్-ఇది శిశ్నముయొక్క కొనముకునకు నామ
మయ్యెనేని||న||మూర్కానఁబడినదానికి నామమయ్యెనేని ||త్రి||

పార్జి రున్నత సార్యాం
స్త్రి నా త్వయం గుల్ఫయో
రథః, పశ్చాద్భాగే సైన్య
వృష్టే

పార్జిః-ఇది జెఱ్ఱిపట్టిన స్త్రీకి నామమయ్యెనేని ||సీ|| కాలి
మడిమెకును, వెనుక ప్రక్కకును, సేనయొక్కవృష్టభాగమునకును
నామమయ్యెనేని ||పు||

జిష్టుస్తు త్రిపు జిత్వరే.
౧౩౫. పార్థేన్ద్రయో ర్నా
పర్ణం తు పత్రే పుంసి తు
కింకుకే,

జిష్టుః-ఇది గెలుచు స్వభావముగలవానికి నామమయ్యెనేని
||త్రి|| అర్జునునికిని, ఇంద్రునికిని నామమయ్యెనేని ||పు||

పర్ణమ్-ఇది పత్రమునకు నామమయ్యెనేని ||న|| మోదుగ
చెట్టునకు నామమయ్యెనేని ||పు||

శ్రేణి ర్ద్వయో స్సజాతీ
యశిల్పసంహతి రావళిః.

శ్రేణిః-||పు|| ఇది భేదములేని కార్యసమూహమునకును,
పంక్తికిని నామము.

ద్వయో రాణి రణి శ్చా
సా సీమ న్యక్షేఽగ్రకీలకే,

ఆణిః, ఆణిః-||పు|| ఈరెండును ఎల్లకును, బండియొక్క
యిరునునకును, కడపట బండికన్ను జారకుండుటకై యుంచిన
చీలకును నామము.

స్థాణుః పుమాన్మహాదేవే
శక్త్యా వస్త్రీ స్థిరే త్రిపు.

స్థాణుః-ఇది శివునకునామమయ్యెనేని ||పు|| మేఁకునకు నామ
మయ్యెనేని ||పు|| స్థిరమైనదానికి నామమయ్యెనేని ||త్రి||

శ్రాణా యవాగ్వాం పక్షే
తు త్రిపూ

శ్రాణాః-ఇది గంజికి నామమయ్యెనేని ||సీ|| పక్షమునకు
నామమయ్యెనేని ||త్రి||

ష్ట స్త్రా త పోష్ణణోః,
జహ్నా తు పుంసి చతుర

ఉష్ణః-ఇది ఎండకును, వేడికిని, అగ్నికిని నామమయ్యెనేని
||పు|| సమర్థునకును, వేడిగలదానికిని నామమయ్యెనేని విశేష్య

లిగ్గయోస్త్యేష వాచ్యవత్.

వ్యాసాద్భునాగ్నిహరి కోకిల కాక కూద్రతా మిద్రవక్ష కరి నీలగుణేషు కృష్ణః, ద్రవ్యేత్రిపుద్రువ దజా తటిసీ కణాసు కృష్ణా ధ లోహమరిచే దురితంచ కృష్ణమ్.

౧౩౯

ఇతి జాన్తాః.

వసాదయ స్పష్ట కఫాదయ స్త్రయో భూతాని పంచ స్వగుణా శ్చ గైరికమ్, శిలావికా రేంద్రియ శబ్దయోనయో లోహం స్వభావః కనకం చ ధాతవః.

౧౪౦

కేతుర్బ్రహ్మజేవిష్ణు కిరణోత్పాత వహ్నిః, మర్త్యావరాధయో ర్మంతుః కంతుః కామకుసులయోః క్రతు ర్మన్యంతరే యజ్ఞే హస్త ర్మత్యై మహాగజే,

ఆభివ్రకారయో స్సేతు హేతుః కారణ కర్తృణోః తాతో దయాయాం పితరి గ్రీష్వాదా స్త్రీరజస్యైతుః, గాతుః పుంసోక్తిలేభ్యం గేయస్తాహ స్తిపసూతయోః.

లింగము.

కృష్ణః-ఇది వ్యాసముని, అర్జునుడు, అగ్ని, విష్ణువు, కోకిల కాకి, కూదుడు, కృష్ణపక్షము, ఏనుగు, నీలగుణమునకు పేగునపుడు ||పు|| నలుపుగలద్రవ్యమునకు నామమయ్యేనేని | త్రిద్రౌపది, కృష్ణానది, నల్ల జీలకఱ్ఱకు పేరగునపుడు ||సీ|| ఇనుము మిరియము, పాపమునకు నామమయ్యేనేని ||న||

జాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ధాతుః - ||పు|| ఇది వసాదులు (అనగా నన్ని మాంసము లో మేలైన క్రొవ్వు, నెత్తురు, మాంసము, మెదడు, ఎముక పులిసీరు, రేతస్సు, ఈయేడింటికి) కఫ, వాత, పిత్తము లనుమూడింటికి, వృధివి, అప్స, లేజము, వాయువు, ఆకాశము అన నీపంచభూతములు. వానిగుణములగు గంధరసరూపస్పర్శశబ్దములు, జేగురు, మనశ్శిలా హరితాళ గంధకములు మొదలైన శిల వికారము, త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వప్రాణములు పంచేంద్రియములు శబ్దకారణములైన భాద్విధాతువులు, ఇనుము మొదలైన లోహజాతి, స్వభావము, బంగారమునకు పేరు.

కేతుః - ఇది కేతుగ్రహము, బెక్కెము, గుఱుతు, కిరణము ధూమకేతువు మొదలైన యుత్పాతకములకును, అగ్నికిని పేరు

మంతుః - ||పు|| ఇది మనుష్యుడు, అపరాధమునకును పేరు

కంతుః - ||పు|| ఇది మన్తధుండు, గాదెకును నామము.

క్రతుః - ||పు|| ఇది ముని, యజ్ఞమునకు పేరు.

హంతుః - ||పు|| ఇది మృత్యువు, పెద్దరోగమునకు పేరు.

సేతుః - ||పు|| ఇది పంక్తికిని, రీతికిని పేరు.

హేతుః - ||పు|| ఇది కారణమునకు, కార్యమునకును నామము.

తాతః - ||పు|| ఇది దయకు, తండ్రీకిని నామము.

ఋతుః - ||పు|| ఇది వడ్రపుతువులకు, స్త్రీలరజస్సునకు పేరు.

గాతుః - ||పు|| ఇది మొగకోవెలకు, తుమ్మెదకును పేరు.

యస్తా - ||పు|| ఇది మావటివానికిని, సారథికిని నామము.

క్షత్తా స్యా త్సారథౌ
ద్వాధేనైవైశ్యామూ మసి
శూద్రశ్చే,

మూత మాతంచనద్రవ్యే
తృణై ర్విహ్యదిబంధనే.

౧౪౪

దంతోద్రికటకే కుంజే
రదనేతృపున్నతోవతే,

యానపాత్రశిశూ పాతౌ
హస్తస్సాస్య ద్విస్తృతే
కరే.

౧౪౫

సీతా సస్యే నభోనద్యాం
జానశ్యాం లాజ్జలాభస్వి,

లతా కస్తూరికా కాఘా
దూర్వా వల్లి ప్రియజ్ఞుఘ.
పిపీలికాయాం మాధవ్యాం
జ్యోతిష్క త్యూర్ణ నాథ
యోః,

ఆర్తిఃపీడా ధనుష్కృత్యో
ర్హృత్తిః శాతన్య కాయ
యోః.

౧౪౬

కీర్తిః ప్రసాదే యశసికర్ద
మే విస్తృతా వసి,

వర్తి ర్దీపదశా గాత్రలేప
యో ర్హరిరంజనే. ౧౪౭
ప్రణభేదే భేషజే చ నయ
నాంజనలేఖయోః,

కాన్తిః కల్యాణక్షమయోః
కాన్తి శ్శోభావరేణ్యయోః.
పక్షిక్ష్మణోద్వి దశమం

శ్రాన్తి ర్విధ్యామతా వసి,

క్షత్తా - 1పు॥ ఇది సారథికి, ద్వారపాలకునకు, వైశ్యస్త్రీ
యందు శూద్రునివలన జనించినవానికిని, అపిశబ్దమువలన క్షత్రి
యస్త్రీయందు శూద్రునివలనం బుట్టినవానికిని నామము.

మూతమ్-ఇది బంగారు మొదలయినవాని కరిగించి ద్రవ్యా
తరముతోఁ జేర్చిపొడిచేయుట, వడ్లుమొదలైనవానికిఁ గట్టిన
ముడికినినామము.

దంతః - 1పు॥ ఇది కొండనడిమిభాగము, పొద, దంతము
పొడవగు తాతికిని పేరు.

పాతః-1పు॥ఇది విరుదాఁటునట్టియోడ, శిశువునకును నామము

హస్తః - 1పు॥ ఇది విస్తారమునకు, హస్తమునకును పేరు.

సీతా - 1సీ॥ ఇది పైరునకు, ఆకాశగంగకు, జానకికి, నాఁగే
టిచాలనకును నామము.

లతా - 1సీ॥ ఇది కస్తూరి, కొమ్మ, దూర్వ, తీగ, ప్రేంకణ
పుచ్చెట్టు, నీమ, బండిగురుగింజ, మెఱుపుతీగ, సాలెపురుగున
కును నామము.

ఆర్తిః - 1సీ॥ ఇది పీడ, వింటికొప్పనకును నామము.

మూర్తిః - 1సీ॥ ఇది కఠినత్వము, శరీరమునకును పేరు.

కీర్తిః - 1సీ॥ ఇది అనుగ్రహము, కీర్తి, అడుసు, విస్తరించుట
కును పేరు.

వర్తిః - 1సీ॥ ఇది దీపపువత్తి, గంధద్రవ్యముండేర్చి మెదిపి
నముద్ద, మణులచేతఁ జెక్కుంబడుట, ప్రణము, ఔషధము, నేత్ర
ము, కాటుకరేఖకును నామము.

కాంతిః - 1సీ॥ ఇది శుభము, ఓర్పునకు నామము.

కాంతిః - 1సీ॥ ఇది కాంతి, శ్రేష్ఠమగుదానికిని పేరు.

పక్షిక్ష్మ - 1పు॥ ఇది పదియక్షరములపాదముగల భందస్సు,
అపిశబ్దమువలన బారుగానుండుటవలన, పదింటికి నామము.

శ్రాంతిః-1సీ॥ ఇది శ్రాంతి, అపిశబ్దమువలనఁ దిరుగుటకు పేరు.

న్యాయయోజనయోగ్య
క్షీర్మక్షీస్సౌర్యద్భాగ
సేవయోః. ౧౫౦

శక్తిః కామూప్రభుత్వాది
బలదుర్గాదిదేవతాః,

శుక్తిః కపాలశకలం దు
ర్వామా నయనామయః.
ముక్తాస్ఫోటో హయావర్త
కృజ్ఞశృజ్ఞనభాః నఖః,

కృత్తిశ్చర్మణి భూర్జే చ
కర్తనే కృత్తికాసు చ.

గుప్తిస్సౌర్యద్భావ్యదా
సేవీకారావేత్తనిరక్షణే,
అప్తిశ్చమృద్ధలాభాదా

ప్రాప్తిస్సౌర్యదుదయే
చ. ౧౫౩

భిత్తిః కుడ్యే భేదనే స్వా
దపకాశప్రకాశయోః,
పర్వసంజీవనం టీకాకై
శిక్యాద్యాశ్చ పృత్తయః.

౧౫౪

విత్తిర్విచారసదృశ
జ్ఞానలాభేష్వ
భోరతి, రతీ కామప్రి
యాప్రీత్యో

స్తుతిస్తుగతిమార్గయోః.
జాతిశ్చంద్రోజన్మగోత్రం
స్వవ్యాహతికరోత్తరమ్,
సామాన్యం మాలతీచాప

సాతిర్దానావసాదయోః.

సాతిః సాతిః సాతిః

యుక్తిః - ||సీ|| ఇది న్యాయము, కూర్పుటకును నామము.

భక్తిః - ||సీ|| ఇది భాగము, సేవచేయుటకును నామము.

శక్తిః - ||సీ|| ఇది భల్లమునూయుధము, ప్రభువంత్రితానూ
శక్తులు, బలము దుర్గము మొదలైన శక్తులకును నామము.

శుక్తిః - ||సీ|| ఇది వెంకు, ఏనుగుజెలగు, కంటిరోగము, ముతై
పుచిప్ప, గుఱ్ఱపునుడి, శంఖము, నత్తగుల్ల, గోటికినిపేరు.

కృత్తిః - ||సీ|| ఇది చర్మము, భుజవస్త్రపుకెట్టు, ఛేదించుట,
కృత్తికానక్షత్రమునకు నామము.

గుప్తిః - ||సీ|| ఇది నేలగుంట, చెఱసాల, రక్షించుటకుపేరు.

అప్తిః - ||సీ|| ఇది సంబంధము, లాభము మొదలయినవాని
నామము.

ప్రాప్తిః - ||సీ|| ఇది ఉదయము, అపికబ్బమువలన పొందుటకు
నామము.

భిత్తిః - ||సీ|| ఇది గోడ, భేదించుట, అపకాశము, ప్రకాశము
నకు నామము.

పృత్తిః - ||సీ|| ఇది ఉంచుట, కృష్ణాదిజీవనోపాయములు,
నూత్రాదివివరణగ్రంథములు, అలంకారకాస్త్రప్రసిద్ధములగు
శిక్యాదిపృత్తులకును నామము.

విత్తిః - ||సీ|| ఇది విచారము, సత్స్వభావము, జ్ఞానము
లాభమునకు నామము.

రతిః - రతీ ||సీ|| ఈరెండును, మన్మథునిభార్య, ప్రీతికి
నామము.

స్తుతిః - ||సీ|| ఇది నడుచుట, మార్గమునకుపేరు.

జాతిః - ||సీ|| ఇది ఛందస్సు, పుట్టుట, వంశము, తనకునిరోధ
కరమైన మాటకును, గోత్రబ్రాహ్మణత్వాదులు, జాతితీగెకును
నామము.

సాతిః - ||సీ|| ఇది దానము, ముగియుటకును నామము.

సాతిః - ||సీ|| ఇది బంధమునకును పొలిచుటకునుపేరు.

శ్రుతి రామాయ వార్త
యోః, కర్ణ పాకర్ణనే
చాథ ధర్మశాస్త్రేఽపి చ
స్మృతిః. ౧౫౭

భృతి ర్యోగాస్తరే ధైర్యే
ధారణే ప్రీతిసౌఖ్యయోః,
గీతి ర్వృత్తాస్తరే గానే
నీతి స్సాన్య తాప్రవణే
నయే. ౧౫౮

ఈతి స్సాన్య దతివృష్ట్యాది
షట్కేడింభవ్రవాసయోః,

చితి శ్చితా స్తోమ ధీమ
భృతి ర్భరణమూల్యయోః.

గతిస్తు గమనే మార్గేదశా
యాం బుద్ధ్యపాయయోః,
భూతి ర్వాతక్ల శృక్లారే
జన్మ సంపత్తి భన్మసు. ౧౬౦
సేవనే సన్తతౌ పూతి
యాతి స్సూతౌచరక్షణే,

భీతిః కమే భయే
ప్రీతిః ప్రేమియోగాస్తరే
ముది. ౧౬౧

క్షీతిః క్షయావాసభూష

హేతి ర్వాలా యుధాం
శుభ,

రీతి స్మృద్దే లాహకీట్టే
వై ద ర్భాన్య ద్యారకూట

శ్రుతిః-||సీ|| ఇది వేదము, వార్త, చెవి, వినుటకు నామము.

స్మృతిః-||సీ|| ఇది మన్వాదిధర్మశాస్త్రము, అపిశబ్దమువలన
స్మరించుట, జ్ఞాపకమునకు నామము.

ధృతిః - ||సీ|| ఇది యోగభేదము, ధైర్యము, ధరించుట,
సంతోషము, సౌఖ్యమునకును నామము.

గీతిః - ||సీ|| ఇది వృత్తభేదము, గానమునకు నామము.

నీతిః - ||సీ|| ఇది పొందించుట, నీతిశాస్త్రమునకును నామము.

ఈతిః-||సీ|| ఇది అతివృష్టి మొదలయిన యాలిబాధల కాఱిం
టికి, బాలుండు, ప్రవాసమునకు నామము. ఈతిబాధలనఁగా -
'క్లో. అతివృష్టి రసావృష్టిశృలభా మూషకా శ్మకాః, అత్యా
సన్నాశ్చ రాజాన షడేతా ఈతయస్తృతాః' అనునీళ్లోకమున
జెప్పఁబడిన పదుపద్రవములు.

చితిః - ||సీ|| ఇది చితి, సమూహమునకు, బుద్ధికిని నామము.

భృతిః - ||సీ|| ఇది కూలి, వెలకును నామము.

గతిః-||సీ|| ఇది నడుచుట, దారి, బాల్యము మొదలయిన
యవస్థలు, బుద్ధి, ఉపాయమునకును పేరు.

భూతిః-||సీ|| ఇది ఏనుఁగునలంకరించుట, పుట్టుట, సంపద,
భన్మమునకును నామము.

పూతిః - ||సీ|| ఇది సేవించుట, సంతతికిని నామము.

క్షీతిః-||సీ|| ఇది బట్టలు మొదలైనవానినిగుట్టుట, రక్షించుట
కును నామము.

భీతిః - ||సీ|| ఇది వడంకుట, భయమునకును నామము.

ప్రీతిః-||సీ|| ఇది ప్రేమ, ప్రీతియనుయోగము, సంతోషము
నకును నామము.

క్షీతిః - ||సీ|| ఇది నాశము, ఉనికివట్టునకును, భూమికిని
నామము.

హేతిః - ||సీ|| ఇది జ్వాల, ఆయుధము, కిరణమునకును
నామము.

రీతిః - ||సీ|| ఇది జారుట, ఇనుపచిట్టెము, వైదర్భి మొదల
యినరీతులు, పిత్తశి, మర్యాద, వ్యవహారమునకును నామము.

యోః. ౧౬౨. మర్యాదా
యాం ప్రచారే

ధఖజ్జనే దైత్యమాతరి, దితిః
కృతిస్తుయత్నే చ వర్గా
ఖ్యగణితేఽసి నా ౧౬౩

మతి రిచ్ఛాధిషణయోః
స్థానమర్యాదయోస్థితిః,
సతీ దక్షసుతాసాధోవ్య
స్త్రీతా త్వగ్నిత్రయే యు
గే. ౧౬౪

శృంతంపయోధరాగ్రేఽసి
శ్యా చ్చ ప్రసవబంధనే,
జ్యోతిస్తా రాగ్ని భా జ్వా
రా దృ క్షుత్రా ధాధ్వ రా
క్షు. ౧౬౫

స్తోతోఽంబునిర్గమద్వా
రే ప్రవాహేంద్రియయో
శ్చ, రేతస్తు సలిలే శుక్లే
స్వాంతం గహ్వర చిత్త
మోః. ౧౬౬

స్త్రీయాం వీతిర్గతా వ
గ్నేః ప్రభాయాం ఘోట
కీతు నా,

పత్తిః పదాతౌ నాస్త్రీ
ం గతి సేనావిశేషయోః.

యతి ర్భిక్షౌ పుమాన్ స్త్రీ
ం నియమే, శ్లోకవిశ్రమే,
స్తోఽస్త్రీనిశ్చయేనాశేస్వ
రాపేఽగ్రేఽన్తికేఽన్తరే.
వాస్తురస్త్రీ గృహం సీమా
ంరంగా గృహభూః పురీ,

దితిః ||సీ|| ఇది ఖండించుట, దితిదేవికిని నామము.

కృతిః-||పు|| ఇది యత్నము, వర్గయును పేరుగలగణితము,
అక్షిజ్జమువలన ప్రబంధమునకును నామము.

మతిః-||సీ|| ఇది ఇచ్ఛ, బుద్ధికిని నామము.

స్థితిః-||సీ|| ఇది ఉనికి, మర్యాదకును నామము.

సతీ - ||సీ|| ఇది దాక్షాయణి, పతివ్రతకును పేరు.

స్త్రీతా-||సీ|| ఇది గార్హపత్యాహవసీయ దక్షిణాగ్నులు,
స్త్రీతాయుగమునకును నామము.

వృంతమ్-||న||ఇది స్త్రీలయొక్క-చనుగొనలు, పూవులయొక్క-
తోడిమే, చకారమువలన వాడుడు చెట్టునకును నామము

జ్యోతిః-||సీ|| ||న|| ఇది నక్షత్రము, అగ్ని, కాంతి, జ్వాల,
నేత్రము, పుత్రుడును, ధనము, యాగము, ఆత్మకును నామము.

స్తోతః (న్) ||న|| ఇది జలదారి, ప్రవాహము, ఇంద్రియ
ములు, ఉదకమునకును నామము.

రేతః-(న్) ||న|| ఇది ఉదకము, రేతస్సునకును నామము.

స్వాంతం ||న|| ఇది గుహ, చిత్తమునకును నామము.

వీతిః-||సీ|| ఇది నడుపు, అగ్ని, లేజస్సునకును నామమయ్యె
నేని ||సీ|| గుఱ్ఱమునకు నామమయ్యెనేని ||పు||

పత్తిః-ఇది కాలిబంటునకు నామమయ్యెనేని ||పు|| నడక,
సేనాభేదమునకును, నామమయ్యెనేని ||సీ||

యతిః-ఇది సన్న్యాసికి నామమయ్యెనేని ||పు|| నియమము,
శ్లోకముయొక్క విశ్రమస్థానమునకును నామమయ్యెనేని ||సీ||

అంతః-||పు|| ఇది నిశ్చయము, నాశము, స్వరూపము, ముందు
భాగము, సమీపము, మధ్యమునకును నామము.

వాస్తుః-||పు|| ఇది గృహము, ఎల్లకును, సురంగము, గృహ
భూమికిని, పట్టణమునకు నామము.

అను క్తలింగే ష్వేతేషు
వాచ్యలింగత్వ మామృతా
త్. ౧౬౯

బ్రాహ్మది కా అకారా
ద్యాః ప్రసూ ర్గారీ చ మా
తరః, స్త్రీయాం మాతా
మావకే నా

ధాతా ధర్తరి నా విధౌ.
శాస్తాచ శాసనేనాతుబుద్ధే
వస్తా తు వావకే, పుమా న
యం స్వా త్పితరి

శీతా వలనశీతతా. ౧౭౧
శీతం క్లిబే తైత్యగుణే
శీలువేతనయోః పుమాన్,
వృత్తిమ స్మీరుజో ర్వా
ర్తం త్రిషు చారోగ్యఫల్లు
నోః. ౧౭౨. స్త్రీయా ము
దస్తే వార్తాకే కృష్యాదౌ
వర్తనేఽసి చ,

శ్వేతో వశతే క్లిబే తు
యాప్యే నాన్వీపవర్ణయోః.
కృతీ కృతార్థవిదుషో
శ్చితి ర్థవశసీలయోః,
స్వామిపోషకయో ర్భర్తా
వక్తా వణ్ణితవాగ్నినోః.

౧౭౪

పూతం పవిత్రే వస్త్రాది
శోధితే బహుశీకృతే,

యంతౌ యు క్తపృథగ్భూ
తౌ

మతౌ సమతపూజితౌ.

౧౭౫

ఇది మొదలు-అమృతాత్=మందు చెప్పి
వఱకు అను క్తలింగేషు=లింగమును దెలియఁ జెప్ప
శబ్దములయందు, వాచ్యలింగత్వం=విశేషలింగత
మాతా-ఇది బ్రాహ్మి, మహేశ్వరి, కామారి,
రాహి, ఇంద్రాణి, చాముండి యచుసీయేడ్ధురి!
యోడకాక్షరములకును, కన్నతల్లికిని, గౌరికిని న
||సీ|| కొలతగానికి నామమయ్యెనేని ||పు||

ధాతా-||పు|| ఇది ధరించువానికిని, బ్రహ్మకు
శాస్తా-||పు|| ఇది శిక్షకునికిని, బుద్ధదేవునకునా
వస్తా-||పు|| ఇది విత్తైశువానికిని, తండ్రికినినా

శీతః-||పు|| ఇది మందునికిని, చల్లనైనదానికిని
శీతమ్-ఇది చల్లదనమునకు పేరగునపుడు ||
కును, ప్రబుచ్చిచెట్టునకును నామమయ్యెనేని ||పు||

వార్తమ్-ఇది జీవనముగలవానికిని, రోగహీ
మయ్యెనేని ||న|| ఆరోగ్యమునకును, తుచ్ఛమునక
య్యెనేని ||త్రి|| లోకవార్తకును మునగ చెట్టున
జీవనోపాయములకును, జీవనమునకు నామమయ్యె

శ్వేతః-ఇది తెలుపునకు నామమయ్యెనేని||పు||
మయ్యెనేని ||న|| ద్వీపము, కాంతికిని నామమ

కృతీ-||పు|| ఇది కృతకృత్యునకును, విద్వాంసు
శీతిః-||త్రి|| ఇది తెల్లనిదానికిని, నల్లనిదానికిని
భర్తా-||పు|| ఇది ప్రభువునకును, పోషకునికిని;
వక్తా-||పు|| ఇది వండితునకును, తానుబలుక

యర్థమును జక్కఁగా నిర్వహించిపలుకువానికినికే
పూతమ్-||త్రి|| పరిశుద్ధమైనదానికిని, వస్త్రాదు
గట్టబడినదానికిని, విస్తారము చేయఁబడినదానికిని

యంతః-||పు|| ఇది కూడినదానికిని, పేజైనదా

మతః-||పు|| ఇది ఇష్టమైనదానికిని, పూజిం
చేరు.

మితౌ జ్ఞాతపరిచ్ఛిన్నా

వేతా నాగతకర్పూరౌ,

యతౌ తు బద్ధనియతౌ

వక్రబంధురయౌ ర్నతం.

గతిహీన ప్రతిజ్ఞాత నిశ్చి

తోర్ధ్వజ్ఞ సు స్థితం,

అవాప్త న్యాయ్యయౌః

ప్రాప్త

మాప్త స్సన్య తృభ్యలబ్ధ

యౌః. ౧౭౭

గూఢరక్షితయౌ ర్నవం

లిప్తం భక్షితదిగ్ధయౌః,

స్థాసిలే ప్రేరిలే క్షిప్తం

హితం ప్రహితవశ్యయౌః.

శుక్తౌ పూత్యమ్లపరుషౌ

మృతం స్యా ద్యౌచితేఽ
ద,

న్యాయ్యేఽసి యుక్తం

గ్రస్తస్తు అప్తవర్ణపదే
ఽసిచ. ౧౭౮

ఇతం గతం చ జ్ఞానేఽసి

ధుతం ధూత ఇచ్ఛ కమ్పి

కే, త్యక్తే

మితః - ॥పు॥ ఇది తెలియఁబడినదానికిని, కొలువఁబడినదానికిని నామము.

ఏతః - ॥పు॥ ఇది వచ్చుటకును, చిత్తవర్జమునకును పేరు.

యతః - ॥పు॥ ఇది కట్టఁబడినదానికిని, నియమముతోఁ గూడినదానికిని నామము.

నతమ్ - ॥న॥ ఇది వక్రమైనదానికిని, వంగినదానికిని నామము.

స్థితమ్ - ॥న॥ ఇది గమనహీనమైనదానికిని, ప్రతిజ్ఞచేయఁబడినదానికిని, నిశ్చయింపఁబడినదానికిని, పాదుగు మోఁకాళ్లు గలదానికిని పేరు.

ప్రాప్తమ్ - ॥న॥ ఇది పొందఁబడినదానికిని, న్యాయముగలదానికిని నామము.

అప్తః - ॥పు॥ ఇది సభాయోగ్యునకును, పొందఁబడినదానికిని నామము.

గుప్తమ్ - ॥న॥ ఇది రహస్యమైనదానికిని, రక్షింపఁబడినదానికిని నామము.

లిప్తమ్ - ॥న॥ ఇది భక్షింపఁబడినదానికిని, పూయఁబడినదానికిని నామము.

క్షిప్తమ్ - ॥న॥ ఇది ఊపఁబడినదానికిని, ప్రేరేపింపఁబడినదానికిని నామము.

హితమ్ - ॥న॥ ఇది వంశించుటకును, వశ్యమునకును పేరు.

శుక్తః - ॥పు॥ ఇది దుర్వాసనగలపులుసునకును, కఠినమయినదానికిని పేరు. దుర్వాసనగల పులుసునగాఁ గుండయందు తేనె, బెల్లము, కలి ఈ ౩ సుం గలిపి ధాన్యరాశియందు ౩ రాత్రిట్ల పెట్టినపులుసునకు నామము.

మృతమ్ - ॥న॥ ఇది యాచింపఁబడినదైక్షమునకును, అపిశబ్దమువలన మృతిబొందెననుటకును నామము.

యుక్తమ్ - ॥౪॥ ఇది న్యాయము నతిక్రమింపనిదానికిని, అపిశబ్దమువలన కూడినదానికిని నామము.

గ్రస్తమ్ - ॥న॥ ఇది అక్షరలోపమైనపదము, అపిశబ్దమువలన గ్రహింపఁబడినదానికిని పేరు. [టకును పేరు.

ఇతమ్ - గతమ్ ॥న॥ ఈ ౨-ను జ్ఞానము, అపిశబ్దమువలన బొందు

ధుతమ్ - ధూతమ్ ॥న॥ ఈ ౨-ను కదిలింపఁబడినదానికిని, విడువఁబడినదానికిని పేరు.

ప్రథమ శ్రుతం క్షీణే శాస్త్రా
వప్రతయో రసి. ౧౦౦

క్షీణే శాతం శతం చాపి
సుఖే చ నిశితే కృతే,

శ్వేతే బల్యే నితం శర్మ-
రాయాం ప్రా నా గుణే
కవా. ౧౦౧

తతం వ్యాప్తే విస్తృతే చ
విణాదా తు నపునకమ్,

క్షీణేకృతం యుగేఽసిన్యా
తలవర్యాప్తయో రసి.

ద్రుతం విలీ నావదీర్ఘ వేగే
వ్యేష తు న ద్వయోః, శి

ష్టే శీఘ్రగతౌ చా
భ స్రాసితే తు భవే దృత

మ్. శిలోఽఘ్ర సత్య సలిలసు
శితేష తు న ద్వయోః,

ప్లుతం త్రిమాత్ర కేఽవ్యవ్య
గతౌ తు స్యా న్న పునకమ్.

మృతే నారకసత్వే చ
ప్రేతో భూతాస్తరేతు నా,

భూతం న్యాయ్యే సమే
ప్రాప్తే యథా ర్థాతీతయో

రసి. ౧౦౨. క్షీణే త్వయం
విశాచాదా భూమ్యాదా జం

తు సత్యయోః,
ఉత్పన్న భూతయో ర్జా

తం బృందజాత్యోస్తు నద్వ
యోః. ౧౦౩

నితం వీతే హరిద్రాధే
గౌరవర్ణే తు పుం స్యయమ్,

వీతా హరిద్రా

శ్రుతమ్-11న॥ ఇది శాస్త్రము, వినఁబడినదానికిని పేరు.

శాతమ్-శితమ్ 11న॥ ఈ అను సుఖము, తీక్షణము, కృశించిన
దానికిని పేరు.

నితమ్-ఇది తెలుపు, బంధమునకును నామమయ్యేనేని 11న॥
చక్క-రకు పేరైనపుడు 11న॥ తెలుపు, శుక్రనకును నామమయ్యే
నేని 11పు॥

తతమ్-11న॥ ఇది వ్యాపింపఁబడినది, విస్తరింపఁబడినది, వీడె
మొదలగు వాద్యములకును పేరు.

కృతమ్ - 11న॥ ఇది కృతయుగము, ఫలము, నివారించుట
కును పేరు.

ద్రుతమ్ - 11న॥ ఇది కరుగుట, కరిగినపుతాదుల వేగము,
శీఘ్రగమనమునకును పేరు.

ఋతమ్ - 11న॥ ఇది పొందింపఁబడినది, మళ్ల లోని ధాన్యము
నేరి బ్రదుకుట, ఉంఛవృత్తి, సత్యము, ఉదకము, సత్స్వభావ
మునకును పేరు.

ప్లుతమ్-11న॥ ఇది త్రిమాత్రాకాలము, గుఱ్ఱము పేరెమువదిలి
కాళ్లను మీదికిఁ గదిలించుటకును పేరు.

ప్రేతమ్ - 11పు॥ ఇది చచ్చినవానికిని, నరకమునందుండు
జంతువు, విశాచమునకును పేరు.

భూతమ్ - ఇది యోగ్యమయినదానికిని పేరయినపుడు 11న॥
సమానమయినదానికి, పొందఁబడినదానికి, యథార్థము, గడిచిన
దానికిని నామమయ్యేనేని 11త్రి॥ విశాచాదులు, పృథివ్యాది
పంచభూతము, జంతుమాత్రము, సత్యమునకును పేరగునపుడు 11న॥

జాతమ్-ఇది పుట్టినదానికి నామమయ్యేనేని 11త్రి॥ అయినది
యచట, గుంపు, జాతికిని పేరగునపుడు 11న॥

వీతమ్-ఇది ఆకుపచ్చ, పసుపువన్నెకును పేరగునపుడు. 11న॥
తెల్లనికాంతికిని పేరగునపుడు 11పు॥ పసుపునకును నామమయ్యే
నేని 11నీ॥

పాతస్తు రక్షితే పతనే చ
నా. ౧౮౭

వీతం శాస్తే దుర్బలాశ్వే
గతే చ బలవర్జితే,

సుత స్వభిషతే పుత్ర్యాం
సుతా నా త్వాత్తజ్జే నృపే.

౧౮౮

పిత్రోః ప్రసూతే సూత
స్సౌ తు వా తష్టిసార
థా, త్త్రా ద్విజాసుతే
వ్యాసశిష్యే పారదవర్జినోః.

సుప్తే నస్తం వశ్చిమా
ద్రౌతు పుంసి

శస్తంతు విశ్రుతే క్షిబం
క్షేమే

నధ భక్తం స్యా త్పత్వరే
నస్తేతు న ద్వయోః.

వృత్తం స్యా ద్వర్తలా
తీతదృఢేషు త్రిషు న ద్వ
యోః, స్వరూపే చరితే
వద్యే జననే వర్తనేఽపి చ.

ఉక్తం ప్రోక్తే న ద్వయో
స్తు చప్రోభేదేఽపి భాషణే,

వృక్తం స్పష్టే నా తు
బుధే

తిక్తస్తు రసభేదవాక్.

తిక్తా స్త్రీ కటురోహిణ్యాం
సుగంధరసయోస్తు నా,

రక్తాఽసురక్తే నీల్యాది
రంజితేలాహితేఽపి చ. పర్వే
చ నా కుంకుమా స్పృక్తా
మ్రేషు త్వేష న ద్వయోః,

నానార్థ—7

పాతః-1పు॥ ఇది రక్షింపఁబడినదానికిని, పడుటకును పేరు.

వీతం-1న॥ ఇది శాంతమునకును, బలము లేనిగుఱ్ఱమునకును, అట్టియేనుంగునకును పేరు.

సుతః-ఇది యజ్ఞమునందు సోమలతలంబిండినవానికి పేరయినపుడు ॥పు॥ కొమార్తెకును పేరగునపుడు ॥నీ॥ పుత్రునకు, రాజునకు పేరయినపుడు ॥పు॥

సూతః-1పు॥ ఇది తల్లిదండ్రులకును, కనుటకును, వడ్డవానికిని, సారథికిని, రాజువలన బ్రహ్మణస్త్రీకిఁ బుట్టినవానికిని, వ్యాసశిష్యునికిని, రసమునకును, భట్టువానికిని పేరు.

అస్త-ఇది నిదురఁబోయినవానికి నామమయ్యెనేని ॥న॥ వశ్చిమాదికి నామమయ్యెనేని ॥పు॥

శస్తం-1న॥ ప్రసిద్ధమునకును, క్షేమమునకును పేరు.

భక్తం-1న॥ ఇది త్వరకును, అన్నమునకును పేరు.

వృత్త-ఇది వట్టువయినదానికి, గడచినదానికి, బటువయినదానికిని నామమయ్యెనేని ॥త్రి॥ స్వరూపము, చరిత్రము, పద్యము, వేగము, జీవనోపాయములకును నామమయ్యెనేని ॥న॥

ఉక్తం-1న॥ ఇది చెప్పఁబడినదానికిని, మొదటిభందస్సనకును, మాటకును పేరు.

వృక్త - ఇది స్పష్టమయినదానికి నామమయ్యెనేని ॥న॥ పండితునకు నామమయ్యెనేని ॥పు॥

తిక్త-ఇది చేదుగలదానికి నామమయ్యెనేని ॥పు॥ కటుకరోహిణికి నామమయ్యెనేని ॥నీ॥ సుగంధమునకును, రుచికిని నామమయ్యెనేని ॥పు॥

రక్త-ఇది ప్రేమగలవానికి, నీలిమొదలయిన చాయవేయఁబడినదానికి, ఎఱుపుగలదానికి, ఎఱుపునకును నామమయ్యెనేని ॥పు॥ కుంకుమ, నెత్తురు, రాగికిని నామమయ్యెనేని ॥న॥

పరిత్యక్తేఽసి ముక్తస్యా
స్త్రో ముక్తాథలే స్త్రీయా
మ్. ౧౯౪

కాంతం చారా స్త్రీతు
యోషి త్ప్రియంగా పువ
లేఽసి నా,

క్షీణే రతం గుహ్యరత్యోః
క్షీణ మాజ్యామ్నుశో ర్థం
తమ్. ౧౯౫

పూతాదీనాం త్రిలింగత్వం
నిష్ఠా చే త్కర్తృ కర్త
ణోః, భావే చే త్క్లిబవివా
త్త సర్వతంత్రే వ్యయం
విధిః. ౧౯౬

ఇతి తాన్తాః.

అర్థః ప్రకారే విషయే
వ్యవహారే ప్రయోజనే, ఆ
భిధేయే ధనే శాస్త్రే వస్తు
హేతు నివృత్తిః. ౧౯౭

గజపృష్ఠా స్తీర్ణ చిత్రద్ర
వ్యే వేణ్వాం కుశే కుభః,
రథో దేహేఽసి

పార్థస్థ వణిక్సజ్జేచ సం
హతౌ. ౧౯౮

మథా సా క్తవమథానౌ
గ్రంథిః పర్వగదాస్తరే,
గ్రంథో ధనే వాక్సన్దర్శ
ద్వాత్రింశద్గర్జ సంహతౌ.

ముక్తః-ఇది విడువబడినదానికిని, అశిశబ్దమువలన ముక్తన
కును నామమయ్యెనేని ||పు|| ముక్తి, ముత్యమునకును నామ
మయ్యెనేని ||సీ||

కాంతమ్-ఇది ఆందమయినదానికి నామమయ్యెనేని ||న||
స్త్రీకి నామమయ్యెనేని ||సీ|| ప్రేంకణపు చెట్టు, సూదంటుతాయి,
అశిశబ్దమువలన ప్రియమునకును నామమయ్యెనేని ||పు||

రతమ్-||న|| ఇది రహస్యము, రతికిని పేరు.

ఘృతమ్-||న|| ఇది నేతికిని, స్వీక్ష్మకును పేరు.

అత్ర=ఈ గ్రంథమున, పూతాదీనాం=పూతశబ్దము మొద
లైనవానికి, కర్తృకర్తణోః = కర్తృక కర్తృణామలయందు,
నిష్ఠాచేత్ = క్తప్రత్యయమువచ్చెనేని, త్రిలింగత్వం=ముల్లింగము
లుంగలుగుట, భవేత్=ఆగును. భావేచేత్ = భావార్థమునక్త
ప్రత్యయమువచ్చెనేని, క్లిబవివ=నపుంసకమే, సర్వతంత్రేషు =
సకలసిద్ధాంతములయందును, అయమ్=ఇది, విధిః=విధానము.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అర్థః-||పు|| ఇది భేదమునకును, వృత్తాపాణాదులకును, వ్యవ
హారమునకును, ప్రయోజనమునకును, వాచ్యార్థమునకును, ధన
మునకును, శాస్త్రమునకును, వస్తువునకును, హేతువునకును, నివ
ర్తించుటకును పేరు.

కుభః-||పు|| ఇది ఏనుగువీపునఁబరుచు రత్నకంబళికిని, వెదు
రుకును, దర్భకును పేరు.

రథః-||పు|| ఇది దేహమునకును, అశిశబ్దమువలన మనోరథము
నకును, రథమునకును, వాహనమునకును పేరు.

సార్థః-||పు|| ఇది వర్తకులసమూహమునకును, గుంపునకును
పేరు.

మంథః-||పు|| ఇది పిండికిని, పక్వమునకును పేరు.

గ్రంథిః-||పు|| ఇది గణువునకును, రోగభేదమునకును పేరు.

గ్రంథః-||పు|| ఇది ధనమునకును, శబ్దములఁగూర్చిన ప్రబం
ధమునకును, 3౨. అక్షరముల సముదాయమునకును పేరు.

అస్థా ప్రతిష్ఠా తాత్పర్య
గోష్ఠీయతోపలమ్మనే,

సంస్థా సిద్ధౌ వ్యవస్థా
యాం సమాప్త్యాకార మ్మ
త్యుభ.

వీధీ వర్తని పంక్తాచ
గృహం గే రూప కావ్రతే,
నవనీతం జలం పాథ
మన్నంతోయంచ పాథసి.

జలావతారో గురు యో
స్య పాయ శాస్త్రాది యజ్ఞో
మునిజుప్తతోయమ్, మస్త్రాద
యోఽహ్లాదశ పుణ్యభూమిః
పాత్రం జలం స్త్రీకుసుమం
చ తీర్థమ్.

పురుషృపే స్త్రీకు కృష్ణ
జీరకే మహతి త్రిఫల,
కటే స్త్రీ గర్భయో రశ్వ
ఘోణాయాం ప్రాథమ స్త్రీ
యామ్.

సిక్థో భక్తప్రలాకే నా
మధూబ్ధిప్తేతు న స్త్రీ
యామ్,

సీలీ సూక్ష్మలయో స్తు
తాతుత స్సాన్య ద్విజానే పు
మాన్.

నాథస్త్రిపు ప్రభావేస్త్రీ
ప్రస్థోఽస్త్రి సానుమాన
యోః,

యాచకే భనికే తస్య
దుష్టా త్రివృజ్జనాన్
ఇతి ధా

అస్థా-సీ! ఇది ప్రతిష్ఠాకును, తాత్పర్యమునకును, కొలువు
కుటమునకును, యత్నమునకును, అనుభవించుటకును పేరు.

సంస్థా-సీ! ఇది స్థితికిని, మర్యాదకును, సమాప్తికిని, స్వరూ
పమునకును, మృతికిని పేరు.

వీధీ-సీ! ఇది మార్గమునకును, పంక్తికిని, గృహోపయోగము
నకును, నాబక భేదమునకును పేరు.

పాథం - ॥న॥ ఇది వెన్నకును, ఉదకమునకును పేరు.

పాథసి-॥న॥ ॥న॥ ఇది ఆన్నమునకును, ఉదకమునకును పేరు.

తీర్థమ్-॥న॥ ఇది రేవునకును, గురువునకును, యోనికిని, ఉపా
యమునకును, శాస్త్రమునకును, యజ్ఞమునకును, మహర్షులున్నా
నము చేయు జలాశయమునకును, రాజాయొక్క యాలాచనస్థల
ముమొదలగు ౧౮ స్థలములకును, పుణ్యస్థలమునకును, పాత్రము
నకును, ఉదకమునకును, స్త్రీలముట్టునకును పేరు.

పురుషః - ఇది ఒక రాజునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ నల్లజీలకఱ్ఱ
కు పేరగునపుడు సీ! విస్తారమయినదానికి పేరయినపుడు ॥త్రి॥

ప్రాథమ్-॥పు॥ ఇది పిఱు:నునకును, స్త్రీకిని, గర్భమునకును,
గుఱ్ఱముయొక్క ముక్కునకును పేరు.

సిక్థః-ఇది మెతుకునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ మైనమునకు పే
రగునపుడు ॥పు॥

తుత్థా-ఇది సీలించెట్టునకును, స్వల్పభూమికిని పేరగునపుడు
సీ! రసాంధ్రమునకు పేరైనపుడు ॥పు॥

[పేరగునపుడు ॥పు॥

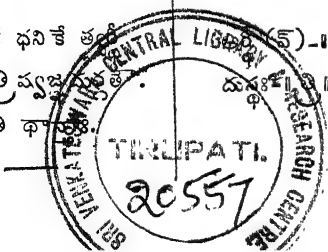
నాథః-ఇది ప్రభువునకు: పేరగునపుడు ॥త్రి॥ ఇంద్రునక

ప్రస్థః-॥పు॥ ఇది కొండచరికిని, కుంచమునకును పేరు.

యాచకే భనికే తస్య-॥పు॥ ఇది యాచకునకును, భనికునకును పేరు.

దుష్టా త్రివృజ్జనాన్-॥పు॥ ఇది మూఢునకును, కష్టమును జెందినవానికిని పేరు

ఇతి ధా-ధాంతపదవర్గము ముగిసెను.

2015:4
23

శబ్దోఽక్షర యశో గీత
వ్యోమవాక్యధ్వనిష్వసి,

అబ్జ స్థంవత్సరే మేఘే
క్షోదో రజసి పేషణే. ౨౦౬

వశాభిప్రాయయో శ్చంద్ర
స్సాస్య త్పక్షే గరుతి చ్చందః,
గజదానం గర్వహర్ష రేతో
మృగమదా మదాః. ౨౦౭

వేద శ్చంద్రసి యజ్ఞాంగే
రదో దస్తే విలేఖ నే,

భేద స్సాస్య దుపజాపేచ
విదారణ విశేషయోః. ౨౦౮

కాదః పక్షే బాలతృణే
స్వేద స్వేదనఘర్షయోః,

పాదో బుద్ధే తురీయాం
శే కైలత్ర త్యక్తవర్షతే.

౨౦౯. చరణే కిరణే చాథ
క్షేదో రసశకాబ్జయోః,

కన్దో వృక్షాదిమూలేచనూ
రణామ్బుదయోరపి. ౨౧౦

స్కందో గుహే నదీ
కూలే

సా ద్యత్వారోహ సూ
తయోః,

పాదుకోపానహోః పా
దూ

ఛర్ది ర్వమన రేతసోః
పాదభూషాశృంఖలయో ర

దుస్త్రయ
స్త్రమీ స్త్రీయః,

పదవ్యాజాంఘ్రి తచ్చి

శబ్దః-||పు|| ఇది అక్షరమునకును, క్షీర్తికిని, గానమునకును,
ఆకాశమునకును, వాక్యమునకును, ధ్వనికిని పేరు.

అబ్జః-||పు|| ఇది సంవత్సరమునకును, మేఘమునకును పేరు.
క్షోదః-||పు|| ఇది ధూళికిని, నూలుటకును పేరు.

చందః-||పు|| ఇది ఆధీనునికిని, అభిప్రాయమునకును పేరు.
ఛందః-||పు|| ఇది ఆకునకును, టెక్కకును పేరు.

మదః-||పు|| ఇది ఏనుగు మదమునకును, గర్వమునకును,
సంతోషమునకును, రేతస్సునకును, కస్తూరికిని పేరు.

వేదః-||పు|| ఇది వేదమునకును, అత్తిచెట్టునకును పేరు.
రదః-||పు|| ఇది దంతమునకును, గీరుటకును పేరు.

భేదః-||పు|| ఇది భేదోపాయమునకును, పగల్పుటకును, విశే
షజ్ఞానమునకును పేరు.

కాదః-||పు|| ఇది అడుసునకును, లేతకనవునకును పేరు.
స్వేదః-||పు|| ఇది చెమటపట్టుటకును, చెమటకును పేరు.

పాదః-||పు|| ఇది చెట్టు మొదటికిని, నాలవభాగమునకును,
కొండనమీపముననున్న తిప్పకును, పాదమునకును, కిరణమునకును

పేరు.

క్షేదః-||పు|| ఇది రుచికిని, చంద్రునకును పేరు.
కన్దః-||పు|| ఇది వృక్షాదులయొక్క వేరునకును, కలువగడ్డ

కును, మేఘమునకును పేరు.

స్కందః-||పు|| ఇది కుమారస్వామికిని, నదియొక్క గట్టున
కును పేరు.

సాదీ (న్)-||పు|| ఇది గుఱ్ఱపురౌతునకును, సారథికిని పేరు.
పాదూ-||సీ|| ఇది చెప్పనకును, పావుతోళ్ల కును పేరు.

ఛర్దిః-||సీ|| ఇది కక్కుటకును, రేతస్సునకును పేరు.
అదుః-||సీ|| ఇది అందె మొదలయిన పాదాభరణములకును,

ఏనుగులగట్టుగొలుసునకును పేరు.

అమీ-ఈ పాదూ, ఛర్ది, అదు, అనుశబ్దములు ౩ ను, స్త్రీ
యః=స్త్రీ లింగములుగలవి.

పదమ్|న|| ఇది స్వార్థముయి యొకదానినుద్దేశించి మఱియొక

హ్న స్థాన త్రాణాంశుల
క్షు. ౨౧౨. వ్యవసాయే
సుప్తిజోఘే సాయకే వస్తు
వాక్యయోః,

ఛందాసి త్రిష్టుబాదీని
శ్రుతీచ్ఛాసనయాపి.
నద సృముద్రే నినదే సరి
ద్భేదే

నదీ సరిత్,
గదో రోగహరిభ్రాత్రో
ర్గదా స్యా దాయుధాం
తరే. ౨౧౪

కున్దం మాఘేచ కుందో
నా నిధిభేదమురద్విపోః,

మన్దః పుంసి రవే స్సూనౌ
గజభేదే త్వయం త్రిషు. ౪
లమూర్ఖ జడన్వైరస్వల్ప ని
ర్యాగ్యరోగిషు,

మృద్వసుష్టేఽపి

మధురం మృష్ట స్యాద్వి
త్వాన్వి

ద్వి మా త్రిషు. ౨౧౬
ఇతి దాంతాః.

బుధ స్సురౌ సురేసామ్యే
నేధా విష్ణౌ విధాతరి,
విధు స్సుధావరే కాలే
విష్ణౌ వాతేఽగ్నిరక్షసోః.

విధి ర్విధానే నియతౌ
కాలే వర్తభవే

దానిః జేయుటకును, పాదమునకును, అడుగుజాడకును, స్థానమున
కును, రక్షించుటకును, కిరణమునకును, అడియాలమునకును, ఉ
ద్యోగమునకును, సుబంతతిజంతసమూహమునకును, బాణమునకు
ను, వస్తువునకును, వాక్యమునకును పేరు.

ఛందః (న్) - ౧౧॥ ఇది త్రిష్టుప్ మొదలగు ఛందస్సులకును,
వేదమునకును, ఇచ్చకును, ఉకరడించుటకును బేరు.

నదః-॥పు॥ ఇది సముద్రమునకును, ధ్వనికిని, పడమరగాఁ
బారునదికిని పేరు.

నదీ-॥సీ॥ ఇది నదికిఁ బేరు.

గదః-ఇది రోగమునకును, శ్రీకృష్ణనితమ్మనికిని పేరైనపుడు
॥పు॥ ఆయుధవిశేషమునకుఁ బేరగునపుడు ॥సీ॥

కుందమ్-ఇది మొల్లపూవునకుఁ బేరగునపుడు ॥న॥ నిధికిని
విష్ణువునకును బేరగునపుడు ॥పు॥

మందః-ఇది శనైశ్చరునకుఁ బేరైనపుడు ॥పు॥ మందజాతియే
నుఁగునకును, కొండెగానికిని, మూర్ఖునకును, వివేకహీనునకును,
స్వేచ్ఛకును, కొంతమునకును, నిర్భాగ్యునకును, రోగికిని పేర
యినపుడు ॥త్రి॥

మృదు-॥త్రి॥ ఇది వేడిలేనిదానికిని, అపకబ్బమువలన మెత్త
నిదానికిని పేరు.

స్వాదు - ॥త్రి॥ ఇది మధురమయినదానికిని, రుచిగలదానికిని
పేరు.

ఈమృదుస్వాదుశబ్దములు రెండును త్రిలింగములు గలవి.
దాంతపదవర్గము ముగిసెను.

బుధః-॥పు॥ఇది పండితునకును, దేవతకును, బుధునకును పేరు.
వేధాః(న్)-॥పు॥ ఇది విష్ణువునకును, బ్రహ్మకును పేరు.

విధుః-॥పు॥ ఇది చంద్రునకును, కాలమునకును, విష్ణువునకు
ను, వాయువునకును, అగ్నికిని, రాక్షసునికిని పేరు.

విధిః॥పు॥ ఇది చేయుటకును, దైవమునకును, కాలమునకును,
బ్రహ్మకును, అపకబ్బమువలన ప్రకాశమునకును, విధాయక
వాక్యమునకును పేరు.

వ్యథ, అధిష్ఠానే చిత్త
దుఃఖే వ్యసనే బంధనేఽపి
చ. ౨౧౮. అధి

రోగిధి సుమాధౌచ కు
క్కుటాశ్వత్థబుద్ధిః,
అబ్ధి స్సరస్వరస్వంతో
బంధూబంధూకబాంధవౌ.
గంధో గంధక సంబంధా
మోద లేశ స్తయేషుచ,
స్కంధో దేహవిభాగే
ఽంసే ప్రకాండే సంహతౌ
నృపే. ౨౨౦

విధా విధానే హస్త్య
స్తే ప్రకారేవేతనేఽపిచ,
సుధామృతం లేపభేదో
మూర్వా సర్పాశనం స్తు
హి. పథా ర్షవోధాన్తు
షయో ర్భార్యా స్త్రీ శారి
బాసుచ,

గోధా తలే నిహాకాయా
మృద్ధి ర్నోదసుఖిధిః.
సంధాఽవధౌప్రతిజ్ఞాయాం
శ్రద్ధా త్వాస్తిక్య కాం
క్షయోః,

అలస్యనిద్రయో ర్నిద్రం
ఖండేఽర్థోఽర్థం సమాంశ
కే. ౨౨౩

చైత్రవసంత మధుద్రువా
దైత్యవిశేష పుంసి మ
ధుశబ్దః, క్షిచే త్వంబునిదుగ్ధే

అధిః-||పు||ఇది ఒకదానికినాధారమైనదానికిని, మనోవ్యాధి
కిని, వ్యసనమునకును, బంధనమునకును పేరు.

రోగిధిః-||పు|| ఇది సమాధికిని, కోడికిని, రావిచెట్టునకును,
బుద్ధికిని పేరు.

అబ్ధిః - ||పు|| ఇది కొలనికిని, సముద్రమునకును పేరు.

బంధుః - ||పు|| ఇది మంకెనచెట్టునకును, బంధువునకును పేరు.

గంధః-||పు|| ఇది గంధకమునకును, సంబంధమునకును, చరి
మళమునకును, లేశమునకును, గర్భమునకును పేరు.

స్కంధః-||పు|| ఇది జాడశాస్త్రమునఁజెప్పిన రూపవేదనా
విజ్ఞాన సంజ్ఞాసంస్కారములను పంచస్కంధములకును, మూఁపు
నకును, వేళ్లు మొదలుకొని కొమ్మలవఱకుఁగలచెట్టుయొక్క మధ్య
భాగమునకును, గుంపునకును, రాజునకును పేరు.

విధా-||సీ|| ఇది చేయుటకును, గజాన్నమునకును, ప్రకార
మునకును, కూలికిని పేరు.

సుధా - ||సీ|| ఇది అమృతమునకును, సున్నముపూతకును,
చాఁగకును, సర్పాశనమునకును, జెముడుచెట్టునకును పేరు.

పథాః-||సీ|| ఇది నూతనముగ వివాహము చేయఁబడిన పెండ్లి
కూతునకును, కోడలికిని, భార్యకును, స్త్రీకిని, సుగంధపాలతీఁ
గకును పేరు.

గోధా - ||సీ||ఇది వింటినారి దెబ్బతగులకుండుటకై చేతఁగట్టు
కొను తోలునకును, నీరుడుమునకును పేరు.

బుద్ధిః-||సీ||ఇదిసంతోషమునకును, సుఖమునకును, వృద్ధికిని పేరు.

సంధా-||సీ|| ఇది మర్యాదకును, ప్రతిజ్ఞకును పేరు.

శ్రద్ధా-||సీ|| ఇది కలదనునమ్మకమునకును, ఇచ్చకును పేరు.

మిథమ్-||న|| ఇది ఆలస్యమునకును, నిద్రకును పేరు.

అర్థః - ఇది ఖండమునకు బేరగునపుడు ||పు|| సమాంశము
నకు బేరగునపుడు ||న||

మధుః-ఇది చైత్రమాసమునకును, వసంతర్తువునకును, విష్ణు
వునకును, రాక్షసునకును, పేరైనపుడు||పు|| ఉదకమునకును, పా
లకును పూఁదేసెకును, భ్రమరమును లేసెకును, ఇప్పపువ్వుకల్లు

మకరవైత్రాద్రమద్యయో ర
 స్త్రీ. ౨౨౪
 రాధా కర్ణ స్పృహమా
 తా విశాఖా గోపికాను చ,
 నా వైశాఖే
 ౨౨౫
 బాధాస్యా ద్వానా
 దుఃఖనిషేధయోః. ౨౨౬
 సిద్ధః పుమాన్ దేవయో
 నా నిత్యనిషృన్నయో స్త్రిః,
 ౨౨౭
 దిగో విషాక్తబాణే నా
 త్రిషు లిప్తప్రబుద్ధయోః.
 ౨౨౮
 త్రిషు స్యా ద్బుద్ధితే బు
 ధ్ధం విద్యత్సుగతయోః పు
 మాన్,
 శ్రద్ధాపతి త్రిషు శ్రద్ధ
 పితృకృత్యేతు న ద్వయోః.
 సాధు స్త్రిపూచితే చాచా
 సభ్యే వార్ధుషికే ౨౨౯
 నా,
 విసేత్రే ౨౩౦ స్త్రిషు ధ్వా
 ప్తేక్షితే
 సింధు స్తు వారిధౌ. ౨౩౧
 దేశే నదే గజమదే నా
 నద్యాంతు స్త్రియా మయం,
 దుగ్ధం నపుంసకం క్షీరే
 భేద్యలింగం ప్రపూరితే.
 లుబ్ధో నా మృగయా
 గృభ్నో త్రిలింగ స్సన్య
 దభ త్రిషు, ముగ్ధ స్సన్
 మ్యే నవే మూఢే

నకును పేరగునపుడు ||పు||

రాధా - ఇదికర్ణునిదానికిని, విశాఖానక్షత్రమునకును, రాధ
 యను గోపికకును పేరైనపుడు ||సీ|| వైశాఖమాసమునకు పేరై
 నపుడు ||పు||

బాధా - ||పు|| ఇది దుఃఖమునకును, నిషేధమునకును పేరు.

సిద్ధః - ఇది దేవయోనివిశేషమయినసిద్ధునికిఁ బేరైనపుడు
 ||పు|| నిత్యమయిన దానికిని, పాకాదులచేత నాయతమయిన
 యన్నాదులకును పేరైనపుడు ||త్రి||

దిగః - ఇది విషముచేఁబూయఁబడిన బాణమునకు పేరైనపు
 డు ||పు|| లేవముచేయఁబడినదానికిని, వికసించినదానికిని పేరై
 నపుడు ||త్రి||

బుద్ధమ్ - ఇది మేలుకొన్నవానికి పేరైనపుడు ||త్రి|| విద్యాం
 నునకును, బుద్ధదేవునకును పేరైనపుడు ||పు||

శ్రద్ధః - ఇది శ్రద్ధగలవానికి పేరైనపుడు ||త్రి|| పితృకార్యము
 నకు పేరైనపుడు ||న||

సాధుః - ఇదియోగ్యమయినదానికిని, సుందరమైనదానికిని
 పేరైనపుడు ||త్రి|| సభాయోగ్యునకును, వడ్డివల్లజీవించువానికిని
 పేరైనపుడు ||పు||

ఆంధః - ఇది గ్రుడ్డివానికి పేరైనపుడు ||త్రి|| ఆంధకారమున
 కు పేరైనపుడు ||న||

సింధుః - సముద్రమునకును, సింధుదేశమునకును, పడమ
 రగా ప్రవహించుపురుషనదమునకును, వీరుంగుమదమునకును పే
 రైనపుడు ||పు|| నదికి పేరైనపుడు ||సీ||

దుగ్ధమ్ - ఇది పాలకు పేరైనపుడు ||న|| సింహించఁబడిన దాని
 పేరగునపుడు విశేష్యలింగము.

లుబ్ధః - ఇది వేంటగానికి పేరైనపుడు ||పు|| అశగలవానికిఁ
 రైనపుడు ||త్రి||

ముగ్ధః - ||త్రి|| ఇది సాధునకును, క్రొత్తదానికిని, మూఢు
 కును పేరు.

విధ స్తాడితనున్నయోః.

౨౩౦

సమృద్ధౌ స్థవిరే వృద్ధ
శ్శుద్ధః కేవలపూతయోః,
ఇతి ధాన్తాః.

జన స్సమూహే లోకేఽపి

జినా వర్త తథాగతౌ.

భేనా భానునితానాథా

భానూ కిరణభాస్కరా,

వహ్ని రక్షి హయేఽ

గ్నాచ

ముని ర్భుద్ధ ద్రుమర్విష.

౨౩౧

బుద్ధు శ్శిఖాయాం మూ

లే చ

సూనుః పుత్రేఽనుజే రవా,

వీనో మృగాస్తరే తస్తా

వీహిభేదే శుకాస్తరే.

స్వప్న స్సుప్తస్య భీర్ని

ద్రా

మీనోరాశ్యంతరేఽపిచ,

ధానాభ్రష్టయవే వృక్ష

బీజే న్యాధాన్యకేఽపిచ

వరస్త్రీభార్యయో ర్జాని

ర్జని ర్జన్త జని స్సృషా,

జ్యోత్స్నీ వటోలికాసాచ

రాత్రిశచ్చిక్రయాఽన్వితా

జ్యోత్స్నీ సచన్ద్రా న

క్షత్రరాత్రౌ చంద్రాతపేఽ

పి చ,

విధః ||పు|| ఇది కొట్టువడినదానికిని, త్రోయబడినవానికిని
పేరు.

వృద్ధః-||పు|| ఇది సమృద్ధికిని, ముదిసినదానికిని పేరు.

శుద్ధః-||పు|| ఇది ఒంటరిగానికిని, పరిశుద్ధునకును పేరు.

ధాంతపదవర్గము ముగిసెను.

జనః-||పు||ఇదినమూహమునకును, లోకవిశేషమునకునుజనము
నకును పేరు. 'జనోలోకేలోక భేదే' యని పాఠాంతరముంగలదు

జినః - ||పు|| ఇది పూజ్యునకును, బుద్ధదేవునకును పేరు.

భేనః - ||పు|| ఇది సూర్యునకును, చంద్రునకును పేరు.

భానుః - ||పు|| ఇది కిరణమునకును, సూర్యునకును పేరు.

వహ్నిః - ||పు|| ఇది కంటికిని, గుఱ్ఱమునకును, అగ్నికిని పేరు.

మునిః - ||పు|| ఇది బుద్ధదేవునకును, వృక్షవిశేషమునకును,
మునికిని పేరు.

బుద్ధుః - ||పు|| ఇది చెట్టుమొదలుకొని తుదవఱకుఁబోయిన
తీరఁగకును (అనఁగా నూడ), చెట్టుమొదటికిని పేరు.

సూనుః-||పు||ఇది కుమారునకును, తమ్మునకును, సూర్యునకును పేరు.

వీనః-||పు|| ఇది మృగవిశేషమునకును, దారమునకును, ధాన్య
భేదమునకును, చిలుకలలో నొక భేదమునకును పేరు.

స్వప్నః - ||పు|| ఇది నిద్రపోయినబుద్ధికిని, నిద్రకును
పేరు. [నకును పేరు.

మీనః - ||పు|| మీనరాశికిని, అశిశబ్దిమువలన మత్స్యము

ధానా - ||సీ|| ఇది బోరుగులకును, వృక్షబీజమునకును,
ధాన్యమునకును పేరు.

జానిః - ||స్త్రీ|| ఇది వరస్త్రీకిని, భార్యకును పేరు.

జనిః-ఇదిపుట్టుకకు పేరైనవపుడు. ||పు||కొదలికిపేరైనవపుడు||సీ||

జ్యోత్స్నీ-||సీ|| ఇది పొట్టతీరఁగకును, వెన్నెలతోఁగూడిన
రాత్రికిని, వెన్నెలకును పేరు.

జ్యోత్స్నీ-||సీ|| ఇదిచంద్రనక్షత్రములతోఁగూడినరాత్రి
కిని, వెన్నెలకును పేరు.

రత్నం మహా చ శ్రేష్ఠేచ
వనం కాననసీరయోః.

గతి వాహనయో ర్యానం
పానం సీతౌ చ రక్షణే,
దానం గజమదే త్యాగే
శుద్ధిఖడ్జనయో రసి. ౨౩౭
అవకాశే స్థితౌ స్థానం
స్థానే స్యా దుచితేఽ
వ్యయం,

చిహ్నమంకేపతాకాయాం
ద్యుమ్నం విత్తే పరాక్రమే.
స్నానీయనేకయోస్నానన

మేన స్నాన్యస్తన్తుకిల్బిషే,
ఇనో భూపే రవాపుంసి
ధనిక స్వామినో స్త్రిభు.

యోనిర్ద్వయో ర్భగే స్థా
నే కారణాకారయో రసి,

తను స్వక్మాయయోః
స్త్రీ స్యా ద్విరళస్వల్పయో
స్త్రీభు. ౨౪౦

కతి వాధిక సాంద్రేఘ
వాద్య మధ్యమస్పృతయోః,
ముస్తాముద్గరమురైఘ త్రి
మ మేఘే పుమాన్ ఘనః

వానం శుష్కే శుష్క-
ఫలే వనసమృద్ధిని త్రిభు,
క్షీరే త్వయం సురంగా
యాం సౌరభే సేవనే గతౌ.

మాన స్త్రీణాం కోప
భేదే గర్వే చిత్తోన్నతా
వసి, మానం ప్రమాణే ప్ర

వాసార్థం

రత్నమ్-1న॥ ఇది మణికిని, శ్రేష్ఠవస్తువునకును పేరు.
వనమ్-1న॥ ఇది అడవికిని, ఉదకమునకును పేరు.
యానమ్-1న॥ ఇది పోవుటకును, వాహనమునకును పేరు.
పానమ్-1న॥ ఇది త్రాగుటకును, రక్షించుటకును పేరు.
దానమ్-1న॥ ఇది వినుగుమదమునకును, త్యాగమునకును,
చరిశుద్ధికిని, ఖండించుటకును పేరు.

స్థానమ్-1న॥ ఇది తావునకును, ఉనికికిని పేరు.
స్థానే-1అప్య॥ ఇది యుక్తమనుటకు పేరు.

చిహ్నమ్-1న॥ ఇది గుఱుతునకును, టెక్కెమునకును పేరు.
ద్యుమ్నమ్-1న॥ ఇది ధనమునకును, పరాక్రమమునకును పేరు.
స్నానమ్-1న॥ ఇది స్నానయోగ్యవస్తువునకును, స్నానమున
కును పేరు.

వినః-1న్-న॥ ఇది అపరాధమునకును, పాపమునకును పేరు
ఇనః-ఇది రాజునకును, సూర్యునకును పేరయినపుడు ॥పు॥
ధనికునకును, పోషకునకును పేరయినపుడు ॥త్రి॥

యోనిః-1పు॥ ఇది భగవంతునకును, స్థానమునకును, కారణము
నకును, ఆకారమునకును పేరు.

తనుః-ఇది చర్మమునకును, శరీరమునకును పేరగునపుడు ॥సీ॥
విరళమగుటకును, స్వల్పమునకును పేరగునపుడు ॥త్రి॥

ఘనః-ఇది కఠినమయినదానికిని, అధికమైనదానికిని, దట్ట
మయినదానికిని, కాంస్యతాళమధ్యభాగమునకును, వృత్తము
కును, తుంగము ప్రకును, గోహపుగుదియకును, కాఠిన్యమునకు
పేరైనపుడు ॥త్రి॥ మేఘమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥

వానమ్-ఇది ఎండినదానికిని, ఎండినఫలమునకును పేరగున
పు ॥న॥ వనసంబంధియైనదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥ సురంగజ
నకును, పరిమళమునకును, కట్టుటకును, పోవుటకును పేరగున
పు ॥న॥

మానః-ఇది స్త్రీలయొక్క కోపవిశేషమునకును, గర్వము
కును, నేపతిశయం డనుకృత్యమునకును పేరగునపుడు ॥
ప్రమాణమునకును, ముంత మొదలగు కొలుచుసాధనములక

సాదా
భక్తేఽన్నంభక్షేతేత్రిమ.
నగ్నో వస్తి తుపణయో ర
యం వివసనే త్రిమ,
సూనం శూన్యే త్రిమ
క్షీణే పుష్పే సూనా తు మే
ఖలా. రక్తా నద్యాం వధ
స్థానేరసనాధస్థులేఽసిసా,
స్యా చ్చన్నం రహస్వీక్షీణే
ఛాదితే తు త్రిలింగకమ్.
సన్న మత్సే విశిష్టాదా
విన్నం లభే విచారే,
అన్యదాశిమిశ్రేణు భిన్న
మేలే త్రయ స్త్రిమ.
అరః
ఇతి నాన్తాః.

రోహి బాణే రోహణే చ
లేహి భోజనగర్వయోః,
దహ్యేఽహఞ్చారకస్తూర్యో
ర్యాహ్వనేత్ర జలాప్తజోః.
సూహి వ్యజ్ఞనభేదేచ సూ
కారేచ సూపవత్,
శవభాశ్రోశయో శ్వాపః
కపయోఽరేభవానరాః.
కూపః కుకున్దరే గర్తే గుణ
ప్రహా వసి,

కల్పస్త్రప్రళయే న్యాయే
స్త్రే బ్రహ్మాదినే విధా.
రః. సురద్రుమే వికల్పే

పేరగునపుడు ||న|| [దానికి పేరైనపుడు ||త్రి||
అన్నమ్-ఇది అన్నమునకు పేరగునపుడు ||న|| భక్షించబడి
నగ్నః-ఇది కనినవానికిని, తుపణకుండను జైనమతోధారకుః
కును పేరగునపుడు ||పు|| వస్త్రహీనునకు పేరగునపుడు ||త్రి||
సూనమ్-ఇది శూన్యమయినదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||
ప్వమునకు పేరగునపుడు||న|| మొలనూలునకును, కిరణమునకును
నదికిని, చంపునట్టిస్థలమునకును, నాలుక యడుగుననున్న కొంఁ
నాలుకకును పేరయినపుడు ||నీ||
చన్నమ్-ఇది రహస్యమునకును పేరగునపుడు ||న|| కప్పఁ
డినదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||
సన్నమ్-||న|| ఇది అల్పమునకును, జీర్ణమగుటకును పేరు.
విన్నమ్-||న|| ఇది పొందఁబడినదానికిని, విచారించఁబడి
దానికిని పేరు. [డినదానికిని పేరు
భిన్నమ్-||న|| ఇది వేతైనదానికిని, భరింపఁబడినదానికిని, కూ
విలే=ఈ సన్న, విన్న, భిన్నశబ్దములు. త్రయః = మూ
డును, త్రిమ=త్రిలింగములయందును వర్తించును.
నాంతపదవర్గము ముగిసెను.

రోహః-||పు|| ఇది బాణమునకును, ఎక్కు వెట్టుటకును పేరు.
లేహః-||పు|| ఇది భోజనమునకును, గర్వమునకును పేరు.
దహ్యః-||పు|| ఇది అహంకారమునకును, కస్తూరికిని పేరు.
బాహ్వః-||పు|| ఇది కన్నీటికిని, వేడిమికిని పేరు.
సూహః-||పు|| ఈశబ్దము సూదశబ్దమువలె పవ్వనకును, పంట
వానికిని పేరు. [త్రిట్టునకును పేరు.
శాపః-||పు|| ఇది శపథమునకును, శోపమువలన తిట్టునట్టి
కషిః-||పు|| ఇది సూర్యునకును, వినుంగునకును, శోఁతికిని పేరు.
కూపః-||పు|| ఇది ఆడుదానిపిఱుందులమీఁదనుండు గుంతల
కును, గుంటకును, ఓడమీఁది బెక్కెముగట్టుస్తంభమునకును,
బావికిని పేరు.

కల్పః-||పు|| ఇది ప్రళయమునకును, న్యాయమునకును, శా
స్త్రమునకును, బ్రహ్మాయొక్క దినమునకును, విధికిని. కల్ప
వృక్షమునకును, వికల్పమునకును పేరు. ఈకల్పశబ్దము వ్యాకరణ

చ ప్రత్యయ శ్చే త్సమా
ర్థకః,

నిందా విలమ్యయోః షే
పా వపా వివర మేదసోః.

రూపం స్వభావే శుక్లా
దా సాన్దర్యే నాటకేఽపి చ,

వపుః కాయే శుభాకారే
త్రప్ర సీనకరణ్యయోః.

స్త్రీణా మృతౌ వికాసే
చ పుష్పం

సర్పిర్ఘృతామ్బునోః,
తల్పంశయ్యాట్టజాయాను
కృపః కశ్చి తక్రూపా ద
యా. ౨౧-౨

మాఘే పుమా వ్రతేక్షీ
దే తపో

గోవస్త వల్లవే, గోష్ఠాఘృ
షే మహీశే చ

స్యా ద్దోషీ కారిభాఽపిచ.

ఇతి పాంతాః.

శిఫా తరుజటాయాం చ
కాఖామాంసనదీషు చ,

శఫంతరూణాం మూలేఽపి
గవాదీనాం ఖురేషు చ.

రేఫ శృణ్వే చ వర్ణే స్యా
దధమే తు త్రిలింగకః,

ఇతి పాంతాః.

స్తంబో గుర్తేఽప్యకాఫే
ఽద్రో

కాస్త్రమున విధింపబడిన కల్పప్రత్యయమాయెనేని సమాసార్థ
ము. అనగా 'ప్రభాతకల్పారాత్రి, అగ్నికల్పశృత్తుః' ఇత్యాది
సలములయందు ప్రాతఃకాలసమానము రాత్రియనియు, అగ్ని
తుల్యుండు శత్రువనియు తెలిసికొనునది.

షేవః-||పు|| ఇది నిందకును, కాలవిడంబమునకును పేరు.

వపా-||సీ|| ఇది బిలమునకును, మొదడునకును పేరు.

రూపమ్-||న|| ఇదిస్వభావమునకును, శుక్లాదులకును, సౌందర్య
మునకును, వాటక మునకును, అపిశబ్దమువలన ఆకారమునకును పేరు.
వపుః||న్-||ఇదిశరీరమునకును, శుభమైనయూకారమునకును పేరు.

త్రపుః ||న|| ఇది సీనమునకును, తగరమునకును పేరు.

పుష్పమ్-||న||ఇది స్త్రీయుతువునకును, వికసించుటకును పేరు.

సర్పిః||న్-||ఇది నేతికిని, ఉదకమునకును పేరు. [పేరు.
తల్పమ్-||న|| ఇది పాన్పునకును, సీళ్ల కుగట్టునట్టుళ్లకును, అతికిని
కృపః-ఇది కృపాచార్యునకు పేరగునపుడు ||పు|| దయకు
పేరగునపుడు ||సీ||

తపః||న్-||ఇది మాఘమాసమునకు పేరైనపుడు ||పు||వ్రత
మునకు పేరైనపుడు ||న||

గోవః-||పు|| ఇది గొల్లవానికిని, వశువులదొడ్డికావలివానికిని,
భూమివతికిని పేరు. [దానికిని పేరు.

గోషీ||సీ|| ఇది సుగంధ పాలతీండాకును, చకారమువలన గొల్ల
పాంతపదవర్గము ముగిసెను.

శిఫా ||సీ|| ఇది ఊడకును, కొమ్మకును, మాంసమునకును,
నదికిని పేరు.

శఫమ్ ||న|| ఇది పృక్షముల మొదటికిని, గోవులు మొదలైన
వాని గొరి నెలకును పేరు.

రేఫః-ఇది ధ్వనికిని, రకారమునకును పేరైనపుడు ||పు|| అధ
మునకును పేరైనపుడు ||త్రి||

పాంతపదవర్గము ముగిసెను.

స్తంబః-||పు|| ఇది పొదకును, కొమ్మలులేని మ్రానికిని, అపి
శబ్దమువలన తృణాదులకును పేరు.

డిమ్మః స్త్రీసాఖగాణ్డయోః,

౨౫౫

శంబన్తు ముసలాగ్రస్థలా
హమణ్డలకే వవౌ,

కంబిరంశే చ వంశస్య ఖ
జాకాయా మపి స్త్రీయాం.

ప్రతిబిమ్బే తత్ప్రకృతౌ
ప్రతికృత్యాం చ మండలే,
లాభానేపిచబింబోఽస్త్రీ
న ద్వయో ర్విమ్మికాఫలే.

కమ్ము ర్నావలయే శంభే
నన్ద్యాయాం జలశుక్తిప,

నద్యాం ద్రుమేచజమ్ము
స్త్రీ వా క్లిబే జామ్మవే
ఫలే. ౨౫౬

త్రిషు నిర్విక్రమే క్లిబ
వృక్షే త్వేష నపుంసకమ్,
ఇతి బాంతాః.

కుమ్ముః కుష్ఠరమూర్ధాగ్రే
కుమ్ముకర్ణే ఘటే విటే.

భూపాద్రీ భూభృతౌ
జమ్ముడమ్ము జమ్మిరదా
నవాః, దస్తేపిచపుమానేవ
భక్త్యవాచిషు స త్రిషు.

గర్భోఽర్థకే నాట్యసన్ధా
కుక్షౌ వనసకంటకే, భూజే
ప్రవరకే

చాథ స్వభూ ర్వేధా
స్సనిరో హరిః. ౨౬౦

శమ్ము ధాత్మ హరీశేష
డిమ్మోబాలకమూర్ఖయోః,

డింబః-||పు|| ఇది తొమ్మిలో నెడమ ప్రక్కనుండు వచ్చని
మాంసమునకును, పక్షిగుడ్డునకును. పేరు.

శంబః-||పు|| ఇది రోఁకటిపొన్నునకును, వజ్రాయుధమున
కును పేరు.

కంబిః-||సీ|| ఇది వెదురుయొక్క భాగమునకును, తెడ్డునకును
పేరు.

బింబః-||ఇది నీడకును, ఆనీడకు గారణమైన ప్రకృతికిని,
సమానలోపముగా చేయఁబడిన ప్రతిమకును, మండలమునకును,
గుఱుతునకును పేరైనపుడు ||పు|| దొండపండునకును పేరైన
పుడు ||న||

కంబుః-||పు|| ఇది కడియమునకును, శంఖమునకును, సంఖ్య
కును, కప్పచిప్పలకును పేరు.

జంబూః-||సీ|| ఇది నదికిని, నేరేడుచెట్టునకును పేరు. నేరే
డుపండునకు పేరగునపుడు ||పు||

క్లిబః-||ఇది పౌరుషములేనివానికి పేరైనపుడు ||త్రి|| నపుంస
కునకు పేరైనపుడు ||న||

బాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కుంభః-||పు|| ఇది ఏనుఁగు శిరస్సునకును, కుంభకర్ణునికిని,
కడవకును, విటునికిని పేరు. [తమునకును పేరు.

భూభృత్-||పు|| ఇది భూమినిఁ బాలించురాజునకును, వర్ష
జంభః-||పు|| ఇది డంభమునకును, నివృఢుఁడనికిని, జంభాసురు
నకును, దంతమునకును పేరు. ఇది భక్త్యవాచకమైనపుడు ||త్రి||

గర్భః-||పు|| ఇది బాలునికిని, నాట్యసంధికిని, కుక్షికిని, వనస
కాయముఁటికిని, స్త్రీలగర్భమునకును, శ్రేష్ఠునకును పేరు.

స్వభూః-||పు|| ఇది బ్రహ్మకును, మన్మథునికిని, విష్ణువునకును
పేరు.

శంభుః-||పు|| ఇది బ్రహ్మకును, విష్ణువునకును, శివునికిని పేరు.
డింభః-||పు|| ఇదిచన్నగుఁడుచుబాలునకును, మూర్ఖునికిని పేరు.

సాభిర్నభ్యే ప్రధానేఽం
గే కస్తూర్యాం క్షత్రియే
నృపే. ౨౬౨

ప్రమోఘజాడ్యేఽవ్య

ధ సభా సమాజ ద్యూత
సద్గుణ,
కదశ్యా మభ్యురో భేదే ర
మ్భా
భాజ్యాలయోః ప్రభా.

వారిష్ట్యార్థం కట్టులే చ కు
మ్భా స్త్రీ కుమ్భినో గజాః,
భవ్యే క్షిణీ శుభం ద్ర

వ్యే త్రిపు
జృమ్భస్తు జృమ్భతే.

త్రిపు నా తు వికాసే స్యా
న్నభః ఖం క్రావణో న
భాః,

వ్యాజే నిభో వా సదృశే
త్రి ప్స్వ
భో వాచ్యలిక్తకా. ౨౬౩

ప్రభూ శక్తాధిపా
నిత్యే పత్యో సర్వగలే
విభుః,

ఇతి భాంతాః.

ద్రుమా చైద్యసుహృ
ద్వృక్షౌ

భ్రమా భ్రాస్త్య మ్ము
నిర్గమా. ౨౬౬

సోమః కుదేరే కర్పూరే

సాభిః-ఇది మధ్యభాగమునకును, ప్రధానమునకును పేరై
నపుడు ||సీ|| బొడ్డునకు పేరైనపుడు ||పు|| కస్తూరికి పేరైనపుడు
||సీ|| క్షత్రియునికిని, జనపాలునకును పేరైనపుడు ||పు|| 'సాభిః'
ప్రధానేప్రాణ్యంగే' అని యొక సారాంశరముగలదు.

స్తంభః - ||పు|| ఇది జడభావమునకును, అశిశబ్దమువలన
స్తంభమునకును పేరు.

సభా - ||సీ|| ఇది సమాహమునకును, ద్యూతమునకును,
కాలకును పేరు.

రంభా - ||సీ|| ఇది ఆరఃటిచెట్టునకును, రంభయను నప్పరస
కును పేరు

ప్రభా - ||సీ|| ఇది కాంతికిని, జ్వాలకును పేరు.

కుంభీ - ఇది నాఁచునకును, టేకుమ్రానికినిఁ బేరగునపుడు
||సీ|| ఏనుఁగునకును పేరగునపుడు ||న్-పు||

కుభవః-ఇది కలుగఁబోయెను కుభమునకు పేరగునపుడు ||న||
ద్రవ్యమునకు పేరగునపుడు ||త్రి||

జృంభః - ఆవులింతకు పేరగునపుడు ||త్రి|| వికాసమునకు
పేరగునపుడు ||పు||

సభః - ||న్-న|| ఇది ఆకాశమునకుపేరు, క్రావణమాసము
నకు పేరగునపుడు ||పు||

నిభః-ఇది వ్యాజమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| ఉపమానాచక
మైనపుడు ||త్రి||

ప్రభుః - ఇది సమర్థునకును, ప్రభువునకును పేరగునపుడు
విశేష్యలింగము.

విభుః - ||పు|| ఇది నిత్యమైనదానికిని, పతికిని, అంతటనున్న
దానికిని పేరు.

భాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ద్రుమః - ||పు|| ఇది శిశుపాలుని స్నేహితునకును, వృక్షమున
కును పేరు.

భ్రమః - ||పు|| ఇది భ్రాంతికిని, జలదారికిని పేరు.

సోమః - ||పు|| ఇది కుదేరునకును, పచ్చకర్పూరమునకును,

గాభేదే నిశాకరే,

గ్రామః పల్కాం స్వరే
స్తే త్వయం శబ్దాది పూ
కః. ౨౬౭

స్త రాభిలాషయోః కా
నః శ్చాయాం కామ
భ్యయమ్,

క్త్యాం చరణవిక్షేపే పరి
ట్యా మపి క్రమః. ౨౬౮
కత్తా యత్న భృతి స్వా
స్వభావ పరమాత్మను,
బుద్ధి శరీరేషు

శ్చిస్తుప్రగహేద్యుతౌ.
య మ కాదౌ ద్రుమే
త్

క్రిమి స్సాస్య త్కటలా
హః,

గ్రీష్మష్టబాష్పా ఊష్ణాణి
'మో వ్యోమనిపత్రనే.
సామ వేదే సామ్ని

ఽమో దక్షో చేన్ద్రియని
హః,

గుల్మ సృష్టే ప్లిహ్ని ఘ
రోగ నైన్యవిశేషయోః.
౨౭౦
హ్యమ సూయా జలే

సమస్తుయమశేఽన్తకే,
గాధనా పేక్ష నిత్య
సంయమే. ౨౭౧

సోమలతకును, చంద్రునకును పేరు.

గ్రామః - ||పు|| ఇది పల్లెకును, స్వరమునకును పేరు. ఈ గ్రామ
శబ్దము సమాహవాచకమైనపుడు శబ్దము మొదలైన శబ్దములు
ముందుగలదై యుండును. ఉదాహరణము. — 'శబ్దగ్రామః,
భూతగ్రామః, గుణగ్రామః' ఇత్యాదులు.

కామః - ||పు|| ఇది మన్తధునకును, కోరికకును పేరు. అను
జ్ఞకుఁ బేరైనపుడు 'కామమ్' అని యవ్యయము.

క్రమః - ||పు|| ఇది సామర్థ్యమునకును, నడుపునకును,
స్వాభ్యాయక్రమమునకును బేరు.

కత్తా - ||న-పు|| ఇది యత్నమునకును, శ్రైర్యమునకును, మన
స్సునకును, స్వభావమునకును, పరమాత్మకును, జీవునికిని, బుద్ధి
కిని, శరీరమునకును పేరు.

శ్చి - ||పు|| ఇది పగ్గమునకును, కాంతికిని పేరు.

గర్భత్ - ||సీ|| ఇది చేమలు, ఊదరలు మొదలైన తృణ
ధాన్యములకును, వృక్షమునకును బేరు.

క్రిమిః - ||పు|| ఇది పురుగునకును, లత్తుకకును బేరు.

[కన్మీటికిని బేరు.

ఊష్ణ - ||న-పు|| ఇది గ్రీష్మకాలమునకును, వేడిమికిని,

ఊమః - ||పు|| ఇది ఆకాశమునకును, పతనమునకును బేరు.

సామః - ||న|| ఇది సామవేదమునకును, మంచిమాటలాడుట
కును బేరు.

దమః - ||పు|| ఇది శిక్షకును, ఇంద్రియనిగ్రహమునకును బేరు.

గుల్మః - ||పు|| ఇది చెట్టు మొదలుకొని కొమ్మలవఱకుఁగల భాగ
మునకును, తొమ్మన నెడమప్రక్కనుండు పచ్చనిమాంస నిశేష
మునకును, కడవకును, గుల్మవ్యాధికిని, నేనాభేదమునకును బేరు.

హ్యమః - ||పు|| ఈ ౨-ను ఉదకమునకును, చం
ద్రునకును బేరు.

యమః - ||పు|| ఇది అమడలకును, యమునికిని, శరీరమాత్ర
మును సాధనముగా నపేక్షించుచు నిత్యముగాఁ జేయఁదగిన
సత్యాహింసాది కర్మకును, సంయమమునకును బేరు.

ఉమాస్య దతసీ గౌరీ
హరిద్రాక్షిర్తి కాన్తిభు,
సీమసీమే ఇమే త్తే
కూలమర్యాదయో రసి.

బ్రహ్మీ తు బ్రహ్మశక్తి
స్సాస్య స్తత్సాక్షి భార
తీ చ సా,

లక్ష్మీ సుమద్రమా శోభా
జామిస్సృష్టకులస్త్రీయోః
రుమాసుగ్రీవభార్యాయాం
నైవ స్యాల్లవణాకరే,

సూక్ష్మః ప్రాప్తేభు సూ
త్రాదేః క్షిప్తేన నేత్రలా
మను. ౨౭౫

ఘర్జిరధనే) చ పత్నీ స్యా
ల్లక్ష్మీ చిహ్నా వర్జితయోః,
ధామ జన్మప్రభాస్థానప్ర
భావనుభవద్దను. ౨౭౬

కర్తవ్యా సేక్రియాయాశ్చ
వర్త్య నేత్రచ్ఛరాధ్వనోః,
సీహేమ్ని రేతసీ భర్తస్యా
చ్ఛద్వ నద్వని తైతవే.

తమో రాహూ గుణే
ధ్వాస్తే శోకే

వ్యోమ నభోమ్మునోః,
రామః పశౌ జామద
గ్నై బలరాఘవయోశ్చ
సా. ౨౭౮. సితాసితమనో

క్షేప త్రిపు
రామా తు భామినీ,
శ్యామా పోడశవర్షా స్త్రీ
త్రిపుత్రా కారిబా నిశా.

ఉమా-సీ॥ ఇని నల్ల అగినె చెట్టునకును, గౌరికిని, పసపున
కును, క్షీర్తికిని, కాంతికిని పేరు

సీమా-॥ ౧-సీ॥ సీమా-సీ॥ ఈ ౨ తేత్రమునకును, నద్యా
దులయొక్క గట్టునకును, పొలిమేరకును నామము

బ్రహ్మీ - సీ॥ ఇది బ్రహ్మశక్తికిని, పొన్నగంటి చెట్టునకును
సరస్వతికిని బేరు.

లక్ష్మీ-సీ॥ ఇది సంపత్తునకును, లక్ష్మీదేవికిని, కాంతికిని బేరు.
జామి - సీ॥ ఇది తోడుబుట్టినదానికిని, కులస్త్రీకిని పేరు.
రుమా - సీ॥ ఇది సుగ్రీవునిభార్యకును, ఉప్పునముద్రమున
కును బేరు.

సూక్ష్మః - ॥పు॥ ఇది దారము మొదలైనవానియొక్క కొన
లకును, ఆకరుపువ్వలకును, కనుతెప్పమీది రోమములకును బేరు.
[తెప్పకును బేరు.

పత్నీ-॥ ౧-స॥ ఇది ప్రాయశః ప్రమునకును, చకారమువలన
లక్ష్మీ-॥ ౧-స॥ ఇది చిహ్నమునకును, శ్రేష్ఠునకును బేరు.
ధామ॥ ౧-స॥ ఇది పుట్టుకకును, కాంతికిని, ఉనికిపట్టునకును,
ప్రభావమునకును, సుఖమునకును, గృహమునకును బేరు.

కర్త॥ ౧-స॥ ఇది వ్యాసునికిని, క్రియకును బేరు.
వర్త॥ ౧-స॥ ఇది కనుతెప్పకును, మార్గమునకును బేరు.
భర్త॥ ౧-స॥ ఇది బంగారమునకును, రేతస్సునకును బేరు.
ఛద్వ॥ ౧-స॥ ఇది గృహమునకును, కపటమునకును బేరు.
తమః॥ ౧-స॥ ఇది రాహువునకును, తమోగుణమునకును,
చీకటికిని, శోకమునకును బేరు.

వ్యోమ॥ ౧-స॥ ఇది ఆకాశమునకును, ఉదకమునకును బేరు.
రామః-॥పు॥ ఇది పశువునకును, పరశురామునకును, బల
రామునకును, శ్రీరామునకును బేరు. ఈశబ్దము తెలుపునకును
నలుపునకును, సుందరమైనదానికిని బేరైనపుడు ॥ ౨౭ ॥

రామా - సీ॥ ఇది స్త్రీకి పేరు.
శ్యామా-ఇది పదునాఱుసంవత్సరముల వయస్సుగల స్త్రీకిని
తెల్ల తెగడకును, సుగంధపాలకును, రాత్రికిని బేరైనపుడు సీ

నిలీప్రియగువర్ణరేఖశ్యామో
యం తద్వతి త్రిపు,

క్షమా ఖోణ్యాం తితి
క్షాయాం యోగ్యకత్త హి
లేఖ తు. ౨౦౦. త్రి వ్య
ధ క్షేమ మస్త్రీ స్యా
నృజలే లబ్ధరక్షణే,

ఋణా వామ స్త్రీ వ్యవ
క్షే త్వా మేత్యామస్త్రణే
౨వ్యయమ్. ౨౦౧

భీషణే త్రిపు భీష్మస్యా
ద్రుద్ర గాంగేయ యోస్తునా,
క్షేమం దుకూలే వానా
౨లే

భీమ శృణ్యా వృణోదరే.
౨౦౨. ఘోరే త్రి వ్య

ధ ధర్మో౨స్త్రీ పుణ్యే
సామాన్యభావయోః, చాప
న్యాయా ధ్వరాహింసా
యశ్వాచారయమేష సా.

హిమ శ్రీలే త్రిపు క్షీదే
ప్రాలేయే చంద్రనే౨సి చ,
తోక్త క్షీదే కర్ణమలే
హరిలేతు త్రివిజ్ఞకః. ౨౦౩
హరిద్యవే నా

ప్రేమాతు నస్త్రీయాంస్తే
హవర్తణోః,

వామా వధ్యాం నవ్య
రమ్యప్రతీపే వ్యేష వాచ్య
వత్. ౨౦౪

వామీ సృగాలీ బడబా

నిలిశ్చెట్టునకును, ప్రేంకజపుచెట్టునకును, నలుపువన్నెకును బేరై
నపుడు ॥పు॥ ఆవర్ణముగలదానికి బేరైనపుడు ॥తి॥

క్షమా - ఇది భూమికిని, ఓర్పునకును పేరైనపుడు ॥సీ॥
యోగ్యునికిని, సమర్థునికిని, హితునికిని పేరైనపుడు ॥తి॥

క్షేమమ్ - ॥పు॥ ఇది శుభమునకును, సంపాదించినదానికిని,
రక్షించుటకును పేరు.

ఆమః-ఇది ఋణుజువైనదానికి పేరైనపుడు ॥పు॥ అపక్వమైన
దానికి పేరైనపుడు ॥తి॥ సంబోధమైనపు డవ్యయము.

భీష్మః-ఇది భయంకరమైనదానికి పేరైనపుడు ॥తి॥ శివుని
కిని, భీష్మచార్యునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

క్షేమమ్ - ఇది తెల్లవస్త్రమునకు పేరగునపుడు ॥న॥ అల్ప
మునకు పేరగునపుడు ॥పు॥

భీమః - ఇది శివునకును, భీమునికిని పేరగునపుడు ॥పు॥
భయంకరమైనదానికి పేరగునపుడు ॥తి॥

ధర్మః-ఇది పుణ్యమునకును, సామాన్యమునకును, సత్తకును
పేరైనపుడు ॥పు॥ ధనుస్సునకును, న్యాయమునకును, యాగ
మునకును, హింసింపకుండుటకును, సోమయాజికిని, ఆచార
మునకును, యమునికిని పేరగునపుడు ॥పు॥

హిమః - ఇది చలికిపేరైనపుడు ॥తి॥ మంచునకును, గంధ
మునకును బేరైనపుడు ॥న॥

తోక్త-ఇది గుండ్లికి పేరైనపుడు ॥న॥ పచ్చనిదానికిపేరగు
నపుడు ॥తి॥ పచ్చయవలకు పేరైనపుడు ॥పు॥

ప్రేమా-॥న॥-పు॥ ఇది స్నేహమునకును, క్రీడకును పేరు.

వామా-ఇది స్త్రీకి పేరగునపుడు ॥సీ॥ ఎడమప్రక్కకును,
నుదరమైనదానికిని, ప్రతిహాలమైనదానికిని పేరగునపుడు
విశేష్యలింగము.

వామీ - ॥సీ॥ ఇది స్త్రీజాతులైన నక్క, గుఱ్ఱము, గాడిద,

రాసభీకరభీష్మక,

క్రమాత్సంఖ్యాహస్తి
బిన్దోర్నిధిప్రకాశ
వరాహిభు. ౨౦౬. అజ్ఞే
భార్గిశ్రియోః పద్మః క్షిప్రే
పుంస్యస్త్రీయాంతుచ,
పర్వసస్త్రీశుభాకారే
ప్రమాణవపుషోరసి. ౨౦౭.

సమాస్త్రీవత్సరేసాధు
సర్వతుల్యేషుతుత్రిపు,
ఊర్ధ్వద్వయోస్యాస్య
దుత్కణ్ఠావస్త్రసంఖ్యచ
రేఖకా. ౨౦౮. తరస్యకా
ధనేమిస్త్రీచక్రా
నేభిత్రిమూలకే, కూపత్రి
కాయాంనాత్వేషభవే
త్రినిశపాదపే. ౨౦౯

పరమాత్మాతపోవేదో
బ్రహ్మబ్రహ్మజ్జేద్విజే,
ఋత్విజ్య
ధకుజేదైత్యేభామో
రాభూభనేత్రిపు. ౨౧౦
శ్రీమాన్ తిలకవృక్షేఽపి
ధీమాన్ వాచస్పతావసి,

స్వామీస్కందేఽప్య
భోజాల్లస్సభేఽనాలా
ప్యకారిణి. నిర్బుధ్వాపి
జిహ్వాస్తుమందేవక్రే
పుభౌత్రిపు,

ఇతి మాంతాః.

ఒంటెవీనికి బేరు.

పద్మమ్-ఇది సంఖ్యకును, వీనుగుళిబౌమునకును బేరైనపుడు
॥న॥ నిధికిని, పద్మప్రకాశమునకును, సరమునకును బేరైనపుడు
॥పు॥ కమలమునకుం బేరగునపుడు ॥ప్ప॥ భారంగికిని, లక్ష్మీకిని
బేరగునపుడు ॥సీ॥

పర్వ-॥న్-పు॥ ఇది శుభమైనయాకారమునకును, ప్రమాణ
మునకును, శరీరమునకును బేరు.

సమా-ఇది సంవత్సరమునకుం బేరగునపుడు ॥సీ॥ సజ్జనునికి బేరై
నపుడు, సర్వసామవాచకమైనపుడు, తుల్యవాచకమైనపుడు ॥త్రి॥

ఊర్ధ్వః-॥ప్ప॥ ఇది ఆత్యంతాసక్తికిని, వస్త్రపుకుచ్చిత్తకును,
అలకును, చకారమువలన పరంపరకును బేరు.

నేమి-ఇది బండియంచునకును, గోడయడుగునకును, బావి
యంచునకును బేరైనపుడు ॥సీ॥ నెమ్మిచెట్టునకుం బేరైనపుడు ॥పు॥

బ్రహ్మ-ఇది పరమాత్మకును, తపస్సునకును, వేదమునకును
బేరగునపుడు ॥న॥ బ్రహ్మదేవునికిని, బ్రహ్మణునికిని, ఋత్విక్కు
నకును బేరైనపుడు ॥న॥

భామః-ఇది అంగారకునకును, నరకాసురునకును బేరైనపుడు
॥పు॥ భూమియందుంబుట్టినదానికిం బేరగునపుడు ॥త్రి॥ [నకును బేరు.

శ్రీమాన్-పు॥ ఇది తిలకవృక్షమునకును, అపిశబ్దమువలన శ్రీమంతు
ధీమా-॥న్-పు॥ ఇది బృహస్పతికిని, అపిశబ్దమువలన బుద్ధి
మంతునికిని, పండితునకును బేరు. [తెడువానికిని, ధనికునికిని బేరు.

స్వామీ-॥న్-పు॥ ఇది కుమారస్వామికిని, అపిశబ్దమువలన నే
జాల్మ-॥పు॥ ఇది జనునకును, ఆలోచననీయక కార్యమును
జేయువానికిని, బుద్ధిహీనునికిని బేరు.

జిహ్వా-॥త్రి॥ ఇది ముందునికిని, పక్రమైనదానికిని బేరు.

ఉభౌ-ఈజాల్లజిహ్వాశబ్దములు ౨-ను, త్రిపు=త్రి లింగముల
యందును వర్తించును.

మాంతపదవర్గము ముగిసెను.

చయః సమూహే ప్రా
గారే మూలబంధే చ సం
గ్రహే. ౨౯౨

సయో సీతా ద్యుతభేదే
తాత్పర్యే ౭ శ్వే గరుడే
భే,

కలినక్షత్రయో స్తివ్యః
స్వా ద్వియః కాల ఘూ
యోః. ౨౯౩

మన్యుః శ్రోధే క్రతౌ
స్నే

దన్యుః ప్రత్యర్థిచోరయోః,
క్షయోరోగాంతరేకల్పాస్తే
హేవచయే ౭ వృథ.

నాశే సంక్షేపణే తార్క
కసామ్యే భవే ల్లయః,
దాయో భవే విభక్తవ్య
పృథ్వే చ యాతకే.

౨౯౪

ప్రాయో వయో మృత్యు
ల్య బాహుళ్యానకనేష
, ప్రాయో ౭ వ్యయం చ
హుళ్యే

స్వా దర్య స్వామి వై
యోః. ౨౯౬

క్షయో కచ్చే పరత్రాయాం
ంచాయం గేహ ప్రశోష్టకే,
స్థాయో సద్ధౌ సత్ప్ర
స్థం ప్రతిజ్ఞాసీమయోరపి.

ఛాయా కాన్తి సూర్యజా
గ ప్రతిబింబ మనాతపః,
త్రయా త్రివేద్యాం త్రిత

చయః - ॥పు॥ ఇది సమూహమునకును, ప్రాకారమునకును,
సంసారబంధమునకును, సంగ్రహించుటకును పేరు.

సయః-॥పు॥ ఇది సీతిని, ద్యుతవిశేషమునకును బేరు.

తాత్పర్యః-॥పు॥ ఇది గుఱ్ఱమునకును, గరుడునకును, రథమున
కును బేరు. [బేరు.

తివ్యః-॥పు॥ ఇది కలియుగమునకును, పుష్యనక్షత్రమునకును

వియః-॥పు॥ ఇది యమునిని, గుడ్డగూబకును బేరు.

మన్యుః-॥పు॥ ఇది శోపమునకును, యాగమునకును, దైన్య
మునకును బేరు.

దన్యుః-॥పు॥ ఇది విరోధిని, దొంగకును పేరు.

క్షయః-॥పు॥ ఇది రోగభేదమునకును, కల్పాంతమునకును,
గృహమునకును, నాశమునకును పేరు.

లయః-॥పు॥ ఇది నాశమునకును, ఆలింగనమునకును, నృత్తగీత
వాద్యముల సామ్యమునకును పేరు.

దాయః-॥పు॥ ఇది ధనమునకు, విభాగించుకొనఁదగినవిత్త
ద్రవ్యమునకు, వివాహకాలమునందు నల్లునికి మామయిచ్చు
పస్తువులకును పేరు.

ప్రాయః - ॥పు॥ ఇది పయస్సునకును, మృత్యువునకును,
సమానమగుటకును, బాహుళ్యమునకును, అనశనప్రతమునకును
పేరు. ఈప్రాయశబ్దము బాహుళ్యార్థకమైనపు డవ్యయముం
గలదు.

అర్యః-॥పు॥ ఇది ప్రభువునకును, వైశ్యునిని పేరు.

కక్ష్య-॥సీ॥ ఇది కచ్చకును, ఏనుఁగునడుమున గట్టుతోలు
మోతునకును, మొలనూలిని, యిండ్లతోటికట్టునకును పేరు.

సంధ్య-॥సీ॥ ఇది సంధిని, సాయంకాలమునకును, ప్రతిజ్ఞ
కును, ఎల్లకును బేరు.

ఛాయా-॥సీ॥ ఇది కాంతిని, సూర్యునిభార్యకును, ప్రతి
బింబమునకును, నీడకును బేరు.

త్రయా-॥సీ॥ ఇది వేదత్రయమునకును, మూఁడింటిని బేరు.

యే ప్రజ్యా వర్గే సతా
మసి. ౨౯౮

క్రియా తు చేష్టాకరణం
ప్రధారణకర్తృను, శిక్షారం
భోపాయ పూజా చికిత్సా
నిష్కృతి ప్ససి. ౨౯౯

శబ్దగుమ్మేపి శయ్యాస్యా
తక్రన్యాశశ్చైవరేపిచ,

వీర్యం పరాక్రమే శుక్రే
ద్రవ్యందితైగుణాశ్రయే.

300

గుహ్యం రహస్యవస్థే చ

వయః పానీయదుగ్ధయోః,
వయః పక్షిణి బాల్యాదౌ
వత్సరే యావనేపిచ.

మూల్యం పుష్పే పుష్ప
దామ్ని

మూల్యం వేతనవస్త్ర
యోః,

చైత్ర్య మాయతనే బుద్ధే
డిష్టే చోద్ధేపాదపే.

కాంస్యం వాద్యాన్తరే
పానపాత్రే తైజనవస్తుని,

నాట్యంతౌర్యులికేనృతే
ప్యాజ్యం క్రివానసన్ని

షోః. 303

శ్లోకే ఐద్యం స్త్రియాం

ప్రజ్యా-||సీ|| ఇది వజ్రముల సమూహమునకును, అశిశబ్దమువలన
భిక్షార్థమై వలుమాటుదిరుగుటకును బేరు.

క్రియా-||సీ|| ఇది బుద్ధిపూర్వకవ్యాపారమునకును, వ్యవ
హారమునందు నిశ్చయముబుట్టించు లిఖితసాక్ష్యాదులకును, వ్యా
పారమునకును, శిక్షకును, ఉద్యోగమునకును, ఉపాయమున
కును, పూజకును, చికిత్సకును, ప్రాయశ్చిత్తమునకును, అశిశబ్ద
మువలన ధాత్వర్థమునకును పేరు. [పాన్యునకును బేరు.

శయ్యా-||సీ|| ఇది శబ్దములఁగూర్చుటకును, అశిశబ్దమువలన
కన్యా - ||సీ|| ఇది రాశిభేదమునకును, అశిశబ్దమువలన
ఋతువుగానివడుచునకును బేరు.

వీర్యమ్-||న|| ఇది పరాక్రమమునకును, శేతస్సనకును పేరు.
ద్రవ్యమ్-||న|| ఇది ధనమునకును, రూపాదిగుణముల కాశ్ర
యమైనవస్తువులకును బేరు.

గుహ్యమ్-ఇది రహస్యమునకు బేరైనపుడు 1|| స్త్రీపుర
షుల గుహ్యవయవములకు బేరైనపుడు ||న|| చకారమువలన
దాఁబేటికినిబేరు.

వయః-||నో-||న|| ఇది ఉదకమునకును, పాలకును బేరు.
వయః-||నో-|| ఇది పక్షిణి, బాల్యముమొదలైన వయస్సు
లకును, సంవత్సరమునకును, యౌవనమునకును బేరు.

మూల్యమ్ - ||న|| ఇది పుష్పమునకును, పుష్పహారమునకును
బేరు.

మూల్యమ్-||న|| ఇది కూలికిని, వస్త్రమునకును బేరు.

చైత్ర్యమ్-||న|| ఇది యజ్ఞశాలకును, వక్షాంతరమున బౌద్ధా
యమునకును, బుద్ధదేవునకును, శివునకును, రచ్చమ్రానికినిపేరు
కాంస్యమ్-||న||ఇది వాద్యభేదమునకును, పాత్రమునకును
లౌహవస్తువునకునుపేరు. [మునకును బేరు

నాట్యమ్-||న||ఇది నృత్యగీతవాద్యములకుమూఁటికిని, నృ
అజ్యమ్-||న|| ఇది సరళదేవదారుబంకకును, నేటికి బేరు.

పద్యమ్-ఇది శ్లోకమునకు బేరగునపుడు ||న|| మార్గమున
శ్లోకమునకు బేరు.

కావ్యం గ్రంథే కవా
పుమాన్,

గవ్యతా వసి గవ్యాస్యా
న్న ద్వయో ద్వివ్యకాయ
యోః. 30౪

రూప్యం స్యా దాహత
స్వర్ణే రజతే తద్విభూషణే,
సురూపే త్రిపు

పూజ్యస్తు త్రి ప్సర్వేభ్య
శ్వశుకే పుమాన్. 30౫

స్యా త్తథ్యే శవథే సత్యం
లోకే నా త్రి ప్సృతాన్వి
తే,

యయు ర్నాశ్వే ౭శ్వ
మేధీయే దీర్ఘయష్ట్యం త్వ
యం స్త్రియాం. 30౬

ఋషి త్రికే భవత్కాయం
కాయో దేహ సమూహ
యోః, కుదేవతాయాం త్రి
వ్యృష

జయస్తు విజయే పుమాన్.
30౭. జయా తు వభ్యా
తర్కానీతిభిభేద ఉమాసఖి,

వన్యా వనసమూహస్యా
ద్వయం త్రిపు వనోద్భవే.
30౮

ఏకత్వాదా విచారే చ స
ఖ్యే సఖ్యం తు సంయుగే,

అస్త్రీమధ్యంసమే న్యాయే
౭వ్యవకాకావలగ్నయోః,
త్రిపు సాధ్యం సాధసి

కావ్యమ్ - ఇది గ్రంథమునకుఁ బేరగునపుడు ||న|| శుక్రమునకుఁ
బేరగునపుడు ||పు||

గవ్యా - ఇది రెండు శ్రోనులదూరమునకును, అపికబ్బమువలన
గోసమూహమునకును బేరగునపుడు ||సీ|| గోవుల పాలు పెరుగు
మొదలైన ద్రవ్యమునకును, భార్యకును బేరగునపుడు ||న||

రూప్యమ్ - ఇది కరిగిపోసినబంగారునకును, వెండికిని, ఆ
వెండిసామునకును పేరగునపుడు ||న|| అందమైనదానికి పేరగు
నపుడు ||త్రి||

పూజ్యః - ఇది పూజ్యునికి పేరగునపుడు ||త్రి|| కన్యనిచ్చిన
మామకు పేరగునపుడు ||పు||

సత్యమ్ - ఇది యథార్థమునకు, శపథమునకును బేరైనపుడు
||న|| సత్యలోకమునకు పేరైనపుడు ||పు|| సత్యవంతునికి పేరగు
నపుడు ||త్రి||

యయుః - ఇది ఆశ్వమేధయాగమునకుఁ దగిన గుఱ్ఱమునకుఁ
బేరగునపుడు ||పు|| పాడవైనకఱ్ఱకు పేరైనపుడు ||సీ||

కాయమ్ - ఇది చిటికెనవ్రేలు దర్భవ్రేళ్లునకును విడువవలయు.
ఋషిసంబంధమైన తీర్థమునకు పేరగునపుడు ||న|| దేహమున
కును, సమూహమునకును పేరైనపుడు ||పు|| కుత్సితదేవతకును,
ప్రియమైనదానికిని పేరగునపుడు ||త్రి||

జయః - ఇది జయమునకు పేరగునపుడు ||పు|| కరకచెట్టునకు
ను, తక్కించెట్టునకును, జయతిధికిని, పార్వతీదేవి చలికత్తెను
బేరగునపుడు ||సీ||

వన్యా - ఇది వనసమూహమునకుఁ బేరగునపుడు ||సీ|| వన
మునఁ బుట్టినవానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

సంఖ్యా - ఇది ఒకటి మొదలైన లెక్కకును, ప్రమాణముచేత
నరమును పరిక్షించుటకును పేరగునపుడు ||సీ|| యుద్ధమునకుఁ
బేరగునపుడు ||న||

మధ్యమ్ - ||పు|| ఇది సమభాగమునకును, న్యాయముగలదాని
కిని, మధ్యప్రదేశమునకును, నడుమునకును నామము.

సాధ్యమ్ - ఇది సాధించదగినదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి|| సాధ్య

మే నా యోగే గణదైవతే,
హృద్యం హృదో హితే
హృజ్జే హృత్పియే చ త్రిలి
క్లగ్గమ్. 3౧౦. వశ్యకృ
ద్వేదమంత్రే తు హృద్యో
హృద్యం విలేవనే,

సౌమ్యః పుమాన్ బుధే
విప్రే త్రిషు స్యా త్సోమ
దైవతే. రమ్యేఽనుగ్రే చ

జన్య స్తు ర ధ్యా కలహ
యౌద్ధయోః, జన్యా మాతా
పితా జన్య స్త్రిషు తూత్వా
ద్య సీచయోః. 3౧౧. జా
తౌ భృత్యాం నవోధాయాం
జన్యా స్నిగ్ధా వరస్యయే,

అశ్మితే సురతే గ్రామ్యం
గ్రామ్యః పల్లిభవే జనే.

రథ్యా రథాఘే విశిఖే
రథ్యస్తు రథవోధరి,

హరీతక్యాం తు వధ్యా
స్యాద్ధితే వధ్యం త్రిలిక్ల
గ్గమ్. 3౧౪

కర్తావబోధకే గృహ్య
మాయం స్వవశగే త్రిషు,
గృహ్యం కాఖా పురం గృ
హ్యో గృహసత్తా మృగాః
ఖగాః. 3౧౫

సహ్యోఽద్రా సహ్య
మారోగ్యం సోధవ్యే త్వేష
వాచ్యవత్,

నామయోగమునకును, గణదేవతకును బేరగునపుడు ||పు||

హృద్యమ్-ఇది హృదయమున కిష్టమైనదానికిని, హృదయ
మునఁ బుట్టినదానికిని, మనస్సునకును సంతోషకరమైనదానికిని
బేరగునపుడు ||త్రి|| వశ్యకరమైన వేదమంత్రమునకుఁ బేరగు
నపుడు ||పు|| గంధాదిలేషనద్రవ్యమునకు పేరైనపుడు ||న||

సౌమ్యః-ఇది బుధునికిని, బ్రాహ్మణునికిని బేరగునపుడు ||పు||
సోమదేవతాకమైన హవిస్సాన్యక్తములకును, రమ్యమైనదానికిని,
ఉగ్రముకానిదానికిని పేరైనపుడు ||త్రి||

జన్యమ్-ఇది వీధిజగడమునకును, యౌద్ధమునకును బేరైనపుడు
||సీ|| తల్లికిఁ బేరైనపుడు ||సీ|| తండ్రికిఁ బేరైనపుడు ||పు||
పుట్టింపఁదగినదానికిని, సీచునికిని బేరగునపుడు ||త్రి|| జాతికిని,
కూలికిని, క్రొత్తపెండ్లిహుంతునకును, పెండ్లికొడుకుయొక్క
చెలికాండ్రకును బేరగునపుడు ||పు||

గ్రామ్యమ్-ఇది పామరజనవాక్యమునకును, సురతమునకును
బేరగునపుడు ||న|| పల్లెయందు బుట్టినజనులకుఁ బేరైనపుడు ||పు||

రథ్యా-ఇది రథసమూహమునకును, గ్రామమునందు ప్రధాన
మైన రచ్చునిట్లకును బేరగునపుడు ||సీ|| రథమును వహించు
గుఱ్ఱము మొదలయినవానికిఁ బేరగునపుడు ||పు||

వధ్యా-ఇది కరకచెట్టునకుఁ బేరైనపుడు ||సీ|| శరీరమునకు
హితమైనదానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి||

గృహ్యమ్-ఇది కర్తబోధక గ్రంథమునకుఁ బేరైనపుడు ||న||
వశ్యునికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి|| రాజధానికన్న వేఱుగా సమీప
మునఁ గట్టఁబడియున్న పట్టణమునకు బేరైనపుడు ||న|| పెంపుడు
మృగములకును, వక్షులకును బేరగునపుడు ||పు||

సహ్యః-ఇది భర్తృతమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| ఆరోగ్య
మునకు పేరైనపుడు ||న|| సహించఁదగినదానికి పేరగునపుడు
విశేష్యలింగము.

యోగ్యంక్తి బేద పూవయా
న చంద్రనాభ్యాస వాచకమ్.
ప్రసిదోపాయవ చ్చక్రయో
గాహ్వా ప్యవ్యయం త్రిషు,
ధర్మామ్ము పుష్పన్వరేషు
పుణ్యం ధర్మవతి త్రిషు.
త్రిషు చోద్యం చోదనా
హ్వాక్తి బే తు ప్రశ్నచిత్ర
యోః,

ధిష్ణ్యో శుక్రానలే ధిష్ణ్యో
మృతే స్థానే గృహేబలే.

భవ్యం నల్లే శుభే క్తిబం
త్రిషుస్యాద్యోగ్య భావినోః,
సేవ్యం త్రిలింగం సేవార్హే
క్తిబే తు స్యా దుశీరకే.
ఇభ్యాకరేణ్యం త్రిస్వాధ్యే
భృత్యో దాసే భృతౌ
ప్రియాం,

కృత్రిమాల్పనదీకుల్యా
ప్రణాభ్యాఞ్చ కులోద్భవే.
కుల్య ప్రిష్వస్థి కుల్య స్సన్ధి
దధ కల్య మహార్తుభే,
కల్యా కల్యాణవాచి స్యా
త్రిషు నీరోగ దక్షయోః.
శల్యం పంశశలాకాయాం
శక్కుతోమరయో రసి, శ
ల్యో కశ్చి న్నహీపాలక్యావి
న్దనపాదపః. 3.౨౨

ఆస్యం వక్త్రే వక్త్రబిలే
క్తిబే వక్త్రభవే త్రిషు,

యోగ్యమ్-ఇది భక్త్యమునకును, వాహనమునకును, చందన
మునకును, అభ్యాసమునకును బేరైనపుడు ||న|| నేర్పరికిని,
ఉపాయవంతునకును, సమర్థునకును, యోగాభ్యాసమునకుఁ దగిన
వానికిని బేరగునపుడు ||త్రి||

పుణ్యమ్-ఇది ధర్మమునకును, ఉదకమునకును, పుష్పమునకును,
బంగారునకును బేరగునపుడు ||న|| ధర్మవంతునికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

చోద్యమ్-ఇది ప్రేరేపించుదగినదానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి||
ప్రశ్నకును, అశ్చర్యమునకును బేరైనపుడు ||న||

ధిష్ణ్యో-ఇది శుక్రమునకును, అగ్నికిని పేరగునపుడు ||పు|| నక్ష
త్రమునకును, స్థానమునకును, గృహమునకును, బలమునకును
బేరైనపుడు ||న||

భవ్యో-ఇది సత్యమునకును, శుభమునకును బేరగునపుడు ||న||
యోగ్యమైనదానికిని, ముందుకలుగబోవుదానికిని బేరైనపుడు ||త్రి||

సేవ్యో-ఇది సేవింపదగినదానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి|| వట్టి
వేరునకుఁ బేరైనపుడు ||న|| [బేరైనపుడు ||త్రి||

ఇభ్యా-ఇది స్త్రీగజమునకుఁ బేరైనపుడు ||సీ|| ధనవంతునికిఁ
భృత్యో-ఇది దాసునికిఁ బేరైనపుడు ||పు|| కూలికిఁ బేరగు
నపుడు ||సీ||

కుల్యా-ఇది త్రవ్వఁబడిన కొంచెపుకాలువకును, జలదారికిని
బేరైనపుడు ||సీ|| సత్కులమునఁ బుట్టినవానికిఁ బేరగునపుడు
||త్రి|| ఎముకకుఁ బేరగునపుడు ||న||

కల్యమ్-ఇది ప్రాతఃకాలమునకుఁ బేరగునపుడు ||న|| శుభ
వాక్కునకుఁ బేరగునపుడు ||సీ|| రోగహీనునికిని, నేర్పరికిని
బేరైనపుడు ||త్రి||

శల్యమ్ - ఇది వెదురుతూలికపుల్లకును, మేకునకును, నేజా
యను నాయుధమునకును బేరగునపుడు ||వృ|| శల్యుడను రాజు
నకును, ఏదుపందికిని, మంగచెట్టునకును బేరగునపుడు ||పు||

ఆస్యమ్-ఇది ముఖమునకును, నోటికిని బేరగునపుడు ||న||
ముఖమునఁ బుట్టినదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

అశ్వమధ్యం సురా క
కశ్యప్రిపు కకా
కే. 3.13

దూప్యం పటగృహం
మ్య కక్ష్య నింద్యే
యం త్రిపు,

శరవ్య సంఖ్యా వ్యాజేష
స్యందృశ్యే త్వయం త్రిపు.
ఇజ్యా స్త్రీ యాగ దా
రా సంగే ప్విజ్యో
హస్యతే,

గౌర్యా మర్యా త్రిభు
ష కులీన న్యాయసా
ఘ. 3.14

కృత్యం కార్యే దేవతా
ం కృత్యా స్త్రీ కుపితే
ష,

పున రథేవ్యయం భూ
భూయా బహు
కీ త్రిపు. 3.15

అద్య ఆదిభవే ముఖ్యే
క్షీ చాపి త్రిలింగమ్,
పూర్వే ప్యాద్యా విధా
దా పుత్రరే వాచ్యలిజ్జ
ః. 3.16

అర్థో భవే దాత్తవతి
రసియార్థ యు క్తయోః,
అర్థాయ క్తే చార్థా
వ్యర్థోః
న్యో భిన్నతుల్యయోః.

కశ్యప్-ఇది గుణముయొక్క నడుమునకును, కల్లునకును
బేరగునపుడు ||న|| అపరాధమువలన చదుకు దెబ్బలకుం దగిన
వానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

దూప్యమ్-ఇది గుడారమునకుం బేరగునపుడు ||న|| వినుంగు
నడుమునగట్టు లోలుమోకునకుం బేరగునపుడు ||నీ|| నిందింపఁ
దగినవానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

లక్ష్మ్యమ్ - ఇది గురికిని, లెక్కకును, తెక్కలకును బేరగు
నపుడు ||న|| అగపడుదానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

ఇజ్యా-ఇది యాగమునకును, దానమునకును, పూజకును,
సంబంధమునకును బేరగునపుడు ||నీ|| బృహస్పతికి బేరగునపుడు
||పు||

అర్యాః-ఇది పార్వతికి బేరగునపుడు ||నీ|| సత్కులమునఁ
బుట్టినవానికిని, న్యాయముఁ దెలిసినవానికిని, సజ్జనునకును బేరగు
నపుడు ||త్రి||

కృత్యమ్-ఇది కార్యమునకుం బేరగునపుడు ||నీ|| కోపమును
బొందినవానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

భూయః-ఇది మఱల నను సర్థమున ||అ|| విస్తారమును సర్థ
మున ||త్రి|| భూయాః ||పు|| భూయసీ ||నీ|| భూయః ||న్-న||

అద్యః - ||త్రి|| ఇది ముందుపుట్టినవానికిని, ముఖ్యునికిని,
భక్త్యవిశేషమునకును నామము.

అద్యః - ఇది బ్రహ్మ మొదలైన పూర్వులకుం బేరగునపుడు
||పు|| ఈ అద్యశబ్దము ఉత్తరపదమైనపుడు విశేష్యలింగము.
ఉదాహరణము. ఇంద్రాద్యః దేవాః, శబ్దాద్యః స్త్రీయః—
'ఇత్యాదులు.'

అర్థ్యః-||పు|| ఇది బుద్ధిమంతునికిని, ప్రార్థింపఁదగినదానికిని,
అర్థముతోఁగూడినదానికిని నామము.

అర్థ్యః-||పు|| ఇది పూజార్థమైయుంచినదానికిని, పూజింపఁ
దగినదానికిని నామము.

అన్యః-||పు|| ఇది వేఱైనదానికిని, సమానమైనదానికిని బేరు.

వామదక్షిణయో సృష్ట
మన్వోఽన్త్యజ కనిష్ఠ
యోః,

సభ్య స్సామాజికే సాధౌ
జాత్య శ్రేష్ఠమలీనయోః.

లభ్యో తు న్యాయ్యలబ్ధవ్యో

నిత్యో సతతశాశ్వతౌ,
గర్హేఽపి యాస్యో
జ్యాయాంసో పృథశస్త
వరాగ్రజాః. 330

ఇతి యాంతాః.

కరో వర్షోపలే పాణౌ
శుండాయాం కిరణే బతా,
సరో మను మ్యైర్జునయో
ర్భరోఽతిశయ భార
యోః. 331

నాసావాయు ప్రాణి రవ
షడ్జో దాత్తాయ స్వరాః,
క్షుర స్తు ఛేదనద్రవ్యే
గోక్షురే శోకిలాక్షకే. 332

చారస్పృశే ప్రియాశౌచ

ఖురః శోలదశే శఫే,
వార స్సూర్యాది వివసే
బృందావసరయో రసి. 333

భారో భరే వివధే చ
పలానాం ద్వివహస్రకే

క్షౌరస్తు లవణే కాచే ర

సవ్యమ్-111. ఇది ఎడమప్రక్కకును, కుడిప్రక్కకును బేరు.
అంత్యః-11పు. ఇది అంత్యజాతికిని, కనిష్ఠసకును నామము.

సభ్యః-11పు. ఇది సభికునకును, సజ్జనునకును బేరు.
జాత్యః-11పు. ఇది శ్రేష్ఠునకును, సత్కులమునకు బుట్టిన
వానికిబేరు.

లభ్యః-11పు. ఇది న్యాయముతోఁ గూడినదానికిని, పొందఁ
దగినదానికి నామము.

నిత్యః-11పు. ఇది ఎడతెగనిదానికిని, నాశములేనిదానికినిబేరు.

యాస్యః-11పు. ఇది నిందకు నామము.

జ్యాయాన్-11న్-పు. ఇది పృథునికిని, ప్రశస్తునికిని, శ్రేష్ఠున
కును, అన్నకును నామము.

యాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కరో-11పు. ఇది వడిగొండకును, హస్తమునకును, ఏనుఁగు
తోండమునకును, కాంతికిని, కప్పమునకును నామము.

సరో-11పు. ఇది మనుష్యునికిని, అర్జునునకును నామము.

భరో-11పు. ఇది అతిశయమునకును, భారమునకును బేరు.

స్వరో-11పు. ఇది ముక్కునకుబుట్టు నూసిరికిని, జంతువుల
ధ్వనికిని, షడ్జాది స్వరములకును, ఉదాత్తాదులకును నామము.

క్షురః-11పు. ఇది పిల్లకత్తికిని, వల్లేరుచెట్టునకును, గొలిమిడి
చెట్టునకును నామము.

చారః-11పు. ఇది పేగులవానికిని, మొరటచెట్టునకును పేరు.

ఖురః-11పు. ఇది రేఁగాకునకును, పశువులగొరి నెకును పేరు.

వారః-11పు. ఇది భానుసోమాదివారముకును, సమూహ
మునకును, అవసరమునకును నామము.

భారః-11పు. ఇది బరువునకును, కాండికిని, 1000 పలముల
యెత్తునకును నామములు.

క్షౌరః-11పు. ఇది ఉప్పునకును, గాజునకును, రసవిశేషమున

సభేదే చ భస్మని. 33౪

పుత్రోఽరి ధ్వాంత జై
త్యేషు

శక్రః కుటజ వజ్జిణోః,
మంత్రే గూఢోక్త పే
దాంశౌ

యూపాంశే కులిశే స్వ
రుః. 33౫

కారు శ్శిల్పి ర్విశ్వకర్తా
సురమారుతయో ర్నరుత్,
మరు ధ్భస్మని తైలే చ
స్థాలీ చ వ్యాన్నయో
శ్చరుః. 33౬

అద్రయో ద్రుమశైలా
రాగః

స్యా దంష్ఠిః పాద బు
ధ్నుయోః,

బింద్రః కాకాసురేఽసి
స్యా జ్వయస్తార్జునయో రసి.

దంష్ఠ్రీ సదంష్ఠ్రగ్రహేఽ
హా కార్దూలే మూషికే
కిటా,

చక్రీవిష్ణో కులాలేఽహా

పత్రీ శ్యే నేషు వక్షిషు.

సమ్రాజోఽగ్నిస్త్రీవిష్ణు
రాగ యశ్చ స్యా న్నండ
లేశ్వరః, రాజసూయేన యే
నేష్టం రాజ్ఞ శ్చా స్త్రాజ్ఞ
యా చ యః. 33౯

ఇద్వా) పుషాక్ష శక్రా
రాగః

కును, భస్మమునకును నామము.

పుత్రః-1పు॥ ఇది శత్రువునకును, నీచటికిని, పుత్రాసురు
నకును నామము.

శక్రః-1పు॥ ఇది కొడిసెచెట్టునకును, ఇంద్రునికిని పేరు.

మంత్రః-1పు॥ ఇది రహస్యాలోచనమునకును, గాయత్ర్యాది
పేదమంత్రములకును నామము.

స్వరుః-1పు॥ ఇది యూపస్తంభపుతునుకకును, వజ్రాయుధము
నకును నామము.

కారుః-1పు॥ ఇది శిల్పికిని, విశ్వకర్తకును నామము.

మరుత్-1పు॥ ఇది దేవతకును, వాయువునకును నామము.

మరుః-1పు॥ ఇది నిర్లభూమికిని, పర్వతమునకును నామము.

చరుః-1పు॥ ఇది స్థాలీపాకముచేసిన హవిస్సునకును, అన్న
మునకును నామము.

అద్రిః-1పు॥ ఇది వృక్షమునకును, పర్వతమునకును, సూర్యుని
కిని నామము.

అంఘ్రిః-1పు॥ ఇది పాదమునకును, చెట్టుమొదటికిని పేరు.

బింద్రః - 1పు॥ ఇది కాకాసురునకును, జయంతునికిని,
అర్జునునకును నామము.

దంష్ఠ్రీన్ - 1పు॥ ఇది లతాకారముగాఁ జుట్టుకొని ప్రాణి
హింసచేయు పెద్దమత్స్యమునకును, సర్పమునకును, పెద్దపులి
కిని, పందికొక్కునకును, అడవిపందికిని నామము.

చక్రీ-1న్-పు॥ ఇది విష్ణువునకును, కుమ్రరవానికిని, సర్పమున
కును నామము.

పత్రీ-1న్-పు॥ ఇది దేగకును, బాణమునకును, పక్షికిని పేరు.

సమ్రాట్-1జ్-పు॥ ఇది అగ్నికిని, ఇంద్రునకును, విష్ణువున
కును, సూర్యునికిని, మండలాధిపతికిని, రాజసూయయాగము
చేసినవానికిని, ఆజ్ఞతస్వక రాజ్యమునందలి యితరరాజుల శిక్షిం
చురాజునకును పేరు. 'సమ్యక్ రాజత ఇతి సమ్రాట్' ఇది జకా
రాంతము.

ఇంద్రః-1పు॥ ఇది ఇంద్రునిలనుచికిని, ఇంద్రునికిని, సూర్యు
నికిని నామము.

భారా రుద్రాగ్నిగర్భభాః,
పుండ్రో దే శేషు తిలక
భేదే క్రియ్యతిముక్తయోః
380

ధారా పూః కాపి సేనా
గ్రం వతదంబ్యాదినస్తతిః,
భద్రాదినిశితప్రాంతే తురంగ
గతివంచకే. 380

ఇరా నురామ్బు వాగ్భూ
ష

ఋతువత్సరయోశ్చరత్,
ఉపమాతా చ ధాత్రీస్యా
ద్భూమి రామలక్ష్మీ చ సా.

తరి ర్దశాయాం నాని స్యా
ద్వస్త్రాదీనాం చ పేటికే,

తస్మి తస్మి త్యుభౌ శక్తౌ
స్యాతాం నిద్రా ప్రమీల
యోః. 383

వీరుభా గుల్మ గుల్మిన్యా

గీర్ణా స్త్రీనాఽచలేగిరిః,
తద్రూర్ద్రోణిప్లవేదర్వాం
యాత్రా గత్యాం చ యా
వనే. 384

ద్వారం తు ద్వా ద్యుపా
యే చ

క్షీరం స్యాన్నీరదుగ్ధయోః,
అగ్రం పురశ్శిఖామానశ్రే
ష్ఠాధికఫలాదిషు. 385

భరిః-1పు॥ ఇది రుద్రునికిని, అగ్నికిని, గాడిదకును నామము.
పుండ్రః - 1పు॥ ఇది దేశభేదమునకును, చెఱుకుయొక్క
విశేషమునకును, తిలక భేదమునకును, పురుగునకును, పువ్వుల
గురివిందకును నామము.

ధారా-1సీ॥ ఇది ధారానగరమునకును, సేనాముఖభాగమున
కును, వడుచున్న యుదకాదిధారకును, భద్రము మొదలయిన
యాయుధముల వాజరకును, గుఱ్ఱములొక్క అస్కందితధారి
తకరేచితవల్లితప్లుతములను వంచధారలకును నామము.

ఇరా-1సీ॥ ఇది కల్లునకును, ఉదకమునకును, వాక్కునకును,
భూమికిని నామము.

శరత్-1ద్-1సీ॥ ఇది శరద్ధతువునకును, సంవత్సరమునకును పేరు.

ధాత్రీ - 1సీ॥ ఇది దాదికిని, భూమికిని, నెల్లిచెట్టునకును
నామము.

తరిః-1సీ॥ ఇది బద్దెకును, పీడకును, వస్త్రాదులనుంచు పెట్టె
కును నామము.

తంద్రీ-తంద్రా 1సీ॥ ఈ రెండుశబ్దములును నిద్రకును, ఒడ
తెఱుంగకయ్యుండుటకును నామము.

వీరుత్-1ధ్-1సీ॥ ఇది వేళ్లు మొదలుకొని యాకులు తఱుచు
గాంగల చెట్టునకును, బొదలకును నామము. కొమ్మలయందలి
యాకులయొక్క సమూహముతోఁ గూడిన ద్రాక్షాతాంబూల
వల్ల్యాదులనియుఁ గొంద అందురు. [బేరైనపుడు 1పు॥

గిరిః-ఇది మ్రింగుటకు బేరైనపుడు 1సీ॥ వర్షవత్సమునకును
తద్రూః-1సీ॥ ఇది దోసెకును, గరిటెకును నామము.

యాత్రా-1సీ॥ ఇది గమనమునకును, భోజనము మొదలగువర్త
నలకును నామము.

ద్వారమ్-1న॥ ఇది ద్వారమునకును, ఉపాయమునకును బేరు.

క్షీరమ్-1న॥ ఇది ఉదకమునకును, పాలకును నామము.

అగ్రమ్-1న॥ ఇది ముందునకును, శిఖకును, మానమునకును,
శ్రేష్ఠమునకును, అధికఫలములకును, అదిశబ్దమువలన ౪ గ్రాస
ముల ప్రమాణముగల భిక్షకును నామము.

కృత్రం సావకసాదా చ
కష్టే దుశితై నసో రసి,
నభ స్స్వర్ణాంబుదే వ్యత్ర

మరసీ శ్రేష్ఠమక్షసీ.

నరసీ జలకాసారా

తరసీ బలరంహసీ,

శిరః ప్రధానే నేనాగ్రే
దుమాద్యగ్రేషు మస్తకే.

గాత్రం ప్రతీకేదస్త్యగ్ర
జంఘాభాగే వపుష్యసి,

పత్రం వర్ణే వాహనే చ
ఘరికా గరుతో రసి. 3౪౦

సీర మాఃరవక్త్రాగ్రం పా
త్రం

పాత్రస్తు భాజనే, తీరద్వ
యాస్తరే యోగ్యే ద్రవిణే
రాజమంత్రిణి. 3౪౧

సత్రం యజ్ఞే యజ్ఞభేదే
నదాదానే వనేంశుకే,

సూత్రంతు సూచనగ్రంథ
భేదే తంతువ్యవస్థయోః.

నేత్రం వస్త్రేఽష్ట్రీ వైశాఖ
గుణ భూరుహమూలయోః,

క్షేత్రం భార్యాంగకే దా
ర పుణ్య భూగృహయోనిఫ.

3౪౨

గ్రంథ కాననయోశ్చా
స్త్రం

శస్త్ర మాయుధ లోహ
యోః,

కృత్రమ్ - ఇది సాంతపనము మొదలైన వ్రతములకును,
కష్టమునకును, దుశిఖమునకును, పాపమునకును నామము.

అభ్రమ్-1న॥ ఇది ఆకాశమునకును, స్వర్గమునకును, మేఘ
మునకును నామము.

ఉరః-1న-న॥ ఇది శ్రేష్ఠమునకును, అమృతమునకును నామము.

నరః-1న-న॥ ఇది ఉదకమునకును, కొలనికిని నామము.

తరః-1న-న॥ ఇది బలమునకును, జేగమునకును పేరు.

శిరః-1న-న॥ ఇది ప్రధానమునకును, నేనాగ్రమునకును,
వృక్షము మొదలైనవానిత్రుదకును, శిరస్సునకును నామము.

గాత్రమ్-1న॥ ఇది ఒడలికిని, ఏనుగుయొక్క ముందుమోఁ
కాలిక్రిందిప్రక్కకును, ఆయేనుగుశరీరమునకును నామము.

పత్రమ్-1న॥ ఇది ఆకునకును, వాహనమునకును, పిల్లికత్తికిని,
తెక్కలకును నామము.

పోత్రమ్-1న॥ ఇది నాఁగేటిమొనకును, పందిమూఁలికిని పేరు.

పాత్రమ్-1న॥ ఇది భోజనపాత్రమునకును, నద్యాదులయొ
క్కయిరుగడలనడిమికిని, యోగ్యునకును, ధనమునకును, రాజా
యొక్కమంత్రికిని నామము.

సత్రమ్-1న॥ ఇది యజ్ఞ సామాన్యమునకును, సత్రయాగము
నకును, ఎడతెగనియొనికిని, వనమునకును, వస్త్రమునకును
నామము.

సూత్రమ్-1న॥ ఇది అర్థగౌరవముగల సూచనరూపమైన
గ్రంథవిశేషమునకును, దూరమునకును, మర్యాదకును నామము.

నేత్రమ్-1న॥ ఇది వస్త్రమునకును, నేత్రమునకును, కవ్వపు
త్రాటికిని, చెట్లయొక్క మొదటికిని నామము.

క్షేత్రమ్-1న॥ ఇది భార్యకును, ఒడలికిని, మడికిని, పుణ్య
భూమికిని, గృహమునకును, యోనికిని నామము.

శాస్త్రమ్-1న॥ ఇది తర్కవ్యాకరణాదిగ్రంథములకును, ఆజ్ఞ
కును నామము.

శస్త్రమ్-1న॥ ఇది ఆయుధమునకును, లోహమునకును పేరు.

చిద్రం రంధ్రే భూషణే చ
వక్త్రం పుత్రానరేఽపి చ.

3౫౧

రంధ్రంతుద్విషతాంమృగ్య
దోషే ద్వారసురజ్జయోః,

అరస్తు శీఘ్రే చక్రాంగే
శీఘ్రగామిని తు త్రిషు.

శ్రేష్ఠాన్య దూర జ్యేష్ఠేషు
పర సాన్య ద్వాచ్యులిజ్జకః

పరోఽరిః పరమాత్మా చ కే
వలే పర మవ్యయమ్. 3౫౨

దేవప్రసాదే వరణే జా
మాతరి పరః పుమాన్, క్షీణే

తు కుజుమే శ్రేష్ఠే త్రి
ప్సిష్టేఽత్వవ్యయం పరమ్,

శరో దధ్యాద్యగ్రసాకే
బాణే కాణ్డే తృణాంతరే,

శర మమ్మని
దూతే తు చరో నా జగ్గ

మే త్రిషు. 3౫౩

దరోఽస్త్రీ శఙ్ఖభయయా
ర్ధరేఽపిచ గుహాదరీ, దరం

త్వవ్యయ మల్పార్థే
గుగ్గతా తు పురఃపుమాన్.

3౫౪. గృహే పరిగ్రహే
దేహే నగరే చ పురం పురీ,

పురోఽగ్రే పూర్వకాలే
తు పురా స్యా దవ్యయం

ద్వయం. 3౫౫

సురో దేవే
సురా మద్యే

ధర క్రౌతే ధరా భూమి,

చిద్రమ్-||న|| ఇది రంధ్ర మునకును, భూషణమునకును పేరు.
వక్త్రమ్-||న|| ఇది వద్య భేదమునకును, అపిశబ్దమువలన ముఖ
మునకును పేరు.

రంధ్రమ్-||న|| ఇది శత్రు పులచే వెదుకఁదగినదోషమునకును,
ద్వారమునకును, సురంగమునకును పేరు.

అరమ్-ఇది శీఘ్ర మునకును, బండికంటియాకులకును పేరై
నపుడు ||న|| శీఘ్రగమనము గలదానికి పేరైనపుడు ||త్రి||

పరః-ఇది శ్రేష్ఠునికిని, అన్యునికిని, దూరగతునకును, జ్యేష్ఠు
నకును పేరైనపుడు విశేష్యలింగము. శత్రు పునకును, పరమాత్మ
కును పేరైనపుడు ||పు|| తోడులేనిదానికి పేరైనపుడు 'పరమ్'
అని యవ్యయము.

పరః - ఇది దేవప్రసాదమునకును, పరించుటకును, అల్లునికి
పేరైనపుడు ||పు|| కుంకుమకు పేరైనపుడు ||న|| శ్రేష్ఠునికి పేర
గనపుడు ||త్రి|| ఇష్టమునకు పేరైనపుడు 'వరమ్' అని యవ్యయము.

శరః-ఇది పెరుగు గంజి మొదలైనవాని మీఁగఁడకును, బాణ
మునకును, దండమునకును, రెల్లనకును పేరైనపుడు ||పు|| ఉద
కమునకు పేరైనపుడు ||న||

చరః-ఇది దూతకు పేరైనపుడు ||పు|| సంచరించుమునుష్యాదు
లకు పేరైనపుడు ||త్రి||

దరః-ఇది శంఖమునకును, భయమునకును, పల్లమునకును పేర
గనపుడు ||పు|| గుహకు పేరగునపుడు, దరీ ||సీ|| అల్పార్థము
నందు 'దరమ్' అని యవ్యయము.

పురః - ఇది గుగ్గిలచెట్టునకు పేరైనపుడు ||న|| గృహమున
కును, పరిగ్రహమునకును, దేహమునకును, పట్టణమునకును పేరై
నపుడు, పురం ||న|| పురీ ||సీ||

పురః-(సీ) ఇది అగ్రభాగమునకును, పురా = పూర్వకాల
మునకును పేరు. ఈరెండు నవ్యయములు.

సురః ||పు|| ఇది దేవునికి పేరు.

సురా-||సీ|| ఇది మద్యమునకు పేరు.

ధరః-ఇది భర్వతమునకు పేరైనపుడు ||పు|| భూమికి పేరై

[నపుడు ||సీ||

కారో వధే బలే యత్నే

కారా స్యాద్భవనాలయే.

వారీ స్త్రీదన్విసాం పాదర

జ్ఞానం సృణోగజ్జే క్వచిత్,

పారీ పాత్ర్యం

పరతటే పార

మారస్తు భూసుతే. 3౬౦

ఆరా చర్మప్రభేదిన్యాం

మిత్రం సుహృది నారవౌ,

తారోఽత్యుచైస్సర్వరే

ముక్తా విశుద్ధే శుద్ధమాత్మికే.

3౬౧. తరణౌ చాభతారా

స్యాత్సుగ్రీవ గరుయోషి

తోః, కసినికర్షయోస్తేష

ద్వయోస్తారం తురూప్యకే.

మారో నా మరణే కామే

మారీ చక్ష్యాం జనక్షయే,

ముక్తాశ్వాం హరణే హ

రో హారసమ్భుని త్రిఫు.

చక్రం చయే జలావరే

రథాంగే రాష్ట్రస్త్రిన్యయోః,

ఘటసాధనభేదేఽసి క్షిణే

కే తు పుంస్యయమ్. 3౬౪

శుక్రం రేత స్యశ్శిరోగే

పుణ్యే రుక్తే సురామ్బునోః,

శుక్రోఽగ్ని మాసకావ్యేష

వక్రో భామేఽన్యజ్ఞా

త్రిఫు. 3౬౫

కారః-ఇది పథకును, బలమునకును, యత్నమునకును పేరగునపుడు ||పు||

కారా-ఇది బంధనగృహమునకును పేరైనపుడు ||సీ||

వారీ-||సీ|| ఇది ఏనుగుల కాలిగొలుసునకును, అంకుశమున గట్టు త్రాటికిని పేరు.

పారీ-||సీ|| ఇది పాత్రకు పేరు.

పారమ్-||స|| ఇది నదీసముద్రాదులయొక్క యావలిగట్టునకును పేరు.

ఆరః-||పు|| ఇది అంగారకునకు పేరు.

ఆరా-||సీ|| ఇది చర్మముకుట్టు నాయుధమునకు పేరగునపుడు ||సీ||

మిత్రమ్-ఇది స్నేహితునకు పేరగునపుడు ||స|| సూర్యునికి పేరగునపుడు ||పు||

తారః-ఇది మిక్కిలి గొప్పధ్వనికి పేరగునపుడు ||త్రి||

ముత్యములశుద్ధికిని, స్వచ్ఛమైన ముత్యమునకును, సూర్యునికిని పేరగునపుడు ||పు||

సుగ్రీవ బృహస్పతుల భార్యలకు పేరగునపుడు ||సీ||

కంటి నల్ల గుడ్డునకును, నక్షత్రమునకును పేరైనపుడు ||పు||

ముద్రవేయఁబడిన వెండి బంగారములకు పేరగునపుడు ||స||

మారః-||పు|| ఇది మరణమునకును, మన్తధునికిని పేరు.

మారీ ||సీ|| ఇది శోపవతికిని, జనక్షయమునకును పేరు.

హారః-ఇది ముత్యములహారమునకును, అపహరించుటకును పేరగునపుడు||పు||

హారునిసంబంధియైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

చక్రం-ఇది సమూహమునకును, నీటి నుడికిని, బంటి కంటికిని, గ్రామసమూహమునకును, సైన్యమునకును, కుమ్మరసానకును పేరగునపుడు ||స||

చక్ర వాకమునకు పేరగునపుడు ||పు||

శుక్రమ్-ఇది రేతస్సునకును, కంటిరోగమునకును, పుణ్యమునకును, బంగారమునకును, కల్లునకును, ఉదకమునకును పేరగునపుడు ||స||

అగ్నికిని, జ్యేష్ఠమాసమునకును, శుక్రునికిని పేరగునపుడు||పు||

వక్రః-ఇది అంగారకునికిఁ బేరైనపుడు ||పు||

వక్రమైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

శూద్రాయాం త్తత్రజ
శృన్వా చోగో ఘోరే
త్వయం త్రిషు,

శుభ మద్ధశయో ర్భద్రం
స్యా ద్ద్రవ్యశ్రేష్ఠయో స్త్రి
షు. 3౬౬. భద్రా తు ౩౮
ణే తిథ్యాం భద్రశ్చాపి గ
జాన్తరే,

తుద్రస్తు త్రిషు హీనాం
గో క్రూరే నీచాల్పయోఽపి
3౬౭. తుద్రా నిదిగి కా

వేశ్యా నటీచనరఘా చనా,

రాష్ట్రోసాన్తఘోరే రే
రుద్రసంబంధిని త్రిషు.

ఇష్టోర్హ్వరయో శ్చవ్ర
స్తవనీయే వ్యథాస్త్రియామ్,

రాష్ట్రం విషయఉత్పాతే
వజ్రోఽస్త్రీనవహీరయోః.

3౬౯

అశ్రుశోణితయో రస్ర
మాస్రం చాద్యస్తు నా కచే,
క్షేకే తూభౌ నరా స్యాతా

మథ వ్యాఘ్రీ నిదిగి కా.
3౭౦. వ్యాఘ్రో ద్వీపి
న్యాయం శ్రేష్ఠవాచీ శబ్దా
త్పరస్థినితః,

పారం తు కత్త్రణ్ణేక్షీ బ
మయం పురభవే త్రిషు.

గౌరోఽరుణే నీతే వీతే
త్రిషు గౌరీతు పార్వతీ,

ఉగ్రః-ఇది శూద్రస్త్రీయందు త్తలియునకుఁ బుట్టినవాని
కిని, శివునికిని బేరగునపుడు ||పు|| భయంకరమునకుఁ బేరగు
నపుడు ||త్రి||

భద్రః-ఇది కలుగఁబోవు శుభమునకును, వివాహోద్యుత్సవ
ములకును బేరగునపుడు ||న|| ద్రవ్యమునకును, శ్రేష్ఠమునకును బేర
గునపుడు ||త్రి|| భద్రకరణమునకును, భద్రతిథులకును బేరగునపుడు
||నీ|| భద్రమయ పేరుగల గజభేదమునకు పేరగునపుడు ||పు||

తుద్రః-ఇదిహీనాంగునికిని, క్రూరునికిని, నీచునకును, కొంచ
మైనవానికిని పేరగునపుడు ||త్రి|| వాఁకుడుచెట్టునకును, వేశ్య
కును, నాట్యమాడుస్త్రీకిని, లేనెట్టి గెకును పేరగునపుడు ||నీ||

రాద్రః-||త్రి|| ఇది రాద్రరసమునకును, భయంకరమైన దాని
కిని, రుద్రసంబంధమైనదానికిని నామము.

చంద్రః||పు|| ఇది చంద్రునికిని, పచ్చకర్పూరమునకును,
బంగారమునకును, అశిశబ్దమువలన కాంక్షిల్యమును గ్రంధ్య
ద్రవ్యమునకును నామము.

రాష్ట్రమ్-||స్మ|| ఇది దేశమునకును, ఉత్పాతమునకును పేరు.

వజ్రః-||పు|| ఇది విజ్రాయుధమునకును, వజ్రమసురత్నమున
కును పేరు.

'అస్త్రమ్-అస్త్రమ్'-ఈరెండునుకన్నీటికిని, నెత్తురునకును పేరు.
ఈరెండుశబ్దములలో మొదటిదైన అస్త్రశబ్దము తలవెంట్రుకలకు
పేరగునపుడు ||పు|| ఈరెండును రాగద్వైపాదిరూపమైన క్షేక
మునకు పేరగునపుడు ||పు||

వ్యాఘ్రీ-ఇది వాఁకుడుచెట్టునకు పేరగునపుడు ||నీ|| పెద్ద
పులికి పేరగునపుడు అకారాంతము ||పు|| ఈ వ్యాఘ్రశబ్దము
మఱియొకశబ్దము నుత్తరపదమై ఉపమానవాచకమైనపుడు
||పు|| పురుషవ్యాఘ్రః-ఇత్యాదులు.

పారమ్-ఇది కామంచి కనువునకు పేరగునపుడు ||న|| పుర
మునబుట్టినవానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

గౌరః-ఇది ఎఱుపునకును, తెలుపునకును, పచ్చకును పేరగు
నపుడు ||త్రి|| పార్వతికిని, ఋతువుగానికన్యకును పేరగునపుడు

నాగతర్తుకన్యాచ

తామ్రం శుల్పే రణే త్రి

సారో బలే సిరాంకే

న్యాయే క్లిబం వరే

భు, క్లిబ మమ్ముని

కారస్తు యావనే కర్పురే

భు.

బభ్రుః కృశానా నకులే

హ్నా నా త్రిపుష్కలే,

హరి ర్య మార్కా శ్వా

స్తు ని ష్టిం ద్రాంశు

కేఫ నా. 32౪ వాయు

కాహి సింహేషు కపా

కపిలే త్రిపు,

హీర సింహాహి వజ్రే

హీరా లక్ష్మీ విపీలికా.

32౫

శస్త్రీ తు ఛరీకా

శస్త్రం శంసావాక్యే

లోహయోః,

గురు ర్నివేకాదికరే పు

ధసి బృహస్పతౌ. 32౬

గౌదా నా బృహత్పాత

ర్భరేషు చ స త్రిపు,

సుజగ్గమాతా కద్రాస్త్రీ

దు స్యాత్విగ్ధశ్రీ త్రిపు.

32౭

గారిః పుంస్యేన పశ్యాణే

యా మేవ భగావతరే,

సి స్త్రియాం చ ద్యౌ

ంగే

కారీ సీ॥

తామ్రం-ఇది రాగికి పేరగునపుడు ॥న॥ ఎఱుపుగలదానికి

పేరగునపుడు ॥త్రి॥

సారః-ఇది నత్తునకును, సిరాంశమునకు, శబ్దార్థమునకును

పేరగునపుడు ॥పు॥ యుక్తమైనదానికి పేరగునపుడు ॥న॥ శ్రేష్ఠ

మైనదానికి పేరైనపుడు ॥త్రి॥ ఉదకమునకు పేరైనపుడు ॥న॥

కారః-ఇది యావనమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ చిత్రవర్ణ

మునకు పేరగునపుడు ॥త్రి॥

బభ్రుః-ఇది అగ్నికిని, ముంగినకును, శివునికిని పేరగునపుడు

॥పు॥ పచ్చనిచాయగలదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

హరిః-ఇది యమునికిని, సూర్యునికిని, గుఱ్ఱమునకును, అగ్ని

కిని, చంద్రునికిని, విష్ణువునకును, ఇంద్రునికిని, కిరణమునకును,

చిలుకకును, వాయువునకును, కప్పకును, సర్పమునకును, సింహ

మునకును, కోతికిని పేరగునపుడు ॥పు॥ బంగారుచాయగల

దానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

హీరః-ఇది సింహమునకును, సర్పమునకును, వజ్రమునకును

పేరగునపుడు ॥పు॥ హీరా-ఇది లక్ష్మీదేవికిని, చీమకును పేరగు

నపుడు ॥సీ॥

శస్త్రీ - సీ॥ ఇది చూరుకత్తికి పేరు.

శస్త్రమ్ - ॥న॥ ఇది ప్రశంసావాక్యమునకును, అస్త్రమున

కును, లోహమునకును పేరు.

గురుః - ॥పు॥ ఇది నివేకాదికర్తలజేయు తండ్రికిని,

పురోహితునకును, బృహస్పదికిని, కన్వతండ్రికిని పేరగునపుడు

॥పు॥ గొప్పవానికిని, ప్రసిద్ధిజేందినవానికిని, మోయఁదగిన బరు

వునకును పేరగునపుడు ॥త్రి॥

కద్రాః - సీ॥ ఇది సర్పమాతకు పేరగునపుడు ॥సీ॥ బంగారు

చాయగలదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

కారిః-ఇది గుఱ్ఱపుపల్లమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ గోరు

వంకపక్షికి పేరగునపుడు ॥సీ॥ పాచికలకు పేరగునపుడు ॥పు॥

సి స్త్రియాం చ ద్యౌ

ంగే

భూరి స్వర్ణే బహు త్రి
ఫు. 32౦

గజబంధభూమాతు వారీ
వారి తు పాశసి,

శూరో నా కుక్కుటే
వీరే త్రిఫు

ధీరస్తు నా బుధే. 32౧
అమృతా చ త్రిఫు త్వేష

మన్దరే ధైర్యవ త్యపి,
హరిత్ క్షీ బం తృణేనాఽ

శ్వే వర్ణే త్రిఫు దిశి స్త్రీ
యామ్. 3౨౦

స్థిరా త్తోజీసాలవర్ణో
రయం తు త్రిఫు నిశ్చలే,

వస్త్రాఽస్త్రీయాం తీరనే
తు ప్రాకారక్షేత్రవాచకః.

ఆర్థా) భే స్త్రీ త్రిఫు క్షిన్నే

గా రుస్రా కిరణే తు నా,

గోత్రం నామ్ని కులే షే
త్రే గోత్రా భువి గవాం

గణే. 3౨౧. గోత్ర త్వేళే
ఽథమాత్రంస్యా దవభారణ

కార్త్యైయోః, మాత్రా
పరిచ్ఛదే వర్ణమానే కర్ణ

విభూషణే. 3౨3. నైవాల్ప
పరిమాణే చ

ధత్ర మాతవచారణే, ధ
త్రా మధురికాయాం స్యా

తుక్తుమ్భర్యాంశిలింధ్ర కే.
తంత్రం స్వరాష్ట్ర చిన్తా

భూరి-ఇది బంగారమునకు పేరగునపుడు ||న|| విస్తారమునకు
పేరగునపుడు ||త్రి||

వారీ-ఇది ఏనుఁగునుపట్టుటకై చేయఁబడిన మాటుగుంటకు
పేరగునపుడు ||నీ|| ఉదకమునకు పేరగునపుడు ||న||

శూరః-ఇది కోడికి పేరగునపుడు ||పు|| వీరునికి పేరగు
నపుడు ||త్రి||

ధీరః-ఇది విద్వాంసునకును, సముద్రమునకును పేరగునపుడు
||పు|| మందరాద్రికిని, ధైర్యవంతునకును, పేరగునపుడు ||త్రి||

హరిత్-ఇది తృణమునకును పేరగునపుడు ||న|| గుఱ్ఱమునకు
పేరగునపుడు ||పు|| బచ్చవన్నెకు పేరగునపుడు ||త్రి|| దిక్కు

నకు పేరగునపుడు ||నీ||

స్థిరా-ఇది భూమికిని, మయ్యకు పొన్న చెట్టునకును బేరగు
నపుడు ||నీ|| చలింపనిదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

వస్త్రః-||పు|| ఇది గుట్టురకును, కట్టకును, ప్రాకారమునకును,
పరిమడికిని బేరు.

ఆర్థా)-ఇది నక్షత్రమునకుఁ బేరగునపుడు ||నీ|| తడువఁబడిన
దానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

ఉస్రా-ఇది ఆవునకుఁ బేరగునపుడు ||నీ|| కిరణమునకు పేరగు
నపుడు ||పు||

గోత్రమ్-ఇది నామధేయమునకును, కులమునకును, సిద్ధక్షేత్ర
మునకును బేరగునపుడు ||న|| భూమికిని, గోసమూహమునకును

బేరగునపుడు ||నీ|| పర్వతమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు||

మాత్రమ్-'ఇది, అదియ' యనునేవార్థకమునకును, సాకల్య
మునకును పేరై నపుడు ||న|| పరివారమునకును, అక్షరోచ్ఛారణ

కాలమునకును, కర్ణ భూషణమునకును, కొంచెమునకును పేరయి
నపుడు ||నీ||

ధత్రమ్-ఇది గొడుగునకు పేరయినపుడు ||న|| సదాపాకున
కును, కొత్తమల్లికిని, నేలతాటికిని పేరగునపుడు ||నీ||

తంత్రమ్-||న|| ఇది స్వరాష్ట్ర చింతకును, నూలుపడుగునకును,

యాం తస్తువాయే పరిచ్ఛ
దే, యాగప్రయోగే సిద్ధా
స్తే శాస్త్రముఖ్యోపధేషు చ
3౮౫. ఏకస్యై వోధయా
ర్థత్వే కటుమ్న వ్యావృతా
వపి,

తంత్రీ గుడూచ్యాం వీ
ణాదిగుణే దేహసిరాసు చ.

తిలకాలేఖ్యయో శ్చిత్రం
త్రిషు త్వాశ్చర్యవర్ణయోః,
చిత్రాఽఖిపర్ణీ గోతుమ్బాతా
రాభేదే వ్యభోక్తరే. 3౮౭
త్రిషు

క్రూరాః కర్క శోష్ణ నృ
శంస క్రుద్ధ భీషణాః,

సుభ తాత్తమయో ర్విర
న్వైర నృవచ్యవ మన్ద
యోః. 3౮౮

తీవ్రః కటుభృశోష్ణేషు

వ్యగ్రో వ్యావృత ఆకులే,

ఇతి రేఖాన్తాః.

పీలుః ప్రసూన కాణ్డేధ
ద్రుభేదపరమాణుషు. 3౮౯

సాలో ద్రుమే మత్స్య
భేదే ప్రాకారే సర్జకద్రుమే.

బలిః పూజావహారే చ
కరే దైత్యాన్తరేఽపి నః.

హేళిరాల్పిక్షనేఽర్కే చ

పరివారమునకును, యాగాదిప్రయోగములకును, సిద్ధాంతమున
కును, శాస్త్రమునకును, ముఖ్యమునకును, ఔషధమునకును,
ఒకశబ్దమునకు రెండర్థములు గలుగుటకును, కటుంబపోషణకును
పేరు.

తంత్రీ-||సీ|| ఇది తిప్పలీలగకును, వీణాదితంతువులకును, దేహ
ముననుండు నరములకును పేరు.

చిత్రమ్-ఇది తిలకమునకును, చిత్రరువునకును పేరగునపుడు
||న|| ఆశ్చర్యమునకును, చిత్రవర్ణమునకును పేరగునపుడు త్రి
ఎలికెచెవియాకునకును, బుడమచెట్టునకును, చిత్రానక్షత్రమున
కును పేరగునపుడు ||సీ|| ముందుచెప్పఁగలశబ్దములు త్రిలింగ
ములయందును వర్తించును.

క్రూరః-||త్రి|| ఇది కఠినమైనదానికిని, వేడియైనదానికిని,
ఘాతుకమైనదానికిని, కోపించినదానికిని, భయంకరమైనదానికిని
పేరు.

వీరః-||త్రి|| ఇది శ్రేష్ఠుఁడైనబంటునకును, ఉత్తమునికిని పేరు

న్వైరః-||త్రి|| ఇది స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగువానికిని, మందునికిని
పేరు.

తీవ్రః-||త్రి|| ఇది కారమైనదానికిని, అతిశయమయినదాని
కిని, వేడియయినదానికిని పేరు.

వ్యగ్రః-||త్రి|| ఇది వ్యాపారవంతునకును, వ్యాకులవంతున
కును పేరు.

రేఖాంతపదవర్ణము ముగిసెను.

పీలుః-||పు|| ఇది పుష్పమునకును, బాణమునకును, ఏనుఁగున
కును, గోఁగుచెట్టునకును, పరమాణువునకును పేరు.

సాలః-||పు|| ఇది వృక్షమునకును, మత్స్యపిశేషమునకును
ప్రాకారమునకును, మద్దిచెట్టునకును పేరు.

బలిః-ఇది పూజాద్రవ్యమునకును, కప్పమునకును, బలిచక్ర
వర్తియనుద్రవ్యమునికిని పేరు.

హేళిః-||పు|| ఇది ఆలింగనమునకును, సూర్యునికిని పేరు.

హే-స్త్రయ్యుగేకలిః
 పోటగళే రాజ
 కసినాయకే. 3౯౦
 రాకా పలకలే సా
 ప్య న్నానసాధనే,
 ద్వారాస్త రేభాణ్ణే
 వజ్రావిలాసయోః.
 తు స్కంధశాఖా
 గేహ గేహాకదేశ

ర్వళీ చా ప్యుదరరే
 మరదణ్ణయోః. 3౯౩.
 నారువిశేషే చ జరా
 ర్దణి,
 కేళి ర్విలాసశ్చ
 రప్రభవాక్రియా.
 కర్ణలతాగ్రే చప్ర
 క్రి పక్షిః, పక్షిః,
 దేవయూకాయాం
 శ్చక్రయోషితి.

3౯౪

స్వీతు స్పృశ పక్షిః
 ల్పగ్రామకే కుటా,
 ధి తీరాధివృద్ధ్యోః
 గృహయో రసి.

3౯౬

రథే గుహయాశ్చ
 మున్నాన మాంస

సీరోపకరణే కా
 వసే ప్య

౯౭. గేహా దే

కలిః-||పు|| ఇది కలహమునకును, కలియుగమునకును పేరు.
 నలః-||పు|| ఇది గనపదంతునకును, కనవునకును, నళమహా
 రాజునకును నలుండకు వానర సేనాపతికిని పేరు.

తులా-||సీ|| ఇది రాశి భేదమునకును, నూలుపలములయొత్తున
 కును, ఉపమానమునకును, త్రాసునకును, గృహద్వారమధ్యభాగ
 మునకును, గోనెకడవమొదలయిన వస్తువులకును పేరు.

హేలా-||సీ|| ఇది ఆవమానమునకును, విలాసమునకును పేరు.

కాలా-||సీ|| ఇది వృక్షముల మొదటికొమ్మకును, గృహమున
 కును, గృహ భేదమునకును పేరు.

పళిః-వళి-||ఈ|| రెండును కడుపుమడతలకును, చామరదండము
 నకును, ఇంటిపంచ మోపునకును, ముదిమిచే వదలిన దేహమునందలి
 చర్మమునకును పేరు.

లీలా-||సీ|| ఇది క్రీడకును, విలాసమునకును, శృంగార రసము
 వలనంబుట్టిన క్రియా భేదమునకును పేరు.

పాళిః-||సీ|| ఇది చెలిత మైకును, ప్రదేశమునకును, చిహ్నము
 నకును, అంచునకును, పక్షికిని, కత్తిపిడిమూతకును, పేను
 కును, మీసముగల స్త్రీకిని పేరు.

ఆళిః-||సీ|| ఇది కట్టకును, చెలిక తైకును, పక్షికిని పేరు.

పల్లి-||సీ|| ఇది అల్పగ్రామమునకును, కొద్దిగృహమునకును పేరు.

వేలా-||సీ|| ఇది చెల్లెలికట్టకును, సముద్రముపొంగుటకును,
 కార్యోచిత కాలమునకును, మర్యాదకును, అపకల్బమువలన రాజ
 భోజనమునకును, అనాయాసమరణమునకును పేరు.

బిలమ్-||న|| ఇది రంధ్రమునకును, పర్వతగుహకును పేరు.

పలమ్-||న|| ఇది పదివరహాలయొత్తునకును, మాంసమునకును
 పేరు.

ఫాలమ్-||పు|| ఇది కణ్ణునకును, ప్రత్తికిని, ముఖమునకును
 పేరు.

కులమ్-||న|| ఇది గృహమునకును, దేహమునకును, దేశమున

హే జనపదే సజాతీయ గ
 జేన్వయే, కులం
 కూలం తు సేనాయాః
 పృష్ఠే సూదేచ రోధసి.
 మూల మాదౌ శిఫాయాం
 చ సమీపే తారకాన్తరే,
 జాలం జాలక మిత్యేతౌ
 గవాక్షౌ నాయయౌ ర్గణే
 డమ్భ కుట్టలయౌ శ్చాభ
 శీలం వృత్తిస్వభావయౌః,
 నైన్యాస్థి రూపరేత స్థౌ
 ల్యశ్శక్తిఫచే ద్వలంక్షితే.
 ౪౦౦. వాట్యాలకే స్త్రి
 యాం త్రిషు బలవతి నా
 సీరిదైత్య కాశేష,
 ఫల మివ్యక్తే సస్యే ఫ
 లకే జాతిఫలే ధనే ఫాలే.
 ౪౦౧. భోగబీజే లాభ
 హేతుత్పన్నే ఫలీతు ఫలిసి
 స్యాత్,
 దళశ్చ ఖణ్డే దళం పర్ణే
 జలం నీరే జడే త్రిషు.
 ౪౦౨
 తలం స్వరూపాధరయౌ
 రస్త్రీ తాళతరా పుమాన్,
 క్షిణే చపేటే జ్యామాత
 వారణే సమభూతలే. ౪౦౩
 వ్రీహ్యద్భాషుట్టన స్థాసే
 ఖలా ధూరైత్వయంత్రిషు
 తాలః కాల క్రియామాసే
 ఃరాస్సాలే ద్రుమాన్తరే.

కును, సజాతీయమైన ప్రాణిసమూహమునకును, పంశమునకును
 పేరు.
 కూలమ్-॥న॥ ఇది సేనాపృష్ఠభాగమునకును, పంటవానికిని,
 గట్టునకును పేరు.
 మూలమ్-॥న॥ మొదటికిని, ఊడకును, సమీపమునకును,
 నక్షత్రవిశేషమునకును పేరు.
 జాలమ్-జాలకమ్-॥న॥ ఈరెండును, గవాక్షికిని, పలకును,
 సమూహమునకును, డంభమునకును, మొగ్గలకును పేరు.
 శీలమ్-॥న॥ ఇది మంచినడతకును, స్వభావమునకును పేరు.
 బలమ్-ఇది సేనకును, ఎముకకును, రూపమునకును, రేతస్సున
 కును, బలియుటకును, సత్తువకును పేరగునపుడు ॥న॥ చిట్టాము
 దపుచెట్టునకు పేరగునపుడు ॥సీ॥ బలవంతునికి పేరగునపుడు
 ॥త్రి॥ బలరామునినికి, బలానుదునకును, కాకిని పేరైనపుడు ॥పు॥
 ఫలమ్-॥న॥ ఇది బాణముయొక్క కొనకును, వైరునకును,
 కేడమునకును, జాచిఫలమునకును, ధనమునకును, నొసటికిని,
 భోగమునకును, విత్తునకును, లాభమునకును, హేతువువలన
 బుట్టినప్రయోజనమునకును పేరు. ప్రేంకణపుచెట్టునకు పేరగున
 పుడు ఫలీ ॥సీ॥
 దళశ్చ-ఇది తునుకకు పేరగునపుడు ॥పు॥ ఆకునకు పేరగు
 నపుడు ॥న॥
 జలమ్-ఇది ఉడకమునకు పేరగునపుడు ॥న॥ జడునకు పే
 గునపుడు ॥త్రి॥
 తలమ్-ఇది స్వరూపమునకును, క్రిందికిని పేరగునపుడు
 ॥ప్రు॥ తాటిచెట్టునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ అతిచేలిదెబ్బకును,
 నారిదెబ్బతగులకుండునటుల జేతగట్టుకొనెడితోలునకును, సవ
 భూమికిని పేరగునపుడు ॥న॥
 ఖలమ్-ఇది కళ్లమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ మోసగాని
 పేరగునపుడు ॥త్రి॥
 తాలః-ఇది కాలమునకును, హస్తాకుంచనప్రసారణాదిక్రియ
 కును, కలగియున్న ప్రమాణమునకును, చేతులుదట్టుటకును

స్వా ద్విస్తృతాభ్యా మం
గుప్తమభ్యమాభ్యాం మితా
వసి, త్వరా కరతలే చాపి
తాలంచ హరితాలకే ౪౦౧

కాలాఽనేహి యమో
మృత్యు క్ష్యామో నా త
ద్వతి త్రిషు, కాలాతు కృ
ష్ణత్రివృతే నీలన్యాం కృ
ష్ణజీరకే. ౪౦౨

కాళీ న వాంబుద్రత్రే
న్యాం భవానీ మాతృభే
దయోః,

మాల మున్నతభూ ర్తా
లా వక్త్రా పుష్పదిదా
మని. ౪౦౩

ఉఖాయాం పాటలా
యాంచ స్థాలీ

స్థాలంతు భాజనే,
వ్యాళ శృషే దుష్టగజే
క్వావదే నా శతే త్రిషు
చేలం వస్త్రే బర్హిచంద్రే
త్రిషు త్వత్ మనింద్య
యోః,

పిప్పలీ చవ్యయోః శో
లం సూక రోడుపయోః
పుమాన్. ౪౦౪

తైలీ రీత్యాం
గిరా తైల తైలలేయే తు
నపుంసకమ్,

నీలః కవీకేద్రీభేదే కృ
ష్ణేనా తద్వతి త్రిషు.

నీలన్యాం నీలఘంట్యాం

తాటిచెట్టునకును, నడిమిత్రేలితోకూడి పలువలబడి పెనువేలి
చేత కొలువలబడినకొలతకును, కత్తిపిడికిని, హస్తప్రదేశమున
కును పేరగునపుడు ||పు|| హరిదళమునకు పేరగునపుడు ||న||

కాలః-ఇది కాలమునకును, యమునకును, మృత్యువునకును,
నలుపునకును పేరగునపుడు ||పు|| నల్లనివస్తువునకు పేరగునపుడు
||త్రి|| నల్లతెగడకును, నీలిచెట్టునకును, నల్లజీలకఱ్ఱకును పేరగు
నపుడు ||నీ||

కాళీ - ||నీ|| ఇది సూతనమేఘపక్షికిని, గౌరికిని, కాళి
కాశక్తికిని నామము.

మాలమ్-ఇది ఉన్నతభూమికి పేరగునపుడు ||న|| పక్షికిని,
పుష్పములు మొదలైనవానిదండకును పేరగునపుడు ||నీ||

స్థాలీ-||నీ|| ఇది కుండకును, కలిగొట్టుచెట్టునకును పేరు.

స్థాలమ్-||న|| ఇది భోజనపాత్రకు పేరు.
వ్యాళమ్-ఇది సర్పమునకును, దుష్టగజమునకును, దుష్టమృగ
మునకును పేరగునపుడు ||పు|| దుష్టనకు పేరగునపుడు ||త్రి||
చేలమ్-ఇది వస్త్రమునకును, నెమలిపురికన్నునకును పేరగున
పుడు||న||అసమర్థునికిని, నిందింపదగినవానికిని పేరైనపుడు ||త్రి||

శోలమ్-ఇది పిప్పలికిని, చవ్యమునకును పేరగునపుడు ||న||
అడవివందికిని, తెప్పకును పేరగునపుడు ||పు||

తైలీ-||నీ|| ఇది రీతికి పేరు.

తైలః-ఇది వర్మతమునకు పేరగునపుడు ||పు|| తాతిపువ్వునకు
పేరగునపుడు ||న||

నీలః-ఇది కవినేనానాయకునకును, వర్మతభేదమునకును, నలు
పునకును పేరగునపుడు||పు||నలుపుగలదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

నీలీ-||నీ|| ఇది నీలిచెట్టునకును, నల్లపువ్వులగోరింటకును పేరు.

చ నీలీ

నీలాతు మక్షికా,

శూల మస్త్రాయుధేరోగే
స్యా ద్దృష్టమానకీలకే. ౪౧౧
ఉపరాగాదిదోషే చ శూలా
పణ్యాగ్ధనా భవేత్,

బ్రహ్మదారుణి తు క్షీణే
తూలాం తూలస్తు నాసిచౌ.

వాలః కచేత్కాదిపుచ్చే
ప్రీతేరేతు నపుంసకమ్,
మల్లో దృఢాగ్ధ పుంబాతౌ
మత్స్యపాత్ర కపాలయోః.
శ్రేష్ఠేతు త్రిషు

మల్లీ తు మృతాప్రతృణ
శూల్యయోః,

భల్లః భల్లకవాచీ స్యా
దృల్ల భల్లచ సాయకే.
క్షీన్నాక్షే స్యు శ్చుల్లచిల్ల
బిల్లః క్షీన్నేక్షీ చాప్యమీ,

అతాయీవాచీ చిల్లః నా
స్త్రీతు ఛుల్ల్యన్తికా భ
వేత్. ౪౧౨

జ్వాలే స్థాణౌ ద్వయోః
కీల శ్చుక్కు శక్కురయోః
పుమాన్,

నాశం తు నస్త్రీయాం
కాణ్డేక్షీణే విసరశేఫసోః
కీల ముఖ్యం

నీలా - ॥నీ॥ ఇది ఈశ్వరమును పేరు.

శూలమ్-ఇది ఆయుధవిశేషమునకును, శూలరోగమునకును,
దుష్టులంగొఱతవేయు మేకునకును, గ్రహణముమొదలైన దోష
ములకును పేరగునపుడు ॥పు॥ వేశ్యాస్త్రీకి పేరగునపుడు ॥నీ॥

తూలమ్-ఇది గంగరావిచెట్టునకు పేరగునపుడు ॥న॥ దూదికి
పేరగునపుడు ॥పు॥

వాలః-ఇది తలవెండ్రుకలకును, గుఱ్ఱము మొదలైనవాని
తోకకును పేరగునపుడు ॥పు॥ కురువేరునకు పేరగునపుడు ॥న॥

మల్లః-ఇది దృఢాంగుడైన పురుషునికిని, మత్స్యములబుట్ట
కును, చెక్కిరికిని పేరైనపుడు ॥పు॥ శ్రేష్ఠునికి పేరైనపుడు ॥త్రి॥

మల్లీ - ॥నీ॥ ఇది మంటితోడైన భోజనపాత్రకును, మల్లె
చెట్టునకును పేరు.

భల్లః - ఇది ఎలుగుగొడ్డునకు పేరగునపుడు ॥పు॥

భల్లా-భల్లీ-ఈ రెండును బాణవిశేషమునకు పేరగునపుడు ॥నీ॥

చుల్లః-చిల్లః-బిల్లః - ॥త్రి॥ ఈ 3 శబ్దములును, తడిసిన
కన్నులుగలవానికిని, తడిసినకంటికిని పేరు.

చిల్లః - ॥పు॥ ఇది జెముడుకాకికిని పేరు.

ఛుల్లీ - ॥నీ॥ ఇది పొయ్యిసందునకు పేరు.

కీలః - ఇది అగ్నిశ్వాలకును, మోటుచెట్టునకును పేరగు
నపుడు ॥పు॥ మేకునకును, శివునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

నాశమ్-ఇది కాండకు పేరైనపుడు ॥పు॥ రంధ్రమునకును,
శిశ్నమునకును పేరైనపుడు ॥న॥

కీలమ్ - ॥న॥ ఇది మడిలోరాలిన యెన్నుల బెచ్చికొని
బ్రతుకుటకు పేరు.

గడ్డాపదీ భవేత్,
మధుని తక్కులే
బోలోఁంభసాం
౪౧౭

అంశమాత్రే శిల్పదా
కాలభేదయోః, ఇం
షోడశే భాగే స్వా
వర్ధనే. ౪౧౮
మవ్యక్తమధురధ్వనా
వ్యచ్యులిక్లకః,
స్పంయత కేశేఘ
యాం మకుటే ద్వ
౪౧౯

పురీషే కిట్టే చ మ
ప్రీష, జడపీఠయో

శ్చలనశృష్టయోః.
కాబళయో ర్బాలః
శ్చలయో శ్చలః,
తిలాంతాః.

స్వతా యద్రగర్భ
ంసార జన్మసు.
ప్రద్రావగమనరస
నర్తసు,
స్వనశా దావ దవా
రే హయే. ౪౨౦
ర్వజ్జేఽస్త్రధారా
కౌ పర్వతోపశా,

శిలీ - ||సీ|| ఇది అడయెఱ్ఱకు పేరు.
బోలమ్ - ఇది నేతితోఁగలిసిన తేనెకును, తక్కులమును
గ్రంథ్యద్రవ్యమునకును పేరగునపుడు ||న|| నీళ్లునుడికి పేరయి
నపుడు ||పు||

కలా - ఇది అంశమాత్రమునకును, చిత్తరువుమొదలైన
వసులయందలి నేర్పునకును, కూడుటకును, గిరం రెప్పపాట్లు
గల కాలమునకును, చంద్రునిలో పదియాఱవభాగమునకును,
వడ్డికిని పేరయినపుడు ||సీ||

కలమ్ - ఇది అవ్యక్తమధురధ్వనికి పేరగునపుడు విశేష్య
లింగము.

మాళిః - ||ప్ర|| ఇది ముడిచిన వెండుకలకును, సిగకును,
కిరీటమునకును పేరు.

మలమ్ - ||ప్ర|| ఇది శాపమునకును, అమేధ్యమునకును,
దేహమునందలి వసా శుక్లాది ద్వాదశవిధములయిన మలముల
కును, పక్షాంతరమున చిట్టెపుజాతికిని పేరు.

మూలః-||త్రి|| ఇది జడునికిని, బలసినవానికిని పేరు.

లోలః - ||పు|| ఇది చంచలునకును, ఆశగలవానికిని పేరు.

బాలః - ||పు|| ఇది ఎఱుకలేనివానికిని, శిశువునకును పేరు.

చలః - ||పు|| ఇది కొండెగానికిని, కదలువానికిని పేరు.

లాంఠపదవర్గము ముగిసెను.

భవః - ||పు|| ఇది సత్తకును, శివునకును, గర్భప్రాప్తికిని,
సంసారమునకును, పుట్టుటకును పేరు.

ద్రవః-||పు|| ఇది పాటిపోవుటకును, నడుచుటకును, ఉదకము
నకును, ఘవడమునకును, స్త్రీపురుషుల పరిహాసమునకును పేరు.

దవిః-దావః - ||పు|| ఈరెండును వనమునకును, కార్చిచ్చునకును,
అగ్నికిని, గుఱ్ఱమునకును పేరు.

వవిః - ||పు|| ఇది వజ్రాయుధమునకును, ఆయుధముల
వదరకును పేరు.

గ్రావా ||న్-పు|| ఇది పర్వతమునకును, తాతికిని పేరు.

హవా ఆజ్ఞాహ్వన యజ్ఞా

ధవాః పతి నర్తదుమాః.

క్రమ నిమ్న మహిభాగే
చండాలే జలవాయసే, ఉ
మపే వానరే భేకే ప్టులే
కారండవే ప్లవః. ౪౨౪

భావః పదార్థే సత్తాయాం
క్రియా చేష్టాత్త యోనిపు,
సద్వల్లీలా స్వభావేషు భూ
త్యభిప్రాయజస్త్రపు. ౪౨౫
కణ తచ్చిరసో గ్రివా

భవి సాన్య తాన్తి
కోభయోః,

లఘ్వీ స్వందనభేదేఽసి

దర్శ్య పరిభాషకయోః.

పృథ్వీ తు పృథివీకృష్ణజీర
ం హింగుపత్రికా,

సంవి త్ప్రతి జ్ఞాధి యుధ
ంకేతాచార నామసు.

సీవీ వార్ధషి మూలే స్వే
గ్రన్థా జఘనవాససః,
దార్శ్వ దారుహరిద్రానూం
జీవదారు హరిద్రయోః

జిహ్వ వా గ్రసనాజ్వాలా

రేవా నీల్యాం సరిత్యసి,
తత్రం విలమూమానే సాం

హవః-||పు|| ఇది ఆజ్ఞాకును, సిలుచుటకును, యజ్ఞమునకును
పేరు.

ధవః - ||పు|| ఇది పెనిమిటికిని, మరుష్యునకును, చండ్ర
చెట్టునకును పేరు.

ప్లవః-||పు|| ఇది క్రమముగ లోతైన భూమికిని, చండాలుని
కిని, నీరు కాకికిని, తెప్పకును, కోతికిని, కప్పకును, ఎగురుట
కును, నీరుగొడికిని పేరు.

భావః - ||పు|| ఇది పదార్థమునకును, ద్రవ్యామలయొక్క
కలుగుటకును, ధాతువాచ్యక్రియకును, వ్యాపారమునకును,
అత్తకును, యోనికిని, విద్వాంసునకును, విశిష్టమునకును, జంతు
పునకును పేరు.

గ్రివా-||సీ|| ఇది కంఠమునకును, అకంఠమువైసన్న శిరస్సు
నకును పేరు.

భవి - ||సీ|| ఇది కాంతికిని, నిగ్గునకును పేరు.

లఘ్వీ-||సీ|| ఇది రథవిశేషమునకును, అపికబ్దుమువలన చులక
నై నదానికిని పేరు.

దర్శ్య-||సీ|| పఠిగకును. తెడ్డునకును పేరు.

పృథ్వీ-||సీ|| ఇది భూమికిని నల్లజీలకఱ్ఱకును, ఇంగువమ్రాని
కిని పేరు.

సంవిత్-||ద-||సీ|| ఇది ప్రతిజ్ఞకును, మనోవ్యాధికిని, యుధ
మునకును, సంకేతమునకును, ఆచారమునకును నామధేయమున
కును పేరు.

సీవీ - ||సీ|| ఇది మొదటిసామునకును, స్త్రీల పోకముడికిని
పేరు.

దార్శ్వ - ||సీ|| ఇది మ్రానిపసుపునకును, దేవదారుచెట్టునకును,
పసుపునకును పేరు.

జిహ్వ-||సీ|| ఇది వాక్కునకును, నాలుకకును, అగ్నిజ్వాల
కును పేరు.

రేవా-||సీ|| ఇది నీలిచెట్టునకును, నర్మదానదికిని పేరు.

తత్రం-||న|| ఇది వేలొడుగుకును. మంగుడుకును. ౪౨౫

త్వయాపే పరమాత్మని.

ద్వంద్వం ద్వయ హి మో
ష్టాది కలహో మిథునం
రహః,

సాత్త్వం సామని దాక్షి
ణ్యే

హవి ర్హవ్యే ఘృతే జలే.

పర్వగ్రన్థా వజ్రదశ్యాము
త్సపే విభవాదికే, ప్రస్తా
వే చా

శ క్షిం స్యా త్పితౄణా
నగ్నహూ రభుమ్.

ధ్రువ శ్శక్తా వలే కీలే
యోగేతారాస్తరేపుమాన్,
తర్కనిశ్చితయోః క్లిబే ని
త్యనిశ్చలయో స్త్రిభు. గీతీ
మూర్వా సాలపక్షి స్రుగ్మే
దేభ స్త్రియాం ధ్రువా.

జీవో బృహస్పతిప్రాణ జీవ
నాత్మభగేషు నా. ౪౩౩
మూర్వ్యాం వచాయాం జీ
వన్త్యాం జీవాజీవతిత్రిభు,
లవో రామసుతే లేశే

వికాలే ఛేదనే చనా. ౪౩౪
లవం మేహదిలొమ్ని స్యా
ద్దేవోరాజీ సురేంబుదే,
రాజాగ్రమహిషీ మూర్వా
దేవీ స్యాద్దేవ మింద్రియం.

సత్త్వం ద్రవ్యే శికాచాదా
వ్యవసాయ స్వభావయోః,

మాత్మకుసు పేరు.

ద్వంద్వమ్ - ॥న॥ ఇది జంటకుసు, శీతోష్ణాదులకుసు, యుద్ధ
మునకుసు, స్త్రీపురుషుల జంటకుసు, ఏకాంతమునకుసు పేరు.

సాంత్యమ్ - ॥న॥ ఇది సామోపాయమునకుసు, దాక్షిణ్య
మునకుసు పేరు.

హవిః - ॥న-న॥ ఇది హోమయోగ్యమైన ద్రవ్యమునకుసు,
నేతికిని, ఉదకమునకుసు పేరు.

పర్వ - ॥న-న॥ ఇది గణపునకుసు, పూర్ణిమామావాస్యల
కుసు, ఉత్సవమునకుసు, విభవత్తుమొదలైన పుణ్యకాలమున
కుసు, ప్రస్తావమునకుసు పేరు.

క్షిం - ॥న॥ ఇది గానుగుండికిని, మద్యము సేయు మూల
ద్రవ్యమునకుసు, పాపమునకుసు పేరు.

ధ్రువః-ఇది సామర్థ్యమునకుసు, మట్టిచెట్టునకుసు, మేకున
కుసు, యోగవిశేషమునకుసు, ధ్రువనక్షత్రమునకుసు పేరై
నపుడు॥పుత్రకు-వసుపూరించుటకుసు, ఎక్కువపదమును దెచ్చి
కొనుటకుసు, నిశ్చయింపఁబడినదానికిని పేరైనపుడు ॥న॥ నిత్య
మైనదానికిని, కదలనిదానికిని, పేరగునపుడు ॥త్రి॥ ధ్రువా-ఇది
గానభేదమునకుసు, చాగకుసు, ముయ్యొకుపూన్యకుసు, హోమ
సాధనమైన స్రుగ్మిశేషమునకుసు పేరగునపుడు ॥సీ॥

జీవః - ఇది బృహస్పతికిని, ప్రాణమునకుసు, జీవమునకుసు,
ఆత్మకుసు, వెన్నెలపులుగును పక్షికిని బేరగునపుడు ॥పు॥ వింటి
నానికిని, వనకుసు, పాలతీగకుసు బేరగునపుడు ॥సీ॥ జీవము
గలదానికి బేరగునపుడు ॥త్రి॥

లవః - ఇది రామునియొక్క కుమారునికిని, లేశమునకుసు,
వికాలమునకుసు, ఛేదించుటకుసు బేరగునపుడు ॥పు॥ మేఁక
మొదలైనవాని రోముములకు బేరగునపుడు ॥న॥

దేవః - ఇది రాజునకుసు, దేవతకుసు, మేఘమునకుసు, పేరై
నపుడు ॥పు॥ రాజాయొక్క పెద్దభార్యకుసు, చాగకుసు పేరై
నపుడు, దేవీ ॥సీ॥ ఇంద్రియమునకుసు పేరైనపుడు దేవం ॥న॥

సత్త్వమ్-ఇది పృథివ్యాది ద్రవ్యములకుసు, శికాచాదులకుసు,
ఉద్యోగమునకుసు, స్వభావమునకుసు, సత్త్వగుణమునకుసు, ప్రాణ

గణప్రాణబల స్వాంతసత్త్వా
స్వస్తీ తు జన్తుషు. ౪౩౬

విశ్వం స్యా జగతి క్షిదే
విషయాం తు ప్రీయా
మయమ్, కృతేన్న త్రిషు
న నా శుక్త్యాం పుమాన్
దేవేషు భూమ్ని చ.

బంధనే దూరమార్గే చక్షిదే
ప్రాధ్వం నతే త్రిషు,

అవి ర్నా షర్వతే సూ
ర్యే మేషే మూషికకంబళే.
ప్రాకారే భవనే భాసిస్తీ
తు పుష్పవతీ భువోః,

కవిః పుమాన్ కావ్య
కర్తృశుక్ర వాల్మీకిసూరిషు,
భిలీనే తు కవిస్తీన్రి స్యా
త్కణ్డం పాపే మునౌ
తునా,

త్వగ్భేదేనా నువస్తీన్రి
తు మూర్ఖాయా

మధ పూర్వజే. ౪౪౦. పూ
ర్వదిగ్దేశకాలస్థ ద్రవ్యే పూ
ర్వస్తీలింగకః,

ఊర్ధ్వం స్యా దుపరి క్షిదే
త్రిషు తూర్థిత తుక్తయోః.
౪౪౧. ఉపరిష్ఠే చా

భ పార్శ్వ మస్త్రీ కక్షా
వృరేఽన్తికే,

భాస్వానరేక్ర త్రిషూ
ద్ధిస్తే

నాఽర్వాఽశ్వే కుత్స్తితే

మునకుసు, బలమునకుసు, చిత్తమునకుసు, ద్రవ్యాదులయొక్క
కలుగుటకుసు పేరైనపుడు ॥౧॥ జంతువులకుఁ దేరగునపుడు ॥పు॥

విశ్వమ్-ఇది లోకమునకు పేరైనపుడు ॥౧॥ అతివనకు పే
రయినపుడు ॥సీ॥ సమస్తమునకు పేరయినపుడు ॥త్రి॥ శాంతికిఁ
దేరైనపుడు ॥పు॥ విశ్వేదేవులకు పేరయినపుడు పులింగ్యమును
నిత్యబహువచనమును.

ప్రాధ్వమ్-ఇదికట్టుటకును, దూరమార్గమునకును పేరగునపుడు
॥౧॥ వంచబడినదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

అవిః-ఇది షర్వతమునకును, సూర్యునికిని, గొట్టెకును, ఎలుక
గంగడోలునకును, ప్రాకారమునకును, గృహమునకును, కాంతికిని
పేరయినపుడు ॥పు॥ రజస్వలయొయున్నస్త్రీకిని, భూమికిని పే
రగునపుడు ॥సీ॥

కవిః-ఇది కావ్యకర్తకును, శుక్రునికిని, వాల్మీకికిని, విద్వాం
సునకును దేరగునపుడు ॥పు॥ కల్లమునకు పేరగునపుడు ॥సీ॥

కణ్డమ్-ఇది పాపమునకుఁ దేరగునపుడు ॥౧॥ కణ్డమునికిఁ
దేరగునపుడు ॥పు॥

నువః-ఇది చర్మవిశేషమునకుఁ దేరగునపుడు ॥పు॥ చాగ
చెట్టునకును పేరగునపుడు ॥సీ॥

పూర్వః-॥త్రి॥ ఇది ముందుపుట్టినవానికిని, తూర్పుదిక్కున
గాని, పూర్వకాలమునగాని, పూర్వదేశమునగాని యున్నద్రవ్య
మునకును పేరు.

ఊర్ధ్వమ్-ఇది ఊర్ధ్వప్రదేశమునకు పేరగునపుడు ॥౧॥ లేచిన
దానికిని, ఉన్నతమైనదానికిని, పైనన్నదానికిని పేరైనపుడు
॥త్రి॥

పార్శ్వమ్-॥పు॥ ఇది ఇరుచంకల క్రిందికిని, సమీపమున
కును పేరు.

భాస్వాన్-॥త్-పు॥ ఇది సూర్యునికిని పేరు. ప్రకాశించ
దానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

అర్వా-॥న్-పు॥ ఇదిగుట్టమునకు పేరు. కుత్స్తితునకు పేరైన

త్రిపు.

౪౪౨

నపుడు ||త్రి||

క్షీణే శివం భద్రసుఖోద
కేష ద్రవ్యే త్రిపు స్యా
ద్దిరిశేతు పుంసి, శివా భవే
దామలకీ భవాసి హరిత
కీసత్తఫలాస్పగాలి. ౪౪౩.

ధన్వ చాపే మరానాఽథ

త్రిపు ప్రాప్త్యాఽల్పభర్త
యోః,

పక్షం భవే త్పరిణతే వి
నాశాభిముఖేఽపిచ. ౪౪౪

ఇతి వాంతాః.

పాశో రక్షా సునిందార్థ
క్షత్రాదిభ్యః పరో యది,
కర్తా త్వర స్పృహార్థః క
లాపార్థః కచా త్వరః.

౪౪౫

తిరోధానే క్షయే నాశో
రాశి ర్దేహిది పుష్కయోః,
ఇష్టిర్విస్తర మమావాస్యా
దర్శ

శ్చారాహవౌ స్పృశౌ.

దంశో దోషో వర్త మర్త
ఖణ్డనం పనమక్షికా,

పంశో వేణౌ సమూహే
చ పృష్ఠానిని కులేఽపి చ.

అంశు స్తంత్యాదిసూక్త్యాం
శే కిరణే తరణావపి,

వేశో వేశ్యాగృహే గేహ
మాత్తైవభ్యయౌ రపి.

శివమ్-ఇది శుభమునకును, సుఖమునకును, ఉదకమునకును
పేరగునపుడు ||న|| ద్రవ్యమునకు పేరగునపుడు ||త్రి|| శివునికి
దేరగునపుడు ||పు|| ఉసిరిక చెట్టునకును, గౌరికిని, కంక చెట్టునకును,
జమ్మి చెట్టునకును, నక్కకును దేరగునపుడు ||సీ||

ధన్వ-||న-|| ఇది ధనుస్సునకుఁ దేరు. ||న|| మెట్టభూమికిఁ
దేరగునపుడు ||పు||

ప్రాప్త్యః-||త్రి|| ఇది అల్పమైనదానికిని, మఱుగుజ్ఞువానికిని
పేరు.

పక్షమ్-||న|| ఇది పండినదానికిని, నాశోన్ముఖమైనదానికిని
పేరు.

వాంతపదవర్తము ముగిసెను.

నాశః-||పు|| ఇది త్రాటికిని, క్షత్రాదిశబ్దములకు వైరుండెనేని
నిందకును, కర్ణశబ్దమునకు మీఁదనుండునేని బంగారపుసొమ్ము
నకును, కచకేశశబ్దములమీఁదనుండెనేని కొప్పనకును పేరు.
ఉదాహరణములు.—“క్షత్ర పాశః, రాజాధముఁడు, కర్ణ పాశః,
కర్ణభూషణము, కేశపాశః, కొప్ప” ఇత్యాదు లాహ్యంబులు.

నాశః-||పు|| ఇది మఱుంగొటకును, చచ్చుటకును పేరు.

రాశిః-||పు|| ఇది మేషదిరాసులకును, కూటమికిని పేరు.

దర్శః-||పు|| ఇది ఇష్టి భేదమునకును, అమావాస్యకును పేరు.

స్పృశః-||పు|| ఇది వేగులవానికిని, యుద్ధమునకును పేరు.

దంశః-||పు|| ఇది దోషమునకును, కవచమునకును, మర్తము
నకును, ఖండించుటకును, ఆడవియ్యాగకును పేరు.

పంశః-||పు|| ఇది వెనురునకును, సమూహమునకును, వెన్నె
ముకకును, పంశమునకును పేరు.

అంశుః-||పు|| ఇది దారము మొదలైనవానియొక్క సూక్త్యాం
శమునకును, కిరణమునకును, సూర్యునికిని పేరు.

వేశః-||పు|| ఇది వేశ్యాగృహమునకును, సామాన్యగృహమున
కును, వేషమునకును పేరు.

వాశా భవే దటరుషే
వాశీ తక్షకసాధనే,
పేశీ త్వణ్ణే భగదీనాం
మాంసాం భద్రసిధానకే.

ఆశీ రురగదంష్ట్రాయాంశుభ
వాగభిలాషయోః,

వర్త్యవ స్థాంశుకాంశేష
దశా

ఽఽకాతు దిగీహయోః.
నిశా రాత్రౌ హరిద్రాయా
మర్శో దుర్నామ రోగ
యోః,

త్రి వ్యధీనే వశో వా
జ్ఞాప్రభు త్యాధీనతాసు
నా. ౪౫౦. వశా వర్త్యగ
వీ యోహ దుహితా కరిణీ
చ సా,

దర్శేఽపి కుశ మస్త్రీ
స్యా ద్ద్వీపే రామసుతేఽ
పి నా. ౪౫౧. అయోవికా
రే తు కుశీ కుశా స్యా వా
త్కుశం జలమ్,

కాశ స్త్రుణవిశేషేనా
కాశీ వారాణసీ మతా.
కోశోఽస్త్రీ కుట్ట లేఽ
ర్థాఘే గుహ్యం గే కాస్త్ర
దివ్యయోః, గృహే దేహే
పుస్తకాఘే పేశ్యా మసిపి
ధానకే. ౪౫౪

ఈశ శ్చహ్నాప్రభౌ తు త్రి
స్వీకా లాజలదణ్డకే,

వాశా-||సీ|| అడ్డనరపుచెట్టునకు పేరు.

వాశీ-||సీ|| ఇది బాడినెకు పేరు.

పేశీ-||సీ|| ఇది పక్ష్యాదుల గ్రుడ్డులకును, జటామాంసికిని
కత్తియొఱకును పేరు.

ఆశీ-||వ్-సీ|| ఇది పాముయొక్క కోఱకును, శుభవాక్కు-
కును, అభిలాషకును పేరు.

దశా-||సీ|| ఇది పత్తికిని, బాల్యాదిదశలకును, వస్త్రము-
తుదనున్న బద్దెకును పేరు.

ఆశా-||సీ|| ఇది దిక్కునకును, ఇచ్చకును పేరు.

నిశా-||సీ|| ఇది రాత్రికిని, పసపునకును పేరు.

ఆర్శ్య-||న్-పు|| ఇది ఏనుగుజెలగకును, మూలవ్యాధికిః
పేరు.

వశః-ఇది పరాధీనునికిఁ బేరగునపుడు ||సీ|| శోరికెగురుట
కును, ప్రభుత్వమునకును, ఆధీనత్వమునకును పేరగునపుడు ||పు
గొడ్డుటావునకును, గొడ్రాలికిని, కొమార్తెకును, స్త్రీగజముః
కును పేరగునపుడు ||సీ||

కుశమ్-ఇది దర్భకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| కుశద్వీపమునకును
రామునికొమారునికిఁ బేరగునపుడు ||పు|| ఇనుముచేతఁ జేయ
బడిన వస్తువులకుఁ బేరగునపుడు, కుశీ-కుశా ||సీ|| సిల్లకుఁ బేరగు
నపుడు, కుశం ||న||

కాశః-||పు|| ఇది రెల్లనకుఁ పేరు.

కాశీ-||సీ|| ఇది కాశికిఁ పేరు.

కోశః-||పు|| ఇది మొగ్గకును, బొక్కనమునకును, యోః
కిని, కాస్త్రమునకును, దివ్యప్రమాణంబునకును, గృహమునకును
దేహమునకును, పుస్తకసమూహమునకును, గ్రుడ్డునకును, క
యొఱకును పేరు.

ఈశః - ఇది శివునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| ప్రభువునకు
పేరగునపుడు ||త్రి|| విండికోలకుఁ బేరగునపుడు ||సీ||

రుజా స్వర్ణన దానేష
స్వర్ణో నా స్వర్ణిష్టరి త్రి
ష.

ఇతి శాస్త్రాః.

ప్రేషణే మర్దనే ప్రైషః
కర్షః కర్షణమానయోః,
వృషాణ ఇన్ద్రోక్షనరా

స్తర్నో లిప్సాపిపానయోః.
ఋషి ర్దేవే వసిష్ఠాదౌజ్ఞాన
వృద్ధే దిగమ్పరే,
మాష త్వగ్దోషధాన్యేషు
మాష

శోషస్త్రు. శోషణే. ౪౫౭.
యత్త్వ బ్యసి

తుషస్త్రు స్వా ధాన్యత్వచిది
భీకతే,

పౌషో మానే మహాయు
దే

తృప్త స్త్రీ లిప్సా పిపా
నయోః. ౪౫౮

దృష త్పాషాణమాత్రేచని
మృషణశిలా చ సా,

మిషస్త్రు స్వర్ణనే వ్యాజే

వర్షోఽస్త్రీ భారతాదికే.
వృష్టావదే ప్రావృషితు వర్షా

స్ఫుర్ణ్యా మని స్త్రీయాం,
వృషో ధర్మోక్షపుంభేద

రేతశ్చక్రాఽఽఖివాజిషు.
రాకౌ శృష్ట్యాం బలే నా

స్వర్ణః-ఇది రోగమునకును, తాఁకుటకును, దానమునకును
పేరగునపుడు ||పు|| తాఁకెడువానికిఁ బేరగునపుడు ||ప్రి||

శాంతవదవర్తము ముగిసెను.

ప్రైషః-||పు|| ఇది అంపుటకును, నూలుటకును బేరు.

కర్షః-||పు|| ఇది ఒరియుటకును, కాలువల మెత్తునకును బేరు.

వృషా-||న్-పు|| ఇది ఇంద్రునికిని, ఎద్దునకును, మనుష్యునకును
బేరు.

తర్నః-||పు|| ఇది శోరికెకును, దష్వికిని బేరు.

ఋషిః-||పు|| ఇది దేవతకును, వసిష్ఠాదులకును, జ్ఞానాధిపి
కిని, దివమొలవానికిని బేరు.

మాషః-||పు|| ఇది అయిదుగురిగింజల యెత్తునకును, చర్మ
దోషమునకును, మినుములకును బేరు.

శోషః-||పు|| ఇది ఎండుటకును, యయరోగమునకును, అపి
శబ్దమువలన వాఁపునకును బేరు.

తుషః-||పు|| ఇది వడ్డపొట్టునకును, తాండ్ర చెట్టునకును బేరు.

పౌషః-||పు|| ఇది మానభేదమునకును, గొప్పయ్యుద్ధమునకును
బేరు.

తృప్త-||ష్-స్త్రీ|| ఇది శోరకెకును, దాహమునకును బేరు.

దృషత్-||ష్-స్త్రీ|| ఇది పాషాణసామాన్యమునకును, నూలుడు
రాతికిని బేరు.

మిషమ్-||న్|| ఇది కలహమాడుటకును, ఒక కార్యము నుద్దే
శించి కపటమున మఱియొక కార్యము చేయుటకును బేరు.

వర్షః-ఇది భారతాదివర్షములకును, వానకును, సంవత్సరము
నకును పేరగునపుడు ||పు|| వర్షర్తువునకుఁ బేరగునపుడు నిత్య
బహువచన స్త్రీలింగము-వర్షాః.

వృషః-ఇది ధర్మమునకును, ఎద్దునకును, పురుష భేదమునకును,
రేతస్సునకును, ఇంద్రునకును, ఎలుకకును, గుఱ్ఱమునకును, వృషభ
రాకికిని, వృషభమును సౌషధమునకును, బలమునకును బేరగు

సాక్షి చేతనీ క్షేపయో
ప్రియ, పుష్పా స్త్రీయా
మారుష నైవ మూషిక
వర్ణ్యసి. ౪౬౦

విషా త్వతివిషయాం స్త్రీ
విషం తు గరళే జరే,

ఉషా బాణసుతా రాత్రి
ర్షనోషః కల్య సథయోః.

౪౬౧
సాయం ని శ్యవ్యయం
హోషా స్త్రీ వా నా దూ
షణుయోః,

ఘోషో ధ్వని ర్దేవునాద
స్థినివాభీరవల్ల్యసి. ౪౬౩

కాంస్యంచ ఘోషణా
వాధ ఘోషా స్త్రీ శతపు
ష్కా,

యుషా నాగబలాయాం
స్త్రీనా మత్స్యేమకరే వనే.

౪౬౪
శేషోఽనన్త హరి శ్శేషం
త్రి వ్యవ్య దుపయోక్తతిః,
కర్షూ ర్షార్తా కరీషాగ్నిః
ర్షూ కల్యాభిదాయసి.

ఇతి షాస్తాః.

హంస స్మరే భగే వి
నాయతో నిర్దేవభూభుజి,
వేదరేఽశ్వే శ్వేతవృ
సాక్షి స్మరత పరమాత్మ
సి. ౪౬౬

గోపక్రీడా రతే రాసా

నపుడు || త్రి || వీర్యవృద్ధిగలవానికిని, శ్రేష్ఠునకును బేరగునపుడు
|| త్రి || అడ్డపరపుచెట్టునకును, ఎలకచెలింకెకును బేరగునపుడు
|| సీ ||

విషా - ఇది అతివసకుఁ బేరగునపుడు || సీ || గరళమునకును,
ఉదకమునకును బేరగునపుడు - విషమ్ || న ||

ఉషా - ఇది బాణాసురుని కూతునకును, రాత్రికిని బేరై
నపుడు || సీ || స్రాతకకాలమునకును, ప్రతిజ్ఞకును బేరగునపుడు
|| ప్న || ఉషః.

దోషా - ఇది సాయంకాలమునకును, రాత్రికిని బేరగునపుడు
అవ్యయమును, స్త్రీలింగమునుం గలదు. దూషణకును, పాప
మునకును బేరగునపుడు || పు ||

ఘోషః - ఇది ధ్వని సామాన్యమునకును, మేఘధ్వనికిని,
గొల్లపల్లెకును, కంచునకును, చాటునకును బేరగునపుడు || పు ||
అడవిసదాపచెట్టునకును బేరగునపుడు || సీ ||

యుషా - ఇది వీరచెట్టునకుం బేరై నపుడు || సీ || మత్స్యమున
కును, మొసలికిని, వనమునకును బేరై నపుడు || పు ||

శేషః - ఇది ఆదిశేషునికిని, విష్ణువునకును బేరయినపుడు
|| పు || మిగిలినదానికిఁ బేరగునపుడు || త్రి ||

కర్షూ - ఇది కృషికిని, విడకనిష్పనకును బేరగునపుడు || పు ||
నదికిఁ బేరగునపుడు || సీ ||

షాంతపదపర్గము ముగిసెను.

హంసః - || పు || ఇది మన్మథునికిని, హంసకును, విష్ణువునకును,
యలికిని, గర్వములేని భూపతికిని, జీవునికిని, సూర్యునికిని,
గుఱ్ఱమునకును, తెల్లని యెద్దునకును, మంత్రవిశేషమునకును,
పరమాత్మకును పేరు.

రాసః - || పు || ఇది గోవులతోడియాటకును, రతికిని పేరు.

వ్యాసా విస్తార తాపసా.
కంసా జైత్రే వానపా
త్రై కాంస్యే మానాంతరే
పిచ. ౪౬౭

భా స్త్రీ) భాసి భగే
గోష్ఠే

తాసోభి మణిదోషయోః,
హింసా చౌర్యాది వధ
యో

రక్తాయామాతరిప్రసూః.

వత్సరే కుటజే వత్సస్సు

తాదా తర్జకే త్రిపు, వక్ష

స్యస్త్రీ చా

ధ మాంసం క్రమ్యే

మాంసీ జటాస్తృతా,

వాసో నివాసోటరుమా

వాసో వస్త్రే నపుంసకమ్,

దాసీ చేటి చ యుటి చ

దాస స్సాస్య దృఢత్య

శూద్రయోః. ౪౭౦

వసు ర్నా దేవ భేదేషు

యోక్తాగ్ని ధనదాంశుషు,

మధురే తు త్రిపుక్తి బే సలి

లే ధన రత్నయోః. ౪౭౧

శృంగారముఖ్య మధురాది

సువర్ణ రేతో నిర్వాస రాగ

గరళద్రవపారదేషు, ఆస్వా

స న ధ్వ ని సు ధాం బు ర

సాఖ్యధాతు ష్విప్తో రసో

-ధ రసనా ధరణీ రసా

యోత్. ౪౭౨

కానూ ర్ముఖో కువాచి

వ్యాసః-||పు||ఇది విస్తారమునకును, వ్యాసుండను మునిగిని పేరు.
కంసః-||పు|| ఇది కంసుండను జైత్రునకును, పానముచేయు
పాత్రమునకును, కంచునకును, కొలతయొక్క భేదమునకును బేరు.

భాః - ||న్-|| ఇది కాంతిగిని, పక్షిగిని, పశువులదొడ్డిగిని
పేరు.

తాసః-||పు||ఇది భయమునకును, మణులదోషమునకును బేరు.
హింసా - ||సీ|| ఇది చౌర్యము మొదలైన యకార్యముల
కును, వధకును పేరు.

ప్రసూః-||సీ|| ఇది గుఱ్ఱమునకును, తల్లిగిని బేరు.

వత్సః - ఇది సంవత్సరమునకును, కొడిసెచెట్టునకును, కుమా
రుండు మొదలైన బాలురకును బేరైనపుడు ||పు|| దూడకు
పేరగునపుడు ||త్రి|| వక్షస్థులమునకుఁ బేరగునపుడు ||ష్ట||

మాంసమ్ - ||న|| ఇది మాంసమునకుఁ బేరు.

మాంసీ - ||సీ|| ఇది జటామాంసికిఁ బేరు.

వాసః - ఇది ఉనికిపట్టునకును, అడ్డనరపుచెట్టునకును బేరగు
నపుడు ||పు|| వస్త్రమునకు పేరగునపుడు-వాసః ||న్-||

దాసీ-||సీ|| ఇది బానిసకును, నల్లపువ్వుల గోరింటకును పేరు.

దాసః - ||పు|| ఇది కూలిగిని, శూద్రునకును బేరు.

వసుః-ఇది అష్టవసువులకును, పశువుల మెడకుగట్టు మోకున
కును, అగ్నిగిని, కుబేరునిగిని, కిరణమునకును బేరగునపుడు ||పు||
మధురమైనదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి|| ఉదకమునకును, ధన
మునకును, రత్నమునకును బేరగునపుడు ||న||

రసః-ఇది శృంగారము మొదలైన రసములకును, తీపు మొద
లైన వద్రసములకును, బంగారమునకును, రేతస్సునకును, బంక
కును, ప్రేమకును, కాలకూటమునకును, ద్రవమునకును, పాద
రసమునకును, రుచిగిని, ధ్వనిగిని, అమృతమునకును, గంధకాది
ధాతువునకును బేరగునపుడు ||పు|| నాలుకకును, భూమిగిని
బేరైనపుడు ||సీ||

కానూః-||సీ|| ఇది బుద్ధిగిని, కుత్సితవాక్కునకును బేరు.

స్త్రీ శంసా స్తుత్యభిలాష
యోః.

ఇతి సాస్తాః.

గవాం స్కంధే గవాశ్వా
నే వాహనే పవనే వహః.

అర్కా ద్యౌదా నోపరా
గ పూత నా ద్యా గ్రహః
స్సంతాః,

అవిద్యామూర్ఖయోర్లోహ
స్సన్య దహి ర్వృత్ర
సర్పయోః. ౪౭౪

పోహః ప్రకృష్టతర్కేచ
కుజ్జరాంశ్చ శ్చ పర్వణి,

అబ్ధిశేషగుణే స్నేహస్థైల
సోహార్దయో రసి. ౪౭౫

పూహః స్సన్య దృలవి
న్యానే బృంజేఽపీ

హోద్యమేచ్ఛయోః,
కుహూ స్త్రీ శోకిలాలాపే
విసప్తేస్తు తథావసి. ౪౭౬

లోహశృస్తేచ కాంస్యాది
సర్వతైజస వస్తుని,

రహో రహస్యే సురతే
బర్హం పర్వ శిఖిణ్డయోః.

హేమస్త మాసౌ సహ
సౌ నరాక్షీబం సహోబలే,
సహ కుమారీ భూమ్యో
స్త్రీ సాకమధే సహవ్య
యమ్. ౪౭౮

శంసా ||సీ|| ఇదిస్తుతికిని, శోకికెను బేరు.

సాంతపదపర్గము ముగిసెను.

వహః-||పు|| ఇది యెద్దులమూపునకును, వానియూపిరికిని,
వాహనమునకును, గాలికిని పేరు.

గ్రహః-||పు|| ఇది సూర్యాదిపగ్రహములకును, గ్రహిం
చుటకును, సూర్యచంద్రగ్రహణములకును, పూతనాదిభూత
విశేషములకును బేరు.

మోహః-||పు|| ఇది అజ్ఞానమునకును, ఒడతెలుంగమికిని బేరు.

అహిః-ఇది వృత్రాసురునికిని, సర్పమునకు బేరు.

పోహః - ||పు|| ఇది తర్క-వాక్యమునకును, ఎక్కువపదము
నధ్యాహరణము చేయుటకును, ఏనుగుపాదమునందలి గజపుల
కును బేరు.

స్నేహః - ||పు|| ఇది ఉదకాదులయందుండు చూర్ణాదుల
ముద్దగాఁజేయు గుణవిశేషమునకును, నూనెకును, బ్రేమకును బేరు.

పూహః - ||పు|| ఇది చతురంగబలమును యథాస్థానమునఁ
దీర్చియుంచుటకును, కూటమికిని, అసిశబ్దమువలన వద్దశకటాది
పూహములకును బేరు.

ఈహః - ||సీ|| ఇది యత్నమునకును, ఇచ్ఛకును బేరు.

కుహూ - ||సీ|| ఇది శోకిలభ్వనికిని, చంద్రకళలేని యమా
వాస్యకును బేరు.

లోహః-||పు|| ఇది శస్త్రమునకును, కంచుమొదలైన సకల
లోహములచేతఁ జేయఁబడిన వస్తువులకును నామము.

రహః-||న-న|| ఇది రహస్యమునకును, సురతమునకును పేరు.

బర్హమ్ - ||న|| ఇది ఆకునకును, నెమలిసింధమునకును పేరు.

సహః - ||న-న|| ఇది హేమంతర్తుప్తనకును, మార్గశీర్షమాస
మునకును పేరు. బలమునకును బేరగునపుడు - సహః ||న-న||

సిన్నగోరింటకును, భూమికిని బేరగనపుడు - సహః ||సీ|| తోడ
అను నర్థమున 'సహ' అని యవ్యయము.

సింహపుట్టి కన్దరయోధుడు
హాస్తి సజ్జుభేతునా,
కాన్త్యత్సవౌతు మహాసీ
పుమాం శ్చేత్సహ ఉత్స
వే. ౪౭౯

గృహం గృహశ్చ పు
భూమ్ని ద్వా విహ గేహ
భార్యయోః,
సింహో నృగేష్ఠీ రా
జా చ శ్రేష్ఠే రాజాదికా
పురః. ౪౮౦

సింహీ సింహ స్త్రీయా
మాటరుషే రాహాశ్చ మా
రి,

బాహా భుజే స్త్రీ
వాహా నా యానేఽశ్వే
ప్రపభేఽపిచ. ౪౮౧

బర్హి ర్నాఽగ్నా కుశే
బేత్రిష్వరేచ్యైర్హజనే
నా,

బహు సాస్య ద్విపులే
గ్రాది సంఖ్యాయాం చ
లిజకః. ౪౮౨

ఇతి హాంతాః.

పక్ష స్సహాయ గరుదన్తి
సాధ్యభిత్తి మిత్రేషు ఘ్న
కరే నృపతుంజరేచ, బృహ్నే
చాదువరి మాసదశేచ
క్షద్వారే బలేచ గజపా
విరోధయోశ్చ. ౪౮౩

గుహా - ఇది నక్కతోకకనువునకును, గుహకును బేర.
నపుడు ||సీ|| కుమారస్వామికి బేరగునపుడు ||పు||

మహాః - ||న-న|| ఇది కాంతికిని, ఉత్సవమునకును బేర
ఉత్సవమునకు పేరగునపుడు పులింగమాయేనేని అకారా
తము.

గృహ్యమ్ - ||న|| గృహః ||పు|| ఇది నిత్యబహువచనము. ౪
రెండును గృహమునకును, భార్యకును నామము.

సింహాః-||పు|| ఇది సింహమునకును, సింహరాశికిని నామము
ఇది రాజాదిశబ్దములకు మీఁదనుండేనేని శ్రేష్ఠవాచకము
ఉదాహరణము—“రాజసింహాః=రాజశ్రేష్ఠుఁడు, పురుషసింహా
=పురుషశ్రేష్ఠుఁడు” ఇత్యాదులు.

సింహీ - ఇది ఆడుసింహమునకును, అడ్డసరపుచెట్టునకును
రాహువుయొక్క తల్లికిని నామము.

బాహా - ||సీ|| ఇది భుజమునకునామము.

వాహాః-||పు|| ఇది పల్లకిమొదలైన వాహనములకును, గుల్ల
మునకును, ఎద్దునకును నామము.

బర్హిః - ||న-పు|| ఇది అగ్నికి బేరు. దర్భకుం బేరైనపుడు
||న|| పూజ్యునకుం బేరగునపుడు ||త్రి|| యోగ్యజనమునకు
బేరగునపుడు ||పు||

బహుః - ||త్రి|| ఇది విస్తారమునకును, మూఁడు మొదలై
సంఖ్యలకును బేరు.

హంతపదవర్గము ముగిసెను.

పక్షః-||పు|| ఇది సహాయమునకును, తొక్కలకును, సమీ
మునకును, హేతువుచేత సాధింపఁదగిన సంబోధముగలదాని
కిని, స్నేహితునకును, ప్రాయుక్కు సందురకును, రాజుయొక్క
యేనుఁగునకును, కచకేశాదిశబ్దములపై నుండేనేని సమూహము
కును, అనఁగా - కేశపక్షః = కచపక్షః ఇత్యాది స్థలములయంద
గొప్పనకును, మాసముయొక్క శుక్లకృష్ణపక్షములకును, దిక్

ద్వీపో గర్దభాజ్ఞః
 పిప్పలీ ద్రుమః,
 రోఽపవర్గే మృత్యో
 సేముష్కకన్దుమే.
 తౌ కాక పికా

కుబేరే గుహ్యకే

తు భిక్షితాన్నా
 హ్వానాం భృతిసేవ
 ౪౭౫

వృత్తే త్తణే ప్రేతా
 రక్షణలాక్షయోః,
 మిన్ద్రియ మక్షో నా
 వ్యవహారయోః. పా
 లే కర్షే ద్యూతభేదే
 మే,

మృత్యుం భల్లాకే
 న పుమా నయమ్.

శరవ్యే వ్యాజేచ
 గం నియుతేతునా,
 స్తు పుంసి మహి
 ఘ కార్తన్యైని
 గః. ౪౮౦

గుల్లే తృణే బా
 తే స్త్రీ తూత్తర

వాఃకిలికిని, బలమునకును, వీనుగుయొక్క యిరుప్రక్కలకును
 విరోధమునకును బేరు. ఇచ్చట హేతువుచేత సాధింపఁదగిన
 సందేహార్థము గలదానికి నుదాహరణము - 'పర్వతోఽహిమా
 ధూమవత్త్వాత్' అనువాక్యమున పొగహేతువు. దానింబట్టి
 సాధింపఁదగిన యర్థము అగ్ని. ఆయగ్నిగలది పర్వతము గనుక
 సాధ్యముగల పర్వతము పక్షము.

ష్టక్షః-||పు|| ఇది ద్వీపవిశేషమునకును, కల జువ్విచెట్టునకును,
 జువ్విచెట్టునకును, పిప్పలికిని, వృక్షసామాన్యమునకును బేరు.

మోక్షః-||పు|| ఇది మోక్షమునకును, మృత్యువునకును, విడు
 చుటకును, మొక్కపుచెట్టునకును బేరు.

ధ్వాంక్షః-||పు|| ఇది కాకికిని, కోకిలకును నామము.

యక్షః - ||పు|| ఇది కుబేరునికిని, గుహ్యలకును, దేవయోని
 విశేషులకును బేరు.

భిక్షా - ||సీ|| ఇది భిక్షమెత్తి తేజబడినయన్నము మొదలైన
 వానికిని, యాచకునకును, కూలికిని, సేవకును నామము.

ప్రేతా-||సీ|| ఇది బుద్ధికిని, వృత్తమునకును, చూచుటకును పేరు.

రక్షా-||సీ|| ఇది రక్షించుటకును, లక్షకును నామము.

అక్షమ్-ఇది యింద్రియమునకుం బేరగునపుడు ||న|| బండిచక్ర
 మునకును, వ్యవహారమునకును, పాచికెకును, బండికిని, ౮౦
 గురిగింజల యెత్తుగలదానికిని, జూదమునకును, తాండ్రచెట్టున
 కును బేరగునపుడు ||పు||

బుక్షమ్ - ఇది నక్షత్రమునకుం బేరైనపుడు ||న|| ఎలుంగ
 గొడ్డునకును, దుండిగపుమ్రానికిని బేరైనపుడు ||పు||

లక్షమ్ - ఇది గుఱికిని, కపటమునకును బేరగునపుడు ||పు||
 లక్షసంఖ్యకుం బేరగునపుడు ||పు||

స్యక్షః - ఇది ఎరుపోతునకును బేరగునపుడు ||పు|| సమస్త
 మునుటకును, తక్కువైనదానికిం బేరగునపుడు ||త్రి||

కక్షః - ఇది పొదకును, తృణమునకును, చంకకును బేరగు
 నపుడు ||పు|| వాదమున నుత్తర ప్రత్యుత్తరక్రమామునకుం బేరగు
 నపుడు-కక్షా ||సీ||

దక్షః ప్రజాపతౌ వహ్నా
తామ్రమాడే హరేమునా.
౪౮౯. త్రిష్వభిజ్ఞే
స్యక్షవత్తు రూక్షం నిష్పే)
ష్ట్య చిక్కణే.

ఇతి త్వాంతాః.

దక్షః - ఇది దక్షప్రజాపతికిని, అగ్నికిని, ఇంద్రానికిని, శివునికిని, మునికిని బేరగునపుడు ||పు|| తెలిసినవానికిని బేరగునపుడు ||త్రి||

రూక్షమ్-ఇది దయలేనివానికిని, పరుసనిదానికిని బేరు. ఈ
శబ్దము - స్యక్షవత్ = స్యక్షశబ్దమువలె, త్రి లింగములయందును
వర్తించును.

త్వాంతపదవర్గము ముగిసెను.

శ్లో. ఇతి జగదుపకారిణ్యా మిరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్,
ద్వ్యక్షరపదకాణ్డోఽయం పూర్ణోనానార్థరత్నమాలాయామ్.

టీ. ఇతి=ఇది, జగదుపకారిణ్యామ్-జగత్=లోకమునకు, ఉపకారిణ్యాం = ఉపకారక
మైనదియు, ఇరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్-ఇరుగపదజ్ఞాధినాథ = ఇరుగపదండాదినాథుని
చేత, రచితాయామ్ = చేయబడినదగు, నానార్థరత్నమాలాయామ్ = నానార్థరత్నమాల
యను గ్రంథమునందు, ఆయమ్=ఈ, ద్వ్యక్షరపదకాణ్డః-ద్వ్యక్షర=రెండక్షరములుగల, పద=
శబ్దములయొక్క, కాణ్డః = సమూహము, పూర్ణః=ముగిసెను.

ద్వ్యక్షరకాండము

సంపూర్ణము.

త్ర్యంశరకాండము.

సంవర్కా రతిసంసర్గా
 సతర్కాపూహసంశయా,
 సురూకా కేకిమణ్ణాకా
 చాలాకా దర్శనద్యుతీ. ౧
 ఊలూకా ఘూకదేవేస్తా
 షమ్మూకా పాశిఫేరవ,
 షణ్ణూకా శోణకమ్రూరా
 పృషాకా శివనజ్ఞనా. ౨
 పిష్యతో కాల ఫలయో
 వర్క సాన్య
 వ ధాత్తజే, మదాలసా
 గం శ్వేతారేకైవ్యల
 క్కా బ్రాన్తతున్యసి. ౩
 కంఠకీ వారవాణీ చ
 వవాకా శ్చాతకే సురే.
 సుశకః త్సంద్రరోగేఽపి
 కరణో దానవేఽపిచ. ౪
 మళుకః ప్రసృతా భాన్డో
 పృథుక శ్చిపిటే శికా,
 ఘోరకః కోకిలాక్షే స్యా
 త్సంద్రే తిలకదుమ్మ. ౫
 సుచతో మణ్ణశ ద్రవ్యే ద
 కణ్ణ విభూషణే, నిరణ్డో
 తులుగ్నే చ సౌవర్చలవిశ
 మోః.

సంవర్కః-||పు|| ఇది రతికిని, కూడుటకును పేరు.
 వితర్కః-||పు|| ఇది ఊహకును, సంశయమునకును పేరు.
 మరూకః-||పు|| ఇది నెమలికిని, కప్పకును పేరు.
 ఆలూకః-||పు|| ఇది దర్శనమునకును, ప్రకాశమునకును పేరు.
 ఊలూకః - ||పు|| ఇది గుడ్లగూబకును, ఇంద్రునకును పేరు.
 జంబుకః-||పు|| ఇది వరుణునికిని, నక్కకును పేరు.
 దుండుకః-||పు|| ఇది దుండిగపుమ్రానికిని, తూరునికిని పేరు.
 వృషాంకః-||పు|| ఇది శివునికిని, నజ్జనునకును పేరు.
 ఊదర్కః-||పు|| ఇది రాచబోవుకాలమునకును, కలుగఁబోవు
 ఫలమునకును పేరు.
 ఆలర్కః-||పు|| ఇది కుమారునికిని, మదాలసయును నవ్వరన
 కును, తెల్లజిల్లేడుచెట్టునకును, వెట్టిపట్టినకుక్కకును, అశిశబ్దము
 చేత ఆలర్కఁడను రాజునకును పేరు.
 కంఠకీ - ||న్-పు|| ఇది కవచధారికిని, చకారమువలన సర్ప
 మునకును పేరు.
 దివోకాః-||న్-పు|| ఇది చాతకపక్షికిని, దేవతకును పేరు.
 మళకః - ||పు|| ఇది త్సంద్రరోగమునకును, అశిశబ్దమువలన
 దోమకును పేరు. [కును పేరు.
 నరకః - ||పు|| ఇది రాక్షసునికిని, అశిశబ్దమువలన నరకమున
 చుళుకః - ||పు|| ఇది సిడికిలికిని, మృణ్మయాది పాత్రమున
 కును పేరు.
 పృథుకః - ||పు|| ఇది అటుకులకును, శివునకును పేరు.
 త్సంద్రకః - ||పు|| ఇది గొలిమిడిచెట్టునకును, బల్లెరుచెట్టునకును,
 తిలకపుచెట్టునకును పేరు.
 సుచతో-||పు|| ఇది మంగళద్రవ్యమునకును, దంతమునకును,
 కంతమునకును, భూషణమునకును, అముదపుచెట్టునకును, మాదీ
 ఫలమునకును, సౌవర్చలపణమను పేరుగల యుష్పనకును,
 వాయువిశంగమునకును పేరు.

శిశుక శింశుమారే స్వా
ద్బాలశోలాసిలో రసి,

భేర్యాం మృదన్తే పటహే
ధ్వనస్తేఘేఽపి చాతకః. 2

చర్చికేయ మాక్తికాదీనాం
బుద్ధుదే స్థానశోభవేత్,

క్రముక శ్వేతలోద్రేచ
పూగేచ బ్రహ్మదారుణి. ౮

ప్రియోఽశౌ మృగే నీ
పేప్రియంగా కుజ్జుమే
ఽననే,

పిఠ్యాక స్ఫిల్తకే కిణ్వే
శ్రీనానలికల్పయోః. ౯

స్వా త్పులాకస్తు సంక్షే
పే తుచ్ఛ ధాన్యాన్న సిక్థ
యోః,

గజలాంగూల మూలస్య
ప్రాస్తేఘాకే చ పేచకః.

వైధవేయే భగ్నభాణ్డే
శిరస్తే మణికే గుదే, కమ్మ
శే చేన్ద్రియస్థానే పూగ శో
కే చ గోళకః. ౧౧

కూపశోఽస్థా తైలపాత్రే
గుణవృక్షే కుకుత్తరే,

శమ్భూకో గజకుమ్భాణ్డే
జలశుక్తా చ దానవే. ౧౨

కీచకః పవనాపూరధ్వన
ద్వేణ్యసురాంశజే,

కూకీలే రాశిభేదే వృ
శ్చికోఽ

శిశుకః - 1పు॥ ఇది మొసలికిని, బాలునికిని, ఉలసమీనున
కును పేరు.

చాతకః - 1పు॥ ఇది భేరికిని, మద్దలకును, తమ్మటకును,
గర్జించు మేఘమునకును, అశిశబ్దమువలన చాతకపక్షికిని పేరు.
స్థానకః - 1పు॥ ఇది కుంకుమ మొదలైన పూతకును, ముత్యము
మొదలునవని బుగ్గలకును పేరు.

క్రముకః - 1పు॥ ఇది తెల్లలాద్దుగు చెట్టునకును, పోక చెట్టున
కును, గంగరావి చెట్టునకును పేరు.

ప్రియకః - 1పు॥ ఇది తుమ్మెదకును, కంబళమృగమునకును,
కడిమిచెట్టునకును, గారెచెట్టునకును, కుంకుమకును, వ్రేగిమ్రాకున
కును పేరు.

పిఠ్యాకః - 1పు॥ ఇది అందుగుబంకలైన సుగంధద్రవ్యముల
చేతక జేయఁబడిన ధూపమునకును, పాపమునకును, సరళ దేవ
దారుబంకకును, గానుగుసిండికిని పేరు.

పులాకః - 1పు॥ ఇది సంక్షేపమునకును, తుచ్ఛధాన్యమున
కును, మెతుకునకును పేరు.

పేచకః - 1పు॥ ఇది ఏనుఁగుతోఁక మొదటి సమీపమున
కును, గుడ్డగూబకును పేరు.

గోళకః - 1పు॥ ఇది విధవాపుత్రునికిని, కడవబొచ్చకును,
కిరీటుమునకును, మణికిని, బెల్లమునకును, కంబళికిని, చత్తురాదీం
ద్రియస్థానములకును, పోక మొగ్గకును పేరు.

కూపకః - 1పు॥ ఇది బావికిని, తైలపాత్రమునకును, ఓడ
మీఁద టెక్కుముకట్టెడు స్తంభమునకును, అఁడుదాని పిఱుండుల
మీఁదనుండు గుంతలకును పేరు.

శంబూకః - 1పు॥ ఇది ఏనుఁగు కుంభస్థలముయొక్క ముద్దల
కును, కప్ప చిప్పలకును, రాక్షసునికిని పేరు.

కీచకః - 1పు॥ ఇది గాలినిండుటచేత ధ్వనించెడి బొంగువెదు
రునకును, కీచకుండను దానవాంశజునకును పేరు.

వృశ్చికిః - 1పు॥ ఇది కణదురునకును, రాశి భేదమునకును,
మఱియును - లేలనకును పేరు.

ధ గృహస్తరే. ౧౭. ము
గ స్త్రీహస్తవిన్యాస భేదే
చ స్వస్తికో మతః,

స్యా త్కల్పాకో వార
వాణో నిర్వోకే కవచేఽసి చ.

నిర్వోకో పర్వణి వ్యోమ్ని
మోచనే సర్వకల్పాకే,

పులకో మణిదోషే స్త్రీ
రాజ్యాం రోమోద్ధమే త్రి

మా. ౧౫. హిరకేఽప్య

ధ పార్శ్వంచ పక్షద్వా
రభృ పక్షకం,

కటుతుంబ్యా మపీత్వాకు
స్తురుష్క స్ఫిల్త్వా కేఽసి చ.

౧౬

భుజద్విత్రకవ్యాఘ్ర వృ
శ్చికా స్ఫురిః పృథాకవః,

మర్కటార్క వరోత్తాసి
హవ్యవాహాచ్ఛ పావకాః.

తార్క్ష్యభూపాలమార్జార
శలభా స్ఫురి స్త్రీశంకువః,

బ్రుసీ మభ్యా తు పర్యంకా
కరఙ్గో మస్తకాశ్శని.

నారికేళఫలేఽసి స్యా

త్కళజ్కర్తవ్యజ్కర్త నిష్ట
యోః,

ఆతక్కు స్ఫుంజ్యరే రోగే
సాధ్వనే మురజభ్వనా,

కణ్డకః పులకే వేణౌ ద్రు
మాణ్డే త్పుద్రవైరిణి,

విపాకః పరిణామే చ స్వే
దనే దుర్గతా వసి. ౨౦

స్వస్తికః-||పు|| ఇది ద్వారభేదములచేతఁ జేయఁబడిన రాజ
గృహములరచనాభేదమునకును, ముగ్ధస్త్రీయొక్క హస్తవిన్యాస
భేదమునకును పేరు.

కల్పాకో-||పు|| ఇది కుబుసమువలె మేనికీమఱుంగైనబొంబల
మునకును, పాముకుబుసమునకును, కవచమునకును పేరు.

నిర్వోకః-||పు|| ఇది కవచమునకును, అకాశమునకును, విడు
చుటకును, పాముయొక్కకుబుసమునకును పేరు.

పులకః-||పు|| ఇది మణిదోషమునకును, పచ్చిక్రికిని, గగ్గరు
పాటునకును, పురుగునకును, వజ్రమునకును పేరు.

పక్షకమ్-||న|| ఇది పార్శ్వమునకును, దిద్దివాఁకిలికిని పేరు.
[నిత్వాకుమహారాజునకును పేరు.

ఇత్వాకుః-||పు|| ఇది వెట్టిసారకాయకును, అపీశబ్దముచేత
తురుష్కః-||పు|| ఇది తురుష్కజేశమునఁబుట్టిన యందుగు

బంకకును, అపీశబ్దమువలన తురుష్కనికిని పేరు.

పృథాకః-||పు|| ఇది సర్వమునకును, చిత్తరువువ్రాయువానికిని,
పెద్దపులికిని, లేబునకును పేరు.

పావకః-||పు|| ఇది కోఁతికిని, సూర్యునికిని, పరులవ్యధవెట్టు
వానికిని, అగ్నికిని పేరు.

త్రిశంకుః-||పు|| ఇది గరుత్మంతునికి, త్రిశంకుమహారాజున
కును, పిల్లికిని, మిడతకును పేరు. [కును పేరు.

పర్యంకః-||పు|| ఇది యత్యాదులపీతమునకును, మంచమున
కరఙ్గః-||పు|| ఇది తలపుట్టెకును, టెంకాయకును పేరు.

కళజ్కర్తః-||పు|| ఇది గుఱుతునకును, నిండకును పేరు.

ఆతక్కుః-||పు|| ఇది సంతాపమునకును, రోగమునకును,
భయమునకును, పిల్లనగ్రోవిధ్వనికిని పేరు.

కణ్డకః-||పు|| ఇది గగ్గరుపాటుకును, వెదురునకును, ముంటి
కిని, త్పుద్రశత్రువునకును పేరు.

విపాకః-||పు|| ఇది పరిపక్వమునకును, చెమటపోయుటకును,
దుర్గతికిని పేరు.

కః పచనే స్వేదే
రేఽవ్య

శికాః, గుగ్గులాలూక
ంశికా హి తుణ్డి
అం

ప్రకామాతులీగోర్యోః
మాతరిమాతరి,

గ్ం కా లే చ ఘటికా
కర్ణ భూషణే. ౨౨

ధ్యాజ్ఞానో వాస్తి
రేఽబ్రవరాటకే.

పిణ్డికే జక్తామాం

కాళికా. ౨౩. కా
వాన్యాం రోమాళీ

జలదాళిషు, సటో
గిన్దోర్నా శేమాం

మ్బుదే. ౨౪

హస్తిమధ్యే స్వా
ధూమచార్ణకే,

భీఖ్యకూర్చికాతూల
కా రసి తూలికా.

కాయాం నీలిన్యాం
గేఽపి నీలికా,

ప్రప్రియాయాం చ
జో చ రేణుకా,

మృత్పాత్రభేదే చ
స్యే చ మల్లికా,

తూలికా సూ
రస్త్వపణ్డి చ కూర్చికా
అం

యే తరణ్డి చ వ

ని పాకః-||పు|| ఇది పచనమునకును, చెమటకును, దుష్ప్రఫలము
నకును పేరు.

కాళికః - ||పు|| ఇది గుగ్గిలపుచెట్టునకును, గుడ్డగూబకును,
ముంగిసకును, కాళికమునికిని, ఇంద్రునికిని, పాములవానికిని
పేరు.

అంబికా-||సీ|| ఇది మేనమామభార్యకును, గౌరికిని, పాండు
రాజుత్పల్లికిని, తల్లికిని పేరు.

ఘటికా-||సీ|| ఇది ఏనుగునుగట్టునట్టిగొలుసునకును, గడియ
కర్ణికా-||సీ|| ఇది కర్ణ భూషణమునకును చేతినడిమివ్రేలికిని,
ఏనుగుయొక్క తొండముకొనకును, తామరపుష్పములాని
దుద్దునకును పేరు.

పిండికా - ||సీ|| ఇది తురుష్కుదేశమునఁబుట్టిన అందుగు
బంకకును, సిక్కలలోనుండు మాంసవిశేషమునకును పేరు.

కాళికా-||సీ|| ఇది స్వర్ణాదిధాతుదోషమునకును, పార్వతికిని,
నూగారునకును, ధూమపక్షికిని, మేఘపక్షికిని, షేఁదుపొట్ల
తీరగెకును, యోగికిని, కాండకును, మాంసవిశేషమునకును,
కొమ్మెఱుగునకును పేరు.

కణికా-||సీ|| ఇది నెల్లిచెట్టునకును, లేకమాత్రమునకును,
గోధూమలసిండికిని పేరు.

తూలికా-||సీ|| ఇది చిత్తరువువ్రాయుపుల్లకును, ప్రతివేసిన
వరుపునకును పేరు.

నీలికా-||సీ|| ఇది నల్లవావిలిచెట్టునకును, నీలిచెట్టునకును, రోగ
భేదమునకును పేరు.

రేణుకా-||సీ|| ఇది జమదగ్ని భార్యకును, అగ్ని తుషకును,
ధూళికిని పేరు.

మల్లికా-||సీ|| ఇది మత్స్యవిశేషమునకును, మృత్పాత్ర భేద
మునకును, మల్లెతీరగెకును పేరు.

కూర్చికా-||సీ|| ఇది మొగ్గకును, చిత్తరువువ్రాయుపుల్లకును,
సూదికిని, జున్నునకును పేరు.

ఉర్చికా-||సీ|| ఇది ఉంగరమునకును, ఆలకును, వస్త్రము

స్తభజ్ఞేఽసి చోర్నికా,
మృద్భాజ్ఞభేదే కాంతా
యాం కరభస్యాసి చోష్ట్ర
కా. ౨౮

ధేనుకా గాః కరేణుశ్చ
కాముకాకాముకీ వధూః,
భిత్తికా తు శతావర్యాం
వజ్రే చాప్య
భానాడికా. ౨౯. నాశే
కాలే ఛల్లిరస్థే వివరే వేణు
భాజనే,

య స్సజ్ఞః కర్తృభావో
చా వృద్ధానాం తత్ర వార్థ
కమ్. 3౦

హైనుకం ధేనుబృన్దే స్యా
ద్రతిబన్ధాస్తరేఽసి తత్,
భూతికం కత్పుజే దీపే
భూనిమ్మే భూస్తృజేఽ
సి చ. 3౧

పుష్పకం రత్నవలయే శ్రీ
దయానే రసాజ్ఞానే,

ఉత్తరీయే వస్త్రమాత్రే
సూత్త్యవస్త్రేఽసి చాంశు
కమ్. 3౨

అప్రియే పృథ్వీతేఽశీకం
గజబిన్దౌ చ పద్మకమ్,

వృశీకం దుగభవైలక్ష్మ్యా
ప్రియాకార్యే ష్ట
ధాన్వయే. 33. శీలే పృ
థుకం

కస్తేఽసి కార్దుకం చా

యొక్క కుచ్చిల్ల పురుషులు.

ఉష్ఠి కా-||సి|| ఇది మట్టికుండలలో నొక భేదమునకును, అడ
యొంటెకును పేరు.

ధేనుకా-||సి|| ఇది ఆవునకును, అడయేనుగునకును పేరు.

కాముకా-||సి|| ఇది కాముముగల యువతికిని పేరు.

భిత్తికా-||సి|| చల్లగడ్డకును, వజ్రమునకును, చకారమువలన
గోడకును పేరు.

నాడికా-||సి|| ఇది కాండకును, కాలభేదమునకును, ప్రాయ
సందునకును, రంధ్రమునకును, వేణుపాత్రకును పేరు.

వార్థకమ్-||న|| ఇది పెద్దలసమూహమునకును, వారుచేయు
కర్తృకును వారిభావమునకును పేరు.

హైనుకమ్-||న|| ఇది ఆవులయొక్క గుంపునకును, కళాశాస్త్ర
మునందు జెప్పియున్న బంధుశేషమునకును పేరు.

భూతికమ్ - ||న|| ఇది కామంచితసభునకును, ఓమమునకును
నేలవేమునకును, చీపురుకనువునకును పేరు.

పుష్పకమ్-||న|| ఇది రత్నములచెక్కిన కడియమునకును
కుదేరునిదిమానమునకును, కుసుమాంజనమునకును పేరు.

అంశుకమ్-||న|| ఇది ఉత్తరీయమునకును, సామాన్యవస్త్రమ
నకును, సూత్త్యవస్త్రమునకును పేరు.

అశీకమ్-||న|| ఇది అనిష్టమునకును, అన్యతమునకును పేరు.

పద్మకమ్-||న|| ఇది పినుగు సెట్టెమునకును, చకారమువలన
కమలమునకును పేరు.

వృశీకమ్-||న|| ఇది దుగభుమునకును, ఆశ్చర్యమతోఁగూడు
కును, అప్రియమునకును, అకార్యమునకును పేరు.

అనూకమ్-||న|| ఇది కులమునకును, స్వభావమునకును పేరు.
[స్మృతకును పేరు

కార్దుకమ్-||న|| ఇది ఆయుధమునకును, అశిశబ్దమువలన ధా

ధ కాతుకం, కుతుకేచ్ఛా
హస్తసూత్రమక్షతైలి హ్యన
ర్నను. ౩౪. ప్రఖ్యాతకా
ర్షయోక్తా

ధస్వరేణాతా చ గైరికమ్.
కటుకం కటుకోపిణ్యాం
ప్ర్యాషే చా

ధార్మకస్త్రిష్ఠ, ౩౫ దరిద్రే
బాలకే మూర్ఖే జడేభ్రూణే
తు పుంస్యయమ్,

చిత్రకం తిలకే నాతువ్యా
ప్రే వహ్నిస్త్రిగ్భేషజే.

విరణ్డే సరకం త్వస్త్రి శీఘ్రా
తత్పాత్ర పానయోః,

వాలకం స్యా దంగుళీయే
ప్రీదేరే వలయేఽపిచ. ౩౬
శిశౌ తు త్రిమ

నాళికం త్వద్యే క్షీబం శరే
పుహ్నా

భే క్షిజ్జలం కేసరే నా

నూతకః పారదీ పు
మాః. ౩౭. ఆశౌచే నూ
తకం

ఛుక్త్యా మన్తికా నికటేఽ
న్తిమ్,

కనకం కాంచనే నాతు
దుత్తూరే నాగకేసరే. ౩౮.
చమ్పకీ కాంచనాగ్నే చ

కరకస్తు కమర్ద్వితా, దాడి
మే పక్షి భేదే చ ద్వయో
రేష ఘనోవలే. ౪౦

కాతుకమ్-1౧1 ఇది అపూర్వవస్తువును గోరుటకును, యిచ్చ
కును, వివాహోదులయందు హస్తమునంగట్టుకంకణమునకును, శుభ
మునకును, యిట్లనిగదాపారంభర్యము గలదనుటకును, క్రీడకును,
ప్రసిద్ధికిని, సంతోషమునకును పేరు. [పేరు.

గైరికమ్-1౧1 ఇది బంగారమునకును, గంధకాదిధాతువులకును
కటుకమ్-1౧1 ఇది కటుకరోపిణికిని, శొంఠి, సిప్పలి, మిరి
యాలకూటమికిని పేరు.

అర్థకః - ఇది దరిద్రునకును, బాలునికిని, మూర్ఖునకును,
వివేకశూన్యునకును పేరగునపుడు 1111 స్త్రీలగర్భమునకును
పేరగునపుడు 11పు1

చిత్రకమ్-ఇది తిలకమునకుం బేరగునపుడు 1౧1 పెద్దపులికిని;
చిత్రమూలమునకును బేరగునపుడు 11పు1

సరకమ్-ఇది ఆముదపుచెట్టునకును బేరగునపుడు 1౧1మద్యము
నకును, దానిపాత్రమునకును, దానిత్రావుటకును బేరగునపుడు 11పు1

వాలకమ్-ఇది ఊంగరమునకును, కురుచేరునకును, కడియము
నకును బేరగునపుడు 1౧1 శిశువునకుం బేరగునపుడు 1111

నాళికమ్-ఇది కమలమునకును బేరగునపుడు 1౧1 బాణవిశేష
మునకుం బేరగునపుడు 11పు1

కింజల్కమ్-ఇది ఆకాశమునకుం బేరగునపుడు 1౧1 ఆకర
పువ్వులకుం బేరగునపుడు 11పు1

నూతకః-ఇది పాదరసమునకును బేరగునపుడు 11పు1 ఆశూ
చమునకుం బేరగునపుడు 1౧1

అంతికా-ఇదిప్రాంతికిం బేరగునపుడు 11సీ1 సమీపమునకు
బేరగునపుడు 1౧1

కరకమ్-ఇది బంగారమునకుం బేరగునపుడు 1౧1 ఉమ్మై
చెట్టునకును, నాగకేసరమునకును, సంపెంగ చెట్టునకును, దే
కాంచనపు చెట్టునకును బేరగునపుడు 11పు1

కరకః-11పు1 ఇది కమండలమునకును, దానిమ్మ చెట్టునకును
పక్షివిశేషమునకును, పడిగండ్లకును పేరు.

చటకః కలవిక్ర-స్యా
తస్య కాంతా త్ర్యవత్య
యోః, చటకా

కులకః స్యా ద్వల్లీకే
కాకతిష్ఠకే. ౪౦. క్షీదే
త్వే కాన్వయశ్లోకబృదే
శ్లోమ్నితు చిత్రకే, లిలకం
ద్రుమరోమాశ్వభేదేషు తు
పుమా నయమ్. ౪౧

అథకం స్యా వ్రానభేదే తు
వర్యా మాధాక్షీ ప్రియామ్,

వినాశోఽస్త్రీ పాంసు
వర్షే త్రికూలే శివధన్వని.

ప్రతీక స్యా దవయవే
ప్రతికూలే త్వయం త్రిపు,
వల్లిశోఽస్త్రీ రోగభేదే

వ్యునిశోఽస్త్రీ రణే బలే.

మణ్డాకపర్జ్యం మణ్డాకీ
పుమాన్ శోణకభేదయోః,

గ్రంథికం సిప్పలీమూలేపుం
స్యయం గుగ్గులుద్రమ్. ౪౨

బాహ్లికం కుజుమ్
హింగౌ దేశభేదాశ్వయో
స్తు నా,

కన్యయా యధనం లబ్ధం
పిత్రాదేస్తత్ర యాతకమ్.
౪౩. యాతక స్తేద మిత్య

త్ర త్రిష్వయం

యాతకం త్విహ, యాత
కే యుగళే యుక్తే సంశ్ర

చటకః-ఇది సిచ్చుకకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| అందుసిచ్చుక
కును, దానియాఁడుపిల్లకును పేరైనపుడు ||సీ||

కులకః-ఇది పుట్టకును, నల్లతుమ్మికచెట్టునకును పేరగునపుడు
||పు|| ఒక క్రియలో నన్వయించునట్టి శ్లోకములనముదాయమున
కును పేరైనపుడు ||న||

లిలకమ్-ఇది కడుపునొండు నీరుతిత్తిని నుదుటచెట్టు
బొట్టునకును పేరైనపుడు ||న|| లిలకపుచెట్టునకును, రోమమున
కును, అశ్వభేదమునకును పేరైనపుడు ||పు||

అథకమ్-ఇది తూమునకుఁ బేరగునపుడు ||న|| తొవరిమన్నెయను
మూలికకుఁ బేరగునపుడు-అథకీ ||సీ|| ఇది కందిచెట్టునకుఁ బేరగు
నని కొందఁ ఁందురు.

వినాకః - ||పు|| ఇది మట్టివానకును, త్రికూలమునకును,
శివునివింటికిని పేరు.

ప్రతీకః-ఇది అవయవమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| ప్రతికూల
మునకు పేరగునపుడు ||తి||

వల్లికః - ||పు|| ఇది కాలియందుపుట్టవలె పుట్టెడురోగ
విశేషమునకును, అశిశబ్దముచేత పుట్టకును పేరు.

అనీకః-||పు|| ఇది యంధమునకును, నేవకును పేరు.

మండుకీ - ఇది మంజిష్ఠకుఁ బేరైనపుడు ||సీ|| దుండిగపు
మానికిని, కప్పకును పేరగునపుడు-మండుకః ||పు||

గ్రంథికమ్-ఇది మోడికిఁ బేరగునపుడు ||న|| గుగ్గులపుచెట్టునకుఁ
పేరగునపుడు ||పు||

బాహ్లికమ్ - ||పా|| పాహ్లికమ్ - ఇది కుంకుమపువ్వునకును,
ఇంగువకును పేరగునపుడు ||న|| దేశవిశేషమునకు, బాహ్లికదేశపు
గుఱ్ఱమునకును పేరగునపుడు ||పు||

యాతకమ్ - ఇది కన్యకు తండ్రి మొదలైనవారివలన లభిం
చిన ధనమునకుఁ బేరగునపుడు ||న|| యాతకసంబంధమైనదన
నర్థమున ||తి||

యాతకమ్-||న|| ఇది స్త్రీధనమునకును, జంటకును, కూడి
దానికిని, ఆశ్రయించుటకును, శోకచెఱుగునకును, చేటనాలు

యే వసనాశ్చలే. శూర్వాగ్రే

వస్త్రభేదేచ స్త్రీణాం

నద్యాం తు గడ్డికి, స్యా
ద్దక్షిణః ఖద్గమ్యగ్రే ప్ర
త్యాహే శకులార్భకే. ౪౦
మేచక శ్చన్ద్రకే ధ్వాస్తే
నీలే నా తద్వతి త్రిషు,

మధుక స్సాన్య ద్వన్విజనో
మధుకం మధుయస్త్రికా. ౪౧

జతుకా జనపత్రాయాం
జతుకం హిజ్గులాక్షయోః,

కుమార్యాం నగ్నికా వన్ది
పక్షిణో నగ్నికాపుభౌ. ౪౨

వాలుకా సీకతాను స్యా
త్కిలే చ హరివాలుకే,

మోచకః కదళీ శ్చగ్రోష్ఠ
స్నేచకోఽంబుధరేఽపిచ.

౪౩

జతుకా కాశ్య నూచీషు
నూచకో వాచ్యవత్తలే

క్షౌరకః పక్షిమత్స్యాదిసి
టకే పుష్పజాలకే. ౪౪

భక్ష్యోఽపి మోదకః

కావ్యాలంకారేఽపి చ
దీపకమ్,

రూపకం వా గలంకారే
నాటకే వ్య

ధ జీవకః. ౪౫. క్షవణే
వృద్ధిజీవి న్య వ్యసనే చాహి

తుణ్ణికే, స్యాదాజీవే జీవి

తును, ఒకరకముబట్టకును పేరు.

గండకీ-నీ|| ఇది నదికి పేరు.

గండకః - 1పు|| ఇది ఖద్గమ్యగమునకును, విఘ్నమునకును,
మీను పిల్లకును పేరు.

మేచకః-1పు|| ఇది నెమలిపురికంటికిని, చీకటికిని, నలుపున
కును బేరగునపుడు నలుపుగలదానికి బేరగునపుడు || 1 ||

మధుకః-ఇది భట్టువాండ్రు మొదలై నస్తుతి పాఠకులకు బేరగు
నపుడు || 1 || అతిమధురమునకు బేరై నపుడు || 2 ||

జతుకా-ఇది చీమరువాయునుపక్షికి బేరగునపుడు || 1 ||
ఇంగువకును, లత్తుకకును బేరయినపుడు || 2 ||

నగ్నికా-ఇది సమర్థాడని కన్యకకు బేరగునపుడు || 1 || స్తుతి
పాఠకునికిని, పక్షివిశేషమునకును పేరగునపుడు || 2 ||

వాలుకా-నీ|| ఇది ఇనుకకును, అగ్నిబ్వాలకును, నూగు
దోసచెట్టునకును పేరు. [పేరు.

మోచకః-1పు|| ఇది అరటిచెట్టునకును, మునగచెట్టునకును
సేచకః-1పు|| ఇది మేఘమునకును, అపిశబ్దమువలన తడిపెడి

వానికిని పేరు.

నూచకః-ఇది చీమరువాయునుపక్షికిని, మధ్యమునకును,
నూడికిని బేరగునపుడు || 1 || దుఘ్నినికి పేరగునపుడు వివేచ్యలిం

గము.

క్షౌరకః - 1పు|| ఇది పక్షిమత్స్యాదులు వేయుబట్టకును,
వసరుమొగ్గకును నామము.

మోదకః-1పు|| ఇది భక్ష్యవిశేషమునకును, అపిశబ్దమువలన
సంతోషకరమైనదానికిని నామము.

దీపకమ్-1న|| ఇది కావ్యాలంకారమునకును, అపిశబ్దమువలన
ప్రకాశమైనవానికి నామము.

రూపకమ్-1న|| ఇది వాగలంకారమునకును, నాటకమునకును
నామము.

జీవకః-ఇది హరించుటకును, వడ్డివల్లజీవించేవానికిని, వేగి
మ్రానికిని, పాములవానికిని బేరై నపుడు || 1 || జీవనోపాయము

నకు బేరయినపుడు జీవికా || 2 ||

సస్త్రి

కున్నవాయ్ చ సౌచికః.

జనతో మైథిలేఽసి స్యా

ద్రజతో ధావకే శుకే,

ద్రవక స్త్రి ష్యభిజ్ఞే నా
శిలాభేదే

ధ లాసకః. ౧౪౧. మయూ

రే లాస్యకారే చ

తక్షకా నాగవర్ధకా,

పావతోఽగ్నా సదాచా

రే భల్లాతకవిశద్ధయోః. అగ్ని
మన్తే చిత్రకే చ

దారకస్తు శికా వసి,

హరకా చోరకితవౌ

కర్తాదా వసి కారకమ్. ౧౪౨

స్యా త్కారికా యాత

నాయాం శ్లోకే వివరణే కృ
తా,

వర్జితోఽస్త్రి ప్రకారే
స్యా చ్చస్తనేఽజ్ఞవిలేఖనే.

లోచక స్త్యజ్ఞనేమాంససిద్ధే
రక్తాంతుకే భువి,

నవ్దతో విష్ణుఖడ్గేఽసి

ప్రతీహారేఽసి దర్శకః.

వర్తతోఽశ్వఖురః పక్షి

సాయక శ్వర ఖడ్గయోః,

కరే జ్వసత్వో బద్ధక్యా

రాధిద్రవ్యే తు బద్ధకః.

యాజతో రాజమాతక్ష్మే వ్య

సౌచికః. ౧౪౧. ఇది కుట్రపువానిని నామము.

జనకః. ౧౪౨. ఇది జనకమహారాజునకును, అశిశబ్దమువలన
తండ్రికిని నామము.

రజకః. ౧౪౩. ఇది చాకలికిని, చిలకకును నామము.

ద్రవకః. ఇది అభిజ్ఞానికిఁ బేరగునపుడు. ౧౪౪. శిలాభేదమునక
బేరగునపుడు ౧౪౫.

లాసకః. ౧౪౬. నేమలికిని, నట్టువవానికిని నామము.

తక్షకః. ౧౪౭. ఇది సర్పవిశేషమునకును, వడ్డవానికిని పేరు.

పావకః. ౧౪౮. ఇది అగ్నికిని, సదాచారమునకును, బీడిమ
కిని, వాయువిశేషమునకును, నెల్లిచేట్టునకును, చిత్రములము
కును నామము.

దారకః. ౧౪౯. ఇది శిశువునకును, అశిశబ్దమువలన నరికె
వానికిని నామము.

హరకః. ౧౫౦. ఇది చోరునకును, జూదగానికిని నామము.

కారకః. ౧౫౧. ఇది కర్తృకర్తకరణాదులకు నామము.

కారికా. ౧౫౨. ఇది వేదనకును, శ్లోకమునకును, సూత్రార్థము
దెలుపువాక్యమునకును, చేయుటకును నామము.

వర్జకః. ౧౫౩. ఇది ప్రకారమునకును, శ్రీగంధమునకు
కుంకుమాదులచేతఁ జేయఁబడిన మైపుఁతకును నామము.

లోచకః. ౧౫౪. ఇది కాటుకకును, మాంససింధమునకును, నివస్త
మునకును, కనుబొమ్మకును పేరు.

నందకః. ౧౫౫. ఇది విష్ణువుయొక్క కత్తికిని, అశిశబ్దమున
సంతోషపెట్టువానికిని పేరు. చూపువానికిని శే

దర్శకః. ౧౫౬. ఇది ద్వారపాలకునికిని అశిశబ్దమున

వర్తకః. ౧౫౭. ఇది గుఱ్ఱపుగారి నెకును, పెలిచెప్పిటకును పేరు.

సాయకః. ౧౫౮. ఇది బాణమునకును, కత్తికిని పేరు.

బంధకీ. ౧౫౯. ఇది అడయేనుఁగునకును, వ్యభిచారినికిని శే

బంధకః. ౧౬౦. ఇది కుదువపెట్టినసొమ్మునకు. పేరు.

యాజకః. ౧౬౧. ఇది రాజయొక్క యేనుఁగునకును,

యస్మాన్దేహి చుమ్మకః,

రాజకం రాజబృహ్దేహి

రాజికా రాజనర్ష పే. ౬౦

కేదార లేఖయో

శ్చాథ కరేణ్య మజి న
ర్తకీ,

అఖుచోరా తు భనకా

తారకా దైత్య నావికా.

౬౨. కసినికాయాం భేచా
యం వ నా చక్షుషి చ ద్వ

యోః,

గజవేశ్యా యూధికా చ

గణికా నాతు తాన్త్రికే.

మోచకాద్యా అమీ మో

క్త్రమోచయిత్రాదిష త్రి

షు,

సీచేఽల్పే త్సుల్లకో

౭భీకః క్రూరే కామిని ని
ర్భయే. ౬౪

ఈర్ష్యాయుతే వశ్చకే చ
కుహక

స్త్రీ వ్యమీ త్రిషు,

ఇతి కాస్తాః.

మయూఖోఽంశుశ్వాస
భాను

వైకాభోమాసమన్థయోః.

రథ్యా భనిత్రో ర్విశేఖా

శబ్దమువలన ఋత్విజునకును పేరు.

చుంబకః-||పు|| ఇది సూదంటుతాతికిని, అపిశబ్దమువలన
ముద్దుపెట్టువానికిని పేరు.

రాజకమ్-||న|| ఇది రాజాలకూటమికి పేరు.

రాజికా - ||సీ|| ఇది నల్లవాలకును, పరిమడికిని, రేఖకును
పేరు.

నర్తకీ-||సీ|| ఇది అడుయేనుంగునకును, అపిశబ్దమువలన నా
ట్యూమాడు స్త్రీకిని పేరు. [కును పేరు.

భనకః-||పు|| ఇది బందికొక్కునకును, కన్నమువేయుదొంగ
తారకః-ఇది దైత్యునికిని, వడ్లవానికిని పేరగునపుడు ||పు||

నల్లగుడ్డునకును, నక్షత్రమునకును పేరగునపుడు ||పు|| కంటికి
బేరగునపుడు ||న||

గణికా-ఇది ప్రసిద్ధమైనవేశ్యకును, అడవిమొల్లకును పేరై
నపుడు ||సీ|| కరణముచేయువానికి పేరైనపుడు ||పు||

మోచకాద్యాః=మోచకశబ్దముమొదలైన, అమీ=ఈక్రిం
దః జెప్పినశబ్దములు, మోక్త్రమోచయిత్రాదిషు=విడిచినవానికిని,
విడిసిం-చినవానికిని పేరగునపుడు, త్రిషు=త్రిలింగములయందును
వర్తించును. అనఁగా విశేష్యమేలింగమోవిశేషణమేలింగమగును.

త్సుల్లకః-||పు|| ఇది సీచునకును, కొంచెమునకును పేరు.

అభీకః-||పు|| ఇది క్రూరునికిని, కాముకునికిని, భయమువద
లినవానికిని పేరు.

కుహకః-||పు|| ఇది ఓర్వలేనివానికిని, మోసగానికిని పేరు.

[యందును వర్తించును.

అమీ - ఈత్సుల్లకాదిశబ్దములు మూడును త్రిలింగముల
కాంతపదవర్ణము ముగిసెను.

మయూఖః-||పు|| కిరణమునకును, అగ్నిజ్వాలకును, కాంతికిని
పేరు.

వైకాభః-||పు|| ఇది మాసమునకును, కవ్వమునకును పేరు.

విశేఖా-||సీ|| ఇది రాజమార్గమునకును, గుద్దలికిని పేరు.

నశ్రేణా లేవనే క్షీణే వా
ద్యే న స్త్రీచ గోముఖమ్.
భే విశాఖా గుహే పుంసి

శ్రేష్ఠాద్యోః ప్రముఖస్త్రిపు
ఇతిఖాంతాః.

ప్లవంగౌ కసి మణ్ణాకౌ
విహంగౌ ఖగ సాయకౌ.
మాతంగౌ కరి చణ్డాతా
భుజంగౌ విటపన్నగౌ,
నిషంగౌ సగ్ధ తూణీరౌ
రక్తాంగౌ భౌమ విద్రుమా
ప్రియంగూ ఫలిసి కణ్ణూ
హేమాంగౌ తార్క్ష్యపేధసౌ
పున్నాగౌ ద్రుమ పుం
శ్రేష్ఠ

నిసర్గౌ శీలనిర్మలీ. ౬౯
అపాక్లౌ లిలకాక్ష్యంతా
వాపేగౌ శోపసంభ్రమా,
అభోగౌ పూర్ణతాయత్నా
వాశుగౌ శరమారుతౌ.

అయోగో గన్ధమాలోప
హారే చ వ్యాపుతౌ వసి,
ప్రయోగో యజ్ఞాదితస్త్రే
నిదర్శనకుసీదయోః. ౭౦

భవతేత్పరాగ స్నాన్నీయే
వేణౌ రేణౌ చ కాసుమే,
సుమ్మోగః కరిశుణ్డాయాం
భోగే చ సురలేచనా. ౭౧
సామాన్యన్యాయ ఉత్సర్గో

నకుసు పేరు.

గోముఖః - ఇది మొసలికి పేరగునపుడు ||పు|| అలకుటకు
పేరగునపుడు ||న|| వాద్యమునకును పేరగునపుడు ||ప్ప||
విశాఖా - ||సీ|| ఇది నక్షత్రమునకుఁబేరు. కుమారస్వామికిఁ
బేరగునపుడు ||పు||

ప్రముఖః - ||త్రి|| ఇది శ్రేష్ఠునికిని, మొదటివానికిని పేరు.
ఖాంతపదపర్గము ముగిసెను.

ప్లవంగః-||పు|| ఇది కోఁలికిని, కప్పకును పేరు.
విహంగః-||పు|| ఇది పక్షికిని, బాణమునకును పేరు.
మాతంగః-||పు|| ఇది ఏనుఁగునకును, చండాలునికిని పేరు.
భుజంగః-||పు|| ఇది విటునికిని, సర్పమునకును పేరు.
నిషంగః-||పు|| ఇది కూడుటకును, అమ్మలపొదికిని పేరు.
రక్తాంగః-||పు|| ఇది అంగారకునికిని, పవడమునకును పేరు.
ప్రియంగుః-||పు|| ఇది ప్రేంకణపు చెట్టునకును, కొఱ్ఱలకును పేరు.
హేమాంగః-||పు|| ఇది గరుత్మంతకునికిని, బ్రహ్మదేవునకును పేరు.
పున్నాగః - ||పు|| ఇది సురపొన్నకును, పురుషశ్రేష్ఠునికి
పేరు.

నిసర్గః-||పు|| ఇది స్వభావమునకును, నిర్మాణమునకును పేరు
అపాంగః - ||పు|| ఇది లిలకమునకును, కన్దొనలకును పేరు
అపేగః-||పు|| ఇది శోపమునకును, తొట్టుపాటునకును పేరు
అభోగః - ||పు|| ఇది నిండుటకును, యత్నమునకును పేరు
ఆశుగః - ||పు|| ఇది బాణమునకును, వాయువునకును పేరు
అయోగః-||పు|| ఇది గంధమాల్యాదుల కానుకకును, మిక్కి
చుట్టుటకును పేరు.

ప్రయోగః-||పు|| ఇది యజ్ఞము మొదలైనవాని క్రియాశ్ర
మునకును, దృష్టాంతమునకును, వడ్డివలన జీంచుటకును పేరు
పరాగః - ||పు|| ఇది స్నానసాధనమైన పిండికిని, వెదుర
కును, ధూళికిని, పుప్పొడికిని పేరు.

సంభోగః - ||పు|| ఇది ఏనుఁగులొండమునకును, సుఖవ
కును, సురతమునకును పేరు.

ఉత్సర్గః-||పు|| ఇది సామాన్యమైన న్యాయమునకును, ౭

దానపర్జనయోస్తు సః,

త్యాగే విసర్జనీయే చ వి
సర్గ స్యాన్యన్తలేఽపి సః. 23

త్రివర్గా ధర్మకామార్థా
స్సానాపచయవృద్ధయః, కటు
త్రయం సత్వరజస్తమాంసి
త్రిఫలాని చ. 24

పతన్త శ్శాలిభేదేఽర్చే-
బిడాలే శలభే ఖగే,

పన్నగః పద్మకాణ్డేఽహా
వరాజ్ఞం యోనిశ్చిరయోః.

జలావతారే ఖడ్గే చ ధా
రాంగ

మథ చాతకే, భృజ్జే కర
జ్జే మాతజ్జే సారజ్జ శ్శబలే
త్రిషు. 25

మానసాకసి చక్రాజ్జ
శ్శక్రాజ్జీ కటురోహిణి.

స్యా త్పుంగవల ముద్వేగ
ముద్వేగో భీతి రుద్దయః. 26

చక్రే రథాజ్ఞం శోకే నా

కళిజ్ఞం కాటజే ఫలే, కళి
జ్జః పూలికరజే దేశ ధూ
మ్యాటయో రసి. 27

తాతగు శ్శూద్రతాలే నా
తాతాయ తు హితే త్రిషు,

ఇతి గాస్తాః.

ప్రతిఘా రుట్పృతీఘాతా

మునకును, విడుచుటకును పేరు.

విసర్గః - 1పు॥ ఇది విడుచుటకును, విసర్జనీయమునకును, మల
మునకును పేరు.

త్రివర్గః-1పు॥ ఇది ధర్మకామార్థముల మూటికిని, క్షయస్థాన
వృద్ధులను మూటికిని, శోఠి, పిప్పలి, మిరియాలు నను నీ
మూటికిని పేరు. సత్వరజస్తమస్సులను మూటికిని, కరక, తాడి,
ఉసిరికలు నను మూటికిని పేరు.

పతంగః-1పు॥ ఇది వైరునకును, సూర్యునికిని, పిల్లికిని, మిడత
కును, పక్షికిని పేరు.

పన్నగః-1పు॥ ఇది తామరకాండకును, పామునకును పేరు.
వరాంగమ్-1న॥ ఇది యోనికిని, శిరస్సునకును పేరు.

ధారాంగమ్ - 1న॥ ఇది తటాకాదులయొక్క రేవునకును,
కత్తికిని పేరు.

సారంగః-1పు॥ ఇది చాతకపక్షికిని, తుమ్మెదకును, లేడికిని,
ఏనుగునకును పేరైనపుడు 1పు॥ చిత్రవర్ణముగలదానికి పేరగు
నపుడు 1త్రి॥

చక్రాంగః-1పు॥ ఇది హంసకు పేరు.

చక్రాంగీ - 1సీ॥ ఇది కటుకరోహిణికి పేరు. ఇది గాక అండు
హంసకును పేరని కొందఱుందురు.

ఉద్వేగమ్ - ఇది పోకవండునకు పేరగునపుడు 1న॥ భయ
మునకును, పుట్టుకకును పేరయినపుడు 1పు॥ ఉద్వేగః.

రథాంగమ్ - ఇది చక్రమునకు పేరయినపుడు 1న॥ చక్ర
వాకమునకును పేరయినపుడు 1పు॥

కళింగమ్-ఇది కొడిసెవండునకు పేరగునపుడు 1న॥ నెమ
లడుగు చెట్టునకును, కళింగదేశమునకును, కూకటిమూఁగయను
పక్షికిని పేరగునపుడు 1పు॥

తాతగుః - ఇది శూద్రునిపుత్రునికి పేరగునపుడు 1పు॥
తండ్రికి హితమైనది యను సర్థమున 1త్రి॥

గాంతవదవర్ణము ముగిసెను.

ప్రతిఘా - 1సీ॥ ఇది రోషమునకును, ఎదిరించికొట్టుటకును
పేరు.

పరిఘో ముద్గరేంద్రశే. ౭౯
 సుటకే పరిఘాతే స్త్రీ యో
 గే ప్రాకారగోపురే,
 మహర్ఘో లావకఖగే మ
 హామూర్త్యే త్వయంత్రిపు.
 అనఘో నిర్మలాపావర
 ఘ్యేష్వ
 ధ నిరామయే, శుచాహృ
 స్త్రీ ప్రవీణే స్యా దుల్లాఘో
 ద్వా విమాత్రిపు. ౮౦

ఇతి ఘాంతాః.

ప్రవఞ్చో నిష్కృతౌ
 మే రచనాయాః. వివ
 యే,
 క్రకచః కరప్రతే స్యాదపి
 ధిలపాదపే. ౮౧
 హర్షాలేఽపి పికాచస్సృ
 ఘ్నోచో యాచకద్విపే,
 నవేఽవ్య
 నారాచో బాణే జల
 శ్యపి. ౮౨
 దా వివఞ్చో యా చాల్ప
 యా నవతస్త్రికా, త
 శ్చ సా
 శీచం స్యా దగ్రహస్త
 హనయోః. ౮౩ మాక్తి
 పి
 రీచిస్తు మనా నా కిర
 వ్యయోః,

పరిఘః - ఇది యిరుపకట్ల గుదియకును, గడియమ్రానికిని, కడవకును, హింసకును పేరయినపుడు ||పు|| పరిఘాయోగమునకును, ప్రాకారమునకును, గోపురమునకును పేరయినపుడు ||సీ|| మహర్ఘః - ఇది లావకపక్షికి పేరయినపుడు ||పు|| మిక్కిలి వెలగలదానికి పేరయినపుడు ||త్రి||

అనఘః - ||పు|| ఇది స్వచ్ఛమైనదానికిని, పావములేనిదానికిని, ఇంపైనదానికి పేరు.

ఉల్లాఘః - ||పు|| ఇది రోగముమానినవానికిని, పరిశుద్ధునికిని, సంతోషించినవానికిని, నేర్పరికిని పేరు.

ఇమాః ఈ, ద్వా = అనఘ - ఉల్లాఘకబ్ధములు చెందును, త్రిపు = త్రిలింగములయందును వర్తించును.

ఘాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ప్రవఞ్చః - ||పు|| ఇది ప్రాయశ్చిత్తాదులకును, సమాహమునకును, చేయుటకును, వైపరీత్యమునకును పేరు.

క్రకచః - ||పు|| ఇది అగపమునకును, పుల్లవెలగచెట్టునకును పేరు. [మునకును పేరు.

పికాచః - ||పు|| ఇది పిల్లికిని, అపికబ్ధమువలన దేవయోనివిశేష

మారీచః - ||పు|| ఇది యాచించు బ్రాహ్మణునికిని, దానవునకును పేరు.

నారాచః - ||పు|| ఇది బాణవిశేషమునకును, నీరుగజమునకును పేరు.

వివఞ్చ - ||సీ|| ఇది ఏడు తంతులుగల వీణెకును, కుఱ్ఱచైన యొరుగుగలవీణెకును, తొమ్మిదితంతులుగల వీణెకును పేరు.

వశీచమ్ - ||న|| ఇది ముంజేలికిని, పుష్పమునకును, ముత్తియమునకును పేరు.

మరీచి - ఇది మునికి పేరైనపుడు ||పు|| కిరణమునకు పేరయినపుడు ||పు||

ఉదర్పి ర్వాచ్యలిజ్జశ్చస్య
దుత్ప)భే దహనే పుమాన్.

అవీచి రూరురహితే వా
చ్యవ స్మరకేతు నా,

ఇతి చాన్తాః.

ఉదర్పిః - ఇది విశేషకాంతిగలదానికిఁ బేరైనపుడు విశేష్య
లింగము, అగ్నికిపేరైనపుడు ॥పు॥

అవీచిః - ఇది తొడలులేనివానికిఁ బేరైనపుడు విశేష్య
లింగము, నరకమునకు పేరైనపుడు ॥పు॥

చాంతపదవర్గము ముగిసెను.

దేశ భజజ్ఞాః కామ్యో
జ్ఞాః

పదాజి ర్దార్గ యుద్ధయోః
స్వయం జాతలిలే త్తీరే

క్షత్రియైఃపితృ బాహుజః,

ద్రోణాచార్యే వృక్షభేదా
గస్త్యయోః కుమ్భజోమతః.

కరజస్తు కరజ్ఞాభ్యుద్రు
మే వ్యాఘ్రనఖే నఖే,

అజ్ఞజః పతగే మీనే కృక
లానే భుజంగమే.

కారుజః కలహే ఛేనే
గౌరకే నాగకేసరే, స్వయం

జాతలిలే నాథౌ

జలజం త్వబ్జశ్చయోః.

భూమిజోఽజ్ఞారకే జైత్ర్య
భేదే

సీతా తు భూమిజా,

శిలాజి త్వభ్రకం లోహం
గిరిజం

గిరిజా పుష్పమా.

క్షీరేఽదేవే వనజం ముద్గపక్షే
స్త్రీ కుష్కరే పుమాన్,

అజ్ఞజో మన్తభే పుత్రే

కాంభోజః - ॥పు॥ ఇది దేశమునకును, ఏనుఁగునకును, శంఖ
మునకును పేరు.

పదాజిః-॥పు॥ ఇది మార్గమునకును, యుద్ధమునకును పేరు.

బాహుజః-॥పు॥ ఇది దున్ని చల్లకపండిన నువ్వులకును, పాల
కును, క్షత్రియునికిని పేరు.

కుమ్భజః - ॥పు॥ ఇది ద్రోణాచార్యునకును, వృక్షవిశేషమున
కును అగస్త్యునకును పేరు.

కరజః - ॥పు॥ ఇది కానుగుచెట్టునకును, పులిగోరుచెట్టున
కును, గోటికిని పేరు.

అంజజః - ॥పు॥ ఇది పక్షికిని, మీనునకును, ఊసరవెల్లికిని,
పామునకును పేరు.

కారుజః-॥పు॥ ఇది కలహమునకును, సురుఁగునకును, గంధ
కాదిధాతువులకును, నాగకేసరమునకును, దున్నిచల్లక తానై
పండిన నువ్వులకును, వసనాభికిని పేరు.

జలజమ్-॥న॥ ఇది శమలమునకును, శంఖమునకును పేరు.

భూమిజః-ఇది అంగారకునకును, నరకాసురునకును పేరగు
నపుడు ॥పు॥

భూమిజా-॥సీ॥ ఇది సీతకు పేరు.

గిరిజమ్ - ॥న॥ ఇది శిలాజిత్తునకును, అభ్రకమునకును, లోహా
మునకును పేరు.

గిరిజా - ॥సీ॥ ఇది పార్వతికి పేరు.

వనజమ్ - ఇది కమలమునకు పేరైనపుడు ॥న॥ పిల్ల పీసరకు
పేరైనపుడు ॥సీ॥ ఏనుఁగునకు పేరగునపుడు ॥పు॥

అంగజః - ఇది మన్తభునికి, కుమారునికి పేరగునపుడు ॥పు॥

సక్తి జేరోష్టి శోణితే. ౯౦

పలజం గోపురే శ్చేత్రే

సన్యసజ్గరయో రసి, చారు

స్త్రీ భూశ్చ జలజా వలజ

నైలయస్త్రకే. ౯౧

కరవారే చ ఫేనే చ పర

జం ఛరికా ఫలమ్,

సహజో నా నిగర్గేఽసి

సామజః కుష్టారేఽసి నా.

౯౩

యాగికార్థే వ్యమి వా

చ్యులిక్టా స్సృ ర్భామ

జాదయః.

ఇతి జాన్తాః.

సర్వజ్ఞ శృంగరే బుద్ధే

దైవజ్ఞోగణితేఽసిచ. ౯౪

దోషజ్ఞా సూరిషజ్ఞా

కాలజ్ఞాజ్ఞాని కుక్కుటా,

శ్చేత్రజ్ఞా వాత్స నిపుణౌ

త్రి వ్యమి వాచ్యులిక్ట

కాః. ౯౫

ఇతి జాన్తాః.

కిరాతసింహా శైలాటా

ధారాటా హయశాతకా,

అవట స్సృ ద్విలే గర్తే

కూపే కుహళజీవిని. ౯౬

కరటా వాయనే విల్వే

దద్దరా బేధగర్జయోః,

చక్రాటా విషవైద్యేఽసి

నానార. 15

రోమమునకును, నెత్తురునకును పేరైనపుడు ॥న॥

పలజమ్-ఇది పట్టణద్వారమునకును, చేనికిని, వైరునకును,

యుద్ధమునకును పేరైనపుడు ॥న॥ చూపరియైన స్త్రీకిని, భూమి

కిని పేరయినపుడు ॥నీ॥ నూనె గానుగునకు పేరయినపుడు ॥పు॥

పరజమ్-॥న॥ ఇది పెద్దకత్తికిని, మరుగునకును, సూరుకత్తికిని,

పరలోకఫలమునకును పేరు. [దమ్ములకును పేరు.

సహజః - ॥పు॥ ఇది స్వభావమునకును, అపిశబ్దమువలన నన్న

సామజః-॥పు॥ ఇది వినుగునకును, అపిశబ్దమువలన సామ

జేదవిషయములకును పేరు.

అమి-ఈ, బాహుజాదయః=బాహుజశబ్దము మొదలైన

శబ్దములన్నియు, యాగికార్థేషు = అవయవార్థములయందు,

వాచ్యులిక్టాః=విశేష్యలింగములుగలవిగా, స్మృః=అవును.

జాంతపదవర్గము ముగిసెను.

సర్వజ్ఞః-॥పు॥ ఇది శివునికిని, బుద్ధదేవునికిని పేరు.

దైవజ్ఞః-॥పు॥ ఇది గణికునికిని, అపిశబ్దమువలన జ్యోతికా

ప్రవేత్తకును పేరు.

దోషజ్ఞః-॥పు॥ ఇది విద్వాంసునికిని, వైద్యునికిని పేరు.

కాలజ్ఞః-॥పు॥ ఇది జ్ఞానికిని, కోడికిని పేరు.

శ్చేత్రజ్ఞః-॥పు॥ ఇది ఆత్మకును, నేర్పరికిని పేరు.

అమి-ఈ దైవజ్ఞాదిశబ్దములు నాలుగును, వాచ్యులిక్టకాః=

విశేష్యలింగములుగలవిగా, స్మృః=అవును.

జాన్తపదవర్గము ముగిసెను.

శైలాటః-॥పు॥ ఇది నీటుకువానికిని, సింహమునకును పేరు.

ధారాటః-॥పు॥ ఇది గుఱ్ఱమునకును, చాతకపక్షికిని పేరు.

అవటః-॥పు॥ ఇది బిలమునకును, గుంటకును, బొవికిని, కత్తిత

జీవనముగలవానికిని పేరు.

కరటః-॥పు॥ ఇది శాకికిని, చూరడునెట్టునకును, గోదురు

కప్పకును, విరుగుగుండస్థలమునకును పేరు.

చక్రాటః-॥పు॥ ఇది విషవైద్యునికిని, వైడిటంకమునకును,

దీనారే దుర్జనేఽపి సః.

గృహే కవాటే కేదారే
గృహారామే చ నిష్కృటః,

సారమేయే వహ్నికణే
తామ్రచూడే చ కుస్కుటః.

అశ్వే మితంపచే నిస్సే
దేశభేదే చ కీటకః,

రతిభేదే రాశిభేదే కుశీ
రేఽపి చ కర్కటః.

ఉర్జనాభౌ కపా కాంతా
రతిభేదే చ మర్కటః,

ఉర్వారా శూకశిష్యుం
చ కర్కటీ మర్కటీ క్ర
మాత్.

సూక్ష్మేలా త్రివృతా చాపి
త్రిపుటా

వరటా తు సా, గండ్ఠోలీ
హంసయోషా చా

వృషటుర్గర్జమాటయోః.

పరిష్టిః పరిచర్యాయాం
ప్రాకామ్యేన్ద్రజేఽపిసా,

చిరంటీ తు సువాసిన్యాం
స్యా ద్వితీయవయః స్త్రీ
యామ్.

పిచ్చటా నేత్రరోగే నా
క్లిబే చ త్రప్రసీనయోః,

మోరటం గోరసీ చేక్షు
మూలే మూర్ఖా తు మోర
టా.

అరిష్ట మశుభే తామ్రే ల
శునే సూతికాగృహే, మృ
త్యుచిహ్నా చ నా త్వేష

దుర్జనునికిని పేరు.

నిష్కృటః - ॥పు॥ ఇది గృహమునకును, తలుపునకును, పరి
మడికిని, యింటిపెరటికిని పేరు.

కుస్కుటః-॥పు॥ ఇది రేచుకుక్కను, అగ్నికణమునకును,
ఖాడికిని పేరు.

కీటకః-॥పు॥ ఇది గుఱ్ఱమునకును, లాభికిని, దరిద్రునికిని, దేశ
భేదమునకును పేరు.

కర్కటః-॥పు॥ ఇది రతిభేదమునకును, రాశిభేదమునకును,
ఎండ్రకాయకును పేరు.

మర్కటః - ॥పు॥ ఇది సాలెపురుగునకును, కొంటికిని, స్త్రీ
యొక్క రతివిశేషమునకును పేరు.

కర్కటీ-మర్కటీ-॥సీ॥ ఈ రెండును పరుసగా దోసచెట్టున
కును, దురదగొండిచెట్టునకును బేర్లు.

త్రిపుటా-॥సీ॥ ఇది అల్పభూమికిని, తెగడకును బేరు.

పరటా-॥సీ॥ ఇది కణదురీఁగకును, అడుహంసకును బేరు.

అవటుః-॥పు॥ ఇది గుంటకును, వెడతలకును బేరు.

పరిష్టిః- ॥సీ॥ ఇది శుశ్రూషకును, ప్రాకామ్యమును సిద్ధికిని,
వెదకుటకును పేరు.

చిరంటీ-॥సీ॥ ఇది సువాసినికిని, యావనస్త్రీకిని బేరు.

పిచ్చటః-॥సీ॥ ఇది నేత్రవ్యాధికి పేరైనపుడు ॥పు॥ తగరము
నకును, సీసమునకును పేరైనపుడు ॥న॥

మోరటమ్-ఇది ఆపుమణ్ణిగెనుకు, చెఱకు పేరునకును బేరగు
నపుడు ॥న॥ చాంగకు పేరైనపుడు ॥సీ॥

అరిష్టమ్-ఇది అశుభమునకును, రాగికిని, తెల్లయల్లికిని, పురు
టింటికిని, మరణచిహ్నమునకును బేరైనపుడు ॥న॥ కాకికిని, కుంకు
డుచెట్టునకును, వేపచెట్టునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

కాకే ఘేనిలనిమ్మయోః.

రేవటం దక్షిణావర్తకజ్ఞే
వేణౌతు రేవటః,

వాతూలే విషవైద్యే చ
కృషీటు మదరే జలే. ౧౦౧
వికటః పృథుకే రమ్యే వి
శాలవికరాళయోః,

స్యా దుత్కటో బలవతి
జ్వరే చ

ద్వా విమా త్రిషు. ౧౦౬.

ఇతి టాంతాః.

వైశ్ణవ కేశవేశ్వరే
నిర్వృత్త కృపాచక్రే విభే,
ప్రకౌష్ఠో విస్తృతకరే
పృథివీ కుర్వరా దధః.
౧౦౭. కక్ష్యస్తరే

ప్రతిష్ఠాతు సమాప్తా గౌ
రవేఽపి చ, కార్యనిర్వాహ
సామర్థ్యే చతుర్థే ఛప్తసే స్థి
తా. ౧౦౮

కమతః కచ్చపే భర్వే భి
క్షాపాత్రేతు న ద్వయోః,
వరిష్ఠం మరిచే తామ్రే త్రి
షు తు ప్రవరేఽత్యురా.
కనిష్ఠః పూర్వజేఽవ్యుత్ప
యాని త్రిష్వంగుశౌ స్త్రి
యామ్,

అమృష్టో దేశభేదే చ ని
ప్రాద్యైశ్చానుతే చ సః.
అమృష్టా యూథికా పా

రేవటమ్-ఇది దక్షిణావర్తకంభమునకు పేరైనపుడు ॥న॥వేదు
రునకుఁ బేరైనపుడు ॥పు॥

కృషీటమ్-॥న॥ ఇది గాలినమూహమునకును, విషవైద్యునికిని,
కడుపునకును, ఉదకమునకును బేరు.

వికటః - ॥త్రి॥ ఇది విస్తారమునకును, ఇంచైనదానికిని,
మిక్కిలి భయంకరమైనదానికిని పేరు.

ఉత్కటః-॥త్రి॥ ఇది బలవంతునకు పేరు.

ఇమాద్వా=ఈ, వికట=ఉత్కటశబ్దములు రెండును, త్రిషు =
మూడులింగములయందును వర్తించును.

టాంతపదవర్గము ముగిసెను.

వైకుంఠః-॥పు॥ ఇది విష్ణువునకును, ఇంద్రునకును బేరు.

నిర్వృత్తః-॥పు॥ ఇది స్తనాగ్రమునకును, విటునికిని బేరు.

ప్రకౌష్ఠః-॥పు॥ ఇది మూరకును, తలవఁకిటి ముందరనుండు
చావిడికిని, మోఁచేయుమొదలు మణికట్టువఱకుగల ముండేతికిని,
రాజగృహములయొక్క యంతఃపురమునకు బేరు.

ప్రతిష్ఠా - ॥సీ॥ ఇది ముగియుటకును, గొప్పతనమునకును,
కార్యముల నిర్వహించు నేర్పునకును, సాలవదైనభండోభేదమున
కును, ఉనికికిని బేరు.

కమతః-ఇది తాఁబేటికిని, పొట్టిదానికిని బేరైనపుడు ॥పు॥
భిక్షాపాత్రకు బేరైనపుడు ॥న॥

వరిష్ఠమ్-ఇది మరియమునకును, రాగికిని బేరైనపుడు ॥న॥ శ్రేష్ఠ
నికిని, మిక్కిలి బరువైనదానికిని బేరైనపుడు ॥త్రి॥

కనిష్ఠః-ఇది తమ్మునికిఁ బేరగునపుడు ॥పు॥ అల్పమైనదానికిని,
ప్రాయపువానికిని బేరగునపుడు ॥త్రి॥ కడపటిప్రేలికిఁ బేరగు
నపుడు ॥సీ॥

అంబష్ఠః-ఇది దేశభేదమునకును, వైశ్యస్త్రీకి బ్రాహ్మణుని
వలనఁ బుట్టినవానికిని బేరగునపుడు ॥పు॥ అడవిమొల్లకును, అగు
రుకొంతికిని బేరగునపుడు ॥సీ॥ మిక్కిలి చులుకైనదానికిఁ

ప్రభు త్వతిలఘుస్యపి,
త్వేనసి లఘిష్ఠస్యాన్య
చ ధీర్ఘకర్కశా.
ఇతి తాంతాః.

స్యాన్య త్వశో రజ్జే
యాం జరతేనసిచ,
బడిశే సూత్రే బద్ధ
నసి. ౧౧౨

ప్రభు వ్రావేద్యాం
యే ముఖాయే,

జ్ఞాన్యకరే సూత్ర్యే
జ్ఞాన్యచూడయోః.

జ్ఞో గణభేదే స్యా
గ్గురు భూణయోరసి,

జ్ఞో దేవతాభేదే వ
భయద్గురే. ౧౧౪

స్థిస్థివారే చ నీల
కా చ సా,

చాపే చతుర్వస్త
చాపే ఘ్రువో రష.

స్యా త్కోదణ్డం
జ్ఞస్తు నా శ్వేతకర

త్రిషు ప్రగల్భే దుర్ధ
శాస్త్రే తు గారుడమ్.

మణిభేదేనసి చా
న తార్క్ష్యసమ్మన్ధిని

జ్ఞోనస్త్రీ ప్రశస్తే
శ్వాస్కన్ధమాదితః.

ఇతి డాన్తాః.

బేరగునపుడు . ౧౧౧

లఘిష్ఠః-||పు|| ఇది మిక్కిలి చులుకనైనదానికిఁ బేరు.

జరతః-||పు|| ఇది ముసలివానికిని, కఠినునికిని బేరు.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

సిచణ్డః-||పు|| ఇది వశ్యంగమునకును, పాన్పునకును, ముదిమి
వానికిని బేరు.

తరణ్డః-||పు|| ఇది వలకును, త్రాటికిని, కట్టబడినవస్తువునకును,
వస్త్రమునకును బేరు.

వరణ్డః-||పు|| ఇది యజ్ఞవేదిమాధ్యమునకును, కూటమికిని, సుఖ
రోగమునకును బేరు.

మార్తణ్డః-||పు|| ఇది పందికిని, సూర్యునికిని బేరు

శిఖణ్డః-||పు|| ఇది నెమలిసింఘమునకును, సిగకును పేరు.

కూత్తాండః - ||పు|| ఇది కూత్తాండగణమునకును, గమ్మడికిని,
గర్భమునకును బేరు

భేరుండః-||పు|| ఇది దేవతావిశేషమునకును, పక్షి భేదమున
కును, భయంకరమైనదానికిని బేరు.

నిర్దుండీ-||నీ|| ఇది వావిలిచెట్టునకును, నల్లపువ్వులవావిలిచెట్టు
నకును బేరు.

కోదండమ్-||న|| ఇది వెదురువింటికిని, నాలుగుచేతులపాడు
గుగలవింటికిని, సామాన్యమైనవింటికిని, కనుబొమ్మలకును బేరు.

ప్రచండః-ఇది తెల్లగన్నేరునకుఁ బేరైనపుడు ||పు|| గంభీర
గుణవంతునికిని, అసాధ్యునికిని బేరైనపుడు ||తి||

గారుడమ్-ఇది విషవైద్యశాస్త్రమునకును, మరకతమణికిని
బేరగునపుడు ||న|| గారుడసంబంధమైనదానికిఁ బేరగునపుడు ||తి||

ప్రకాణ్డః-||పు|| ఇది ప్రశస్త మయినదానికిని, మ్రానియొక్క
వేరుమొదలు కొమ్మవఱకును బేరు.

డాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అహో ప్రతిసాం దక్షే
మానే మలయవర్షలే,

కృతిసాపత్ని కాఽఘ్య
ధాత్రిమస్యాదేవ హిశ్వరే,

త్రి మాతరే ప్రయాథ
స్యా జ్జతరే బద్ధమూలకే,

సంయాథోఽంకురితే ప్రాథే
విరూథో బద్ధజాతయోః,

సమూథః పుష్టితే నద్యో
జాతేఽనుపమాతేఽవ్యథ,

కృచ్ఛేన్మథే ప్రగాఢస్యాన్వి
దుపాథో ని కటస్థితే.

౧౨౦. రూఢేఽపి స్యా
దుదూఢస్తు పరిణీతే దృఢే

వృథా.
ఇతి ధాన్తాః.

దుహిణో హరిధాతారా
గజోక్షణౌ విహణిసౌ

తతాన్మహి నామికాభ్యాం
కృతోన్తానే మృగాన్తరే,

భుజగేఽశ్వతరేఽపి స్యా
ద్గోకర్ణౌ

వృథ మత్కుణః. ౧౨౧
ఖట్వాకిదే నిర్విహణ గజే

నిశ్చక్ర పూరుషే,
వరుణ స్యా ద్వృక్షభేదే

భానా పశ్చిమదిక్పతౌ.
దుఘణో ముద్గరేఽశ్విస్తే

తామక్రమ్యే పరశ్వథే వే
స్థి

అహాథః - ॥పు॥ ఇది వ్రతశీలురు చేతఁబట్టుకొను కఱ్ఱకును,
మానవిశేషమునకును, మలయాద్రికిని పేరు.

అఘ్యాథా-ఇది పెద్దభార్యకుఁ బేరైనపుడు ॥నీ॥ ప్రభువునకు
పేరైనపుడు ॥త్రి॥

ప్రయాథః - ॥త్రి॥ ఇది శ్రేష్ఠునికిని, కడుపునకును, వేరు
పుట్టిన దానికిని పేరు. [కిని పేరు.

సంయాథః - ॥పు॥ ఇది మొలచినదానికిని, గంభీరమైనదాని
విరూథః - ॥పు॥ ఇది కట్టఁబడినదానికిని, పుట్టినదానికిని పేరు.

సమూథః - ॥పు॥ ఇది రాశిచేయఁబడినదానికిని, తత్కాల
మన ముట్టినదానికిని, కొట్టువడనిదానికిని పేరు.

ప్రగాఢః - ॥పు॥ ఇది కష్టమునకును, దృఢమునకును పేరు.
ఉపాథః-॥పు॥ ఇది సమీపముననున్న దానికిని, యథార్థమున

కును పేరు.
ఉదూఢః - ॥పు॥ ఇది వివాహముచేయఁబడిన దానికిని, దృఢ

మైనదానికిని, విస్తారమునకును పేరు.
ధాంతపదవర్గము ముగిసెను.

దుహిణః - ॥పు॥ ఇది విష్ణువునకును, బ్రహ్మకును పేరు.
విహణి - ॥న్-పు॥ ఇది వినుఁగునకును, ఎద్దునకును పేరు.

గోకర్ణః - ॥పు॥ ఇది దర్శముడివేలును, బొటనవేలును,
చాపికొలిచిన ప్రమాణమునకును, కణితిమ్మగమునకును, పామున

కును, కంకరగాడిదకును పేరు.
మత్కుణః - ॥పు॥ ఇది నల్లికిని, దంతములేని వినుఁగునకును,

పేడిమూఁతిమగవానికిని పేరు..
వరుణః - ॥పు॥ ఇది ఉలిమిరిచెట్టునకును, సూర్యునికిని,

పశ్చిమదిక్పాలకునకును పేరు.
దుఘణః-॥పు॥ ఇది ఉక్కుగుడియకును, తలవాఁకలిముందరి

చావిడికిని, రాగికడవకును, గొడ్డలికిని, బ్రహ్మకును పేరు.

ప్రభుణస్త్ర స్యా దభిష్టే
లోహ ముద్గరే. ౧౨౪

రోహిణీ రోహితా వధ్యా
క న్యోమా కటురోహిణీ,
గౌ స్తారా కంఠరోగశ్చ
సరణిః పక్షి-వర్తనోః.

పూర్వాపరాహర్య గాత్రి
ర్భస్మి రాకాచ పక్షిణీ,
ఇద్వాణీ స్యా త్ప్రస్థవాఠే
పౌలోమీ రతిబద్ధయోః.

మూర్వా సురా ప్రతీచీష
వారుణీ స్యా ద
ధారణిః, నిర్వధ్య కాష్ఠే
ఽగ్ని నుశే

కాక జ్యేష్ఠకవరాటకే, మాన
దణ్డస్య తుర్యాంశే మాషస్య
చణకస్య చ,

నాదణ్డే జాలభేదేఽపి తే
పణి పేషణి పునః. ౧౨౫
పణ్యావీ ధ్యాపణి పణ్యా
ప్రవేణి వేణికా కుథా,

శరణం స్యా ద్రక్షితరి
రక్షణే మద్ధిరే వధే. ౧౨౬
హరణం యాతకద్రవ్యే
తత్తక్షితజలే హృత్,

ప్రమాణం ప్రమితియత్రా
మర్యాదా శాస్త్ర హేతుషు.
౧౩౦. ఆప్తేఽగ్ధ

ద్రవిణం గేహేవిత్తే స్వరే
పరాక్రమే,

నిర్యాణం హస్తే నేత్రాస్తే

ప్రభుణః - ॥పు॥ ఇది తలవాఁకిటిముందరిచావిడికిని, ఉక్కు
గుదియకును బేరు.

రోహిణీ - ॥సీ॥ ఎఱ్ఱవన్నెకును, కరకచెట్టునకును, తొమ్మిది
సంవత్సరముల కన్యకకును, పార్వతికిని, కటుకరోహిణికిని,
ఆవునకును, నక్షత్రమునకును, మెడనుబుట్టినరోగమునకును బేరు.
సరణిః - ॥సీ॥ ఇది పక్షి-కిని, మార్గమునకును బేరు.

పక్షిణీ-॥సీ॥ ఇది ఒకటిన్నరదినమునకును, కారాగృహమున
కును, పున్నమకును బేరు.

ఇద్వాణీ-॥సీ॥ ఇది వావిలిచెట్టునకును, శచీదేవికిని, రతిబంధ
విశేషమునకును బేరు.

వారుణీ-॥సీ॥ఇది చాగచెట్టునకును, మద్యమునకును, పశ్చిమ
దిక్కునకు బేరు.

అరణిః - ॥సీ॥ ఇది అగ్నినిమధించెడి దారువిశేషమునకును,
నెల్లిచెట్టునకును బేరు.

కాకణీ - ॥సీ॥ ఇది ఒకగవ్వకును, కొలతకట్టి, మినుములు;
నెనగలు వీని నాలవభాగమునకును బేరు.

క్షేపణి - పేషణి - ॥సీ॥ ఈరెండును ఓడనపుడు గడకును
గవాక్షిభేదమునకును బేరు.

అపణః - ॥పు॥ ఇది అంగడివీధికిని, వర్తకమునకును బేరు
ప్రవేణి - ॥సీ॥ ఇది జడకును, ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడు రత్న
కంబళికిని బేరు.

శరణమ్ - ॥న॥ఇది రక్షించువానికిని, రక్షించుటకును, గృహ
మునకును, చంపుటకును బేరు.

హరణమ్-॥న॥ ఇది వివాహమునం దల్లునకిచ్చుధనమునకును
కాఁగిచల్లారినసీళ్లకును, అపహరించుటకును బేరు.

ప్రమాణమ్-॥న॥ఇది కొలతయొక్కయింతమాత్రమునుటకును
మర్యాదకును, శాస్త్రమునకును, ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానహేతువునకును
సత్యముపలికెడి యాపునకును బేరు.

ద్రవిణమ్-॥న॥ ఇది గృహమునకును, ధనమునకును, స్వర్గమున
కును, పరాక్రమమునకును బేరు.

నిర్యాణమ్-॥న॥ ఇది ఏనుఁగుయొక్కకొన్నోనలకును, చచ్చు

మరణే నిర్గతేఽసి చ ౧౩౧
నిర్వాణం నిర్వృతౌ మా
క్షే విసాశే గజమజ్జనే,
స్యాత్కృచ్ఛాణం హస్త
మాత్రే శిఖరే కటకే జలే.
౧౩౨

శ్రవణం భే శుతౌ కర్ణే
తర్పణం తృప్తి రిన్ధనమ్,
ప్రయాణం గజదృక్పూర్వ
ప్రదేశే మరణే గతౌ. ౧౩౩
కరణ మిహ బవాదౌ కా
రణే క్షేత్రముఖ్యే పపుషి చ
సభబన్ధే కర్తగీతేన్ద్రియేషు,
అతిశయితనిదానే ధ్యాన
సద్దాసనాద్యో స్థ కరణ
శ్చి శూద్రా వైశ్యయోర్య
స్తనూజః. ౧౩౪

అరుణోఽర్కే తత్సూతే
ర్జేవ సంధ్యామ్బుజేఽరణం
తామ్రే, అరుణాఽతివిషా
త్రిపుత్రా త్రిషు రక్త వ్య
క్తరాగయో రేషః. ౧౩౫
కరుణో నా పృథ్విభేదే
రసే చ కరుణా కృపా,

ప్రాకారే త్రిక్షణే చ ప
సోమో వరణం వృత్తిః. ౧౩౬
సజ్జారే చరణం క్షీణే
సంజితే ప్రాజ్ఞణే తథా, ఏక
కాఖ్యాధ్యాయేషు నానస్త్రీ
సూతే శులే వదే. ౧౩౭

కుసు, బయలుదేరుటకును పేరు.
నిర్వాణమ్-1౧|| ఇది సుఖమునకును, మోక్షమునకును, నీల్లు
టకును, వినుఁగు స్నానమునకును బేరు.

కంకణమ్-1౧|| ఇది వివాహాది కాలములయందు హస్తమునఁ
గట్టు సూత్రమునకును, శిఖరమునకును, కడియమునకును, జల
బిందువునకును బేరు. 'స్యాత్కృచ్ఛాణం హస్తమాత్రే శిఖరే
హస్తమండనే' అని పాఠాంతరముగలదు.

శ్రవణమ్-1౧|| ఇది నక్షత్రమునకును, వినుటకును, చెవికిని పేరు.
తర్పణమ్ - 1౧|| ఇది తృప్తికిని, కట్టెకును పేరు

ప్రయాణమ్ - 1౧|| వినుఁగు చూపు ముందటి ప్రక్కకును,
మరణమునకును పేరు.

కరణమ్-ఇది బవ మొదలైన పదునొకొండుకరణములకును,
కారణమునకును, పరిమడికిని, శరీరమునకును, రథబంధనమునకును,
క్రియకును, నాట్యగీత భేదమునకును, చక్షురాదీన్ద్రియములకును,
ఛేదనాదిక్రియలకు మిక్కిలి సాధకములయిన ఖడ్గాదులకును,
ధ్యానమునకును, పద్మాసనాద్యానములకును బేరైనపుడు 1౧||
శూద్రస్త్రీకి వైశ్యునివలనఁ బుట్టినవానికిఁ బేరైనపుడు 1పు||

అరుణః - ఇది సూర్యునికిని, అతనిసారథికిని, ఎఱ్ఱునికాంతి
కిని, సంధ్యాకాలమేఘమునకును బేరయినపుడు 1పు|| రాగికిఁ బేరై
నపుడు 1౧|| అతివనకును, తెల్ల తెగడకును బేరైనపుడు 1సీ|| ఎఱ్ఱుని
దానికిని, వ్యక్తముగాని యెఱుపునకును బేరైనపుడు 1త్రి||

కరుణః-ఇది పృథ్వివేషమునకును, కరుణారసమునకుఁ బేరై
నపుడు 1పు|| దయకుఁ బేరైనపుడు 1౧||

వరుణః - ఇది ప్రాకారమునకును, ఉలిమిరిచెట్టునకును పేరై
నపుడు 1పు|| వెలుఁగునకు పేరైనపుడు 1౧||

చరణమ్-ఇది సంచారమునకును, హోమము చేయుటకుఁ గాను
సంస్కారము చేయఁబడినభూమికిని, ముంగిటికిని బేరగునపుడు
1౧|| ఒకకాఖిను నధ్యయనము చేసినవానికిఁ బేరగునపుడు 1పు||
మూలమునకును, కులమునకును, పాదమునకును బేరగునపుడు 1పు||

లవణ స్నానరే దైత్యే రసే
యే తద్వతి త్రిపు,

ఉష్ట్రే భృగ్వే రాసభేనా
రవణ శృంగే త్రిపు.

మూషభేదే వారణే చ
భరణం

భరణి ధరా,
దక్షిణ స్ఫురతే యామ్య

దిక్ష్మే భూనావపర్తిని. ౧౩౯
అవసవ్యే త్రిష్యయన్త దే

యభేదే దిశ్చిన్తయామ్,
ధర్మణం సురతే భాగ్యే

తిరస్కారే
భ ధర్మణి. ౧౪౦ కుల

టానూ
మూషణా తు కణా మరి

చ మూషణమ్,
ధీ గౌర్యో ధిషణా నా

తు గీష్వతా
వగ్మార్గణమ్. ౧౪౧. నూ

హ్నాన్వేషణయోః క్షీదే పు
మాన్ నూచక బాణయోః,

చిహ్నా నామ్నో స్ఫులత్త్యే
కే సామిత్రే సారసే స్త్రీ

నూమ్. ౧౪౨. క్రమేణ ల
క్షణః క్షీదే త్రిపు పుంసి

స్త్రీయా మపి,
హరిణ స్సృగే స్త్రృగే

పాణ్డునిరే నా తద్వతి త్రి
పు. ౧౪౩

యోషి ద్వృతాపురో భే
లవణః-ఇది సముద్రమునకును, ఒక దైత్యునికిని, రసభేదమున

కును పేరగునపుడు ||పు||లవణారసముగలదానికిఁ జేరైనపుడు||తి||

రవణః - ఇది ఒంటెకును, తుమ్మెదకును, గాడిదకును బేరగు
నపుడు ||పు|| మ్రోయునృభావముగలదానికిఁ జేరగునపుడు||తి||

భరణః - ||న|| ఇది కొలతయొక్క భేదమునకును, భరించుట
కును పేరు.

భరణి - ||సీ|| ఇది భూమికి పేరు.

దక్షిణః - ఇది కవటములేని మనస్సుగలవానికిని, దక్షిణ
దిక్కుననున్నవానికిని, ఎదటివానిమనస్సుయగు పెట్టి నడుచుకొని

వానికిని పేరగునపుడు||పు||అప్రదక్షిణమైనదానికి పేరగునపుడు
||తి|| దక్షిణకును, దక్షిణదిక్కునకును పేరగునపుడు ||సీ||

ధర్మణమ్ - ||న|| ఇది సురతమునకును, ధార్మ్యమునకును
తిరస్కారమునకును పేరు.

ధర్మణి - ||సీ|| ఇది రంతులాడికి పేరు.

ఉషణా - ఇది పిప్పలిచెట్టునకుం బేరగునపుడు ||సీ|| మి
యపుటిఁగెను పేరగునపుడు ||న||

ధిషణా - ఇది బుద్ధికిని, గౌరికిని పేరగునపుడు ||సీ|| బృహ
స్పతికి పేరగునపుడు ||పు||

మార్గణమ్ - ఇది యూచించుటకు, వెదకుటకును పేరగు
నపుడు ||న|| నూచకునికిని, బాణమునకును పేరగునపుడు ||పు||

చిహ్నా - ఇది గుఱుతునకును, నామధేయమునకును పేరగు
నపుడు ||న|| సంపదగలవానికిని పేరగునపుడు ||తి|| సామితి

పేరగునపుడు ||పు|| అడుబెగ్గురువట్టికి పేరగునపుడు ||సీ||

హరిణః - ఇది ఇట్టికిని, తెలుపువన్నెకును పేరగునపుడు||న||
తెల్లవన్నెగలదానికి పేరగునపుడు ||తి||

హరిణి - ||సీ|| ఇది స్త్రీకిని, వృత్తమునకును, అప్పురసస్త్రీకి

యోషి ద్వృతాపురో భే

దా న్నువర్ణప్రతిమా మృగీ,
హరితా చ హరిణ్యస్యస్యః

ప్రవణో నా చతుష్పథే
గరర. త్రిషు తు క్రమసి
మోర్వాం ప్రహ్వ
తత్పరదక్షయోః,

కల్యాణం మద్యశే న్వరే
కల్యాణీ పార్వతీ భువోః,
కర్తర్యాం ధురికాయాంచ
కృపాణిస్సన్యదసౌ తు నా,
పురాణం గ్రన్థభేదే చ క్షీ
దే త్రిషు పురాతనే. గరర
రోషణ స్త్రిషు సక్రోధే
పుమాంస్తు నికటోపలే, పార
దేచ

నిషేధే తు వారణం కుష్ఠ
రే పుమాన్. గరర

మన్యణం కర్మశే స్త్రిగే
వాచ్య వన్తస్యణా డుమా,
పూరణి శ్శాల్మలి రివిష్టిః
పూరణం పూరకే త్రిషు.

స్యాత్కరేణ్య కరిణ్యాం
స్త్రీ కర్ణికారే గజే తు నా,
కృపణః కుత్సితే నిస్సే
వాచ్యోద్ధం క్రిమాపుమాన్.

సుషర్ణం కనకే విత్తే కర్మ
మాత్రేచ న ద్వయోః, సు
ప్రభే త్రిషు

హృష్యే తు దుర్వర్ణం దు
ష్ప్రభే త్రిషు. గరర

సువర్ణా తార్క్ష్య జనని
నాతార్క్ష్య కృతమాంయోః,

బంగారుబొమ్మకును, అండులేడికిని, పచ్చనికాంతికిని పేరు.

ప్రవణః-ఇది నాలుగు త్రోవలు కూడిన రచ్చమిట్టకు పేరగు
నపుడు ||పు|| చదరముగ వల్లమైనభూమికిని, వరిగినవానికిని, ఒక
వస్తువునందు మనస్సుదగిలినవానికిని, నేర్పరికినిబేరైనపుడు ||త్రి||

కల్యాణమ్-||న|| ఇది శుభమునకును, బంగారమునకును బేరు.
కల్యాణీ-||నీ|| ఇది పార్వతీదేవికిని, భూమికిని బేరు.

కృపాణిః-||నీ|| ఇది కత్తెరకును, చూరుక త్రికిని బేరగునపుడు
||నీ|| పెద్దకత్తికి బేరగునపుడు ||పు||

పురాణమ్-ఇది గ్రంథవిశేషమునకు బేరగునపుడు ||న||
బహుకాలము గడచినదానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

రోషణః-ఇది శోపముగలవానికి బేరగునపుడు ||త్రి|| ఒక
గల్లునకును, పాదరమునకును బేరగునపుడు ||పు||

వారణమ్-ఇది నిషేధమునకు పేరగునపుడు ||న|| ఏనుంగునకు
పేరగునపుడు ||పు||

మన్యణమ్-ఇది కఠినమైనదానికిని, నిగ్గుగలదానికిని పేరగున
పుడువిశేష్యలింగముగలది. నల్లయగి సేకు పేరగునపుడు||నీ|| [పేరు.

పూరణిః-||నీ|| ఇది బూరుగ చెట్టునకును, సరకమునంబడుటకును
పూరణమ్-||త్రి|| ఇది సంఖ్యాపూరకమైనదానికి పేరు.

కరేణ్యః - ఇది అండుయేనుంగునకును, కొండగోగునకును
పేరగునపుడు ||నీ|| ఏనుంగునకు పేరగునపుడు ||పు||

కృపణః - ఇది కుత్సితానికిని, దరిద్రునకును పేరగునపుడు
విశేష్యలింగమగును. పురుగునకు పేరగునపుడు ||పు||

సువర్ణః - ఇది సామాన్యముగా బంగారునకును, ధనమున
కును, కాబుసలమెత్తునకును పేరగునపుడు ||న|| మంచికాంతిగల
దానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

దుర్వర్ణమ్-ఇది వెండికి పేరగునపుడు ||న|| దుష్కాంతికి
పేరగునపుడు ||త్రి||

సువర్ణా-ఇది గరుడునిబట్టి పేరగునపుడు ||నీ|| గరుడునికిని,
రేలచెట్టునకును పేరగునపుడు ||పు||

పత్రోర్ణం ధాతకాశేయ
గుంసి త్వరకు పాదపే.

గమ్యార్థం కట్టలేక
శ్రీపత్ని పద్మాన్ని మధ్యయోగి,
లేక

ధ భరణం భృత్యాం వేత
నే భరణీ తు భే. ౧౫౭

బ్రాహ్మణీ హంజికా

వేదే బ్రాహ్మణం పుంసి తు
స్వీకే,

తరణి శ్రీ నావి నద్యాం
సమార్యాభ్యావధా వసి. నా
త్వయం సాగరే భానా

గ్రామణిః ప్రతిముఖ్యయోగి,
గ్రామేశ చ త్రి వ్యయం తు
భాగీశే నాసిలే చ నా.

విషాణం కొండదంష్ట్రయాం
సశుశృక్లేభద న్తయోగి,

ఇరిణం శూన్య భూభాగ
హిషరే

ద్వా విమా త్రి ఘ. ౧౫౮
ఇతి తాన్తాః.

పర్వతౌ శైలదేవీ
జీమూతౌ మేఘపర్వతౌ,
కురగ్గబిందూ పృషతౌ
హరీతౌ మునిపక్షిణౌ.

కృతాస్తౌ యమసిద్ధాస్తౌ
ప్రపాతౌ భృగునిర్ఘరా,
శ్వేతస్త్రిలోకసిజామాతౌ

పత్రోర్ణమ్-ఇది ఉతికినపట్టువస్త్రమునకు పేరగునపుడు ||న||
దుండిగపుస్తానికి పేరగునపుడు ||పు||

శ్రీపత్ని-ఇది గుమ్మడిచెట్టునకును, బేకుస్తానికిని పేరగున
పుడు ||నీ|| కమలమునకును, నెల్లిచెట్టునకును పేరగునపుడు ||న||

భరణమ్-||న|| ఇది దినకూలికిని, నెలకూలికిని పేరు.

భరణీ-||నీ|| ఇది నక్షత్రమునకు పేరు.

బ్రాహ్మణీ-||నీ|| ఇది భారంగికిని, మఱియు బ్రాహ్మణుని భార్య
కును పేరు.

బ్రాహ్మణమ్-||న|| ఇది వేదమునకు పేరగునపుడు ||న|| బ్రాహ్మ
ణునికి పేరగునపుడు ||పు||

తరణి- ఇది ఓడకును, నదికిని, చాంగచెట్టునకును పేరగు
నపుడు||నీ|| సముద్రమునకును, సూర్యునికిని పేరగునపుడు ||పు||

గ్రామణిః- ఇది ప్రభువునకును, ముఖ్యునకును పేరగు
నపుడు ||పు|| గ్రామాధిపతికి పేరగునపుడు||త్రి|| సర్వరాజునకును
మంగలవానికిని పేరగునపుడు ||పు||

విషాణమ్-||న|| ఇది అడవిపందికొఱకును, పశువులకొమ్మున
కును, ఏనుగుదంతమునకును పేరు.

ఇరిణమ్-ఇది వృక్షసన్యాదులులేని శూన్యభూమికిని, చవిటి
భూమికిని పేరు. [మూడుడులింగములయందును వర్తించును.

ఇమా ద్వా = ఈవిషాణఇరిణశబ్దములులేండును, త్రి ఘ =
తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

పర్వతః-||పు|| ఇది కొండకును, దేవర్షికిని పేరు.

జీమూతః-||పు|| ఇది మేఘమునకును, పర్వతమునకును పేరు.

పృషత్-||ల్-పు|| ఇది లేడికిని, బిందువునకును పేరు.

హరీతః-||పు|| ఇది మునికిని, పచ్చసిట్టకును పేరు.

కృతాంతః-||పు|| ఇది యమునకును, సిద్ధాంతమునకును పేరు.

ప్రపాతః-||పు|| ఇది చరికిని, కొండకాలువకును పేరు.

జామాతా-||ఋ-పు|| ఇది తెల్లనువ్వులకును, అపిశబ్దమువలన
నల్లనకును పేరు.

విధాతా వేధసి స్తురే.

ప్రచేతా వారుణే వహ్ని
గభస్తిః కిరణే రవా,
ద్విజాతిః పక్షివిప్రాద్యో

శ్రీపతిర్విష్ణుభూవయోః.
గోపతి ర్వృషభే రాజీ
శక్తేషు జ్ఞేదివాకరే,
రమతి ర్నన్నథే స్మరే
స్థపతి స్సావిదల్లకః. కారు
స్సారోఽధిభా యష్టా బృ
హస్పతిసవస్య చ,

వృత్తాస్త సాస్య త్వక్రణే
ప్రకారే కార్తన్యై వా
రయోః. ౧౬౦
శుద్ధాంతోఽన్తశ్చరే రా
జ్ఞాం కశ్యపస్తర రహస్య
యోః,

నివాతో దృఢసన్నాహ
ఆశ్రయే వాతవిలే. ౧౬౧
భవేచ్ఛాస్త్రేఽసి దృష్టాన్త

శ్శుక్లన్తో భావపక్షిణోః,
కర్ణాత్మన్త భవే త్వక్షిభేదే
పారావతేఽసి చ. ౧౬౨

ఆనర్తో వృత్తకాలాయాం
సీపుద్భేదే జనే యుధి,
ఆవర్త ఆవర్తనే స్వాచ్ఛి
న్తనే పయసాంశ్రమే.

సంపర్తః ప్రళయే యేఘే
విభీతకతరా వసి,
భవేత్తదా త్వేఽప్యాపాత

విధాతా-||ఋ-పు|| ఇది బ్రహ్మకును, మన్వభునకును పేరు.

ప్రచేతాః-||న-పు|| ఇది వరుణునకును, అగ్నికిని పేరు.

గభస్తిః-||పు|| ఇది కిరణమునకును, సూర్యునకును పేరు.

ద్విజాతిః-||పు|| ఇది పక్షికిని, బ్రాహ్మణునకును, అదిశబ్దము
వలన త్రియవైశ్యులకును, దంతములకును పేరు.

శ్రీపతిః-||పు|| ఇది విష్ణువునకును, భూమిని బాలించువానికిని పేరు.

గోపతిః-||పు|| ఇది ఆంబోతునకును, భూపతికిని, ఇంద్రున
కును, నపుంసకునకును, సూర్యునకును పేరు.

రమతిః-||పు|| ఇది మన్వభునకును, స్వర్గమునకును పేరు.

స్థపతిః-||పు|| ఇది కొజ్జావానికిని, శిల్పికిని, సూర్యునకును,
అధిపునికిని, బృహస్పతి యాగము చేసినవానికిని పేరు

వృత్తాన్తః-||పు|| ఇది ప్రస్తావమునకును, విశేషమునకును, అం
తయు ననుటకును, లోకవార్తకును పేరు.

శుద్ధాన్తః-||పు|| ఇది రాజులయొక్క యంతఃపురమునకును,
తొట్టికట్టునకును, రహస్యమునకును పేరు.

నివాతః-||పు|| ఇది ఆయుధములచేత భేదింపరానిజోడున
కును, ఉండుచోటునకును, గాలిలేనిస్థలమునకును పేరు.

దృష్టాన్తః-||పు|| ఇది శాస్త్రమునకును, అపిశబ్దమువలన ప్రకృ
తార్థమునకును, ప్రతిగా చూచిచెప్పటకును పేరు.

శకున్తః-||పు|| ఇది జముడు కాకికిని, పక్షిమాత్రమునకును పేరు.

కపాతః-||పు|| ఇది పక్షిభేదమునకును, పావురమునకును పేరు.

ఆనర్తః-||పు|| ఇది నాట్యశాలకును, దేశభేదమునకును, జన
మునకును, యుద్ధమునకును పేరు.

ఆవర్తః-||పు|| ఇది అంతటనుండుటకును, చింతకును, ఉదక
మున బుట్టిననుడికిని పేరు.

సంపర్తః-||పు|| ఇది ప్రలయమునకును, ఘోరమునకును,
తాండ్రచెట్టునకును పేరు.

ఆపాతః-||పు|| ఇది తత్కాలమునకును పేరు.

ఆఘాత స్సీమఘాతయోః.

ఉపక్రమే స్యా దుద్యుత
శ్చరణస్థలనేఽపి చ,
సజ్ఞాతో నరకే బృన్దే
వ్యాఘాతో విఘ్నయోగ
యోః. ౧౬౧

భరత శృంగే రామానుజే
భారతవర్షకే, దుష్టస్తజే
నటే నాట్య శాస్త్రకృత్తు
వాయయోః. ౧౬౨

సికతా స్ఫుర్యా ర్వాలకా
యాం శర్కరాయాం గవా
స్తరే, సికతావత్ప్రదేశే చ
తృణతా తు ధనుష్వపి
౧౬౩

సంహితా వర్ణసంయోగే
శాస్త్రవేదైకదేశయోః,
వసతిః స్థాననిశయో ర్జన
వేశ్మని వేశ్మని. ౧౬౪

సస్తతిః పక్షివిస్తారే పా
రంపర్యసతాన్వయే,

ఆయతి స్నాన్య దీర్ఘతా
యాం ప్రభావాగామికాల
యోః. ౧౬౫

సమితి స్సజ్గరే సామ్యే
సభాయాం సజ్గమే చ సా,

ప్రకృతిః పశ్చాత్తరేషు
స్వభావే నచివాదిషు. ప్రభా
వే కారణే గుహ్యే జంతౌ
ఛస్తసి మాతరి,

నివృత్తి ర్ననస స్తోషే
మోక్షే ప్రత్యాగతా వసి.

ఆఘాతః-||పు|| ఇది ఎల్లకును, గుంటకును పేరు.

ఉద్యుతః-||స|| ఇది ఆరంభమునకును, కాలబాణుటకును
పేరు. [పేరు.

సంఘాతః-||పు|| ఇది నరక భేదమునకును, సమూహమునకును
వ్యాఘాతః-||పు|| ఇది విఘ్నమునకును, యోగ భేదమునకును
పేరు.

భరతః-||పు|| ఇది ఎఱుకువానికిని, రామునితమ్మునికిని, భరత
వర్షమునకును, దుష్టంతునికుమారునికిని, నట్టువవానికిని, నాట్య
శాస్త్రముజేసినమునికిని, నేతగానికిని పేరు.

సికతా-||సీ|| ఇది ఇసుకకును, సున్నపుటాతికిని, గోవిశేషము
నకును, ఇసుకభూమికిని పేరు.

తృణతా-||సీ|| ఇది ధనస్సనకును, అశితబ్దమువలన తృణభావ
మునకును పేరు.

సంహితా - ||సీ|| ఇది ఆక్షరము లెడతెగకయుండుటకును,
శాస్త్రమునకును, వేదభేదమున నొకభాగమునకును పేరు.

వసతిః-||సీ|| ఇది ఉనికికిని, రాత్రికిని, జనాశ్రయమైనఇంటి
కిని సామాన్యముగా నింటికిని పేరు.

సంతతిః-||సీ|| ఇది పంక్తిధైర్యమునకును, పూర్వమునుండి
ఎచ్చిన పుత్రసంతతికిని పేరు.

ఆయతిః-||సీ|| ఇది దీర్ఘమగుటకును, ప్రభావమునకును,
రాగలకాలమునకును పేరు.

సమితిః-||సీ|| ఇది యుద్ధమునకును, ఉపమానమునకును, సభ
కును, కూడుటకును పేరు.

ప్రకృతిః-||సీ|| ఇది పృథివ్యాదిపంచభూతములకును, స్వభా
వమునకును, స్వామ్యమాత్యాదిరాజ్యాంగములకును, ప్రధానము
నకును, ఉపాదానకరణమునకును, భగమునకును, జంతుసామా
న్యమునకును, ఛందోభేదమునకును, తల్లికిని పేరు.

నివృత్తిః-||సీ|| ఇది మనస్సంతోషమునకును, మోక్షమునకును,
మరల వచ్చుటకును నామము.

ఆకృతిర్దాత్ర సామాన్య
ఛందోభేదే వ్య

ధాదితిః, ఉమా భూ ద్వేవ
మాతాచ

కుస్మతీ శాత్యభర్తృనే.

నియతీ దైవనియమా
విచ్ఛానుజ్ఞేతు సమృతీ,
ప్రసూతీ తన్వతనయా
పథతీ పక్షివర్తనీ. ౧౭౩
దుర్గతీ నైస్సవరకా
ప్రతతీ తతవీరుధా,
సంవిత్తీ జ్ఞానసంవాదా
సుఖనాకౌ తు నిర్వృతీ.
ప్రవృత్తీ నిర్ఘోషదస్తా
విచ్ఛిత్తీ భావతపనే,
పక్షిమూలే ప్రతిపదిపక్షతి
రగతీ భువి ౧౭౪. వా
స్తౌ ఛందసి లోకే చ
రేవతీ సీరిపత్నృసి,

బృహతీ క్షుద్ర వార్తాకీ
క్షుద్రా ఛందస్సు వాచి చ.

౧౭౬

మాలతీ యవతీ జ్యో
త్సాన్న జాతీషు సరిదంతరే,
జీవన్తి జీవతీశ మ్యో ర్దు
దూచీ వందయో రసి.

హసన్తి శాకినీభేదో మల్లి
కాక్షారధాన్యసి,

హసన్తి మాధవీయూధోః

ఆకృతిః - ॥సీ॥ ఇది శరీరమునకును, సామాన్యమునకును,
ఛందోభేదమునకును బేరు.

ఆదితిః - ॥సీ॥ ఇది పార్వతికిని, భూమికిని, దేవతలతల్లికిని
పేరు.

కుస్మతిః - ॥సీ॥ ఇది పద్మోహార్థమై యొక కార్యము నుజ్జే
శించి మఱియొక కార్యముం జేయుటకును, పరుసికిభయమును
పుట్టించుటకును బేరు.

నియతిః - ॥సీ॥ ఇది దైవమునకును, నియమమునకును పేరు.

సమృతిః - ॥సీ॥ ఇది యిచ్ఛకును, ఆజ్ఞకును నామము.

ప్రసూతిః - ॥సీ॥ ఇది పుట్టుటకును, కుమారునికిని నామము.

పథతిః - ॥సీ॥ ఇది పంక్తికిని, మార్గమునకును నామము.

దుర్గతిః - ॥సీ॥ ఇది దారిద్ర్యమునకును, నరకమునకును పేరు.

ప్రతతిః - ॥సీ॥ ఇది సమూహమునకును, తీరగతును నామము.

సంవిత్తిః - ॥సీ॥ ఇది జ్ఞానమునకును, సంవాదమునకును పేరు.

నిర్వృత్తిః - ॥సీ॥ ఇది సుఖమునకును, నాశనమునకును పేరు.

ప్రవృత్తిః - ॥సీ॥ ఇది కొండకాలువకును, లోకవార్తకును బేరు.

విచ్ఛిత్తిః - ॥సీ॥ ఇది అభిప్రాయమునకును, పూతకును బేరు.

పక్షతిః - ॥సీ॥ ఇది టెక్కమొదటికిని, పాద్యమికిని బేరు.

జగతీ - ॥సీ॥ ఇది భూమికిని, వాస్తువునకును, పండ్రెండక్షర
ముల పాదముల ఛందస్సునకును బేరగునపుడు ॥పు॥

రేవతీ - ॥సీ॥ ఇది బలరామునిభార్యకును, అశబ్దమువలన
రేవతియను పేరుగల నక్షత్రమునకును నామము.

బృహతీ - ॥సీ॥ ఇది వచుడుచెట్టునకును, అంగహినురాలైన
వేశ్యకును, తొమ్మిదియక్షరముల పాదముగల ఛందస్సునకును
వాక్కునకును నామము.

మాలతీ - ॥సీ॥ ఇది ప్రాయపుస్త్రీకిని, వెన్నెలకును, జాడ
తీరగతును, నదీమధ్యమునకును నామము.

జీవన్తి - ॥సీ॥ ఇది పాలకూరకును, కాయధాన్యముల పొట్టు
నకును, తిప్పతీరగతును, బదనికకును నామము.

హసన్తి - ॥సీ॥ ఇది శాకినీభేదమునకును, మల్లెతీరగతును
కుంపటికిని నామము.

హసన్తి - ॥సీ॥ ఇది పువ్వులగరువందకును, అడవిమొల్లకును

హటహయాం క్రమేశకే.
వనితా వనితాత్వన్తరాగ
నూషితి యోషితి,
రసిక స్తునితే ధ్వానే
నిమిత్తం హేతు చిహ్న
మోః. ౧౭౯

క్రందితం రుదితే హూతా
విక్షిప్తం రతిచేష్టయోః,
అనన్తం గగనే క్షీణే పు
నా నేక విశేషయోః.
౧౮౦. అనన్తా పూర్ణిమా
హర్వా విశల్యా కారిబా
వహీ,

కృషా వ పృథ్వీతమిథ్యా
విష్ణా వ పృథితా చ్యుతౌ.
౧౮౧

క్షీబంప్రధానేఽవ్యవృత్తం
ష్టకజ్జరయోః పుమాన్,
నిర్దుష్టౌ ముక్త సంసారే
సుక్తకల్పాకవన్నగే.

ఉన్నతః పుంసి ధుత్తారే

దుష్టాతం వ్యసనేఽపి చ,

ఆఖ్యాతం రిజి చ క్షీబం

అప్లుత స్నాతకే చ నా.

౧౮౩

అక్షతం తణ్దులే ధాన్యే
బం లాజేషు చేన్న నా,
రుచేషు పుం స్య

భోత్తవ్తం శుష్కమాంసే

కలిగొట్టు చెట్టునకును, ఒంటెకును నామము.

వనితా-||సీ|| ఇది మిక్కిలి యనురాగమునుబుట్టించు స్త్రీకిని,
సామాన్యస్త్రీకిని నామము.

రసికః-||పు|| ఇది గర్జనమునకును, భ్వనికిని బేరు.

నిమిత్తమ్-||న|| ఇది కారణమునకును, గుఱుతునకును పేరు.

క్రందితమ్-||న|| ఇది రోగమునకును, పిలుచుటకును పేరు.

ఇగితమ్ - ||న|| ఇది రతికిని, చేష్టావిశేషమునకును పేరు.

అనంతమ్ - ఇది. అకాశమునకు పేరగునపుడు ||న|| విష్ణువునకును, అవిశేషునకును పేరగునపుడు ||పు|| పున్నమకును, దూర్వుకును, వెన్న వెదురుకూరకును, సుగంధపాలకును, భూమికిని పేరగునపుడు ||సీ||

అన్యతమ్ - ||న|| ఇది కృషికిని, అబద్ధమునకును పేరు.

అజితః - అచ్యుతః-||పు|| ఈరిండును, విష్ణువునకు పేర్లు. అశబ్దమువలన అజితశబ్దము గెలువఁబడినవానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

అవ్యక్తమ్-ఇది ప్రధానమునకు పేరగునపుడు ||న|| విష్ణువునకు పేరగునపుడు ||పు||

నిర్దుక్తః - ||పు|| ఇది సంసారమును వదలినవానికిని, కుబుసమువిడిచిన పాముకును పేరు.

ఉన్నతః - ||పు|| ఇది ఉన్నెత్తచెట్టునకును, మఱియు చిత్తభ్రమగలవానికిని పేరు.

దుష్టాతమ్ - ||న|| ఇది వ్యసనమునకు పేరు. అశిశబ్దమువలన అన్యజాతికిఁ బుట్టినవానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

ఆఖ్యాతమ్ - ||న|| ఇది ధాతువుమీఁద విధింపఁబడిన తిజాదులకును, చకారమువలన చెప్పఁబడినదానికిని పేరు.

అప్లుతః - ||పు|| ఇది వేదమును జదివినవిష్ణుట నాశ్రమాంతరమునుబొందక వ్రతశీలుడై తీర్థయాత్ర చేయు బ్రహ్మచారికి పేరు.

అక్షతమ్ - ఇది బియ్యమునకును, ధాన్యమునకును పేరగునపుడు ||న|| పేలాలకు పేరగునపుడు ||ప్ర|| యవలకు పేరగునపుడు ||పు||

ఉత్తవ్తమ్-||న|| ఇది యెండినమౌనమునకును, అశిశబ్దమువలన

పి న ద్వయోః. ౧౮౮
 విచిత్రకటాన్నేయేపలా
 మయతద్వయే,
 అనన్తాద్యా నిరన్తాది వ్య
 క్తార్థేషు నాచ్యవత్.

౧౮౯

త్రి హ్యహతం స్యాద్భుజి
 మృషార్థే తాడితేఽపిచ,
 నీ త్వయం జ్ఞీవస్త్రీ
 జితం ధవళే త్రిపు. క్షీ
 హారే దన్తిదస్త్రే నక్షత్రే
 మరూప్యయోః,
 వితం జరసా కౌక్లేర్వి
 తేయే కర్దమే తు నా.

౧౯౦

హరభేదే విలాసే చ లలి
 చారుణి త్రిపు,
 ర్జితం బృహిలే మేఘ
 కా నాతు నుదద్విపే.
 ప్రిమితం జృమ్భణే క్షీదే
 మాత్పుల్లవివృద్ధయోః,
 రమ్భు తక్రం మథితం
 మాహాడితే త్రిపు.
 ప్రసృతోఽర్హజ్జతా జన్తా
 సృతా వేగినీ త్రిపు.
 బే స్యాత్సుకృతం ధర్మే
 షు మృత్యు కృతే శుభే.
 చంద్రనాన్యగోశ్చిర్న కు
 మేఘ చ లోహితం,
 హౌ భామే
 రోహితంతు ఋశ్యక్రాజా

మిక్కిలి కాల్పబడినదానికిని పేరు.

అచితమ్.-1పు॥ ఇది బండిచేత మోయఁదగిన భారమునకును,
 ౨౦౦౦౦ పలముల భారమునకును పేరు.

అనంతాద్యాః=అనంతశబ్దము మొదలైనవి, నిరంతాదిషు =
 నిరంతరము మొదలైన, అనుక్తార్థేషు=చెప్పఁబడిని యర్థములందు,
 వాచ్యవత్=విశేష్యలింగములు. ఉదాహరణము.-అనంతా =
 నాశనము లేనిది॥ స్త్రీ॥ అజితా=జయింపఁబడినది॥ సీ॥ ఇత్యాదులు.

అహతమ్ - ఇది గుణింపఁబడినసంఖ్యకును, అసంభవితమైన
 యర్థముగలమాటకును, కొట్టువడినదానికిని పేరగునపుడు 1త్రి॥
 ప్రాతవస్త్రమునకు పేరగునపుడు 1న॥

రజతమ్ - ఇది తెల్లనిదానికి పేరగునపుడు 1త్రి॥ హారమున
 కును, ఏనుఁగు దంతమునకును, నక్షత్రమునకును, బంగారమున
 కును, వెండికిని పేరగునపుడు 1న॥

పలితమ్ - ఇది ముదిమిచేత వెండుకలు తెలువగుటకును,
 మురయను గ్రంథ్యమునకును బేరగునపుడు 1న॥ అడుసునకు
 పేరగునపుడు 1పు॥

లలితమ్ - ఇది హరభేదమునకును, విలాసమునకును పేరగు
 నపుడు 1న॥ సాంపైనదానికి బేరగునపుడు 1త్రి॥

గర్జితమ్ - ఇది ఏనుఁగుగర్జించుటకును, మేఘగర్జనమునకును
 పేరగునపుడు 1పు॥

జృంభితమ్ - ఇది ఆవలింతకు పేరగునపుడు 1న॥ వికసించిన
 దానికిని, వృద్ధి నొందినదానికిని బేరగునపుడు 1త్రి॥

మథితమ్ - ఇది నీళ్లుకలియని మజ్జిగకు బేరగునపుడు 1న॥
 కలియఁబెట్టఁబడినదానికి పేరగునపుడు 1త్రి॥

ప్రసృతః - ఇది చేరకు పేరగునపుడు 1పు॥ కాలికిక్కుతు
 పేరగునపుడు 1సీ॥ వేగవంతునికి పేరగునపుడు 1త్రి॥

సుకృతమ్ - ఇది ధర్మమునకు బేరగునపుడు 1న॥ చక్క
 చేయఁబడినదానికిని, శుభమునకును బేరగునపుడు 1త్రి॥

లోహితమ్-ఇది ఎఱ్ఱనిగంధమునకును, నెత్తునకును,మిక్కిలి
 వాసనగల చందనమునకును, కుంకుమపువ్వునకును బేరగునపుడు
 1న॥ అంగారకునకు బేరగునపుడు 1పు॥

రోహితమ్ - ఇది వక్రముగాని ఇంద్రధనుస్సునకును, నెత్తు

యుదాసృజోః. ౧౯౧. నా
తు మినే చ్యుగే

చైతాత్రిపుద్రవ్యే గు
ణే నరా,

పుష్పేక్షిం సారథౌ
నా ప్రసూతంజనితే త్రిపు
వనీత సుఖవాసక్యైశ్చ వణి
జో గ్నా త్రిపు త్వయమ్,
అవినీతే శిక్షితే చ

నివృత్తం నిర్జితేన్ద్రియే.
వాగ్ద్వైత్తిభేదా భారత్యై
గ్రన్థే వర్షే చ భారతమ్,

కిరాతీ నుట్టసి మేచ్ఛా
భూనింగోఽల్ప తనౌతు నా.
౧౯౪

స్యాదువాత్త స్వరేపుం
సి నదాన్యమహతో స్త్రిపు,
నికాన్త స్త్రిపుకాన్తే స్యా
త్క్రిజే తూషసి నద్దని.
విశ్వస్తా నిధవానాంస్యా
ద్విశ్వాస్యాస్తే తు వాచ్య
వత్,

జయన్తీ స్యా దర్పణా
యాం తక్కారీ తిథిభేద
యోః. ౧౯౬

జయన్త శ్శక్రపుత్రేఽసి
వాసితం తు ఖగధ్వనా,
వాసితా కరణీనార్యో స్త్రి

రునకును బేరగునపుడు ||న|| ఎట్టిచేపకును, కేసరియను మృగ
మునకును బేరగునపుడు ||పు||

ఏతా=ఈలాహితరోహితశబ్దములు, ద్రవ్యే = ద్రవ్యవాచ
కములైనపుడు, త్రిపు=మూడులింగములయందు వర్తించును.
గుణే = గుణవాచకములైనపుడు, నరా = పులింగమందు
వర్తించును.

ప్రసూతమ్ - ఇది పుష్పకమునకుఁ బేరగునపుడు ||ప|| సార
థికిఁ బేరగునపుడు||పు||పుట్టింపఁబడినదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||
వనీతః-ఇది సాధువైన గుణమునకును, వర్తకునకును పేరగు
నపుడు||పు||దుష్టునకును, శిక్షింపఁబడినవానికిని పేరగునపుడు||త్రి||

నివృత్తమ్ - ||న|| ఇది ఇంద్రియనిగ్రహముగలవానికి పేరు.
భారతీ - ||సీ|| ఇది చాక్కునకును, భారతీవృత్తికిని పేరు.
భారతమ్ ||న|| ఇది భారతమును పేరుగల గ్రంథమునకును, వర్ష
భేదమునకును పేరు. చకారమువలన భరతసంబంధమైనదానికి
పేరగునపుడు ||త్రి||

కిరాతీ - ఇది విటునికి లంబెనుతార్చెను కుంటెనకత్తెను,
ఎఱుకలకును, నేలవేయునకును బేరయునపుడు ||సీ|| పొట్టివానికిఁ
బేరయునపుడు 'కిరాతః' అని ||పు||

ఉవాత్తః - స్వరభేదమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| దాతకును,
ఉత్తమునకుఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

నికాన్తః - ఇది కాన్తమైనదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||
ప్రాతఃకాలమునకును, గృహమునకును బేరగునపుడు ||న||

విశ్వస్తా - ఇది విదవస్త్రీకి పేరగునపుడు ||సీ|| నమ్మఁదగిన
దానికిఁ బేరగునపుడు విశేష్యలింగము.

జయన్తీ - ||సీ|| ఇది ఉంచుటకును, తక్కిలిచెట్టునకును, తిథి
విశేషమునకును బేరు.

జయన్తః - ||పు|| ఇది ఇంద్రునికొఱమాగనకుఁ బేరు.
వాసిత్వమ్-ఇది పక్షిహంతకుఁ బేరయునపుడు||న||అంబయేనుఁగు
నకును, స్త్రీకిఁబేరగునపుడు||సీ||వాసనకలదిగాఁ జేయఁబడినదానికి

వ్యయం సురభీకృతే. ౧౯౭

నిర్వృతి స్వాస్థ్య దలత్వాం
స్త్రీదిక్పాలేతు పుమానయం,

వివిక్తౌ పూతవిజనా
మూర్ఖితౌ మూఢసౌసా
చ్ఛయా. ౧౯౮

స్వాస్థ్య దృష్ట శేషమునభా
రసాయన ఊరాజ్యసోమాన్న
సుభాసు చామృతమ్, పథ్యా
గుడూచ్యామల కీష్టయం
స్త్రీనూం దేవేభు నాఽఽ
స్వాద్యవివాశినో స్త్రీభు.

ఉషితౌ పృథ్వితప్లుష్టా
నాదృతౌ సాదరార్పితౌ,
స్త్రీమితౌ నిశ్చలక్లిన్నా
విదితౌ జ్ఞాతసంశ్రుతౌ.

౨౦౦

వేల్లితౌ కుశ్మీతధుతౌ

జన్మితౌ దుగ్ధభాస్వరా,
విధుతౌ కమ్మితత్యక్తౌ

ప్రయతౌ సంస్కృతార్పితౌ.

౨౦౧

సిండితౌ సాన్దగణితౌ

ఫలితౌ పక్వదారితౌ,

స్థాసితౌ నిశ్చలన్యస్తౌ
భావితౌ బద్ధవాసితౌ. ౨౦౨

ప్రాక్షితౌ సిక్తనిహితౌ

ముషితౌ హృతఖండితౌ,

దేరయినపుడు | త్రి |

నిర్వృతిః-ఇది అలక్ష్మికే దేరయినపుడు | సీ | దిక్పాలకునకు
దేరయినపుడు | పు |

[దేరు.

వివిక్తః-| త్రి | ఇది పరిశుద్ధమైనదానికిని, వికాంతస్థలమునకును
మూర్ఖితః-| త్రి | ఇది మూర్ఖపోయినవానికిని, వృద్ధిబొంది
నవానికిని దేరు.

అమృతమ్-ఇది యజ్ఞ విశేషమునకును, ఉదకమునకును, ఆకా
శమునకును, రసాయనమునకును, పాలకును, నేలికిని, సోమము
నకును, అన్నమునకును, అమృతమునకును దేరయినపుడు | న |
కరకచెట్టుకును, తిప్పతీగకును, ఉసిరికచెట్టునకును దేరయినపుడు
| సీ | దేవతలకు పేరయినపుడు | పు | రుద్రకరమైనదానికి, నాశ
నములేనిదానికిని పేరయినపుడు | త్రి |

ఉషితః-| పు | ఉన్నదానికి, కాల్పబడినదానికిని పేరు.

ఆదృతః-| పు | ఇది ఆదరించువానికి, ఆదరింపబడినవానికిని పేరు.

స్త్రీమితః-| పు | ఇది కదలనిదానికి, తడువబడినదానికిని పేరు.

విదితః-| పు | ఇది తెలియబడినదానికిని, ప్రతిజ్ఞచేయబడిన
దానికిని దేరు.

వేల్లితః-| పు | ఇది పంచబడినదానికిని, కదలింపబడినదాని
కిని పేరు.

[దేరు.

జన్మితః-| పు | ఇది దహింపబడినదానికి, ప్రకాశించుదానికిని
విధుతః-| పు | ఇది కదలింపబడినదానికి, విడువబడినదానికిని పేరు.

ప్రయతః-| పు | ఇది బాగుపఱుపబడినదానికి, పూజింపబ
డినదానికిని పేరు.

సిండితః-| పు | ఇది దట్టమయినదానికి, సంఖ్యచేయబడిన
దానికిని పేరు.

[పేరు.

ఫలితః-| పు | ఇది పక్వమయినదానికి, పగుల్పబడినదానికిని
స్థాసితః-| పు | ఇది పక్వమయినదానికి, ఉంచబడినదానికిని పేరు.

భావితః-| పు | ఇది పొందబడినదానికి, వాసింపబడినదాని
కిని దేరు.

ప్రాక్షితః-| పు | ఇది తడిసినదానికి, కొట్టువడినదానికిని దేరు.

ముషితః-| పు | ఇది అపహరింపబడినదానికి, ఖండింపబడిన
దానికిని దేరు.

ప్రభూతో ప్రాజ్యసంజా
తా

పురితో గదితోద్యతా.

పుష్పన్నక్షుణ్ణాప్రహతో

సద్గతో దృఢసంహతో,

వితతో విస్తృతవ్యాప్తా

ప్రణతో భుగ్గుశీతా.

భుక్తోజ్ఞితే చోచ్చలితేపుష్ప

ధృతం

స్థలితం పునః, మత్తే ప్రతి

హలే చా

ధయాచితేసంహలేర్ధితం,

ఉచితం స్యాన్నితేయో

గ్యోజ్ఞాతేర్ధస్తే సమం

జనే,

ఉద్ధితం త్వద్ధిసంయుక్తే

ప్రాప్యతోన్నతయో రసి.

ఆయస్తాః కుశితక్షీప్రహృత

క్షేతరేజితాః,

నిరస్తాస్త్యక్తనిష్ఠాతత్పరి

తోక్తనిరాకృతాః. ౨౦౭

మూర్ఖతం సోచ్చయే

మూఢే దృఢే వ్యాప్తే

ధవర్జితం, ప్రసృతే పూ

రితే చన్నే

సంస్కృతం తు విభూషి

తే. ౨౦౮. కృత్రిమేలక్షణో

పేతే ప్రశస్తే నిర్మలీకృతే,

ప్రతీతః ప్రథితే హృష్టే

ప్రభూతః-1పు॥ ఇది అధికమయినదానికి, పుట్టినదానికిని
జేరు.

ఉచితః-1పు॥ ఇది చెప్పబడినదానికి, ఎత్తబడినదానికిని జేరు.

ప్రహతః-1పు॥ ఇది పుట్టించినదానికి, నలిగినదానికిని జేరు.

సంగతః-1పు॥ ఇది దృఢమయినదానికి, కూడినదానికిని జేరు.

వితతః-1పు॥ ఇది విస్తరింపబడినదానికిని, వ్యాపించినదానికిని
జేరు.

ప్రణతః-1పు॥ ఇది వంగినదానికి, శీర్షింపబడినదానికిని జేరు.

ఉద్ధృతః-1పు॥ ఇది ఆనుభవించి విడిచినదానికి, ఎత్తబడిన
దానికిని జేరు.

స్థలితమ్-1న॥ ఇది మదించినదానికి, కొట్టబడినదానికిని జేరు.

స్థలితమ్-1న॥ ఇది మదించినదానికి, కొట్టబడినదానికిని జేరు.

అర్ధితమ్-1న॥ ఇది యాచింపబడినదానికి, కొట్టబడినదానికిని

ఉచితమ్-1న॥ ఇది మితమైనదానికి, యోగ్యమైనదానికి, తెలి

యబడినదానికి, అభ్యసించబడినదానికి, తన కుచితమైన ధర్మ

మునుండి చలించకయుండుటకును జేరు.

ఉద్ధితమ్-1న॥ ఇది సంపత్తుతోఁగూడినదానికి, ఉద్యోగము

గలవానికి, చిత్తభ్రమగలవానికిని జేరు.

ఆయస్తాః-1పు॥ ఇది శోషించినవానికిని, ఉంచబడినవానికిని,

అవహరింపబడినవానికిని, శ్రమపఱుపబడినవానికిని, సాన

పెట్టబడినదానికిని నామము.

నిరస్తాః-1పు॥ ఇది విడువబడినదానికిని, ఎగురగొట్టబడిన

దానికిని, తొట్టుపాటుతో బలుకబడినదానికిని, ధిక్కరింప

బడినదానికిని నామము.

మూర్ఖతమ్-1న॥ ఇది వృద్ధిబొందినవానికిని, మూర్ఖబోయిన

వానికిని, దృఢమైనదానికిని వ్యాపించబడినదానికిని నామము.

వర్జితమ్-1న॥ ఇది వ్యాపించినదానికిని, నిండింపబడినదానికిని

కప్పబడినదానికిని నామము

సంస్కృతమ్-1న॥ ఇది భూషింపబడినదానికిని, చేయబడిన

ఘటాదులకును, వ్యాకరణలక్షణయుక్తమైన శబ్దములకును, ప్రసి

ద్ధమైనదానికిని, నిర్మలముగా చేయబడినదానికిని నామము.

ప్రతీతః-1పు॥ ఇది ప్రసిద్ధిఁజెందినవానికిని, సంతోషించినవాని

పరిక్షా లే విభూషితే. ౨౦౯
వ్యాయతంస్యాద్ధృఢేదీర్ఘే
వ్యాపృతేఽతిశయేఽసిచ,
వివిక్తం విజనేఽసిస్యాద
సంపృక్తే పవిత్రే. ౨౧౦
భీభత్స రోగిదూరూపా వి
కృతాశ్చ

ధ సూన్యతం, ప్రియస్పత్య
పచశ్చ

ధ కలితో జ్ఞాతబద్ధయోః.
పర్యాప్తః పరిపూర్ణే స్యా
త్ప్రప్తే శక్తప్రకాశయోః,
సుహితోఽతిహితేత్వప్తే

త్రిష్వమిఉషితాదయః.

ఇతి తాన్తాః.

క్షవధూక్షుతకాసాద్వా
రువధూధ్వనికుక్కుటా,
నిశీథారాత్ర్యర్ధరాత్రే
పఞ్చాథా కాశకోశితా,
దరిద్రనగ్నానిర్గంథా
సిద్ధాంతాబుధసర్వపా,
అతిథిస్సాన్యత్యాహు
ణికేకోపేకుశతసూధవే.

వసుధుర్వమనేకాసేక
రిణాంకరశీకరే,

ఉన్మాదఃపాశయస్త్రే
ఽసి

కపిలేఽపిచమన్తధః.

౨౦౯

కిని, తెలిసినవానికిని, అలంకరింపఁబడినవానికిని నామము.

వ్యాయతమ్-1౧1 ఇది దృఢమైనదానికిని, దీర్ఘమైనదానికిని,
ఆపరింపఁబడినదానికిని, అతిశయమునకును నామము.

వివిక్తమ్-1౧2 ఇది వికాంతస్థలమునకును, తదవనిదానికిని,
పరిశుద్ధమైనదానికిని నామము.

వికృతః-1౧౩ ఇది భీభత్సరసమునకును, రోగికిని, వికారమైన
రూపముగలవానికిని నామము.

సూన్యతమ్-1౧4 ఇది ఇష్టమైనదానికిని, సత్యవాక్కునకును
నామము.

కలితః-1౧౫ ఇది తెలియఁబడినవానికిని, కట్టుటకును పేరు.

పర్యాప్తః-1౧౬ ఇది నిండినదానికిని, తృప్తినొందినవానికిని,
సమర్థునకును, ప్రకాశమునకును నామము.

సుహితః-1౧౭ ఇది మిక్కిలి హితమైనవానికిని, తృప్తినొం
దినవానికిని పేరు.

ఉషితాదయః=ఉషితశబ్దముమొదలైన, ఆమి=ఈముప్పదియొ
నిమిదిశబ్దములు, త్రిషు=మూడులింగములయందునువర్తింతును.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

క్షవధుః-1౧౮ ఇది తుమ్మునకును, దగ్గువకును నామము.

రువధుః-1౧౯ ఇది ధ్వనికిని, కోడికిని నామము.

నిశీధః-1౨౦ ఇది రాత్రికిని, అర్ధరాత్రికిని నామము.

పంచధః-1౨౧ ఇది కాకికిని, కోకిలకును నామము.

నిర్గంధః-1౨౨ ఇది దరిద్రునకును, దినమొలవానికిని పేరు.

సిద్ధార్థః-1౨౩ ఇది పండితునకును, తెల్లనియాచాలకును పేరు.

అతిథిః-1౨౪ ఇది ఆస్నార్థియైయింటికివచ్చినకోతియొనకు
ను, కోలమునకును, కుశునికుమారునకును పేరు.

వసుధుః-1౨౫ ఇది కక్కువ్యాధికిని, దగ్గునకును, వీనుఁగు
తొండమునఁబుట్టిన తుంపరలకును నామము.

ఉన్మాదః-1౨౬ ఇది మృగమునుబట్టు బోసుపేరు. గాలము
పేరని కొందఱుందురు.

మన్తధః-1౨౭ ఇది వెలంగచెట్టునకును, అపిశబ్దమువలన మన్త
ధునకును నామము.

సూక్ష్మ రథగుప్తా నా
సుకృతవేత్తనోః,

యథు స్త్రిషు నిద్రాశౌ
తావజగ రేఽపివా. ౨౧౬

స్వామలక్ష్మీః కాయస్థా
ప్రజాత్యాత్మనో రయం,
జ్ఞాభేదా షడ్భిన్ద ష
థా గ్రన్థికం వచా.

౨౧౭

కుష్ఠో వాచ్య వద్యాని
స్థా కాల్యలిద్రుమే, బ్రా
హ్మదూచి కాశీలసూక్ష్మే
లక్ష్మీభు చ. ౨౧౮

స్థో వాచ్యవ చ్చక్రే
సమ్మన్థయో రసి,
ఇతి థాంతాః.

గన్ధ్య హర్షా వామో

దౌ ముస్తకామ్బుదౌ.

మాదౌ జ్ఞాతితనయా

దౌ శ్వవచస్వరా,

కున్దః కున్దరా విష్ణా

దే నిధిరత్నయోః.

స్త్రి రోదనం త్రాతా

ం ఘోరరణో భ్వసి,

గదోఽనుగ్రహా కావ్య

స్వాస్థ్యం ప్రసన్నతా.

స్థ స్నాన్య దతిప్రా

ం హ్యజ్ఞాళి యోజనే,

సే నఖాజే-చ

వరూధః-ఇది రథమును రక్షించుటకొఱకు రథముమీఁద
గమ్మెడు వ్యాఖ్యచర్మము మొదలైనవానికి పేరగునపుడు ||పు||
పుణ్యమునకును, గృహమునకును పేరగునపుడు ||న||

శయభుః-ఇది నిద్రపోవువానికి పేరగునపుడు ||త్రి|| మరణ
మునకును, కొండజలగకును పేరగునపుడు ||పు||

కాయస్థః-ఇది కరకచెట్టునకును, ఉసిరికచెట్టునకును పేరగు
నపుడు ||సీ|| కాయతీజాతికిని, దీవునకును పేరగునపుడు ||పు||

షడ్భిన్దః-ఇది ఆఱుగంటలుగల కానుగు, తీగెకానుగు, నిప్పు
వన్నెగుత్తులుగల కానుగు అనునీకరంజభేదములు మూఁటికిని
బేరైనపుడు ||పు|| పిప్పలిక్షేత్లకును, వసకును పేరైనపుడు ||సీ||

వయస్థః-ఇది ప్రాయపువానికి పేరైనపుడు ||విశేష్యలింగము||
బూరుగు చెట్టునకును, పొన్నగంటియాకునకును, తిప్పతీగెకును,
మాలకాకిని, సన్ననియేలకులకును, ఉసిరికచెట్టునకును పేరగు
నపుడు ||సీ||

సమర్థః-ఇది నిర్వాహకశక్తిగలవానికిని, హితునకును, సంబం
ధమునకును పేరగునపుడు ||విశేష్యలింగము||

థాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఆమోదః-||పు|| ఇది మిక్కిలి పరిమళమగుటకును, సంతో
షమునకును నామము.

జలదః-||పు|| ఇది తుంగముస్తలకును, మేఘమునకును పేరు.

దాయాదః-||పు|| ఇది జ్ఞాతికిని, కుమారునికిని పేరు.

నిషాదః-||పు|| ఇది చండాలునికిని, సర్వవిశేషమునకును పేరు.

ముకుందః-||పు|| ఇది కందురువృక్షమును గ్రంథ్యద్రవ్యమునకును,
విష్ణువునకును, రసమునకును, నిది భేదమునకును, రత్నమునకును బేరు.

ఆక్రందః-||పు|| ఇది రోదమునకును, రక్షకునకును, స్నేహితు
నికిని, భయంకరయుద్ధమునకును, ధ్వనికిని నామము.

ప్రసాదః-||పు|| ఇది అనుగ్రహమునకును, కావ్యగుణవిశేష
మునకును, ప్రాణస్వాస్థ్యమునకును, నైర్మల్యమునకును నామము.

అర్థేందుః-||పు|| ఇది మిక్కిలి ప్రాధురాలైన స్త్రీయోనియం
దు ప్రేలుపెట్టుటకును, మెడమీదచెయిపెట్టి గంటుటకును,

ప్రహ్లాదా హర్షదానవా.
సమేధ స్పృహనక్షేపి

ప్రాసాదో దేవ భూభుజా
ఘ, గృహే
కవర్ణ స్త్రీశస్య జటాజూ
టే వరాటకే. ౨౨౩

నిర్వాహస్యా త్వరీవాద వరి
నిష్ఠితవాదయోః,

శ్రోత్రానుయే తారరవే ప్ర
ణాదోఽ

ధ బృహస్పతే. ౨౨౪
గవాధ్యక్షేఽసి గోవిందో
దారదా విషపారదా,

మర్యాదా ధారణాసీమో

స్పృశన్తా రోచనా స్త్రీ
యోః. ౨౨౫

ప్రమద స్పృశదేవుని త్రి
పుమత్రేస్త్రీయాం స్త్రీయాం,
విశదో ధవళే వృక్షేకుచా
త్రిపు గణే తు నా. ౨౨౬
క్షణదో గణకే రాత్రే క్ష
ణదా క్షణదం జలే,

కుసీదం జీవనే పృథ్వాం
వృద్ధిజీవిని తు త్రిపు. ౨౨౭
కుముదం త్రైరవే నా తు
దిగ్జతే భుజగే కశా,
కాముదో నా కార్తికే
జ్యోతస్సయాం కాముదీ
స్త్రీయామ్. ౨౨౮

ప్రహ్లాదః-||పు|| ఇది సంతోషమునకును, దానపునికిని పేరు.
సంభేదః-||పు|| ఇది నదులయొక్క కూటమికిని, అశిశబ్దము
వలన భేదమునకును నామము.

ప్రాసాదః - ||పు|| ఇది దేవాలయమునకును, రాజగృహమున
కును నామము.

కవర్ణః - ||పు|| ఇది శివునియొక్క జటాసమూహమునకును,
తామరకాయకును నామము.

నిర్వాహః - ||పు|| ఇది నిందకును, నిశ్చితమైనవాదమునకును,
మఱియు వాదులేక యుండుటకును నామము.

ప్రణాదః - ||పు|| ఇది చెవియందుఁబుట్టిన రోగమునకును,
ఉచ్ఛ్వాసానికిని నామము.

గోవిందః-||పు|| ఇది బృహస్పతికిని, పశువులఁ గాచువానికిని,
అశిశబ్దమువలన విష్ణువునకును నామము.

దారదః - ||పు|| ఇది విషవిశేషమునకును, పాదరసమునకును
పేరు.

మర్యాదా-||సీ|| ఇది మేర దవ్యకయుండుటకును, పాలిమేర
కును నామము.

కునందా - ||సీ|| ఇది గోరోచనమునకును, ఒక స్త్రీకిని పేరు.

ప్రమదః-ఇది సంతోషమునకును బేరగునపుడు ||పు|| మత్తు
నికొక బేరగునపుడు ||త్రి|| స్త్రీకిని బేరగునపుడు ||సీ||

విశదః-ఇది తెల్లనిదానికిని, వృక్షమైనదానికిని, చరితృద్ధమైన
దానికిని బేరైనపుడు ||త్రి|| శ్వేతగుణమునకును పేరైనపుడు ||పు||

క్షణదః-ఇది గణకునకు పేరగునపుడు ||పు|| రాత్రికొక బేరగు
నపుడు ||సీ|| ఉదకమునకు బేరగునపుడు ||న||

కుసీదమ్-ఇది సామాన్యముగా జీవనోపాయమునకును, వడ్డికిని
బేరగునపుడు ||న|| వడ్డివల్లబడుకువానికి బేరగునపుడు ||త్రి||

కుముదమ్-ఇది తెల్లకలవకు బేరగునపుడు ||న|| దిగ్జతేద
మునకును, సర్పవిశేషమునకును, ఒక వానరునకును బేరగునపుడు ||పు||

కాముదః-||పు|| ఇది కార్తికమాసమునకు నామము.

కాముదీ - ||సీ|| ఇది వెన్నెలకు నామము.

కతుదోఁస్త్రీ రాజచిహ్న
ప్రాధాన్య పుష్కలయోః,
కారదః పీతముద్గే నాప్ర
త్యగేఁ ప్రతిభే త్రిమ.
౧౨౯. కారదీ తోయసి

పుల్యాం సప్తవర్ణేఽఘ్న
ధాన్యః, కపా క్లీబం తు
కేయూరేఽప్యా
స్వదం స్థానకృత్యయోః.
గోష్పదం గోఖురశ్వభే
మానగోగమ్యయో రసి,
ఇతి దాంతాః.

కబంధో దానవే మూర్ధ క్రి
యాయుక్తకళేబరే. ౨౩౦
కబంధ ముదకే క్లీబం
న్యగ్రోధో గరుడేఽశివ,
ఉత్తేధ ఉన్నతే కాయే
పరిధి శోచసూర్యకే.

౨౩౧
పర్యాహరపదవ్యో శ్చ
వివధో వీవధ స్సృప్తః,
నివాకే నియమేఽసిన్యా
త్సమాధి స్తు సమర్థనే. ౨౩౩
ఇతి ధాంతాః.

సేనాస్యా స్కన్ధ సేనేకా
వీశానా ధాతృశబ్దరూ,
దహనా వహ్నిభల్లాతౌ
యజ్ఞానౌ విప్ర సారథీ.
మదనా స్సిక్ధదుత్సారవస

కతుదః-||పు|| ఇది రాజచిహ్నమునకును, ప్రధానమైనదాని
కిని, యెద్దుమూపురమునకును నామము.

కారదః-ఇది పచ్చవెనలకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| నూతనమైన
దానికిని, ఆసమర్థునకును బేరగునపుడు ||త్రి|| సీరుకిప్పలికిని,
యేడాకులయరఁజికిని బేరగునపుడు - కారదీ ||సీ||

అంగదః - ఇది ఒకవానరునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| బాహు
పురికిఁ బేరగునపుడు||న||అపిశబ్దమువలన స్త్రీకిఁ బేరగునపుడు ||సీ||
ఆస్పదమ్-||న|| ఇది ఉనికికిని, చేయఁదగినదానికిని బేరు.

గోష్పదమ్-||న|| ఇది ఆవులగొరి నెదిగబడినగుంటకును, ఆవుయ
డుగంత ప్రమాణమునకును, ఆవులుతిరిగెడు ప్రదేశమునకును బేరు.
దాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కబంధః - ఇది దానవునకును, తలబోయి నర్తక్రియతోఁ
గూడిన శరీరమునకును బేరగునపుడు ||పు|| ఉదకమునకుఁ
బేరగునపుడు ||న||

న్యగ్రోధః-||పు||ఇది గరుత్మంతునకును, అపిశబ్దమువలన బౌర
కును, మట్టిచెట్టునకును పేరు.

ఉత్తేధః-||పు|| ఇది పొడవునకును, శరీరమునకును బేరు.
పరిధిః-||పు|| ఇది పరివేషమునకును, చకారమువలన యజ్ఞ
ర్హమైన మోదుగుచెట్టు మొదలైనవాని కొమ్మలకును బేరు.

వివధః-వీవధః-||పు|| ఈ రెండునువర్తకుఁడుదేశాంతరమునుండి
తెచ్చివిక్రయస్థానముననుంచినవస్తువునకును, మార్గమునకును బేరు.

సమాధిః||పు|| ఇది అర్థోత్కర్ష హేతువైన జనాదరమునకును,
మాటాడకయండుటకనిసొందలు, ప్రతోపవాసాదులకును, శంకా
ధాంతపదవర్గము ముగిసెను. [పరిహరమునకును బేరు.

సేనాసీః - ||పు|| ఇది కుమారస్వామికిని, సేనాధిపతికిని బేరు.

ఈశానః - ||పు|| ఇది బ్రహ్మకును, శివునకును బేరు.

దహనః - ||పు||ఇది అగ్నికిని, జీడిమ్రానికిని నామము.

యంబానః-||పు|| ఇది విప్రునకును, సారథికిని నామము.

మదనః - ||పు|| ఇది మైనమునకును, ఉత్పిత్తచెట్టునకును,

వ ద్రుమమన్నభాః,
తపనా గ్రీష్మభల్లాత నర
కాన్తరభాస్కరాః. ౨౩౧
నస్తానా స్సృష్టి రవిచ్ఛిత్తి
పంశాపత్యసురద్రుమాః,
తమోనుదోఽగ్నిచంద్రా
ర్కా-

శకునీ రాజపక్షిణోః.
అరత్నిః కూర్పరే సప్ర
గోష్ఠాద్ధ్యాజ్ఞులి హస్తకే,
ఉదాన ముదరావర్తే నర్ప
మారుతభేదయోః. ౨౩౨
రజ్జునీ రోచచా నీల్యా
ర్పన్దాయా మసి కామినీ,

పద్మినీ స్త్రీ దారవామ్ను
పాలేచ పశుభక్షణే.

హృదినీ పశ్రతటితో
శ్శిష్టినీ నూపురజ్యయోః,
వాహినీ నైస్యసరితో
ర్వర్తనీ పృత్తిమార్గయోః.
పద్మినీ కరిణీ శ్రీ స్త్రీవరో
జనలినీపుచ,
వాణినీ నర్తకీ మతా వి

సగ్ధా స్వ
భ మాలినీ. ౨౪౦. మాలా
కారస్త్రీయాం గౌర్యాం
స్వర్ణదీప్యత్ర భేదయోః,
సన్ధిన్యకాలదుగ్ధా గౌరా
క్రాంతా పృషభేనచ. ౨౪౧
పూతనా రాక్షసీ పథ్యా
భావనా ధ్యానయత్నయోః,

పసంతర్దువునకును, మంగచెట్టునకును, మన్తఘనకును నామము.
తపనః - 1పు॥ ఇది గ్రీష్మర్తువునకును, జీడిమ్రానికిని, నరక
విశేషమునకును, సూర్యునికిని నామము.

సంతానః - 1పు॥ ఇది ఎడతెగకయ్యండుటకును, పంశమున
కును, పుత్రులకును, కల్పవృక్షమునకు నామము.

తమోనుత్ - 1పు॥ ఇది అగ్నికిని, చంద్రునికిని, సూర్యునికిని
నామము.

శకునీ - 1పు॥ ఇది ఒకరాజునకును, పక్షికిని నామము.

అరత్నిః - 1పు॥ ఇది మోచేలికిని, చాచంబడిన చిటికెన
వ్రేలుగలపిడికిలితోఁగూడిన మూరకుఁబేరు.

ఉదానమ్ - 1పు॥ ఇది ఉదరమునఁబుట్టిన సుడికిని, నర్ప
విశేషమునకును, కంఠదేశముననుండు వాయువునకును బేరు.

రంజనీ - 1సీ॥ ఇది గోరోచనమునకును, నీలిచెట్టునకును పేరు.

కామినీ - 1సీ॥ ఇది బదనికకును, అపిశబ్దమువలన విలాసిని
యయిన స్త్రీకిని పేరు.

పద్మినీ - 1సీ॥ ఇది శియ్యతోఁజేరిన యుదకపాత్రమున
కును, యజ్ఞమునందు పశుభక్షణమునకును నామము.

హృదినీ - 1సీ॥ ఇది పశ్రాయుధమునకును, మెఱుపునకును పేరు.

శింజినీ - 1సీ॥ ఇది కాలియందెకును, నారికిని నామము.

వాహినీ - 1సీ॥ ఇది సేనయొక్క కూటమికిని, నదికిని బేరు.

వర్తనీ - 1సీ॥ ఇది జీవనోపాయమునకును, కాలిత్రోవకును బేరు.

పద్మినీ - 1సీ॥ ఇది ఆండుయేరుఁగునకును, లక్ష్మీకిని, పద్మినీ
జాతిస్త్రీకిని, శాలినికిని, తామరతీఁగకును నామము.

వాణినీ - 1సీ॥ ఇది నాట్యమాడు స్త్రీకిని, మత్తురాలికిని, ప్రాథు
రాలికిని నామము.

మాలినీ - 1సీ॥ ఇది పువ్వులుగట్టి యమ్మువానికిని, భార్యకును,
పార్వతికిని, గంగకును, మాలినీపృతమునకును నామము.

సంధినీ - ఇది ఈచుకపోయిన యావునకును, పదనై
యఁబోతుచేత వెంటాడఁబడిన యావునకును నామము.

పూతనా - 1సీ॥ ఇది రాక్షసస్త్రీకిని, కరకచెట్టునకును బేరు.

భావనా - 1సీ॥ ఇది ధ్యానమునకును, యత్నమునకును బేరు.

భువనం భామ్ము లోకేశు

భవనం భావ వేత్తనోః.

నిధనం నాశ కులయో

ర్వననం నానవస్త్రయోః,

బన్ధోపరత్యో ర్దమనం

సేవనం సూతి సేవయోః.

అర 3

ప్రజ్ఞానం లాఙ్ఘనధియో

ర్వశనం దంశ వర్షణోః,

క్రస్తనం రోదనాహూత్యో

రోదనం క్రస్తనాశ్రుణోః,

ప్రసూనం పుష్పఫలయో

ర్లాఙ్ఘనం నామలక్షణోః,

స్తతనం గర్జిత ధ్వనోః

ర్గహనం వనదుశభయోః.

బన్ధనం బన్ధవధయో

ర్భాజనం యోగ్య పాత్ర

యోః,

ఛేదనం కర్తనే భేదే

తోదనం తోత్ర తోదయోః.

ప్రధనం దారణే యుద్ధే

మేహనం మూత్ర శేఫసోః,

ఉద్ధాన ముద్ధమే చుల్త్యో

మవనం స్త్రీ తిరక్షయోః.

శాసనం నిష్కర గ్రామే

నిగ్రహే వేదశాస్త్రయోః,

వాఙ్మయోగే ప్రహరణే

స్యో లేఖణే కర్తవాక్యయోః

స్యో న్నిదానం వత్సదామ

నాది కారణ భణయోః,

భువనమ్ - ॥న॥ ఇది ఆకాశమునకును, ఉదకమునకును, లోకమునకును నామము.

భవనమ్-॥న॥ ఇది అభిప్రాయమునకును, గృహమునకును పేరు.

నిధనమ్-ఇది నాశమునకును, కులమునకును నామము.

వననమ్-॥న॥ ఇది ఉనికికిని, వస్త్రమునకును నామము.

డమనమ్-॥న॥ ఇది కట్టుటకును, చాలించుటకును నామము.

సేవనమ్ - ॥న॥ ఇది కోకలు మొదలైనవానిం గట్టుటకును,

కొలుపుకొలుచుటకును నామము.

ప్రజ్ఞానమ్ - ॥న॥ ఇది గుఱుతునకును, బుద్ధికిని నామము.

దశనమ్-॥న॥ఇది కఱచుటకును, కవచమునకును నామము.

క్రందనమ్-॥న॥ ఇది ఏడ్చుటకును, పిలుచుటకును నామము.

రోదనమ్-॥న॥ ఇది ఏడ్చుటకును, కన్నీటికిని నామము.

ప్రసూనమ్-॥న॥ఇది పుష్పమునకును, ఫలమునకును నామము.

లాంఘనమ్ - ॥న॥ ఇది నామధేయమునకును, గుఱుతునకును

పేరు.

స్తవనమ్ - ॥న॥ ఇది మేఘగర్జితములకును, ధ్వనికినినామము.

గహనమ్ - ॥న॥ ఇది అడవికిని దుశభిమునకును నామము.

బంధనమ్-॥న॥ ఇది కట్టుటకును, చంపుటకును నామము.

భాజనమ్-॥న॥ ఇది యోగ్యమునకును, పాత్రకునునామము.

ఛేదనమ్-॥న॥ ఇది ఛేదించుటకును, భేదమునకును నామము.

తోదనమ్-॥న॥ ఇది ముల్లకఱ్ఱకును, పోవుటకును నామము.

ప్రధనమ్-॥న॥ ఇది కోయుటకును, యుద్ధమునకును నామము.

మేహనమ్-॥న॥ఇదిమూత్రమునకును, శిశ్నమునకునునామము.

ఉద్ధానమ్ - ॥న॥ ఇది టైకిలేచుటకును, పొయికిని నామము.

అవనమ్-॥న॥ఇదిసంతోషమానకును, రక్షించుటకును నామము.

శాసనమ్ - ॥న॥ ఇది కప్పములేని గ్రామమునకును, నిగ్ర

హించుటకును, వేదశాస్త్రములకును, ఆజ్ఞకును, కొట్టుటకును,

పత్రికకును, కర్తకును, వాక్యమునకును నామము.

నిదానమ్-॥న॥ఇది దూడ బలుపునకును, అది కారణమునకును,

భండమునకును నామము.

కాలీనం నుకులీనత్వే ప్రాణి
ద్యూతాపవాదయోః.

స్యా త్కౌశీన మకార్యే
చ గుహ్యచీరప్రభేదయోః,
బీజావాపేఽసి వపనం

హింసాయా మసి వర్జనమ్.
వర్ధనం ఛేదనేఽసి స్యా

చ్ఛతుష్కృ)శే చ యోజ
నమ్,

రాశిభేదేఽసి మిథునం

నంగతా వసి మైథునమ్.

౨౧౧

లేమనం వ్యంజనే శ్లి బే

సవ్యానం ఛాదనేఽంశుకే
సవనం సోమనిష్పేషే జన
న స్నానయోరసి. ౨౧౨

అయనం నిలయే మార్గే ద
క్షిణోదగతౌ రవేః,

జఘనం కామినీశ్రోణీపురో
భాగే కటిసలే. ౨౧౩

అసనం కుఞ్జరస్థానే వీరే
యాత్రానివర్తనే,

దర్శనం దర్పణస్వప్నబుద్ధి
కాస్త్రాక్షిదృష్టిభు. ౨౧౪

కేతనం గేహచిహ్నజగ్తృ
త్యామన్త్రణకేతుభు,

ఉత్థాన ముద్గమాఽకాంక్షా

సానార్థ—18

కాలీనమ్-1న॥ ఇది సత్కులపంతుండగుటకును, పశుపక్షిన్య
గాదులయుద్ధమునకును, లోకాపవాదమునకును పేరు.

కౌశీనమ్-1న॥ అకార్యమునకును, గుహ్యమునకును, గోఁ
శిని పేరు.

వపనమ్-1న॥ ఇది విత్తనము విత్తుటకును, అశిశబ్దమువలన
గొఱుగుటకును పేరు. [పేరు:

వర్జనమ్-1న॥ ఇది హింసకును, అశిశబ్దమువలన విడుచుటకున
వర్ధనమ్-1న॥ ఇది ఛేదించుటకును, అశిశబ్దమువలన వృద్ధిని
దుటకును పేరు.

యోజనమ్-1న॥ ఇది ఆమడదూరమునకును, చకారమువల
నొకవస్తువును మఱియొకదానితోఁ గూర్చుటకును పేరు.

మిథునమ్-1న॥ ఇది రాశిభేదమునకును, అశిశబ్దమువలన
పురుషులజంటకును పేరు.

మైథునమ్-1న॥ ఇది బంధమునకును, అశిశబ్దమువలన సుర
మునకును పేరు.

లేమనమ్-1న॥ ఇది మజ్జిగ, చారు, ఊరుసిండి మొదలై
దానికి పేరు. [పే:

సవ్యానమ్-1న॥ ఇది ఉత్తరీయమునకును, కట్టువస్త్రమునకు
సవనమ్-1న॥ ఇది సోమలతను నూఱుటకును, పుట్టుటకు
స్నానమునకును పేరు.

అయనమ్-1న॥ ఇది స్థానమునకును, త్రోవకును, సూరు
యొక్క యుత్తరదక్షిణగమనములకును పేరు.

జఘనమ్-1న॥ ఇది స్త్రీలయొక్క మొలకుమందఱిదిక్కు
న్నప్రదేశమునకును-అనఁగా మడికట్టునకును, పిఱుచుటకును పే
అసనమ్ - 1న॥ ఇది ఏనుఁగుమూఁపునకును, పీఠమునకు
యుద్ధసమయమును జూచుటకును పేరు.

దర్శనమ్-1న॥ ఇది ఆద్రమునకును, స్వప్నమునకును, బుద్ధి
కాస్త్రమునకును, కంటికిని, చూపునకును పేరు.

కేతనమ్-1న॥ ఇది గృహమునకును, గుఱుతునకును, శరీ
నకును, చేయదగిన కార్యమునకును, బ్రాహ్మణుల నిమంత్ర
చేయుటకును, బెత్తెమునకును పేరు.

ఉత్థానమ్-1న॥ ఇది కూర్చున్న వాడు లేచుటకును, అకా

తస్మై పౌరుషవస్తుషు. ౨౧౧౧

వృత్తానం తు న్యతస్మత్వ
కరణం ప్రతికూలతా,

ప్రధానం పరమాత్మాది
ర్నస్తి ప్రకృతి రుత్తమః.

౨౧౧౨

ప్రస్థాపనే నిరసనే కాల
క్షేపే చ యాపనమ్,

ఉద్యానం స్యాన్ని స్రురణే
వనభేదే ప్రయోజనే. ౨౧౧౩

సంస్థాన మాకృతౌ మృ
త్యా సన్నివేశే చతుష్పథే,

వ్యసనం త్వకుభే భ్రంశే
వివత్తౌ నిష్కలౌద్యమే.

౨౧౧౪. దైవానిష్ఠపతే పాపే
దోషే కామజ్ఞోపజే,

స్యాద్విధానం వేతనా
యా ముపాయే ప్రేరణే ధ

నే. ౨౧౧౫. ప్రకారే హస్తి
కబళే పూజాయాం వైర

కర్తరి,

వ్యంజనం తేమనే చిహ్నౌ
క్షత్రు జ్యవయవేక్షకే

౨౧౧౬

వేషనం మకుటాష్ట్రీషే
గన్ధనం తు ప్రకాశనే,

నూచనే చాపి హింసాయై
పరస్మోత్సాహనే చ తత్.

సాధన మనుగతి గతిౌ
శ్చేపసి సిద్ధౌ నివృత్తి దాప

నయోః, మృతసంస్కారే
హేతౌ ధనహింసా యాత

కుసు, తంత్ర మునకుసు, పురుష ప్రమాణమునకుసు, వస్తువునకుసు పే.

వృత్తానమ్-1౧|| ఇది స్వాతంత్ర్యముఁజేయుటకును, ప్రతి
కూలము చేయుటకును పేరు.

ప్రధానమ్-1౧|| ఇది పరమాత్మకును, మొదటికిని, మధ్యములై
యాలోచనకుండఁదగిన మంత్రి నేనాపతి మొదలైనవారికిని,

ప్రకృతికిని, ముఖ్యునకును పేరు.

యాపనమ్-1౧|| ఇది పంపుటకును, తిరస్కారమునకును, కాల
క్షేపమునకును పేరు.

ఉద్యానమ్-1౧|| ఇది గృహమువిడచి బైలుదేరుటకును,
శృంగారపుఁదోటకును ప్రయోజనమునకును పేరు.

సంస్థానమ్-1౧|| ఇది ఆకృతికిని, మరణమునకును, ఊరుచు
ట్టుబైటికిని, నాలుగు తెరువులు చేరిన ప్రదేశమునకును పేరు.

వ్యసనమ్-1౧|| ఇది అశుభమునకును, బాటుటకును, వివత్తున
కును, ఫలహీనమైన ప్రయత్నమునకును, దైవయోగము చే సంభ

వించు విపరీతమునకును, కామక్రోధాదులవల్లఁ బుట్టిన స్త్రీ
ద్యూతాదిన ప్తవ్యసనములకును పేరు.

విధానమ్-1౧|| ఇది కూలికిని, ఉపాయమునకును, ప్రేరణము
నకును, ధనమునకును, ప్రకారమునకును, ఏనుగుకబళమునకును

పూజకును, విరోధకర్తకును పేరు.

వ్యంజనమ్-1౧|| ఇది మజ్జిక, చారు, ఊరుబిండి మొదలైన
దానికిని, చిహ్నమునకును, గడ్డము మీసములకును, స్త్రీపురుషుల

గుహ్యోపయవములకును, కకారాదిహకారాంతవర్ణములకును పేరు.

వేషనమ్-1౧|| ఇది తలపాగకు పేరు.

గంధనమ్-1౧|| ఇది ప్రకాశమునకును, పరులహింసించుకొ
కు కొండెము చెప్పటకును, ఉత్సాహమునకును, చకారమువలన

నలుగు పెట్టుటకును పేరు.

సాధనమ్-1౧|| ఇది వెంటఁబోవుటకును, గమనమునకును,
శిశ్నమునకును, సిద్ధికిని, మగుడుటకును, అప్పుపుచ్చుకొనినద్ర

వ్యము నిష్పించుటకును, మృతుని సంస్కరించుటకును, పక్షాంతర

మున వసనాభిమొదలైనవానివిషమును బోఁగొట్టుటకును, కార

రాసు సేనాశ్రే. ౨౬౨

లక్ష్మీనం తూపవాసేఽసి
నలిలేఽసిచ జీవనమ్,
జీవంత్యాం జీవసీ చా
ధ క్రీడాయా మసి దేవ
మ్. ౨౬౩. నాశ్రేఽ

ధ దశనం క్షీణే కవచే ద
సే పుమాన్,

స్యన్దనం స్రవణే తోయ
నా తు నేమిద్రు మే రథే.

గోస్తనోహారథేఽసి మృ
ద్వికాయాం తు గోస్తసి,

వృజినం కిల్బిషే క్షీణే క్లేశే
నా కున్తలే త్రిషు. ౨౬౪

శయ్యాయాం శయనం న
స్త్రీ క్షీణే సురతనిద్రయోః,

శమనం శాన్తిపథయోః
క్షీణే తైవస్యలే పుమాన్.

పాకస్థానే కులాలస్య
పవనం మారుతే పుమాన్

అపానో వాయుభేదే స్థా
దపానం గుదముష్కయోః.

నిశ్వాసే శ్వననం నా తు
మారుతే మదనద్రుమే,

అస్త్రీ వితాన ముల్లాధ
విస్తార మఖ సద్దను. ౨౬౫

తుచ్ఛే మస్తే త్రిష్య
థాస్త్రీ వ్రీహ్యబ్ధార్పిన్సు

హాయనః,
శకునం మద్ధకాశంసనిమి
త్తే శకునః ఖగే. ౨౬౬

ణమునకును, ధనమునకును, చంపుటకును, అతిశయమైన వేదన
కును, సైన్యమునకును పేరు. [దాంటుటకును పేరు.

లంఘనమ్ - ॥న॥ ఇది ఉపవాసమునకును, అశిశబ్దమువలన
జీవనమ్ - ॥న॥ ఇది ఉదకమునకును, అశిశబ్దమువలన బ్రతు
జీవసీ - ॥సీ॥ ఇది పాలకూరకు పేరు. [కుటుకును పేరు.

దేవనమ్-ఇది క్రీడకును, అశిశబ్దమువలన విలాసమునకును
బేరగునపుడు ॥న॥ జూదమునకుం బేరగునపుడు ॥పు॥

దశనమ్-ఇది కవచమునకు పేరగునపుడు ॥న॥ పగుల్పుటకు
పేరగునపుడు ॥పు॥

స్యందనమ్-ఇది స్రవించుటకును, ఉదకమునకును పేరయిన
పుడు ॥న॥ సెప్పిచెట్టునకును, రథమునకును పేరయినపుడు ॥పు॥

గోస్తనః-ఇది నలువదిసరములుగలహారమునకు పేరయినపుడు
॥పు॥ ద్రాక్షకు పేరయినపుడు ॥సీ॥ గోస్తసి.

వృజినమ్-ఇది పాపమునకు పేరైనపుడు ॥న॥ క్లేశమునకు
పేరైనపుడు ॥పు॥ వెండుకలకు పేరయినపుడు ॥త్రి॥

శయనమ్-ఇది పాస్వనకు పేరైనపుడు ॥ప్ర॥ సురతమునకును
నిద్రకును పేరయినపుడు ॥న॥

శమనమ్-ఇది శాంతికిని, పథకును పేరయినపుడు ॥న॥ యము
నికి పేరగునపుడు ॥పు॥

పవనమ్-ఇది కుమ్మరవాని వంటయింటికిఁ బేరయినపుడు ॥న॥
వాయువునకు పేరయినపుడు ॥పు॥

అపానః-ఇది వాయువిశేషమునకు పేరయినపుడు ॥పు॥ గుద
స్థానమునకును, వృషణమునకును పేరయినపుడు ॥న॥

శ్వసనమ్-ఇది ఊర్చునకు పేరయినపుడు ॥న॥ గాలికిని, మంగ
చెట్టునకును పేరగునపుడు ॥పు॥

వితానమ్-ఇది మేల్కట్టునకును, విస్తారమునకును, యజ్ఞము
నకును, గృహమునకును పేరయినపుడు ॥ప్ర॥ తుచ్ఛమైనదాని
కిని, మందునికిని పేరయినపుడు ॥త్రి॥

హాయనః-॥ప్ర॥ ఇది ధాన్యవిశేషమునకును, సంవత్సరమున
కును, కిరణమునకును పేరు.

శకునమ్-ఇది శుభమును దెలియఁజేయు నిమిత్తమునకు పేర
యినపుడు ॥న॥ కిత్తీ పపేరగునపుడు ॥పు॥

సమానః ప్రాణభేదే నా
త్రి ష్వేకసమసాధుః,
మలినీ ఋతుమత్యాం స్త్రీ
కృష్ణదూషితయో స్త్రీస్సః.

స్వర్ణే త్వగ్ద్వియే దానే
స్వర్ణనం మారుతే పుమాన్,
ధావనం ధావనే శుద్ధౌ
ధావనీ రజక స్త్రీయామ్.

వద్దాకరే తు నళినో నళినీ
నళినం జలే, పద్దేఽ

ధ కుమానా దమ్భచర్యా
యాం త్రిష్వసూయకే.

ప్రసన్నా మదిరాయాం
స్త్రీ ప్రసాదపతివాచ్యవత్,

స్యాన్తజ్జన మలజ్కారే
ఽలజ్కరిజ్జాతు వాచ్యవత్.

నన్దనం వానవోద్యానేసులే
నాహర్ష కే త్రిఘ,

అజ్ఞానా వాయుపత్నీ నా
దిగ్గజేః జ్జలేఽజ్జనమ్. ౨౭౪
సజ్జనా కల్పనాయాం స్త్రీ
సజ్జనం తూపరక్షణే, త్రిఘ
సాధా

చేతనా తు జ్ఞానే స్త్రీ
ప్రాణినీ త్రిఘ. ౨౭౫

విమానోఽస్త్రీ దేవయానే
సత్తభూమికసద్దని,

సుమనాః పుష్పమాలతో
స్త్రీస్సయాం దేవే బుధే చ

నా. ౨౭౬

సమానః-ఇది ప్రాణభేదమునకు పేరగునపుడు |పు| ఒక్క
టైనదానికిని, సదృశమైనదానికిని, సజ్జనునికి పేరయినపుడు |త్రి|
మలినీ-ఇది ఋతుమతియైన స్త్రీకి పేరయినపుడు |సీ| నల్లని
దానికిని, దోషయుక్తమైనదానికిని పేరయినపుడు, మలినః,
మలినం, మలినీ, అని |త్రి|

స్వర్ణనమ్-ఇది తాఁకుటకును, త్వగింద్రియమునకును, దాన
మునకును పేరగునపుడు |న| గాలికి పేరగునపుడు |పు|

ధావనమ్-ఇది పరుగెత్తుటకును, శుద్ధికిని పేరయినపుడు |న|
చాకలిదానికి పేరయినపుడు, ధావనీ |సీ|

నలినః-ఇది కొలనికి పేరయినపుడు |పు| నళినీ అని స్త్రీ లింగ
ముగలదు. ఉదకమునకును, కమలమునకును పేరయినపుడు |న|

కుమానా-ఇది దంభాచారములకు పేరయినపుడు |సీ| అనూ
యాపంతునికి పేరయినపుడు |త్రి|

ప్రసన్నా-ఇది మధ్యమునకు పేరయినపుడు |సీ| స్వచ్ఛమైన
దానికి పేరయినపుడు విశేష్యలింగము.

మజ్జనమ్-ఇది అలంకారమునకుఁ బేరయినపుడు |న| అలంకరించు
స్వభావముకలదానికి పేరయినపుడు విశేష్యలింగము.

నన్దనమ్-ఇది ఇంద్రునియుద్ధానమునకుఁ బేరయినపుడు |న|
పుత్రునికి పేరయినపుడు |పు| ఆనందకరమయినదానికి పేరయి
నపుడు |త్రి|

అంజనా-ఇది వాయుదేవునిభార్యకు పేరయినపుడు |సీ|
దిగ్గజమునకుఁ బేరయినపుడు |పు| కాటుకకు పేరగునపుడు |న|

సజ్జనా-ఇది ఏనుగును శృంగారిండుటకు పేరగునపుడు |సీ|
దండుకావలికొఱకు చుట్టునుంచిన వెలుంగు మొదలైనదానికి పేర
గునపుడు |న| సాధువయినదానికిఁ బేరగునపుడు |త్రి|

చేతనా-ఇది జ్ఞానమునకు పేరగునపుడు |సీ| ప్రాణవంతు
నకు పేరగునపుడు |త్రి|

విమానః-|పు| ఇది దేవయానమునకును, ఏడుప్పరిగలుగల
గృహమునకును బేరు.

సుమనాః-|న్| |సీ| ఇది పుష్పమునకును, జాజీలీగకును బేరు.
దేవతలకును, పండితునకును బేరయినపుడు |పు|

అయం పుష్పే బహుష్వేన

లోధ్రవృక్షేఽపి మార్జనః,

స్యాదుత్తాన మగమ్నిశే
శయితోర్ధ్వముఖేఽపిచ.

రసనం స్నేహకషాయద్రవ
విషహేమాన్నరూప్య రా
స్నాను, ధ్వనిలవనిర్యాసే
ష్వధ కాశ్చాస్త్రిస్త్రీస్వాదు
జిహ్వాయో రసనా. ౨౭౦

పార్థేఽర్జునః కేకిని కార్త
వీర్యే సేత్రామయేఽప్యేక
సుతే చ మాతుః, వర్ణే ద్రు
మేచాథ సితే త్రిలింగోగవ్య
ర్జునీ హేమ్ని తృణేఽర్జు
నం స్యాత్. ౨౭౧

వేదనాస్త్రీ దుఃఖభోగే
జ్ఞానేక్షీబ

మథ త్రిషు, తలినం విరళే
చాల్పే
విలీనా లీన విద్రుతౌ.

వామనో వాచ్యవ త్థర్వే
విష్టు దిగ్గజయోః పుమాన్,
అవలగ్నో విలగ్నోఽస్త్రీ
సంలగ్నౌ త్రిష్వ

ధ ద్వయోః. ౨౭౨. ఆశ
ని ర్విద్యుతి షవౌ

రోచనః కూటశాల్మతా,
రోచనా రక్తకల్పారే గవాం

అయం=ఈసుమనశ్శబ్దము, పుష్పే=పుష్పవాచకమైనపుడు,
బహుష్వేన=బహువచనమునందె వర్తించును.

మార్జన - ఇది లాద్దుగచెట్టునకు పేరైనపుడు ||పు|| అపి
శబ్దమువలన చందనకుంకుమాదులచేత దేహమునందు మురికిఁ
పోఁగొట్టుటకుఁ బేరైనపుడు ||నీ||

ఉత్తానం - ||న|| ఇది మిట్టయయినదానికిని, వెల్లికలపండు
కొనినదానికిని బేరు.

రసనం - ||న|| ఇది చమురునకును, లవణరసమునకును, ద్రవ
మునకును, విషమునకును, బంగారమునకును, అన్నమునకును,
వెండికిని, సన్నరాన్నకును, ధ్వనికిని, లేశమునకును, బంకకును
బేరైనపుడు ||న|| మొలనూలికిని, రుచికిని, నాలుకకును బేరయి
నపుడు ||నీ||

ఆర్జునః - ఇది కుంతీపుత్రునకును, సెమలికిని, కార్తవీర్య
నకును, కంటిరోగమునకును, తల్లికి నొక కుమారుడైనవానికిని,
వర్ణమునకును, మద్దిచెట్టునకును బేరగునపుడు ||పు|| తెల్లని
కాంతికి బేరగునపుడు ||తి|| శ్రేష్ఠమైనగోవునకు బేరగునపుడు
అర్జునీ - అని స్త్రీలింగము. బంగారమునకును, తృణమునకును
బేరగునపుడు ||న||

వేదనా - ఇది దుఃఖానుభవమునకు బేరగునపుడు ||నీ||
జ్ఞానమునకు బేరగునపు ||న||

తలినం - ||తి|| ఇది విరళమైనదానికిని, అల్పమైనదానికిని
నామము. [నామము.

విలీనః - ||పు|| ఇది దాఁగినవానికిని, కరఁగినఘృతాదులకును
వామనః - ఇది పొట్టివానికి బేరగునపుడు విశేష్యలింగము.
విష్టువునకును, దిగ్గజమునకును బేరగునపుడు ||పు||

విలగ్నః - ఇది నడుమునకు బేరగునపుడు ||పు|| కూడిన
దానికి బేరగునపుడు ||తి||

ఆశనిః-||పు|| ఇది మెఱుపునకును, వజ్రాయుధమునకును బేరు.

రోచనః - ఇది కొండబూరుగచెట్టునకు బేరగునపుడు
||పు|| ఎఱ్ఱకలువకును, గోరోచనమునకును, శ్రేష్ఠమైన స్త్రీకి

గ్నిక్షిన్నజీర్ణార్థా)

కౌ ఖల సూచకౌ,

స్వ ఆపత్వాప్తేఽపి

న్న స్సాధితేఽపి చ

అ౦౩

ఇతి నాంతాః.

ఈ భూషణే బర్హే

స్యం సంహత తూణ

కల్పనే వేషే

ఏ భ్రాన్తి కల్ప

అ౦౪

శ్శత్రుచింతాయాం

కాలయో రపి,

క భర్తనా కృ

న్యాయజ్ఞానర చో

౩. అ౦౫

త్వాదపః పాదపీతే

కనే మహీరుహే,

క మునిమీనా ద్వౌ

పా పారుషాతపా

తే జ్ఞాన తిథ్యో

ధులి వీణయోః,

౭స్త్రీ ద్రువిస్తారే

స్థు కౌఖయోః

విటే తు నా స్యా

విక్షిన్నః - ॥పు॥ ఇది పెదచల్లఁబడినదానికిని, జీర్ణమైనదానికిని, తడిసినదానికిని నామము.

సిశునః - ॥పు॥ ఇది దుర్బలమునకుని, కొండెగానికిని నామము.

ఆపన్నః - ॥పు॥ ఇది ఆపదనొందినవానికిని, అపకల్పమువలన శత్రువులచేతఁ బట్టుబడినవానికిని బేరు.

సంపన్నః - ॥పు॥ ఇది రాజాచేత దండుగ గొనఁబడినవానికిని అపకల్పమువలన సంపదపొందినవానికిని బేరు.

నాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కలాపః - ॥పు॥ ఇది భూషణమునకును, నెమలిసింభమునకును, మొలనూలికిని, కూటమికిని, అమృలపూదికిని నామము.

ఆకల్పః - ॥పు॥ ఇది కల్పమునకు, అలంకరించుటకును బేరు.

వికల్పః - ॥పు॥ ఇది బుద్ధిభ్రమకును, బ్రహ్మకల్పమునకును పేరు.

అవాపః - ॥పు॥ ఇది శత్రువిషయచింతకును, దున్నుటకును, పాదికిని నామము.

ఆక్షేపః - ॥పు॥ ఇది బెదరించుటకును, దున్నుటకును, కావ్యాలంకారభేదమునకును, ప్రశ్నకును నామము.

పాదపః - ॥పు॥ ఇది పాదపీతమునకును, కాలితోనడుచువాహనమునకును, వృక్షమునకును నామము.

కశ్యపః - ॥పు॥ ఇది మునికిని, మత్స్యమునకును నామము.

ప్రతాపః - ॥పు॥ ఇది పౌరుషమునకును, ఎండకును నామము.

ప్రతివత్ - ॥సీ॥ ఇది జ్ఞానమునకును, పాద్యమికిని నామము.

కచ్చపీ - ॥సీ॥ ఇది ఆండుతాఁబేటికిని, నరస్వతియొక్క వీణకును నామము.

విటపః - ఇది మ్రానియొక్క చిగురుకొమ్మలు మొదలైనవాని సమూహమునకును, చిగురునకును, ప్రేక్షకొమ్మలకు నడిమిభాగము లేక యాకులు దట్టమయి యున్నదానికిని, కొమ్మకును బేరగునపుడు ॥పు॥ విటనకుఁ బేరగునపుడు ॥పు॥

దుడుప స్వీయై నా న
ద్యయోః ర్జవే,

అస్త్రీ కళిపుశ్యయాయాం
వస్త్రైస్త్యైత్యయైఃపిచ.

కుతపోఽక్రేగవి విప్రే
వహ్ని వతిథౌ చ భాగినే
యే చ, అస్త్రీ దినాప్తమాం
శే కుశలయో శ్చాగకమ్ప
శే ఫాలే.

అం

ఇతి పాంతాః.

[త్ర్యక్షరఫాస్తా న సన్తి]

హేరమ్నా మహిషేభాస్యో
శ్రులమ్నో హర దానవా,

కాదమ్నా కలహంసేషా
కదమ్నా నీవ సంహతీ.

కలమ్నా నీవ శిఖినా పా
తభేదే కలమ్ప్యసి.

నితమ్నః స్త్రీకటేః పశ్చా
ద్భాగేఽద్రికటకే కటా.

బడబాఽత్వా కుమ్భదా
స్యో ర్యోషిద్భేదే ద్విజ
స్త్రియామ్,

బాడజా బ్రహ్మజౌర్వాగ్నీ
బాడబం బడబాగజే.

ఇతి బాంతాః.

ఋషభోఽదౌ కర్ణరస్థే)
పుషే మత్తగజే న్వశే, వన
సూకరపుచ్ఛేఽ

ఉడుపః - ఇది చంద్రునకుఁ బేరగునపుడు |పు| తెప్పకుఁ
బేరగునపుడు ||న||

కళిపుః - |పు| ఇది పాన్పునకును, వస్త్రమునకును, అన్న
మునకును, ఏకోక్తిగా వస్త్రాన్నములకుఁ జెరిగిని నామము.

కుతపః - ఇది సూర్యునికిని, గోవునకును, బ్రహ్మణునికిని,
అగ్నికిని, అతిథికిని, చెల్లెఱుడుకునకును బేరగునపుడు |పు| దినము
యొక్క యెనిమిదవభాగమునకును, దర్భకును, తిలకును, మేఁక
మెండుకల కంబళికిని, నొసటికిని బేరగునపుడు |పు|

పాంతపదవర్గము ముగిసెను.

[మూఁడక్షరముల పాంతములు లేవు.]

హేరంబః-|పు| ఇది మహిషమునకును, వినాయకునికినిపేరు.

శ్రులంబః - |పు| ఇది హరభేదమునకును, శ్రులంబుఁడను
రాక్షసునికిని నామము.

కాదంబః-|పు|ఇది కలహంసకును, బాణమునకును నామము.

కదంబః-|పు| ఇది కడిమిచెట్టునకును, సమూహమునకుంబేరు.

కలంబః - |పు| ఇది కడిమిచెట్టునకును, అగ్నికిని నామము.

తీఁగె బచ్చలికి నామమయ్యెనేని కలంబీ |సీ|

నితంబః - |పు| ఇది స్త్రీలయొక్క పిఱుదుల వెనుకనుండు
భాగమునకును, కొండనడిమికిని, పిఱుదులకును నామము.

బడబా - |సీ| అడుగుజ్జమునకును, నీళ్ల కడవలు మోయు
బానిసకును, స్త్రీభేదమునకును, బ్రహ్మణస్త్రీకిని నామము.

బాడబః - ఇది బ్రహ్మణునికిని, బడబాగ్నికిని, నామమయ్యె
నేని |పు| అడుగుజ్జముల గుంపునకును, నామమయ్యెనేని |న|

పాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఋషభః - |పు| ఇది పర్వతనిశేషమునకును, కర్ణరంధ్రమున
కును, ఎద్దునకును, మదపుటేనుగునకును, స్వరభేదమునకును,
అడవిపందితోఁకకును, అశిశబ్దమువలన ఋషభమును నొషభమున

ధ వృషభః పుస్తకే వృషే.
విస్త్రమ్యః కేళికలహే
స్నేహవిశ్వానయో రసి,

స్యా ద్విష్కమో నాట
కాక్షే విసార ప్రతిబద్ధయోః.
౨౯౪. యోగభేదే

౭ధ శరభోఽష్టావదే చ
మృగాస్తరే.

ఆత్మభూర్వన్నథే వేధ
స్యారమ్భో వధ దర్ప
యోః. ౨౯౫. ఉద్యమే

చాధ కకుభో వీణాక్షేఽ
ద్వనపాదవే,

సనాభి స్పదృశజ్ఞాత్వో
రాలమ్భ స్పృహహింస
యోః. ౨౯౬

కుసుమ్మం కుసుమే క్షీబం
స్యాన్తహరజనేఽసి తత్,
కమణ్డతా పుమా నేష

సురభిస్తు గవి స్త్రియామ్.

౨౯౭. వసన్త చైత్రయోః
పుంసి త్రిషు సౌమ్య సుగ
భినోః,

స్త్రీయాం పునర్నవా భే
శ్యోర్వరాభూ ర్దర్శితే తు
నా. ౨౯౮

పుమా భేర్యం దుష్టభి
స్త్రీన్) త్వత్పబిష్టత్రికేద్యయే
వల్లభో నా కులీ నాశ్వే
దయితా ధ్యత్వయో స్త్రిభు.
ఇతి భాంతాః.

వృషభః-||పు|| ఇది పురుషశ్రేష్ఠునకును, ఎద్దునకును నామః
విస్త్రంభః - ||పు|| ఇది క్రీడాకలహమునకును, స్నేహావ
కును, నమ్మికకును, అపిశబ్దమువలనఁ బరిచయమునకును, హిం
చుటకును నామము.

విష్కంభః-||పు||ఇది నాటకాంగమునకును, సామాన్యమత
మునకును, ప్రతిబంధకమునకును, యోగ భేదమునకును నామః

శరభః - ||పు|| ఇది జూదమాడు పలకకును, ఎనిమిదికా
గలదై సింహమునుజంపెడి మృగమునకును నామము.

ఆత్మభూః - ||పు|| ఇది మన్తధునికిని, బ్రహ్మకును నామః
ఆరంభః -||పు|| ఇది వధకును, అహంకారమునకును, ఉడి
గమునకును నామము.

కకుభః-||పు|| ఇది వీణాంగమైన కరివెకును, మద్దిచెట్టునకు
నామము.

సనాభిః - ||పు|| ఇది సమానమునకును, జ్ఞాతికిని నామము
ఆలంభిః-||పు|| నలుగురెట్టుటకును, హింసకును నామము.

కుసుంభమ్ - ఇది సామాన్యముగా పుష్పమునకును, కుసుః
పువ్వునకును, నామమయ్యెనేని ||స|| కమండలమునకు నాః
మయ్యెనేని ||పు||

సురభిః - గోవునకు నామమయ్యెనేని ||సీ|| వసంతఋణ
పునకును, చైత్రమాసమునకును నామమయ్యెనేని ||పు|| సౌమ
మైనదానికిని, సుగంధయుక్తమైనదానికిని నామమయ్యెనే
||త్రి||

వర్షాభూః - ఇది గలిజేరుచెట్టునకును, అడుకప్పుకును, నావ
మయ్యెనేని ||సీ|| కప్పకు నామమయ్యెనేని ||పు||

దుందుభిః-ఇది భేరికి నామమయ్యెనేని ||పు|| పాచికలయఁ
దుండు నిత్తిగకును నామమయ్యెనేని ||సీ||

వల్లభః - ఇది శ్రేష్ఠమైన గుఱ్ఱమునకు నామమయ్యెనేని
||పు|| ఇష్టునికిని, అభ్యుత్థునికిని నామమయ్యెనేని ||త్రి||

భాంతవదవర్గము ముగిసెను.

నిగమో నిశ్చయే పుర్యాం
పథి వేదే పణిక్పథే,

నైగమస్తూపనిషది దస్తే
పణిజి నాగరే. 300

విక్రమః క్రమణే కార్యే
ప్రకమోఽవసరేక్రమే,
సమగ్రమో వారియస్తే
25

ధీసామర్థ్యేఽసినిష్క్రమః.
300

విభ్రమ స్సంశయే భా
స్తా స్యా ద్భావస్తరశోక
యోః,

సమగ్రమో 2త్యాదరే
భీతా వావేగే

నియమ స్త్వీహ. 301

ప్రతిజ్ఞాజ్ఞాయస్తా నయో
గాక్లే నిశ్చయే ప్రతే,

కలమ క్కాలిలేఖనోశ్చో
రే లాక్షరసేఽబుగరే.

అగమ స్త్వాగతౌ శాస్త్రే
విద్రుమో ద్రుప్రపణయోః,

త్రిధామా కేశవే పహ్నా
హరిమా మృత్యుయోగ
యోః. 308

గరుత్తా నివహగే తార్థ్యే
ద్విజన్తా బ్రాహ్మణే భగే,

వ్యాయామః పారుష
వ్యామ స్సృజ్చారో దుర్గ
సంహతిః. 309

గోలోమీ స్త్రీ వారనా
ర్యాం పద్ధింధా శ్వేత

నిగమః-||పు|| ఇది నిశ్చయమునకును, పట్టణమునకును, మార్గ
మునకును, వేదమునకును, అంగడివీధికిని నామము.

నైగమః-||పు|| ఇది ఉపనిషత్తునకును, వీనుఁగుదంతమునకును,
పర్తకునికిని, పట్టణమునఁ బుట్టినవానికిని నామము.

విక్రమః-||పు||ఇది ఆక్రమించుటకును, కార్యమునకును పేరు.
ప్రకమః-||పు|| ఇది ప్రస్తావమునకును, నడుపునకును పేరు.
సంక్రమః - ||పు|| ఇది జలయంత్రమునకును, అశిశబ్దమువలన
నూర్చుఁడు మేషాదిరాసులం గూడుటకును నామము.

నిష్క్రమః - ||పు|| ఇది బుద్ధిసామర్థ్యమునకును, అశిశబ్దము
వలన లోపలనుండి బైటపచ్చుటకును నామము.

విభ్రమః - ||పు|| ఇది సంశయమునకును, భ్రాంతికిని, స్త్రీల
శృంగారభావమునల్లఁ బుట్టినక్రియకును, శోకమునకును నామము.

సంభ్రమః - ||పు|| ఇది మిక్కిలి యాదరణకును, భయమున
కును, తొట్టుపాటునకును నామము.

నియమః - ||పు|| ఇది ప్రతిజ్ఞకును, ఆజ్ఞకును, కట్టుటకును,
యోగసాధనమునకును, నిశ్చయమునకును, వ్రతమునకును పేరు

కలమః - ||పు|| ఇది పైరునకును, పత్రికకును, దొంగకును,
లాక్షరసమునకును, మొలకకును నామము.

అగమః - ||పు|| ఇది వచ్చుటకును, శాస్త్రమునకును పేరు.
విద్రుమః-||పు|| ఇది పృక్షమునకును, పవడమునకును పేరు.

త్రిధామా - ||న్-పు|| ఇది విష్ణువునకును, అగ్నికిని పేరు.
హరిమా - ||న్-పు|| ఇది మృత్యువునకును, యోగమునకును
పేరు. [తమికిని పేరు.

గరుత్తా-||ల్-పు|| ఇది పక్షిసామాన్యమునకును, గరుత్తం
ద్విజన్తా-||న్-పు|| ఇది బ్రాహ్మణునికిని, పక్షికిని పేరు.

వ్యాయామః - ||పు|| ఇది పురుషునిబారకును, సంచారమున
కును, దుర్గసమూహమునకును పేరు.

గోలోమీ-||సీ|| ఇది వేశ్యకును, వసకును, తెల్లగటికకును పేరు

దూర్యయోః,

కుసుమం పుష్పఫలయో

స్త్రీరజో నేత్రరోగయోః.

తలిమం కుట్టిమే తల్పే చ

వృక్షానీ

ధ గౌతమః, మునిభేదే

కా క్య సిం హే గోదావ

ర్యాంతు గౌతమీ. 302

వరమం స్యా దశజ్ఞానేఽ

వ్యయం నా వరమాత్మని,

త్రి మాతృప్తే

పశ్చిమస్తు స్వరే నా పూ

రణే త్రి ఘ. 303

మునిస్థానే మతే బ్రహ్మ

చర్యాదావాశ్రమోఽస్తి

యాం,

సుష మోత్కృష్ట శోభా

యాం త్రి ఘ చారా సమేఽ

వృధ. 304

అశ్వభూషా పుష్టిపుచ్ఛ

శ్రేష్ఠ శృంగారకేతునా, లిక్లే

ప్రభావేపురుషేలలామోఽ

స్త్రీ లలామ చ. 305

సర్వేనా మధ్యమో దేహ

మధ్యే మధ్యే నపుంసకమ్,

మధ్యనే వాచ్యవత్ స్త్రీతు

హస్తమధ్యాగ్నిశావసి. 306

ఛన్దోభేదే దృష్టరజః కన్యా

యా మధ్య

ధ త్రి ఘ, సత్తమా శ్రేష్ఠ

పూజ్యా ద్వౌ

ప్రథమా ప్రవరా దిమా.

కుసుమమ్ - 11న1 ఇది పుష్పమునకును, ఫలమునకును, స్త్రీ యొక్క ఋతువునకును, కంటివ్యాధికిని పేరు.

తలిమమ్ - 11న1 ఇది మేడలయొక్క యడుగుభూమికి; పాన్పునకును, పెద్దకత్తికిని పేరు.

గౌతమః - 11పు1 ఇది గౌతమమునికిని, బుద్ధదేవునికిని పేరు గోదావరికి పేరగునపుడు, గౌతమీ 11నీ1

వరమమ్ - ఇది అంగీకారమునకు పేరగునపుడు 11న1 పా మాత్మకు పేరగునపుడు 11పు1 శ్రేష్ఠునికి పేరగునపుడు 11త్రి1

పంచమః-ఇది సర్వవిశేషమునకును పేరగునపుడు 11పు1 పంచ సంఖ్యాపూరకమైనదానికి పేరగునపుడు 11త్రి1

ఆశ్రమః-11పు1 ఇది మునులున్న స్థానమునకును, విద్యార్థులు మొదలైనవారికి స్థానమైన మతమునకును, బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములకును పేరు.

సుషమా-ఇది శ్రేష్ఠమైనకాంతికి పేరగునపుడు 11నీ1 సుందరమైనదానికిని, సమమైనదానికిని పేరైనపుడు 11త్రి1

లలామః - లలామ-11నీ1-11పు1 ఇది గుఱ్ఱమునకును, ఆభరణమునకును, తిలకమునకును, తోచకును, శ్రేష్ఠమైనదానికిని, శృంగారమునకును, టెక్కిమునకును, గుఱుతునకును, ప్రభావమునకును, పురుషునికిని పేరు.

మధ్యమః - ఇది స్వరవిశేషమునకును, దేహమధ్యమునకును పేరైనపుడు 11పు1 మధ్యమునకు పేరైనపుడు 11న1 మధ్యస్థునకు పేరైనపుడు విశేష్యలింగము. చేతనడిమివేలికిని, ఛందోభేదమునకును, శ్రొత్తగా సమర్పించబడుచునకును పేరయినపుడు 11నీ1

సత్తమః-11త్రి1 ఇది శ్రేష్ఠునికిని, పూజునికిని పేరు.

ప్రథమః - 11పు1 ఇది శ్రేష్ఠునికిని, మొదటివానికిని పేరు.

అధమా గర్వితన్యూనా

పుత్రమా ప్రవరాన్తిమా,
ఇతి మాంతాః.

ప్రణయస్సృత్య త్వరితయే
విస్రమేభ ప్రేమయాచ
యోః. 303

విసయో నతిశీఘ్రాది ధర్మా
చారప్రకాన్తిభు,
అనయస్త్యకుభే జైవే
వివత్తై వ్యసనేఽవ్య
ధ. 304. పశ్చాద్దవస్థాయ
బలే సమవాయేచ సన్నయః,

విషయో గోచరే దేశే
జ్ఞాతో యోయన్య తత్రచ.
305

ప్రళయో మరణేపాపే
మూర్ఖా కల్పావసానయోః,
ప్రత్యయోఽధీన విశ్వాస
ధీరస్థాచార హేతుభు.
ఖ్యాతో సనాదౌ శపథే
చిత్రగర్వా తు విస్తయా,
వ్యవాయోఽంతర్ధితయో
రుపాయ స్సృష్టదుపా
గతౌ. 306. సామాదా

పథ సంస్థాయ స్సన్ని
వేశే గృహే గణే,
ఉదయః పూర్వతైలే స్యా
దున్నతే పుష్కలా వసి.

అపయోనగణేనోకే ౩౧

అధమః - 1పు॥ ఇది నిందింపఁబడినవానికిని, తక్కువైనవాని
కిని పేరు.

ఉత్తమః - 1పు॥ ఇది శ్రేష్ఠునికిని, తుదనున్న దానికిని పేరు.
మాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ప్రణయః - 1పు॥ ఇది పరిచయమునకును, నమ్మకమునకును
ప్రేమకును, యాచనకును పేరు.

విసయః - 1పు॥ ఇది నమస్కారమునకును, శిక్షమొదలైః
వానికిని, ధర్మమునకును, ఆచారమునకును, ఉపకాంతికిని పేరు

అనయః - 1పు॥ ఇది పూర్వజన్మకృతమయిన యశుభకర్త
కును, అపవదకును, జూదము మొదలయిన సప్తవ్యసనములకును పేరు

సన్నయః - 1పు॥ ఇది సేన వెనుకకుండు దుముదారి పాఞ్ఞా
కును, సమూహమునకును, చకారమువలన సంబంధమునకును పేరు.

విషయః - 1పు॥ ఇది శబ్దస్వరూపరసగంధములకును, దే
మునకును, ఎవరిచేత నేది నిత్యమును పరిచయము చేయ
బడునో దానికిని పేరు.

ప్రళయః - 1పు॥ ఇది మరణమునకును, పాపమునకును, మూ
కును, కల్పాంతమునకును పేరు.

ప్రత్యయః - 1పు॥ ఇది ఆధీనమునకును, విశ్వాసమునకును
బుద్ధికిని, రంధ్రమునకును, ఆచారమునకును, హేతువునకును
ప్రసిద్ధికిని, సనాదిప్రత్యయములకును, శపథమునకును పేరు.

విస్తయః - 1పు॥ ఇది ఆశ్చర్యమునకును, గర్వమునకును పేరు

వ్యవాయః - 1పు॥ ఇది దాఁగుటకును, రతిక్రీడకును పేరు

ఉపాయః - 1పు॥ ఇది పచ్చుటకును, సామాన్యపా
ములకును పేరు.

సంస్థాయః - 1పు॥ ఇది పట్టణము చుట్టు బయలునకును, గృ
మునకును, సమూహమునకును పేరు.

ఉదయః - 1పు॥ ఇది ఉదయపర్వతమునకును, ఉన్నతవ
కును, ఉర్ధ్వగతికిని పేరు.

అపయః - 1పు॥ ఇది మరణమునకును, దోషమునకును. దు

చేర్చితి క్రమదణ్డయోః,
నికాయో నిలయే లక్ష్యే
సముదాయే సధర్మిణామ్.
3౧౯. ఆసంహతా నా మే
కత్ర కరణే పరమాత్మని
అశయా స్థానతాత్పర్యో
కులాయ స్థాననీడయోః
పర్యాయః క్రమ నిర్వా
ణ ప్రకారావసరే వ్యపి, ఏ
కార్థవాచిశబ్దేచ
పాలస్త్యో శ్రీద రావహౌ.
పర్జన్యో మేఘు నిర్ఘోషే
వాసవే గర్జదమ్బుదే,
శాణ్డిత్యో మునిమాబూరా
శ్వశుర్యో స్వాల్దేవరా.
3౨౦
ఆదిత్యో రవి గీర్వాణౌ
రోహిత్యో వ్రీహిసాగరా,
స్వా దామ్నాయ స్పం
ప్రదాయే కులేఽధ్యయన
వేదయోః. 3౨3
ఊర్ణాయుర్నూర్ణాభేదేఽపి
మేషే తల్లామకమ్పశే,
చరయుర్వారిదే వాతే
భ్రాతృ వ్యో భ్రాతృశ్చే
రిపా. 3౨౪
సమయః కాల సిద్ధాంత
ప్రతిజ్ఞా శపథేషుచ, సక్షే
తాచారయోశ్చ
థ స్వాధ్యాయో జ ప వే
దయోః. 3౨౫
విశల్యా ఫలిని దన్తి గు

మునకును, అతిక్రమించుటకును, దండమునకును బేరు.
నికాయః - 1పు॥ ఇది ఇంటికిని, గుటికిని, ఒకనడత;
గుంపునకును, ఒకచోటఁ జేరనివానిని నొకచోటఁ జేర్చు
పరమాత్మకును బేరు.
అశయః-1పు॥ ఇది స్థానమునకును, తాత్పర్యమునకును
కులాయః - 1పు॥ ఇది ఊనికిని, గూటికిని పేరు.
పర్యాయః - 1పు॥ ఇది పరునకును, మోక్షమునకును,
అవసరమునకును, సమానార్థకశబ్దమునకును బేరు.
పాలస్త్యః - 1పు॥ ఇది కుబేరునికిని, రావణునికిని జే
పర్జన్యః - 1పు॥ ఇది మేఘుధ్వనికిని, ఇంద్రునికిని, గ
మేఘమునకును బేరు. [కును
కాండిల్యః - 1పు॥ ఇది కాండిల్యమునికిని, మారేఱు
శ్వశుర్యః-1పు॥ ఇది ఆలితోడఁబుట్టినవానికిని, మగనిఁ
బుట్టినవానికిని బేరు.
ఆదిత్యః - 1పు॥ ఇది సూర్యునికిని, దేవతలకును బేరు.
రోహిత్యః-1పు॥ ఇది ధాన్యమునకును, సముద్రమునకును
అన్నయః-1పు॥ ఇది సంప్రదాయమునకును, కులమున
చదువునకును, వేదమునకును బేరు.
ఊర్ణాయుః - 1పు॥ ఇది తంతుభేదమునకును, గొఱ్ఱ
అగొఱ్ఱరోమములకంబలికిని బేరు.
చరయుః-1పు॥ ఇది మేఘమునకును, వాయువునకును వే
భ్రాతృశ్చః - 1పు॥ ఇది తోడఁబుట్టినవాని కొడుకునక
శత్రువునకును పేరు.
సమయః - 1పు॥ ఇది కాలమునకును, సిద్ధాంతమునకును,
జ్ఞకును, అనపెట్టుటకును, సంకేతమునకును, ఆచారమున
పేరు.
స్వాధ్యాయః-1పు॥ ఇది జపమునకును, వేదమునకును పే
విశల్యా - 1పి॥ ఇది వెన్న వెదురుకూరకును, దంటిచెట్

దూచి లాజ్జలీనుచు,

అభిఖ్యా త్విద్యతో నామ
స్వీం

ద్రియం త్వక్షిరేతసోః.
సామర్థ్యం యోగ్యతాశ
శక్తి

ర్వాదయంచిత్రవక్షసోః,
చారుత్వ మపి సౌరభ్యం

నేపథ్యం రజ్జభూ రసి.

3౨౭

పుత్ర్యాం పుత్రే ౭పి
చాపత్య

చూచిత్యం సత్యయోగ్య
యోః,

స్యా ద్బ్రాహ్మణ్యం బ్రా
హ్మణానాం భావసంహతి
కర్తను.

3౨౮

స్యా ధీరణ్యం హేమ్ని
కుప్యే విత్త మాన విశేష
యోః, పరాటరేతసో శ్చా

థ మలయః పర్వతాంతరే.

3౨౯. పర్వతాంతరే ౭వ్య
ఞ్ఞోద్యానే మలయం మల

యా త్రిపుత్,

నైస్థవే తాపవర్జ్యాం చ
తైలేయం భ్రమరే పు
మాన్

3౩౦

విజయా పార్వతీ తిథ్యో
ర్విజయో జయపార్థయోః,

అభయం నలదే నీ ను చ

కును, తిప్పతీగెతును, నీరుసిప్పలికిని, చకారమువలన పావర
చెట్టునకును బేరు.

అభిఖ్యా - ॥నీ॥ ఇది కాంతికిని, కీర్తికిని, నామధేయమున
కును బేరు.

ఇంద్రియమ్-॥న॥ ఇది నేత్రమునకును, రేతస్సునకును బేరు.

సామర్థ్యమ్-॥న॥ ఇది యోగ్యతకును, శక్తికిని బేరు.

హృదయమ్-॥న॥ ఇది చిత్తమునకును, తొమ్మునకును పేరు.

సౌరభ్యమ్-॥న॥ ఇది ఒప్పదమునకును, అపిశబ్దమువలన పరిమళ
మునకును బేరు.

నేపథ్యమ్-॥న॥ ఇది నాట్యస్థానమునకును, అపిశబ్దమువలన
నలంకరించుటకును పేరు.

అపత్యమ్-॥న॥ ఇది కొమార్తెకును, కొమారునికిని పేరు.

బోచిత్యమ్-॥న॥ ఇది సత్యమునకును, యోగ్యమునకును పేరు.

బ్రాహ్మణ్యమ్-॥న॥ ఇది బ్రాహ్మణులయొక్క భావమునకును,
వారిసమూహమునకును, వారికర్తకును పేరు.

హీరణ్యమ్-॥న॥ ఇది బంగారమునకును, వెండి బంగారముల
కంటె నితరమైనలాహజాలికిని, ధనమునకును, కొలత భేదమున
కును, గవ్వకును, రేతస్సునకును పేరు.

మలయః-ఇది పర్వతవిశేషమునకును, పర్వతమునందొకభాగ
మునకు పేరైనపుడు ॥పు॥ ఉద్యానమునకు పేరైనపుడు ॥న॥
తెల్లతెగడకు బేరైనపుడు ॥నీ॥

తైలేయమ్-ఇది లవణభేదమునకును మురయను గ్రంథ్యద్రవ్య
మునకును పేరగునపుడు ॥న॥ తుమ్మెదకు పేరయినపుడు ॥పు॥

విజయా-ఇది పార్వతికిని, తిథిభేదమునకును పేరయినపుడు
॥నీ॥ జయమునకును, అర్జునునకును బేరయినపుడు ॥పు॥

ధ్యానం నిర్భయే త్రిపు.

కళేరు హేమోర్గాజ్జే
యం గాజ్జేయో గుహాభి
ష్మయోః,

అస్త్రీ కహయో నిర్భా
సే సౌరభే రసనాగయోః

33౨. క్వాథే విలేపనేచా
సి ద్రవ్యే స్యా దేష వా
చ్యచత్,

ద్వితీయా సహధర్మి
న్యాం ద్వితీయం పూరణే
త్రిపు. 333

త్రి వ్యహార్య స్థిరే నా
ద్రౌ

నాదేయా జలవేతసే, త
ర్గా-ర్యాం భూమిజంబ్వాం
చ జపాయాం నాగరక్షకే.

33౪. నాదేయం సిన్ధులవణే
త్రిపు లేష నదిభవే,

అతిథ్య మాతిథేయాశ్చే న
స్వయో రతిథౌ పుమాన్.

ఇన్ద్రియే విషయ క్షీబం
త్రిలింగో విషయాన్విలే, పు
హ్లా రాజ్ఞిస్తరే చా

ధ పాసీయం క్షీబ మమ్ము
33౬. పేయే త్రిపు

విహాయస్తు వోష్ మ్మి
విహగే పుమాన్,

వేక్యా దాసోఽర్థ ర్భుజీ
స్త్రి ప్రేమ్యస్వచ్ఛంద

నా త్రిపు. 33౭

దేరైనపుడు ||సీ|| భయములేనిదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

గాంగేయమ్-ఇది తామరకలువ మొదలైనవానిదుంపలకును,
బంగారమునకును పేరైనపుడు ||న|| కుమారస్వామికిని, భీష్మచా
ర్యులకును పేరైనపుడు ||పు||

కహయః - ||పు|| ఇది బంకకును, పరిమళించుదానికిని, వగ
రునకును, సీరమునకును, కహయమునకును, మైశ్రాంతకును పేరు.

ద్రవ్యవిశేషమునకు పేరగునపుడు విశేష్యలింగము.

ద్వితీయా - ఇది భార్యకు పేరైనపుడు ||సీ|| రెండవదియను
నర్థమున ||త్రి||

అహార్యః-ఇది స్థిరమైనదానికి పేరైనపుడు ||త్రి|| పర్వత
మునకు పేరైనపుడు ||పు||

నాదేయా-ఇది నీరుప్రబ్బలికిని, శక్తి-లిచెట్టునకును, సార
దప్తుచెట్టునకును, పేరైనపుడు ||సీ|| ఇందువ్వనకుఁ దేరైనపుడు||న||
ననియందుఁబుట్టినదానికిఁ దేరయినపుడు ||త్రి||

అతిథ్యమ్-ఇదిఅతిథులకుఁజూరైనయన్నాదులకుపేరయినపుడు
||న|| అతిథికిపేరైనపుడు ||పు||

విషయ - ఇది చక్షురాదులకుపేరైనపుడు ||న|| విషయము
లతోఁగూడినవానికి పేరైనపుడు ||త్రి|| రాజునకును, మన్తధుని
కిని పేరయినపుడు ||పు||

పాసీయమ్ - ఇది ఉదకమునకు పేరైనపుడు ||న|| పానము
చేయఁదగినదానికి పేరయినపుడు ||త్రి||

విహాయః||న||ఇది ఆకాశమునకు పేరైనపుడు ||పు|| పక్షిసా
మాన్యమునకు పేరైనపుడు ||పు||

భుజిష్యా-ఇది వేశ్యకును బానిసకునుపేరైనపుడు ||సీ|| కింక
రునికిని, స్వతంత్రునికిని పేరైనపుడు ||త్రి||

సస్యా ప్రతచర్యాయా
స్యః ఫాల్గునే పుమాన్,
త్రియం గరళే పార
కే తేత్ర జేతృజ్ఞ. 3౮౦
శ్వాస్తానా జేహేచ స్యా
ధ్యగజేఽపి చ,

సవ్యం సవ్య ఆయతై
హూలమహూలయోః.

సస్యా వాగ్విదాతారా
సస్యా వన్త్యగర్హితౌ,

నూ నమజేఽత్యత్వే
నూత్నత్తమేత్సుకా.

3౪౦

ధీమాం చోభనేఽ
పాథా వసుమతేఽపిచ,
తీత్యై ప్రతిపాల్యా

మ్యేలే తేత్రియాద

3౪౦

ఇతి యాంతాః.

తశమ్భా శబరా
గ్నిరా సూర్యపావకా,
వరా యుగసన్దేహా

రా కరివస్తరా. 3౪౨
సుతోష్ట్రా దాసేరా
రా శిఖుకుక్కుటా,
హవే శృఙ్గారా

తపస్యా-ఇది ప్రతాపహ్లానమునకు పేరగునపుడు ||సీ|| ఫాల్గున
మాసమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు||

తేత్రియమ్||న|| ఇది విషమునకును, పరస్త్రీగర్భమునఁబుట్టిన
శిశువునకును, పరిమడిలోఁ బుట్టిన తృణమునకును, వైద్యము చేయఁ
దగిన యన్యజేహమునకును, మాన్వనశక్యమైన రోగమునకును
జేరు.

ప్రసవ్యమ్||న|| ఇది ప్రదక్షిణమునకును, అధీనమైనదానికిని,
ప్రతిహూలమునకును, అనుహూలమునకును పేరు.

వదాన్యః ||పు|| ఇది వక్తకును, దాతకును పేరు.

జఘన్యః ||పు|| ఇది కనిఘనికిని, నిందింపఁబడినదానికిని
నామము.

[నామము.

కనీయాన్-||న|| ఇది తమ్మునికిని, మిక్కిలి యల్పమైనదానికిని
పరీయాన్-||పు|| ఇది శ్రేష్ఠునకును, మిక్కిలి పరువైనదాని
కిని నామము.

సాధీయాన్ - ||పు|| శ్రేష్ఠునికిని, మిక్కిలి సాధువునకును,
అంగీకరింపఁబడినవానికిని నామము.

ప్రతీత్యః-||పు|| ఇది ఎదురుచూడఁదగినవానికిని, మొదటిదా
నికిని నామము.

తేత్రియాదయః=తేత్రియశబ్దము మొదలైన, ఏలే=ఈ
యేనిమిదిశబ్దములును, త్రిషు=మూడులింగములయందును వర్తిం
చును.

యాంతపదవర్గము ముగిసెను.

శబరః ||పు|| ఇది కిరాతునికిని, శివునకును నామము.

భాస్కరః ||పు|| ఇది సూర్యునికిని, అగ్నికిని నామము.

ద్వాపరః ||పు|| ఇది యుగభేదమునకును, సంశయమునకును
నామము.

మంబరః ||పు|| ఇది వినుఁగునకును, పెండ్లుకలకును నామము.

దాసేరః ||పు|| ఇది దాసీపుత్రునికిని, ఒంటెకును నామము.

విష్కీరః ||పు|| ఇది నెమలికిని, కోడికిని నామము.

శృంగారః ||పు|| ఇది రసభేదమునకును, గజాలంకారమున
కును నామము.

వక్తారా భూసుతోబ్బకా.

ప్రకారా భేదసావృణ్యే

వికారా రోగివిక్రియే,

కుమ్భారా చోరభుజనా

కుటీరా కర్కటాలయా.

దైత్యురీ దేవగోవిందా

తిత్తిరీ మునివక్షిణా,

కాఢూరీ స్కన్ధ హేర

మృ

సహురీ వృషభాస్కరా.

హిమారీ వస్నితవనా

జనురీ పవిపావకా,

ధాన్యోత్పేద తిరస్కారా

నికారా

వక్తాక్షరః. 3౪౬. క

పోజిజాన్యో

రాకార స్వాకృతౌ గా

త్రైకృతౌ,

మిహిరా వాయు చం

ద్రాగ్నః

కేశరీ హరి సింహయోః.

ప్రస్తరా మణ్యశ్శకుధా

సంస్తరోఽ ధర్మరశయ్య

యోః,

ఆకరా స్థానభిన్నోఽఘాః

ప్రదరా భజ్జురకృరాః.

3౪౭

ప్రకరః క్షిర పుష్పదౌ

సంహతౌ

మకరస్త్విహ, నిధౌ యా

దసి రాకౌ చ

అంగారః ||పు|| ఇది అంగారకునికిని, కొఱివికిని నామము

ప్రకారః ||పు|| ఇది భేదమునకును, సాదృశ్యమునకును బే

వికారః ||పు|| ఇది రోగమునకును, మనోవికారమునకును బే

కుంభీరః ||పు|| ఇది దొంగకును, సర్పమునకును నామము.

కుటీరః ||పు|| ఇది ఎండ్ర కాయకును, గుడిసెకును నామము

దైత్యురీ ||పు|| ఇది దేవతలకును, విష్ణువునకును నామము

తిత్తిరీ ||పు|| తిత్తిరియనుమునికిని, తీతువుపక్షికిని నామము

కాంకరీ ||పు|| ఇది కుమారస్వామికిని, విఘ్నేశ్వరుని

మఱియు నుచుకును నామము.

సహురీ ||పు|| ఎద్దునకును, సూర్యునికిని నామము.

హిమారీ ||పు|| ఇది అగ్నికిని, సూర్యునికిని నామము.

జనురీ ||పు|| ఇది వజ్రాయుధమునకును, అగ్నికిని నామము

నికారః ||పు|| ఇది ధాన్యముతూర్పుపట్టుటకును, తిరస్కా

మునకును నామము.

మార్పరః ||పు|| ఇది మోచేతిమొనకును, కాలిపిక్కకు

నామము.

ఆకారః ||పు|| ఇది స్వరూపమునకును, శరీరవికారమునకు

నామము.

మిహిరీ ||పు|| ఇది వాయువునకును, చంద్రునికిని, సూర్యు

కిని నామము.

కేశరీ ||నో-ప్ర|| ఇది విష్ణువునకును నామము.

ప్రస్తరః ||పు|| ఇది మణికిని, శిలకును, విరుగుమోదంబు

చెడు రత్నకంబునికిని నామము.

సంస్తరీ ||పు|| ఇది యాగమునకును, పాన్పునకును బేరు.

[గనికిని, కూటమికిని నామము

ఆకరః ||పు|| ఇది స్థానమునకును, లోహారత్నాదులు పుట్టు

ప్రదరః ||పు|| ఇది విఱుగుటకును, స్త్రీరక్షస్రావవ్యాధికిని

బాణమునకును, నామము.

ప్రకరః ||పు|| ఇది వెదజల్లిన పుష్పాదులకును, సమూహము

నకును నామము.

మకరః ||పు|| ఇది నిధిభేదమునకును, మొసలికిని, రాశిభేద

మునకును నామము.

చక్కరస్తు ద్రుమే రథే.
 కింకారు స్సస్యకూకే స్వా
 స్సయకే కజ్జ-పక్షిణి,
 విష్టరః కుశముష్టే స్వా
 తాద్యాసనవృక్షయోః.
 భిపురో లకునే పూగవృ
 నిర్వాసపూగయోః,
 కపాలే చ కటాహేచ ధై
 పాలే చ కర్పరః. 3౫౦
 మందారః పారిభద్రే
 పర్ణే కల్పమహిరుహే,
 గాంధారస్తు స్వరే రాగే
 శ సిద్ధారయో
 రథః కులాలదణ్డే ముకురో
 ర్మణాదర్యయో రసి,
 ఆధార ఆలవాలామ్బు బ
 ిధికరణేఽపిచ. 3౫3
 స్వా దాసారో మిత్ర
 లేవేగవృష్టిప్రసారయోః,
 కేదార శృంగరక్షేత్రే
 లభేదాలవాలయోః.
 మయూరో బర్హిమాడా
 మా మపామార్గే శిఖావశే,
 నరేంద్రో విషవైద్యేఽపి
 మహేంద్రః పతిశక్రయోః.
 ఆశిరః క్షీరవికృతౌ భో
 నే పావకే రవా,
 వికిరో వాలుకాయాం చ
 విహార స్సృగతాలయే.
 ౩౫౬. క్రీడానూం చా
 థ సంస్కార స్సంకల్ప
 నానార్థ—20

చంకురః-||పు|| ఇది వృక్షవిశేషమునకును, రథమునకును బేరు.
 కింకారుః-||పు|| ఇది వరిముంటికిని, బాణమునకును, పెద్దగడ్డ
 కును నామము.
 విష్టరః - ||పు|| ఇది దర్భసిడికిని, పీట మొదలైన యాసన
 ములకును, వృక్షమునకును నామము.
 భిపురః-||పు|| ఇది వెల్లులికిని, పోకచెట్టునకును, బంకకును
 పోకకును నామము.
 కర్పరః-||పు|| ఇది చెక్కిలికిని, తొట్టికిని, భిక్షాపాత్రకున
 నామము.
 మందారః-||పు|| ఇది పారిబాతపుచెట్టునకును, జిల్లేడుచెట్టు
 నకును, కల్పవృక్షమునకును నామము.
 గాంధారః-||పు|| ఇది స్వరభేదమునకును, రాగవిశేషమునక
 ను, దేశభేదమునకును, సిందూరమునకును నామము.
 ముకురః - ||పు|| ఇది కుమ్మరసానం ద్రిప్పుదండమునకును, వ
 ణిదర్పణమునకును, అద్దమునకును నామము.
 ఆధారః-||పు|| ఇది పాదులయందు కట్టకట్టి నీళ్లునిలువంగల ప్ర
 దేశమునకును, ఒకవస్తువునుంచెడు స్థలము మొదలైనయూధా
 ములకును పేరు.
 ఆసారః - ||పు|| ఇది స్నేహితబలమునకును, వేగమునకును
 వర్షధారాపతనమునకును పేరు.
 కేదారః-||పు|| ఇది శివక్షేత్రమునకును, పర్వతవిశేషమునక
 ను, మడికాణుకును పేరు.
 మయూరః-||పు|| ఇది నెమలి శిరస్సనకును, ఉత్తరేణిచెట్
 నకును, నెమలికిని పేరు. [తికినిపేరు
 నరేంద్రః-||పు|| ఇది విషవైద్యునికిని, అపిశబ్దమువలన భూ
 మహేంద్రః-||పు|| ఇది ప్రభువునకును, ఇంద్రునికిని పేరు.
 ఆశిరః-||పు|| ఇది క్షీరవికారమునకును, భోజనమునకును,
 గ్నికిని, సూర్యునికిని పేరు. [పేరు
 వికిరః-||పు|| ఇది ఇసుకకును, చకారమువలన చల్లుటకును
 విహారః-||పు|| ఇది శౌద్ధాలయమునకును, క్రీడకును పేరు.
 సంస్కారః-||పు|| ఇది సంకల్పమునకును, స్వభావముగనున

ప్రతియత్నయోః,

శర్కరా తు గుడే రోగ
భేదే శర్కరలస్థలే. 3౫౭.

శిలాభేదే సితాయాం చ శ
కలాల్పకపాలయోః,

గాయత్రీ ఖదిర శ్చందః
కృపాణ్యా మపి కర్తరీ.

సా నైరస్థీయాఽన్యగృ
హే స్వాంతా శిల్పకారి
ణీ, పర్ణసద్గురజాయా చ

కాశ్వాంతం ఛన్దసి శక్వరీ.

ఛత్రప్రాంతాలమ్ని వస్త్రే
కేశే వాద్యే చ ఝల్లిరీ,

ఉర్వరా సర్వసస్యాఘ్న
భూమాభూమాత్రకేఽపిచ.

తైలవృక్షగ్రయోః శో
ట్యాం శత్ర్యాయాం శిఖ
రం మతమ్,

కుహరం గహ్వరే ఛిద్రే
మద్ధిరం నగరే గృహే.

ధ్వానేఽక్షిరోగే తిమిర

మమ్బరం వ్యోమ్ని వాససి
జౌశిర శ్చామరే దణ్డే

కటిత్రం కటివాససి. 3౬౦

మేఖలాయాం

గుహదమ్భ గహనేషు తు
గహ్వరమ్,

కటిరం కన్దరే కట్యాం

విషయే ఽగ్రే ఽగ్రాణే

ఽజిరమ్. 3౬౩

పుష్కర మమ్బుని భే భే

వస్తువులూ గుణోత్కర్షము కలుగఁజేయుటకును పేరు.

శర్కరా - 111. ఇది బెల్లమునకును, రోగవిశేషమునక
మొరముగలభూమికిని, పాషాణభేదమునకును, చక్కెరకును,
నుకకును, చిల్లపెంకునకును పేరు.

[ను శే

గాయత్రీ-111. ఇది చంద్ర చెట్టునకును, ఛందోభేదము
కర్తరీ-111. ఇది పెద్దకత్తికిని, అశిశబ్దమువలనకత్తెరకును శే
నైరంధ్రీ-111. ఇది ఏస్త్రీ యన్యులగృహమునందు వసించు
స్వతంత్రురాలై స్త్రీల నలంకరించుచున్న దోయాస్త్రీకిని, బసిక
నున్న స్త్రీకిని పేరు.

శక్వరీ-111. ఇది మొలనూలికిని, ఛందోభేదమునకును పే
ఝల్లిరీ - 111. ఇది గొడుగుచుట్టువేలవేసిన వస్త్రవిశేషవ
కును, వెండ్రుకలకును, వాద్యవిశేషమునకును పేరు.

ఉర్వరా-111. ఇది సకలమైన మైలతోఁగూడిన భూమి
భూమాత్రమునకును పేరు.

శిఖరమ్-111. ఇది పర్వతముయొక్క తుదకును, వృక్షగ్ర
నకును, అంచునకును, మేడలతోటికట్టుటకును పేరు.

కుహరమ్-111. ఇది గుహకును, రంధ్రమునకును పేరు.
మందిరమ్-111. ఇది పత్తనమునకును గృహమునకును పేరు.
తిమిరమ్-111. ఇది గాఢాంధకారమునకును, నేత్రరోగము
కును పేరు.

అంబరమ్-111. ఇది ఆకాశమునకును, వస్త్రమునకును పేరు.
జౌశిరః-111. ఇది చామరమునకును, కణ్ణుకును పేరు.

కటిత్రమ్-111. ఇది మొలయందలి వస్త్రములకును, మొలన
లికిని పేరు.

గహ్వరమ్-111. ఇది గుహకును, కపటమునకును, చొరఁగు
దనిదానికిని పేరు.

కటిరమ్-111. ఇది గుహకును, పిఱుండులకును పేరు.

అజిరమ్-111. ఇది శబ్దాదివిషయములకును, శరీరమునకును
ముంగిలికిని పేరు.

పుష్కరమ్-111. ఇది ఉదకమునకును, ఆకాశమునకును, నక్ష

ముఖి వాద్యముఖే మదే
ఽపి ధారాయామ్, ద్వీపే
భేషజభేదే సారసత్థిర్థాహి
రికరాగ్రేషు. 3౬౪

దధికలశ గోమయామ్బుష
సకతామ్ర బ్రహ్మసూత్ర మ
స్త్రేషు, హే మ్మృచ్ఛిరే చ
పవిత్రం త్రిషు పూతే పుం
సి శమ్ముపావకయోః. 3౬౫

కర్పూరం హే మ్మృచ్ఛే
లోయే చైత్యే నా శబలే
త్రిషు,
జర్మణో నాసిలే శక్రధ్వ
జేఽక్షిరేతు వాచ్యవత్.

3౬౬

దద్ధురో నావి భేకే చ త్రి
ష్వీషద్యుగ్నవస్తుని,
కజ్జరం కనకే క్షీలం పీలే
త్రిషు హయే పుమాన్.
గ్రీవాయాం కన్ధరా మే
ఘే పుమాన్

దేవేఽపి నిర్జరాః,

శార్వరం తమసి క్షీలం
హింస్తే త్రిష్వేషనా విధా.
నిశధిన్యాం హరిద్రాయాం
సన్ధ్యాయాం చాఽపి శర్వరీ,
స్థణ్డీలాక్షణయోః క్షీలం చ
త్వరం నా చతుష్పథే.

3౬౯

క్రియాకారప్రతిజ్ఞాపద్యు
ద్ధాతే పుంసి సజ్గరః,

త్రమునకును, యుద్ధమునకును, మద్దెల మొదలైన వాద్యములము
ఖమునకును, మదమునకును, కత్తివాదరకును, ద్వీపభేదమునకు
ను, బొప్పివేశేషమునకును, కమలమునకును, తీర్థవిశేషమునకును,
సర్పమునకును, నినుఁగులొండముయొక్క కొనకును పేరు.

పవిత్రమ్-ఇది పెరుగుకడవకును, గోమయమునకును, ఉదక
మునకును, దర్భకును, రాగికిని, బ్రహ్మసూత్రమునకును, మంత్ర
మునకును, బంగారమునకును, ధనమునకును, పేరగునపుడు ||న||
పరిశుద్ధమైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి|| శివునికిని, అగ్నికిని
పేరగునపుడు ||పు||

కర్పూరమ్-ఇది బంగారమునకును, ఉదకమునకును, పాపము
నకును పేరగునపుడు ||న|| రాక్షసునికి పేరగునపుడు ||పు|| చిత్ర
వర్ణముకలదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

జర్మణః - ఇది మంగలవానికిని, ఇంద్రధ్వజమునకు పేరగు
నపుడు ||పు|| ఒకటితోనొకటి కలియనిదానికి పేరగునపుడు
||విశేష్యలింగము||

దద్ధురః-ఇది తెప్పకును, కప్పుకును పేరగునపుడు ||పు|| ఇ
చుకవంగినదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

కంజరమ్-ఇది బంగారమునకు పేరగునపుడు ||న|| పచ్చనిదా
నికి పేరగునపుడు ||త్రి|| గుఱ్ఱమునకు పేరగునపుడు ||పు||

కంధరా-ఇది కంఠమునకు పేరగునపుడు ||సీ|| మేఘమున
పేరగునపుడు ||పు||

నిర్జరః-ఇది దేవతలకు పేరగునపుడు ||పు|| అపిశబ్దమువలె
ముసలితనములేనివారికి పేరగునపుడు ||త్రి||

శార్వరమ్-ఇది చీకటికి పేరగునపుడు ||న|| ఘాతుకు
పేరగునపుడు ||త్రి|| చంద్రునికి పేరగునపుడు ||పు||

శర్వరీ-ఇది రాత్రికిని, పసుపునకును, సంధ్యాకాలము
కును పేరు.

చత్వరమ్-ఇది అగ్నిహోత్రము నుంచుటకొఱకు సంస్కా
ము చేయఁబడినస్థలమునకును, ముంగిలికిని పేరగునపుడు||న||
లుగు తెరువులుగూడిన ప్రదేశమునకు పేరగునపుడు ||పు||

సంగరః-ఇది క్రియానిశ్చయమునకును, ప్రతిజ్ఞకును, ఆ
కును, యుద్ధమునకు పేరగునపుడు ||పు|| జమ్మివండునకు

క్షీరే శమిభలే

పాశ్చాత్యైశ్వర్యః కుల
తైశ్వరీ. 320

కాశ్వరో నా వృషేక్షీ
బం ఛస్తోభేదే

ధ నాగరమ్, ముస్తాశుం
త్యోస్త్రీషు త్వేష విదగ్ధే
నగరోద్భవే. 320

ప్రథా త్రి వీశ్వర శ్చ
మృగా నా

గౌర్యా మిశ్వ రేశ్వరీ,
కాంతారోఽస్త్రీ వనేదు
ప్రవర్త్య న్యతావరే తు నా.
కుమారో మానులే స్క-

యవరాజేఽశ్వవాచ
బాలే వరణవృక్షే చ నా
ప్రే తు నపుంసకమ్ 323

కుమారీ తు సహా గౌరీ క
కా నవమాలికా,

పృష్ఠే పుం స్వధరోఽధ
ధీనే చ త్రిష్వ

నామరా. 320. మూలా
హా వీప్రపురీ దూర్వా
స్త్రీ నురే పుమాన్,

వ్రతః పరిధానియ స్త్రీ
బాహ్యేషు వాచ్యవ

324. అవ్రతాత్తని
స్వేష విసార్థేఽవ్యయ

రా, అవ్రం వివరా
భేదే వ్యవధి మధ్య

3. 32౬. అవకాశా
మో ప్రాదర్శ్యా న్యా

గునపుడు 11న

ఇత్వరః-ఇది మార్గమునడుచువానికి పేరగునపుడు 11పు 1౦
కులాడికి పేరగునపుడు-ఇత్వరీ 11న

కాశ్వరః-ఇది వృషభమునకు పేరగునపుడు 11పు 1 భందస్సున
కు పేరగునపుడు 11న

నాగరమ్-ఇది భద్రము స్థలము, శౌంఠికిని పేరగునపుడు
11న చాతుర్యవంతునికిని, వట్టణమునఁ బుట్టినదానికిని పేరగున
పుడు 11త్రి

ఈశ్వరః-ఇది నిగ్రహానిగ్రహసమర్థులకును, మఱియు ప్ర
భువునకును పేరగునపుడు 11త్రి శివునికి పేరగునపుడు 11పు

ఈశ్వరా-ఈశ్వరీ 11న ఈరెండును గౌరికి పేర్లు.

కాంతారః-ఇది అడవికిని, చొరగూడనిమార్గమునకును పే
రగునపుడు 11పు 1 బండికంటినడుమునకు పేరగునపుడు 11పు

కుమారః-ఇది మన్తభునికిని, కుమారస్వామికిని, యువరాజున
కును, గుఱ్ఱమునకును, బాలునికిని, ఉలిమిరిచెట్టునకును పేరగు
నపుడు 11పు 1 కుమారద్వీపమునకు పేరగునపుడు 11న

కుమారీ 11న ఇని పిన్నగోరింటకును, గౌరికిని, కన్యకకును,
విరజాజికిని పేరు.

అధరః-ఇది పెదవికి పేరగునపుడు 11పు 1 దిగువనున్నవస్తువు
నకును, హినునికిని పేరగునపుడు 11త్రి

అమరా-ఇది స్తంభమునకును, లిప్పలీఁగకును, ఇంద్రుని
పురమునకును గరికెకును పేరగునపుడు 11న 1 దేవతలకు పేరగు
నపుడు 11పు

అంతరః-ఇది కట్టుకోకకును, తనసంబంధమైన దానికిని,
వెలుపలికిని పేరగునపుడు 11వేశ్యలింగము. పరమాత్మకు పేరగు
నపుడు 11పు 1 అది ఎలిగా నను వినార్థమునందు అంతరా అని
యవ్యయము, రంధ్రమునకును, మఱుగుపుటకును, విశేషమున
కును, మర్యాదకును, మధ్యప్రదేశమునకును, ఎడమునకును,
అవసరమునకును, దానికొఱకును సర్థమునకును, మఱియు కటి య
నునర్థమునకును పేరగునపుడు 11న

మొరసి,

ప్రతివా చ్యుత్తరం నా
విరాటతనయే త్రిపు.

22. కాలో దీ చ్యుత్త
బార్ధేష్ఠ తారాభేదే దిశి
యూం,

అక్షరం ప్రణవే ధర్మే ప్ర
తౌ తపసి క్రతౌ. 32౦
ర్థే మోక్షే చ నా త్వేష
పవిష్టవిరిశ్చిపు,

మృగ దానవ జాడేషు శ
బ్దర శృమ్భరీ వృషా. 32౧
బే ప్రతామ్బువిలేషు

సుషిర స్వనలే పుమాన్,
పు రంధ్రాన్నితే క్షిజే
ద్రవంకాది వాద్యయోః.

క్షిబం లోహే పుమాన్
మే కవాటార్థే ౭రం
నా,

కరీరో నా ఘటే వృక్షే
స్త్రియాం వైణవాఙ్కురే.
మత్సరో ౭నోద్దయద్వే
తద్వ తక్రపణయో
భ్యు.

అస్మక్కుఙ్కుమయోః క్షి
రంధ్రంభూసుతేపుమాన్.

మధురో నా రసే తద్వ
స్వరస్వాదుష త్రిపు,
ధురా శతపుష్పా చ

ఉత్తరమ్ - ఇది ప్రత్యుత్తరమునకు పేరగునపుడు ||న|| విరా
టుని పుత్రునికి పేరగునపుడు ||పు|| కాలవిశేషమునకును, ఉత్తర
దేశము మొదలైనదానికిని, శ్రేష్ఠునికిని, మించునున్న దానికిని
పేరగునపుడు ||త్రి|| నక్షత్రమునకును, ఉత్తరదిక్కునకును
పేరగునపుడు ||సీ||

అక్షరమ్ - ఇది ఓంకారమునకును, ప్రకృతికిని, తపస్కునకును,
గూగమునకును, అకారాదిపర్ణములకును, మోక్షమునకును
పేరగునపుడు ||న|| శత్రునికిని, విష్ణువునకును, బ్రహ్మకును. పేరగు
నపుడు ||పు||

శంబరమ్ - ఇది మృగవిశేషమునకును, రాక్షసునికిని, జాద్ధుని
కిని పేరగునపుడు ||పు|| ఎలిక వెలిహారకు పేరగునపుడు, శంబరీ
||సీ|| వ్రతవిశేషమునకును, ఉదకమునకును, ధనమునకును పేరగు
నపుడు ||న||

సుషిరః - ఇది అగ్నికి పేరగునపుడు ||పు|| రంధ్రముగల
దానికి పేరగునపుడు ||త్రి|| రంధ్రమునకును, పిల్లనగ్రోవి మొద
లైనవాద్యములకును పేరగునపుడు ||న||

అరరమ్ - ఇది లోహమునకు పేరగునపుడు ||న|| చంద్రునికి
పేరగునపుడు ||పు|| తలుపునకు పేరగునపుడు ||ష్ట||

కరీరః - ఇది ఘటమునకును, వెణుకురుచెట్టునకును పేరగు
నపుడు ||పు|| వెదురు మొలకకు పేరగునపుడు ||ష్ట||

మత్సరః - ఇది పరుల సంపదయందలి ద్వేషమునకు పేరగు
నపుడు ||పు|| ఆద్వేషముగల వానికిని, ఇంచుక లాభమునకై సక
లావమానములను సహించువానికిని బేరగునపుడు ||త్రి||

రంధ్రమ్ - ఇది నెత్తురునకును, కుంకుమకును బేరగునపుడు ||న||
ఆంగారకునికి బేరగునపుడు ||పు||

మధురః - ఇది రసభేదమునకు బేరగునపుడు ||పు|| మధుర
రసముగల దానికిని, ఒప్పదమైన దానికిని, రుచిగలదానికిని
బేరగునపుడు ||త్రి|| ఆదవినదావకును, చకారమువలన మధురా
పురమునకును బేరగునపుడు ||సీ||

ముతా నా

జతరం క్షీబ ముదరే కతిసే
త్రిపు,

ధూసరో వర్ణభరయో రీ
షత్పాణ్డో తు వాచ్యవత్.

సిం హశ్వయోశ్చ కేశేషు
కిష్కలేక్రకేసరోఽస్త్రియాం,
నాగకేసర పున్నాగ వకుళే
షు పుమా నయమ్. 3౦౧

సాముద్రం లవణాదౌ త్రి
ష్వయం క్షీబేజ్జలక్షణే,

ధ్వాన్తరాత్రౌ చ రాత్రౌ
చ తమిస్త్రాతిమిరే ననా.

చికురోఽహా గేహబభ్రౌ
కేశే త్రిపు తు చక్ష్పలే,

హిమశీకరయోః స్ఫుంసి తు
షార స్థితలే త్రిపు. 3౦౨

చమరో నా మృగే క్షీబం
దామరేఽ

థ త్రి ఘాతరే,

ఉదారో దక్షిణే ఖ్యాతే
నానకాణ్డే మహ త్వసి.

కాలేఽవ్యశృఙ్గోగౌశ్చ
స్త్రిహితో నాచ తూబరః,

ధీరై కతానా వేకాగ్రౌ
భజ్జురా వక్రనశ్వరౌ.

3౦౩

విధురా కప్టవిజ్ఞేష్ట
వజ్రసీచౌ తు పామరా,

మునకుఁ బేరగునపుడు ||పు||

జతరమ్ - ఇది ఉదరమునకుఁ బేరగునపుడు ||న|| కతిసమై
దానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

ధూసరః - ఇది వర్ణవిశేషమునకును, గాడిదకును బేరైనపుఁ
||పు|| కొంచెము తెల్పుగలదానికిఁ బేరైనపుడు విశేష్యలింగవ

కేసరః - ఇది సింహము, గుఱ్ఱము వీనియొక్క మెడవెండ్ర
కలకును, ఆకరుపువ్వులకును బేరైనపుడు ||షు|| నాగకేస
మునకును, సురపొన్నకును, అశోకవృక్షమునకును బేరగునపుఁ
||పు||

సాముద్రమ్-ఇది సముద్రమునఁబుట్టిన యుష్ణ మొదలయ
వానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి|| అంగలక్షణములకుఁ బేరైనపుడు ||

తమిస్త్రా - ఇది చీకటిగల రాత్రికిని, సామాన్యరాత్రికి
బేరైనపుడు ||సీ|| చీకటికిఁ బేరగునపుడు ||షు||

చికురః - ఇది సర్పమునకును, బల్లికిని, తలవెండుకలకు
బేరైనపుడు ||పు|| చంచలమైనదానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి||

తుషారః - ఇది మంచునకును, తుంపరలకును బేరగునపుడు
||పు|| చల్లనిదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

చమరః - ఇది సవరపు మృగమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు
వింజామరకుఁ బేరగునపుడు ||న||

అథ = ఈశబ్దమునకుఁ బిమ్మట, ఉత్తరే = మీఁదజెప్పఁగ
శబ్దములన్నియు, అనఁగా సుదారశబ్దము మొదలుకొని యిత
శబ్దమువఱకుగల యేనిమిదిశబ్దములు, త్రిపు = మూడులిం
ములయందును వర్తించును.

ఉదారః - ||పు|| ఇది నేర్పరికిని, ప్రసిద్ధికిని, దానశీలునికి
దొడ్డవానికిని బేరు.

తూబరః - ||పు|| ఇది కాలమున గొమ్ములురాని యెద్దునకును
గడ్డము మీసములు రాని బేడివానికిని బేరు.

వికాగ్రః - ||పు|| ఇది ధీరునికిని, వికాగ్ర చిత్తునకును బేరు
భంగురః - ||పు|| ఇది వక్రమైనదానికిని, నశించు స్వభావము
గలదానికిని బేరు.

[కును బేరు

విధురః-||పు|| ఇది కప్టమును బొందినవానికిని, యోగవంతుఁ
పామరః-||పు|| ఇది మూఢునికిని, నీచునకును బేరు.

చతురా దక్ష ధీమంతో
వతరా వన్యపానురా.

ఇతి రేఫాంతాః.

ఉల్లాలహర్షా కల్లాలా
దేహత్తానా తు ముద్గతా,
కుస్తరా దేశచికురా
సృగాలా దైత్యజమ్భుకా.
కోకిలా పుల్లకషికా
జమ్భూరా పద్మశైవరా,
సర్పభేదే చ దుత్తూరే మా
తృభ్రతరి మాతులః. ౩౯౨

జగలః సిద్ధదుగ్ధే స్వా
త్క్రితవేఽసి చ మోదకే,
కుమ్భిల స్తస్కరే నశ్రే
వధి చ్ఛాయాహరేఽసి నః.
కాశోలస్తు ద్రోణకాశే వి
షభేద కులాలయోః,

కార్దులా దానవే వ్యా
ప్తే శ్రేష్ఠేతా తరతస్త్రితః.
వజ్రాశ్చ స్తికకాశోక వేత
నేష్వ

ధ మేఖలా, కాశ్చాన్ద్రం
దా మ్నూద్రికటకే శ్రోణి
స్థానాసిబన్ధయోః, ౩౯౩
శృఙ్ఖలం పుంస్కుటీ వస్త్ర
బన్ధేఽసి

కదళీ మృగే, రంభాయాం

చతురః - ॥పు॥ ఇది సమధునికిని, బుద్ధిమంతునకును పేరు.
ఇతరః - ॥పు॥ ఇది అన్యనకును, వివేకహీనునకును పేరు.
రేఫాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కల్లాలః - ॥పు॥ ఇది గొప్పకరుళ్ల కును, సంతోషమునకును పేరు.
ముద్గలః - ॥పు॥ ఇది దేహమునకును, అత్తకును పేరు.
కుంతలః - ॥పు॥ ఇది దేశభేదమునకును, కల వెండ్రుకలకును పేరు
సృగాలః - ॥పు॥ ఇది దైత్యునికిని, నక్కకును పేరు.
కోకిలః - ॥పు॥ ఇది కొఱునికిని, కోకిలవక్షికిని పేరు.
జంబాలః - ॥పు॥ ఇది అడుసునకును, పాచికిని పేరు.
మాతులః - ॥పు॥ ఇది పొడవైనదేహమును, తోకయున
గలిగి నాలుగుపాదములతో ను మైత్తలతో సంపరించు ముట్ల
పామునకును, ఉమ్మైత్తచెట్టునకును, మేనమామకును, చకారము
వలన మాదీఫలపు చెట్టునకును పేరు.

జగలః - ఇది పిండిపాలకును, జూదగానికిని, మోదకమన
భక్ష్యవిశేషమునకును పేరు.

కుంభీలః - ఇది దొంగకును, మొసలికిని, మార్గమున ఛాయని
గ్రహించి మార్గస్థుల హింసించు భూతమునకును పేరు.

కాశోలః - ॥పు॥ ఇది మాలకాకిని, విషవిశేషమునకును
కుమ్మరవానికిని పేరు.

కార్దులః - ॥పు॥ ఇది రాక్షసునికిని, పెద్దపులికిని, ఉత్త
పదమయినపుడు శ్రేష్ఠునకును పేరు.

వంజాశః - ॥పు॥ ఇది గుడ్డిచెట్టునకును, అశోకవృక్షమునకును
ప్రబ్బలిచెట్టునకును పేరు.

మేఖలా - ॥సీ॥ ఇది మొలనూలికిని, పలుపునకును, కొం
నమమునకును, పిఱుదుల ప్రదేశమునకును, కత్తి చిలకట్రా
కిని పేరు.

శృంఖలమ్ - ॥త్రి॥ ఇది మొగవాని కట్టువస్త్రమును బిగించె
త్రాడు మొదలయినవానికిని, అపిశబ్దమువలన బంధసాధనః
లైన గొలుసులు మొదలైనవానికిని పేరు.

కదళీ - ॥సీ॥ ఇదిబొల్లిచాయ మెదచాఱులుగలిగినబిలములోనుం
దగినదానిని, కదళివృక్షమునకును పేరు.

మహిళా భీరుగన్వయోః

3౯౬

వృష ల్యుతుమతీ పంథ్యా
సూద్రాకన్యా మృతప్రణా,

శకలం వల్మలై ఖడ్జే

వలలం మాంసపంకయోః,

3౯౭ తిలచూర్ణే

ధ వటలం బృన్దే ఛదిషి
వృగుజే,

కువలం బదరే ముక్తాఫలే
నివలయేసి చ. 3౯౮

నాబిలం నాభిఖడ్జే చ పం
క్షణే చోత్తమస్త్రీయామ్,

పాతాళం బాడబాగ్నో చ
కీలాం మన్యగమృసోః.

3౯౯. ఫణభాగే

దుకూలం తు డ్మేమే నూ
ద్వంశుకేచ తత్,

లాగ్నాలం మేహనే పుచ్చే
శమలం శకృ దేనసోః.

క మ లం ఛరికాదీనాం
హీమాద్యై శ్చిత్రితాజినే,

శీ మ్నాస్త్రిషధేరుణాద్దే
శి కమలా శ్రీ వరస్త్రీ

యోః. ౪౦౦

కుకూలం శబ్దం సంకీర్ణే
స్త్రిభే పుంసి తుషానలే,

వాత్యానా మసి వాతూ
స్సతు వాతానహే త్రి

౪౦౧

చవలః పారదే కీశే పు

నా కి ను ను ను ను

మహిళా - 111. ఇది భయముగలస్త్రీకిని, ప్రేంకణపు చె
నకును బేరు.

వృషలీ - 111. ఇది అంటునీడిన స్త్రీకిని, గొడ్రాలికిని, కూ
కన్యకును, చచ్చినబిడ్డలగన్న స్త్రీకిని పేరు.

శకలమ్ - 111. ఇది నారచీరకును, తునుకకును పేరు.

వలలమ్ - 111. ఇది మాంసమునకును, అడుగునకును, ను
పిండికిని పేరు.

వటలమ్ - ఇది సమూహమునకును పేరైనపుడు 111. ఇ
కప్పునకును, నేత్ర రోగమునకును పేరైనపుడు 111.

కువలమ్ - 111. ఇది రేంగుబండునకును, ముత్యమునకును, క
వకును పేరు.

నాబిలమ్ - ఇది కస్తూరిఖండమునకును, గజ్జను, ఉత్త
స్త్రీకిని పేరు.

పాతాళమ్ - 111. ఇది బడబాగ్నికిని, చకారమువలన నా
కీలాలమ్ - 111. ఇది నెత్తురునకును, ఉదకమునకును, పాః

పడిగెయొక్క భాగమునకును పేరు.

దుకూలమ్ - 111. ఇది వెలి పట్టుచీరకును, సన్నపు వలువకు
పేరు.

లాంగూలమ్ - 111. శిశ్నమునకును, తోకకును పేరు.

శమలమ్ - 111. ఇది ఆమేధ్యమునకును, పాపమునకును పే
కమలమ్ - ఇది చురకత్తి మొదలైనవానికిని, బంగారుచిత్ర

పుతోః జేయబడిన తోబండ్రకును, కడుపులోని నీరుతిత్తికి
దొవధవిశేషమునకును, ఎఱ్ఱదామరపువ్వునకును పేరగునపు

111. లక్ష్మీదేవికిని, ఉత్తమస్త్రీకిని పేరగునపుడు 111.

కుకూలమ్ - ఇది మేకులుసాటిన గుంటకు పేరగునపుడు 11
కుమ్మునకు పేరగునపుడు 111.

వాతూలః - ఇది వాయుసమూహమునకును, అపిశబ్దమువల
వాతూలాగమమునకును, ఉన్నతునికిని పేరగునపుడు 111. వాయ
వును సహించనివానికి పేరగునపుడు 111.

చవలః - ఇది పాదరసమునకును, తోతికిని పేరగునపుడు

చవలః - ఇది పాదరసమునకును, తోతికిని పేరగునపుడు

పర్వినీలే ద్రుతే నీచే చవ
తటితి స్త్రీయామ్.

తరళో హరమధ్యస్థమణౌ

చక్షులే త్రిపు,

పర్యాప్తా సుకృతే ఊ
మీ కుశలం నిపుణే త్రిపు.

త్రిపు శ్రేష్ఠే సితే ర

మ్యే ధవళో నా గుణే భ

వీత్, ధవళా గ వ్య

ధాశ్శ్లోతే పక్షిభేదేఽపి పి

ప్పలః. ౪౦౫. క్షిబం వస్త్రే

భేదభేదే సలితే పిప్పలీ క

నా,

బహుళోఽగ్నౌ కృష్ణప

క్షే పుమాం స్త్రీ వ్యసితే

బహూ. ౪౦౬. ఏలా భూ

కృత్తికా గోష్ఠౌ బహుళా

స్యా ద

ధోపలా, శర్కరాయాం

దృవత్పుత్రే స్త్రీన స్త్ర్య

త్వని నా మణౌ. ౪౦౭

పిత్తళోఽగ్నౌ మణౌ కి

శే చక్షాంశోః పారిపార్శ్వ

కే, త్రి వ్యయం కవితేయా

మృదిక్కరిణ్యాంతుపిత్తళా.

కమ్బళోఽహిః క్రిమిస్సా

స్నా ప్రాచారః కమ్బళం

జలమ్,

జాగ్గలం నిర్జనస్థానే త్రిపు

మాంసే నపుంసకమ్. ౪౦౮

కన్దభీ మృగభేదే స్యా

దానికిని, నీచమైనదానికిని పేరగునపుడు ||త్రి|| మెఱుపునకును,
లక్ష్మీకిని పేరగునపుడు ||సీ||

తరళః-ఇది హరమధ్యముననుండు నాయకమణికి పేరగునపు

డు ||పు|| చంచలమైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

కుశలం-ఇది సామర్థ్యమునకును, పుష్కలమునకును, లబ్ధినిధికరణ

మునకును పేరగునపుడు ||న|| నేర్పరికి పేరగునపుడు ||త్రి||

ధవళః-ఇది శ్రేష్ఠమైనదానికిని, తెల్లనిదానికిని, విషిదమైన

దానికిని పేరగునపుడు ||త్రి|| తెలుపునకు పేరగునపుడు ||పు||

తెల్లనిగోవునకు పేరగునపుడు ||సీ||

పిప్పలః-ఇది రావిమ్రానికిని, పక్షివిశేషమునకును పేరగ

నపుడు ||పు|| వస్త్రమునకును, ఖండభేదమునకును, ఉదకమునకును

పేరగునపుడు ||న|| పిప్పలికి పేరగునపుడు ||సీ|| పిప్పలీ.

బహుళః-ఇది అగ్నికిని, కృష్ణపక్షమునకును పేరగునపుడు

||పు|| నల్లనిదానికిని, విస్తారమైనదానికిని పేరగునపుడు ||త్రి||

ద్వయేలకులకును, భూమికిని, కృత్తికానక్షత్రమునకును, అవునకును

పేరైనపుడు ||సీ|| ఇచ్చట కృత్తికానక్షత్రమునకు పేరైనపుడు

స్త్రీలింగమును, బహుపచనమునని యమరసింహుండు చెప్పెను.

ఉపలా - ఇది మొరమంటికిని, నూలుపూతాతికిని పేర

నపుడు ||సీ|| సామాన్యముగా తాతికి పేరగునపుడు ||పు|| మణి

పేరగునపుడు ||పు||

సింగళః-ఇది అగ్నికిని, కోతికిని, సూర్యునికిని, పార్శ్వ

ముననుండు విఘ్నదేవతకును పేరగునపుడు ||పు|| పచ్చవస్త్రైగ

దానికి పేరగునపుడు ||త్రి|| దక్షిణదిగ్గజముయొక్క భార్య

పేరగునపుడు ||సీ||

కంబళః-ఇది సర్పవిశేషమునకును, కంబళిపురుగునకును,

గడ్డోలునకును, ఉత్తరీయమునకును పేరగునపుడు ||త్రి|| ఉద

మునకు పేరగునపుడు ||న||

జాంగలమ్-ఇది జనరహితస్థలమునకు పేరగునపుడు ||త్రి|| మ

సమునకు పేరగునపుడు ||న||

కందభీ - ||సీ||ఇది దొడ్డకడుపును నల్లనిముందరకాళ్లును;

మృగవిశేషమునకును పేరు.

కృష్ణం తు నవాజురే,
పంజలం వర్తులం పాశః
భూమిః

కుంజలీ. ౪౧౦. భుజజ్ఞే
త్రకమృగే నా కుంజలవతి
పు,

పంజలీ నా రాజ్ఞి సూర్యేశ
ఽహశాశ్వబిడాలయోః.

పంజలం న ద్వయోః కు
ప్ర్యప సూర్యక భేకయోః,
ప్ర్య ద్వాదశరాజ్ఞాఘేనికు
మీఽ

ఫేనిలః. ౪౧౧. పు
నరిష్టే బదరేక్షిజే ఫేన
త్రిపు,

శుప్రీహాపాటలా నా
బల్యాం గవి పాటలా.
౦తు పాటలీపుష్పే శ్వేత
త్వయం త్రిపు,

క్లౌరే నా వికసితే స్వ
దీప్తే త్రిపూజ్జ్వలః.

౪౧౪
నాదణ్డే ప్రవాళోఽ
విద్రుమే నవపల్లవే,
గృవారు జ్యుజ్జయినోఽ
లాలా పృథులే త్రిపు.

చలోఽద్రౌ భువ్యచలా

పిలాఽఽగ్నేయధేనుకా
పా రేణుకా గౌశ్వ
నా నా పిక్వశే త్రిపు.

౪౧౬

కండళమ్-1న॥ ఇది క్రొత్తమొలకకు పేరు.

కుండలమ్-1న॥ ఇది వట్టువకును, త్రాటికిని, కర్ణ భూష
నకును పేరు.

కుండలీ-1న్-పు॥ ఇది సర్పమునకును, పెద్దపులికిని పేర
డు ॥పు॥ కుండలములుగలవానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

మండలీ-1న్-పు॥ ఇది రాజునకును, సూర్యునికిని, ఇంద్ర
సర్పమునకును, తుక్కకును, పిల్లికిని పేరు.

మండలమ్-1న॥ ఎఱ్ఱపులుము అను రోగమునకును, పరిశ
నకును, కప్పకును, బింబమునకును, యుద్ధకాలమున రా
ముందు వెళుకలుండు ౧౨ రాజులగుంపునకును, సమూహ
కును పేరు.

ఫేనిలః-ఇది కుంకుడుచెట్టుకు పేరగునపుడు ॥పు॥ రే
డునకు పేరగునపుడు ॥న॥ చురుగుగలదానికి పేరగునపుడు

పాటలః-ఇది ఎఱ్ఱనివడ్లకు పేరగునపుడు ॥పు॥ కలిగొ
ట్టునకును, ఎఱ్ఱనియావునకును పేరగునపుడు ॥నీ॥ కలిగొట్ట
ప్పమునకు పేరగునపుడు ॥న॥ తెలుపు నెఱుపుగూడిన వర్ణః
పేరగునపుడు ॥త్రి॥

ఉజ్జ్వలః-ఇది శృంగారమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥
చినదానికిని, స్వచ్ఛమైనదానికిని, ప్రకాశమైనదానికిని
నపుడు ॥త్రి॥

ప్రవాళః ॥పు॥ ఇది వీణాదండమునకును, పపడమున
లేతచిగురునకును పేరు.

విశాలా-ఇది పెద్దపాపరతీఁగకును, ఉజ్జయినీపురము
పేరైనపుడు ॥నీ॥ విశాలమైనదానికి పేరైనపుడు ॥త్రి॥

అచలః-ఇది పర్వతమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ భూ
దేరగునపుడు ॥నీ॥

కపిలా-ఇది ఆగ్నేయదిక్కుననుండు నాండయేనుంగున
కంపుగల యిరుగుడు మ్రానికిని, తక్కిలమునకును, కపిల
నకును దేరైనపుడు ॥నీ॥ మునికే దేరైనపుడు ॥పు॥ గోరోచ
వంటి వన్నెగలదానికి దేరైనపుడు ॥త్రి॥

రసాలా మారికా దూ
ర్వా జిహ్వ నా త్విత్తు
చూతయోః,

నిర్ణీతే కేవలం క్షీబం త్రి
పు స్యా దేకకృత్సయోః,
నీలీ ధాత్ర్యో స్త్రిఫలీ
స్త్రీ బిల్వే పుం స్య
ధ చఞ్చలా, తటిల్లక్ష్యో
స్త్రీ లిక్తోఽయం చపలే
ధ త్రిమాత్రకే. ౪౦౮

కరాళం ద మ్తరే తుక్తే భీ
షణే చా

ధనంకులం, పరస్పరాహతవ
చన్యూత్క్రిష్టేవ్యాకులేఽపిచ.
పేశరా చారు చతురా
పూర్ణశ్రేష్ఠా తు పుష్కరా,
ఉత్తాలా పుత్రకృష్ణా
వాభీరా కృచ్ఛభీషణౌ.
అఖిలా గర్హస్థిని శ్రేష్ఠా
బహురానాద్ధౌపుష్కరా,
ఇతి లాంతాః.

మస్త్రీ సహాయ స్సచివౌ
వృషశ్రేష్ఠా తు పుష్కరా.
౪౦౯

పల్లవా సూర్యగోపాలా
మునిలాద్రౌతు గాలవా,
కితవా ధూర్తదుత్తారా
వాహవా యాగసత్కరా.
ప్రసవా స్మూలి వీణాక్షే
ప్రభావా శక్తిలేజనీ,

రసాలా - ఇది దధిశర్కరాదులచేతఁ జేయఁబడినలేహ్యము
నకును, దూర్వకును, నాలుకకును బేరైనపుడు||సీ||చెఱుకుయొక్క
భేదమునకును, తియ్యమామిడిచెట్టునకును పేరైనపుడు ||పు||

కేవలమ్-ఇదినిర్ణయింపఁబడినదానికిఁ బేరగునపుడు ||న|| ఒకటి
కిని, అంశటికిని బేరగునపుడు||త్రి||

స్త్రీఫలీ-ఇది నీలిచెట్టునకును, ఉసిరికచెట్టునకును బేరగునపుడు
||సీ|| బిల్వచెట్టునకుఁ బేరగునపుడు-స్త్రీఫలః ||పు||

చఞ్చలా-ఇది మెఱుపునకును, లక్ష్మీకిని పేరగునపుడు ||సీ||
చపలమైనదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

అధ=ఇది మొదలు, ఉత్తరే=మీఁదఁ జెప్పఁగలబహు
శబ్దమువఱకు, త్రిమ=మూడులింగములయందురువర్తించును.

కరాళమ్-||న|| ఇది మిట్టపండ్లవానికిని, ఉన్నతమైనదానికిని
భయంకరమైనదానికిని పేరు.

సజ్కులమ్-||న|| ఇది పరస్పరము కొట్టువడినవాక్కునకును
మఱియొకదానితోఁ గలిసినదానికిని, అకులమైనదానికిని పేరు
పేశలః-||పు|| ఇది ఒప్పిదమైనదానికిని, నేర్పరికినిపేరు.

పుష్కరః-||పు|| ఇది నిండినదానికిని, శ్రేష్ఠునికినిబేరు. [బేర
ఉత్తాలః-||పు||ఇదిఅతిశయమైనదానికిని, శ్రేష్ఠమైనదానికి
అభిలః-||పు||ఇదిఉష్ణమైనదానికిని,భయంకరమైనదానికినిబేర
అఖిలః-||పు||ఇది నింద్యమైనదానికిని, మిగతలేనిదానికినిబేర
బహులః-||పు|| ఇది దట్టమైనదానికిని, నిండినదానికిని బేరు
లాంతపదవర్గము ముగిసెను.

సచివః-||పు|| ఇది మంత్రికిని, తోడ్పెట్టినవానికిని పేరు.
పుంగవః-||పు|| ఇది ఎద్దునకును, ఉత్తరపదమైనప్పుడు శ్రీ
నికిని పేరు.

పల్లవః-||పు|| ఇది సూర్యునికిని, గోవులమేపరికిని పేరు.
గాలవః-||పు||ఇదిఒకానొకమునికిని,లాడ్డుగ చెట్టునకునుబేరు
కితవః-||పు||ఇది జూదగానికిని, ఉష్ణైత్తచెట్టునకును బేరు.
అహవః-||పు|| ఇది యాగమునకును, యుద్ధమునకును పే
ప్రసవః-||పు||ఇదిప్రసవమునకును, వీణయొక్కకరివెకునుబే
ప్రభావః-||పు|| ఇది సామర్థ్యమునకును, లేజన్నునకునుపే

త్రిదివః గగనస్వర్గా
 సుహృద్భూత బాధవః.
 ప్రభవో విక్రమేంద్రే చ
 మూలే జననకారణే, ఆద్యో
 ఫలభయే స్థానే
 వివస్వాంస్తు సురే రవః.
 ప్రసవః పుష్పఫలయోర్జ
 నానుజ్ఞయోస్సుతే, పా
 సంవర్తప్రసజ్జే చ ప్రాణి
 ర్భవిమోచనే. ౪౨౫
 ఉత్సవః శోపమహయో
 సత్సేకేచ్ఛాప్రసారయోః,
 అవిశ్వాసాపహ్నాపయోర్వి
 తౌచాపి నిహ్నవః.
 గజస్కన్ధేఽపి పణవో
 గన్ధర్వో గాయకే మృగే,
 న్తరాభవన్త్యేఽశ్వేఽ
 ధాత్రవోపచనస్థితే. ౪౨౬
 తిజ్ఞానే
 బోధవస్తు స్యాన్తహేక్య
 నున్త్రిణి,
 యవీ స్త్రీ కారవేల్ల జీర
 కృష్ణజీరకే. ౪౨౭
 భైరవో నా తేత్రపాల
 యోర్భిషణే త్రిపు,
 యోషా వసన్తే వైశాఖే మా
 హధవీ లతా. ౪౨౮. ర
 యా మపి శోభాయాం
 పునమ్మన్త్రి త్రిపు,
 యోషా లవణే న స్త్రీ

త్రిదివః-||పు|| ఇది ఆకాశమునకును, స్వర్గమునకును శే
 బాంధవః-||పు|| ఇది స్నేహితునకును, బంధువునకును శే
 ప్రభవః-||పు|| ఇది వరాక్రమమునకును, సంవత్సరమున
 మొదటిదానికిని, జననకారణమైనదానికిని, మొదట నెఱ
 టకు స్థానమైనదానికిని పేరు.
 వివస్వాన్-||త్-పు|| ఇది దేవతకును, సూర్యునికిని పేరు.
 ప్రసవః-||పు|| ఇది పుష్పమునకును, ఫలమునకును, పుట్టుక
 అనుజ్ఞకును, కుమారునికిని, పారంపర్యప్రసంగమునకును, ప్ర
 తికిని పేరు.
 ఉత్సవః-||పు|| ఇది శోపమునకును, వండుగకును, ఉప
 గుటకును, ఇచ్చపుట్టుటకును పేరు.
 నిహ్నవః-||పు|| ఇది అవిశ్వాసమునకును, దాచుటకును,
 స్కరించుటకును, అపిశబ్దముఫలన కవటమునకును పేరు.
 పణవః-||పు|| ఇది వీనుగల మూపునకును, అపిశబ్దముః
 నడుక యను వాద్యవిశేషమునకును పేరు.
 గంధర్వః-||పు|| ఇది గాయకునికిని, మృగవిశేషమునకు
 అంతరసికాచమునకును, గుఱ్ఱమునకును పేరు.
 ఆశ్రవః-||పు|| ఇది చెప్పినట్లు వినువానికిని, అంగీకారం
 కును పేరు.
 ఉద్ధవః-||పు|| ఇది వండుగకును, కృష్ణునిమంత్రికిని పేరు
 సుషవీ-||సీ|| ఇది కాకరతీగకును, జీలకఱ్ఱకును, నల్లజీల
 కును పేరు.
 భైరవః-||ఇది తేత్ర పాలకునికిని, శివునికిని పేరగునపుడు
 భయంకరమైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||
 మాధవః-||పు|| ఇది విష్ణువునకును, వసంతర్తువునకును, వైశా
 మాసమునకును పేరు.
 మాధవీ-||సీ|| ఇది బండిగురించుదతీగకును, లక్ష్మికిని, కా
 కిని పేరు. వసంతకాలసంబంధమైనదానికి పేరగునపుడు 'మ
 వః, మాధవీ, మాధవమ్' అని ముల్లింగములుం గలవు.
 నైన్దవః-||ఇది ఉత్పనకుం పేరగునపుడు ||పు|| గుఱ్ఱముః

హయే నా సిన్ధుజే త్రిషు.
ఆర్తవం స్త్రీరజః పుష్ప
మృతునమ్మనిని త్రిషు,
శత్రుత్వే కాత్రవం నా
ఽకా

భార్గవీ స్యాదుమా రమా.

౪౩౦. దూర్వాఽ

ధ భార్గవః పుంసి రేణు

కాసురశుక్రయోః,

గాడ్డివ గాడ్డివ పార్థ

చాపే చాపే చ న స్త్రీ

యామ్. ౪౩౨

ప్రగ్రీవ నుస్త్రీ గ్రీవా

యాం ప్రసాదేకలకేఽపిచ,

తపస్వీ తాపసే శోచ్యే

ద్విజిహ్వో భుజగే ఖలే.

పార్థివో భూపతౌ భూలే

క్రమా త్పుంసి త్రిషు

త్రయః,

రాజీవ మజ్జే రాజీవో

మృగే మత్స్యేఽ

ధ పల్లవః. ౪౩౪. అస్త్రీ

ప్రవాళే నా పిణ్డే

కైతవం ద్యూతదమ్మయోః,

ఇతి వాంతాః.

పేరగునపుడు ||పు||నముద్రమునఁబుట్టినదానికి పేరైనపుడు ||త్రి||

ఆర్తవమ్-ఇది స్త్రీలయొక్క-ముట్టు నెత్తురునకును, పుష్పమునకు

పేరగునపుడు ||న|| ఋతుసంబంధమైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||

కాత్రవమ్-ఇది శత్రుభావమునకు పేరగునపుడు ||న|| శత్రు

వునకు పేరగునపుడు ||పు||

భార్గవీ - ||సీ|| ఇది పార్వతికిని, లక్ష్మీకిని, గణికెకును పేరు.

భార్గవః - ||పు|| ఇది పరశురామునకును, శుక్రునికిని పేరు.

గాండ్డివ-గాండ్డివః - ||పు|| ఈ రెండును అర్జునుని వింటికిని,

సామాన్యముగా వింటికిని బేర్లు.

ప్రగ్రీవమ్ - ||పు|| ఇది మెడకును, నవ్వుచునును, కడవ

కును పేరు.

తపస్వీ-తాపసే-||పు|| ఇది మునికిని, దీనునికిని పేరు.

ద్విజిహ్వో-||పు|| ఇది నర్పమునకును, దుర్జనునికిని పేరు.

పార్థివః - ||పు|| ఇది భూమిని బాలించువానికిని, భూమిని

బుట్టినదానికిని పేరు.

క్రయః = క్రింద చెప్పిన, తపస్వి - ద్విజిహ్వ - పార్థివశఙ్క

ములు మూఁడును, క్రమాత్=వరుసగా, పుంసి = పుంలింగము

నందును, త్రిషు=ముల్లికగములయందును వర్తించును. అనగా

మునికిని, పామునకును, భూమి నేలు రాజునకును పేరగునపుడ

పుంలింగములను, దీనులకును, దుర్జనులకును, భూమినిఁ బుట్టి

వానికిని పేరగునపుడు త్రిలింగములనుట.

రాజీవమ్ - ఇది తామరపుష్పమునకుఁ పేరగునపుడు ||న||

మృగవిశేషమునకును, గుంపును వెంటద్రిప్పకొను మత్స్యభే

మునకును పేరగునపుడు ||పు||

పల్లవః - ఇది చిగురునకును పేరగునపుడు ||పు|| విటుని

పేరగునపుడు ||పు||

కైతవమ్ - ||న|| ఇది ద్యూతమునకును, డింబమునకును పే

వాంతపదవర్గము ముగిసెను.

రహః ప్రకాశా వీకాశా
రక్షో వృక్షా పలాశినా.

నివేశా శిబిరోద్వాహా
గిరీశా శబ్దరాద్రిపా,
అదర్శా దర్పణేషీకే

నిదేశః కథనాజ్ఞయోః.

నిర్వేశ స్వప్నార్థనేశ్యా
కర్తృభృత్యుపభోగయోః,

ప్రకాశః కిరణేభాసి నా
సల్యస్ఫుటయో స్త్రిఘ.

యమే రక్షసి కీనాశః క
క్షే కృపణే త్రిఘ,

పలే పలాశం హరిలే రా
క్షసే కింశుకే పుమాన్.

నిస్త్రింశోఽసౌ త్రిఘ
కౌరే మత్స్యే వా

కులిశం పవా,
అథ త్రి వ్యవస్థాంత్రాత్తా

వశోఽరిష్టవృష్టిః.
కర్మశో నిర్దయః కూరః

రస్పర్శశ్చ సాహసీ,
బాలికౌ మూర్ఖపృథ్వికౌ

సదృశౌ తు సమోచితౌ.
ఇతి శాంతాః.

నిమేష నిమిషౌ సూక్ష్మ
కాలే పక్షణి పాపనే,

పురుషో ధాతృపున్నాగ
రాత్తపరమాత్మను. రరం

వీకాశః-||పు||ఇనివి కాంతస్థలమునకును, స్ఫుటమైనదానికిని బేర
పలాశి - ||న్-పు|| ఇది రాక్షసునకును, వృక్షమునకును బేర

నివేశః-||పు||ఇది దండుదిగినతావునకును, నివాహమునకు బేర
గిరీశః - ||పు|| ఇది శివునికిని, పర్వతశ్రేష్ఠమునకును బేరు.

అదర్శః-||పు|| ఇది అద్దమునకును, తృణాదులయొక్క దుబ
కును బేరు.

నిదేశః-||పు|| ఇది చెప్పటకును, అజ్ఞకును బేరు.

నిర్వేశః - ||పు|| ఇది అంతట వ్యాపించుటకును, కార్యము
కిచ్చు పూలికిని, భోగమునకును బేరు.

ప్రకాశః-ఇది కిరణమునకును, కాంతికిని బేరగునపుడు ||౩||
సమానమైనదానికిని, స్ఫుటమైనదానికిని బేరగునపుడు ||త్రి||

కీనాశః - ఇది యమునికిని, రాక్షసునకును బేరగునపుడు
||పు|| కృషి చేయువానికిని, కృపణునకును బేరగునపుడు ||త్రి||

పలాశమ్-ఇది ఆకునకు బేరగునపుడు ||న|| పచ్చనీరుల్లికిః
రాక్షసునికిని, మోదుగుచెట్టునకును బేరగునపుడు ||పు||

నిస్త్రింశః - ఇది భిక్షమునకు బేరగునపుడు ||పు|| క్రూరునిః
బేరగునపుడు ||త్రి|| మత్స్యమునకు బేరగునపుడు ||పు||

కులిశమ్ - ||న|| ఇది వజ్రాయుధమునకు బేరు.

వివశః-||త్రి|| ఇది స్వాధీనబుద్ధిలేనివానికిని, అసన్నమరణవ
చేత దూషితమైన బుద్ధిగలవానికిని బేరు.

కర్మ-||త్రి|| ఇది దయలేనివానికిని, క్రూరునికిని, వేడి
యగు స్పర్శగలదానికిని, సాహసవంతునికిని బేరు.

బాలిశః - ||త్రి|| ఇది మూర్ఖునికిని, బాలునికిని బేరు. బ్రేద
సదృశః-||త్రి||ఇది సమానమైనదానికిని, యోగ్యమైనదానికి.

శాంతపదవర్గము ముగిసెను.

నిమేషః-నిమిషః-||పు|| ఈరెండును, సూక్ష్మకాలభేదముః
కును, తెప్పకును, పరిశుద్ధమునకును బేర్లు.

పురుషః - ||పు|| ఇది బ్రహ్మకును, సురపాన్న చెట్టునకును
మనుష్యునికిని, జీవునకును, పరమాత్మకును బేరు.

శ్రీత ఇన్ద్రియే,
విశేషోఽవయవే వ్యక్తా
లకేఽత్యవభేదకే. ౪౪౨
ప్రదోషా దోషరాత్ర్యం

పభీషా రక్తిగిధితి,
సజ్జరా ఘర్షణ స్ఫుర్ధే
తైలూషా బిల్వ నర్తకా.
అమిషం త్వ స్త్రియాం
గాంస ఉత్తోచే భోగ్య

స్తుని,
దిధిషా స్త్రీన్ ద్విరూధా
హం తత్పతా దిధిషః
గ్రహాః. ౪౪౪

రోహిషం రక్తకత్పణే క్షీ
దీ మత్యే మృగే చ నా,
పారుషం విక్రమే భావ
ర్తణోః పురుషస్య చ. ఉ
చ్ఛాహు విస్తృత కరసరమా
నే తు వాచ్యవత్,

పరిచర్యాఽసి శుశ్రూషా
మంజూషా పేటికా పురీ.
నృపాగ్రవత్నీ నైరిభ్యోర్న
హిషీ

కిల్బిషం త్వఘే, అపరా
ధేఽప్య
ధోష్టిష శ్చిరోవేష్ట కిరీట
యోః. ౪౪౭

నవసూతగమిదుగ్ధే పీయూ
ష మమృతేఽసి చ,
నానా దివ్యవిషే నాఽభ్యా

జూదమునకును, చక్షురాదీంద్రియములకుఁ బేరు.

విశేషః - ॥పు॥ ఇది అవయవమునకును, ప్రకాశమునకును,
సుదుటబెట్టు తిలగమునకును, భేదమునకును పేరు.

ప్రదోషః-॥పు॥ఇది దోషమునకును, రాత్రియం దొకయంశ
మునకును పేరు.

అభీషః - ॥పు॥ ఇది పగ్గమునకును, కిరణమునకును పేరు.
సంస్పర్షః-॥పు॥ ఇది ఒరిచునుటకును, కలహమునకును పేరు.

తైలూషః-॥పు॥ఇది మారేచుచెట్టునకును, నట్టువవానికిని పేరు.
అమిషమ్ - ॥పు॥ఇది మాంసమునకును, కానుకకును, భోగ్య
వస్తువునకును పేరు.

దిధిషా - ఇది మాఱుచుచుమాడిన స్త్రీకి పేరగునపుడు ॥నీ॥
ఆస్త్రీని పెండ్లాడిన పురుషునికి పేరగునపుడు-దిధిషః ॥పు॥

రోహిషమ్ - ఇది ఎఱ్ఱకామంచికనవునకు పేరైనపుడు ॥న॥
ఎఱ్ఱమీరునకును, కొండగొట్టెపరు పేరైనపుడు ॥పు॥

పారుషమ్ - ఇది పరాక్రమమునకును, పురుషుని భావమున
కును, వానికార్యమునకును పేరైనపుడు ॥న॥ మరుష్యోః
చెయ్యెత్తుపొడవునకును పేరైనపుడు విశేష్యలింగము.

శుశ్రూషా - ॥నీ॥ ఇది శుశ్రూషకును, అశిశబ్దమువలన పి
వలయునను నిచ్చుకును పేరు.

మంజూషా - ॥నీ॥ ఇది పెట్టెకును, పురమునకును పేరు.

మహిషీ - ॥నీ॥ ఇది రాజుయొక్క పట్టపుదేవికిని, గే-
కును పేరు.

కిల్బిషమ్-॥న॥ ఇది పాపమునకును, అపరాధమునకును పేరు

ఉష్టిషః-॥పు॥ ఇది తలకుఁబెట్టెడు పాగా మొదలైనవానికి;
కిరీటమునకును పేరు.

పీయూషః - ॥పు॥ఇది తానిన యేడుచినములలోని యా
పాలకును, అనఁగా:-జాన్నునకును, అమృతమునకును పేరు.

అవిషః - ఇది దివ్యవిషమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥ నము;

వవియో నిర్విషేత్రిపు. ౪౪౦
గజ్జూషస్తు ద్వయో రాశ్య
పూతా ద్విరద పుష్కరే,
ప్రసృతౌ చా

ధ కలుషంక్ష్టి బేదంహస్యా
విలే త్రిపు. ౪౪౧

నికష శ్యాణఫలకేనారక్షో
మాతరి స్త్రి చూమ్,

నికషాఽప్యయ మభ్యాశే
కల్తాషః కృష్ణపాణ్డరే. కృ

ష్టే చ త్రిపు పుంస్త్రీపదా
నవే యూపకే గుణే,

వరుషో నిష్ఠరే రూక్షే
కర్పరే చ త్రి లిఙ్గకః. ౪౪౨

ఇతి హస్తాః.

శ్రీవాసోవృక్షధూపేఽజ్ఞే

రథసో వేగహర్షయోః,

నభః ఖే శ్రావణే పుంసి

విలాసో భావలీలయోః.

వాహసోఽగ్నా వజగరే

భీభత్సో రససార్థయోః,

సాయక షేషక ద్రోణ్యా

మిష్వాసః కార్మకేఽప్య

ధ. ౪౪౩. ఆఘ్రాయకా

పరిచ్ఛేదేఽప్యశ్వాసో ని

ర్వృతా

వధ, శ్రేయసీ గజవిప్రు

ల్యా మధయా రాశ్మయో

రసి. ౪౪౪

మునకు పేరగునపుడు ||పు|| విషములేనిదానికి పేరగునపుడు ||
గంధూషః ||పు|| ఇది పుక్తిః పిసిళ్లకును, ఏనుగుతోండ
గొనకును, చేరకును పేరు.

కలుషమ్ - ఇది పాపమునకు పేరైనపుడు ||న|| కలి
దానికి పేరైనపుడు ||త్రి||

నికషః - ఇది సానతానికి పేరగునపుడు ||పు|| రాక్షః
తల్లికి పేరగునపుడు ||సీ||

నికషా - ఇది సమీపమునకుఁ బేరగునపు డవ్యయము.

కల్తాషః - ఇది చిత్రవర్ణముగల దానికిని, నల్లని దాని
బేరగునపుడు ||త్రి|| రాక్షసునకును, అలచందలకును, భ.త్రః
మునకును బేరగునపుడు ||పు||

వరుషః - ||త్రి|| ఇది కఠినమైనదానికిని, వరుసనిదాని
చిత్రవర్ణముగలదానికిని పేరు.

హంతవదవర్గము ముగిసెను.

శ్రీవాసః - ||పు|| ఇది దేవదారుబంకకును, కమలమునకు
మఱియు విష్ణుదేవునకును బేరు.

రథసః - ||పు|| ఇది వేగమునకును, సంతసమునకును బేరు

నభః - ||న్-న|| ఇది ఆకాశమునకు పేరు. శ్రావణ
మునకు పేరగునపుడు - నభాః ||పు||

విలాసః - ||పు|| ఇది శృంగారభావమునకును, లీలకును పే

వాహసః - ||పు|| ఇది అగ్నికిని, కొండజేలగకును బేరు.

భీభత్సః - ||పు|| ఇది రసభేదమునకును, అర్జునునకును బే

ఇష్వాసః - ||పు|| ఇది బాణముంచు దొనకును, వింటికిని బే

ఆశ్వాసః - ||పు|| ఇది సత్యమైన యర్థముగల హర్షచరి
మొదలైన కృతియొక్క భాగమునకును, ఊరడింపునకుఁ బే

శ్రేయసీ - ||సీ|| ఇది గజవిప్రునికిని, కరక బెట్టునకును, స
రాశ్మకును బేరు.

జాగుప్పా తు ఘృణానిదా
చిత్తే సరసి మానసమ్,
సాహసం తు బలాత్కార
కృతకర్త దమోఽసి తత్.
అలసో నా పాదరోగే
వృక్షే మద్దే త్వయం త్రిషు,
లాలసః ప్రాథనాత్పుక్త్యే
దాహృదాత్యభిలాషయోః.
పాయసం పరమాన్నే స్యా
చ్ఛీవానే నాఽ
థ సారసమ్, పద్మేనా తు
భగే చంద్రే
కీకసం త్వస్థి సా క్రిమా.
ఇతి సాంతాః.

నివహో వాయుభేదేఽసి
కలహోద్వద్వయ్యుద్ధయోః,
నిర్యూహ శ్కేభరే ద్వారే
నిర్యాసే నాగదంతకే. రగిం
క్వాథే రసేఽ
థ దాత్యూహ శ్చాతకే
కాలకణ్ఠకే,

ప్రవాహః పాథసాం వేగే
ప్రకృష్టాశ్చే ప్రవర్తనే.
ప్రవిహ స్యాస్యి ద్వాయం
భేదే వాయుమాత్రే బహి
ర్గతా,
స్వీకారోచ్ఛాయసంతేవ
మహోద్యోగేషు సజ్జిహాః.
అగ్రహోఽనుగ్రహో సక్తి
నిర్బంధ గ్రహణేష్వ

జాగుప్పా - ||సీ|| ఇది దయకును, నిందకును బేరు.
మానసమ్ - ||న|| ఇది చిత్తమునకును, సరస్సునకును బేరు.
సాహసమ్ - ||స|| ఇది బలాత్కారమునకు జేసిన కార్యమునకును, దండమునకును బేరు.
అలసః - ఇది పాదరోగమునకును, వృక్షమునకును బేరుగునపుడు ||పు|| మందునికి బేరుగునపుడు ||త్రి||
లాలసః-||పు|| ఇది వేడుకొనుటకును, ఇష్టవస్తు వెపుడుకలుగునను ననురాగవిశేషమునకును, వేవిళ్లకును, అత్యాశకును బేరు.
పాయసమ్ - ఇది పరమాన్నమునకు బేరుగునపుడు ||న|| దేః దారుబంకకు బేరుగునపుడు ||పు||
సారసమ్ - ఇది పద్మమునకు బేరుగునపుడు ||న|| బెగ్గురుపక్షి కిని, చంద్రునికిని బేరుగునపుడు ||పు|| [నపుడు ||పు||
కీకసమ్ - ఇది ఎముకకు బేరునపుడు ||న|| పురుగునకు బేరు సాంతపదవర్గము ముగిసెను.

నివహః - ||పు|| ఇది వాయుభేదమునకును, అశిశబ్దమువలగుంపునకును పేరు.
కలహః - ఇది మిథునమునకును, యుద్ధమునకును పేరు.
నిర్యూహః - ||పు|| ఇది సిగనుజాటిన పూలదండకును, ద్వామునకును, బంకకును, కొడిగెకు నాధారముగా గోడయంద నాటిన కొయ్యకును, కషాయమునకును, గంధమునకును బేరు.
దాత్యూహః-||పు|| ఇది చాతకపక్షికిని, భరతపక్షికిని పేరు

ప్రవాహః - ||పు|| ఇది ఉదకవేగమునకును, శ్రేష్ఠాశ్వముకును, ప్రవర్తించుటకును బేరు.
ప్రవహః - ||పు|| ఇది వాయువిశేషమునకును, వాయుమాత్రమునకును, బయలు వెడలుటకును బేరు.
సంగ్రహః - ||పు|| ఇది గ్రహించుటకును, పర్వతాద పొడవునకును, సంక్షేపమునకును, అతిప్రయత్నమునకును బే.
ఆగ్రహః - ||పు|| ఇది అనుగ్రహమునకును, ఆసక్తి నిర్బంధమునకును, గ్రహించుటకును బేరు.

౪, శ్రోత్యా మరోహణే
జైత్రేయ సముచ్చాయే నిహ
దిని. ౪౬౦ ఆరోహ స్సన్య

త్కటాహస్తు హర్ష్యస్సం
ష్టేచ కర్పరే, తైలాదిపాక
పాత్రే౭౪ నిగ్రహస్సీమ్ని
భర్తస్సనే. ౪౬౧.

పరాహ స్సుకరే విష్ణో
నాణకే శైల ముస్తయోః,

తులా సూత్రే౭క్వాదిరక్ష్వా
ప్రగ్రహ ప్రగ్రహ వృథౌ.

విగ్రహ స్ఫుట్టరే దేహే
విస్తరే౭ప్య

౪ నిర్దహః, భేద్యవ త్పర
దోహౌక్షిపరే నిఘ్నరభాషిణి.

సువహ సల్లక్తి గోధాపదీ
కేఫాలికాను చ,

వైదేహీ స్యా ద్వణిగోషి
త్విప్పలీ జనకాత్మజా. ౪౬౨

ఇతి హస్తాః.

ప్ర త్య ణ్డే డధిక్యతే౭
ధ్యక్ష స్త్రి

ష్వా రక్ష స్తు రక్షణే, ఆధ
శ్చ దన్తికుమ్భస్య

హర్యక్ష శ్చీదసింహయోః.
రక్తాక్షో మహిషే దైత్యే

పారావత చశోరయోః,
గోతుంబాయాం గవాక్షీస్త్రీ

గవాక్షో జాలకే పుమా౯.
ఇతి హస్తాః.

ఆరోహః-1పు॥ ఇది స్త్రీలయొక్క పిఠుదునకును, ఎక్కుట
కును, ద్వీర్ణభావమునకును, పర్వతాదుల పొడవునకును, మావటి
వానికిని బేరు.

కటాహః - ఇది మేడయొక్క పై చదరమునకును, తొట్టి
కిని, తైలాదులఁ గాను పాత్రకును బేరు.

నిగ్రహః - 1పు॥ ఇది మర్యాదకును, బెదరించుటకును బేరు.

పరాహః - 1పు॥ ఇది అడవిపందికిని, విష్ణువునకును, పరహా
కును, పర్వతమునకును, తుంగము స్తలకును బేరు.

ప్రగ్రహః-ప్రగ్రహః-1పు॥ ఈరెండును త్రాసుకొల మొద
లైనవానిత్రాటికిని, గుఱ్ఱము మొదలైనవానిగట్టు వగ్గమునకుఁ బేర్లు.

విగ్రహః - 1పు॥ ఇది యుద్ధమునకును, దేహమునకును, శబ్ద
ముల విరివికిని బేరు.

నిర్దహః - ఇది పరులదోషములఁ జెప్పు నిచ్చగలవానికిని,
కఠినోక్తులఁ జెప్పువానికిని బేరైనపుడు ॥విశేష్యలింగము॥

సువహః - 1సీ॥ ఇది చిల్ల చెట్టునకును, చెప్పవట్టయాకునకును,
నల్లపువ్వుల వావిలి చెట్టునకును బేరు.

వైదేహీ - 1సీ॥ ఇది వర్తకునిభార్యకును, పిప్పలికిని, సీత
కును నామము.

హంతపదవర్గము ముగిసెను.

అధ్యక్షః - 1త్రి॥ ఇది ప్రత్యక్షమునకును, అధికారముగల
వానికిని బేరు.

ఆరక్షః - 1పు॥ ఇది రక్షించుటకును, ఏనుఁగు కంఠస్థలము.
యొక్క దిగువకును బేరు.

హర్యక్షః - 1పు॥ ఇది కుబేరునకును, సింహమునకును బేరు
రక్తాక్షః - 1పు॥ ఇది మహిషమునకును, దైత్యునకును,
పావురమునకును, చశోరపక్షికిని బేరు.

గవాక్షీ - 1సీ॥ బుడమతఁగెకుఁ బేరు.
గవాక్షః - 1పు॥ ఇది సూర్యగంతకు పేరు.

హంతపదవర్గము ముగిసెను.

శ్లో. ఇతి జగదుపకారిణ్యా మిరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్,

త్ర్యక్షరపదకాణ్డోఽయం పూర్ణో నానార్థరత్నమాలాయామ్. ౪౬౮

టీక. జగదుపకారిణ్యామ్ - జగత్ = లోకమునను, ఉపకారిణ్యామ్ = ఉపకారకమైనదియు, ఇరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్ - ఇరుగపదజ్ఞాధినాథ = ఇరుగపదండునాథునిచేత, రచితాయామ్ = చేయబడినదియునగు, నానార్థరత్నమాలాయామ్ = నానార్థరత్నమాలయును గ్రంథమునందు, అయమ్ = ఈ, త్ర్యక్షరపదకాణ్డః - త్ర్యక్షర = మూడక్షరములుగల, పద = శబ్దములయొక్క, కాణ్డః = సమూహము, ఇతి = ఈ పూర్వోక్తప్రకారముగా, పూర్ణః = ముగిసెను.

త్ర్యక్షరకాండము

సంపూర్ణము.

చతురక్షరకాండము.

షిక భృష్టా వళిషికా
 షిక భేకా పలానకా,
 భృష్టాలకా భ్రమరకా
 శ్రీవత్సాంకా వృషాచ్యు
 తా. ౧
 ఆఖిశ్రోడా వాఖనకా గిరి
 మేఘా పలానకా,
 కర్కటకా బిల్వసర్ప
 దన్దశూకాఽహి రక్షసాః.
 ఘోరజ్ఞా బీజకోశే వరా
 డేచ వరాటకః,
 భట్టారకో భూమిపాలే
 దివౌకసి తపోధనే. ౩
 అక్షారక స్త్రాల్పకస్య ఖణ్డే
 ధౌమే కురణ్డకే,
 సాలావృక స్సాస్రమేయే
 వృకే శ్రోష్టరి మర్కటే. ౪
 వినాయక స్తు సుగతే గరు
 త్తలి గణాధిపే,
 హారభేదే మాణవకో బా
 లే కుపురుషే చ సః. ౫
 పుణ్డరీకం సితచ్ఛత్రే కుష్ఠ
 భేదే సితామ్బుజే, నా త్వా
 మే రజతే వ్యాఘ్రే దిగ్దజే
 కుజ్జరే స్వరే. ౬
 నియామకః పోతపహేనా
 నియన్తరి తు త్రిషు,
 భయానక స్తు కాద్ధూలే

అళిషికః - ॥పు॥ ఇది కోకిలకును, తుమ్మెదకును పేరు.
 పలానకః - ॥పు॥ ఇది కోకిలకును, కప్పకును పేరు.
 భ్రమరకః - ॥పు॥ ఇది తుమ్మెదకును, ముంగురులకును పేరు
 శ్రీవత్సాంకః - ॥పు॥ ఇది వృషభమునకును, విష్ణువునకు
 పేరు.
 ఆఖనకః-॥పు॥ ఇది పందిగొక్కునకును, అడవిపందికిని పేర
 పలానకః-॥పు॥ ఇది పర్వతమునకును, మేఘమునకును పేర
 కర్కటకః-॥పు॥ఇది బిల్వవృక్షమునకును, సర్పమునకును పేర
 దందశూకః - ॥పు॥ ఇది సర్పమునకును, రాక్షసునికిని పేర
 వరాటకః - ॥పు॥ ఇది లావైనత్రాటికిని, తామరకాయకున
 గవ్వకును పేరు.
 భట్టారకః-॥పు॥ ఇది భూమిని బాలించు రాజునకును, దేవ
 కును, తపస్వికిని పేరు.
 అంగారకః - ॥పు॥ ఇది కొఱువితునుకకును, అంగారకునకున
 పచ్చపువ్వుల గోరింటకును పేరు.
 సాలావృకః - ॥పు॥ ఇది రేణుకకును, తోడేటికి
 నక్కకును, కోతికిని పేరు.
 వినాయకః - ॥పు॥ ఇది బుద్ధదేవునికిని, గరుత్మంతునకున
 గణపతికిని పేరు.
 మాణవకః - ॥పు॥ ఇది ఇరువదిసరముల ముత్యాలహారము
 కును, బాలునకును, కుత్తితపురుషునికిని పేరు.
 పుండరీకం-ఇది తెల్లగొడుగునకును, తెల్లపులుమునకును, తె
 తామరపువ్వునకును పేరగునపుడు ॥న॥ మామిడిచెట్టునకును, పెం
 కిని, పెద్దపులికిని, ఆగ్నేయభాగముననున్న దిగ్దమునకును, ;
 మాన్యమైనయేనుంగునకును, స్వరభేదమునకును పేరగునపుడుః
 నియామకః - ఇది ఓడకంబముమీఁదనుండి యుపాయం
 చెప్పవానికి పేరైనపుడు ॥పు॥ నియామకునకు పేరైనపుడు ॥౬॥
 భయానకః - ఇది పెద్దపులికిని, రాహువునకును పేరైనపు

నానా నా భీషణే త్రిపు.
 పుమాన్ బృహద్రాజో దేవే
 త్రిపు శ్రేష్ఠమనోజ్ఞయోః,
 కాలేయక స్సారమేయే
 గా కులీనే తు వాచ్యవత్.

వత్తయో మయూరసరట
 సకుటాః కృకవాకవః.

స్యాత్సోమవల్క్ల ధవళ
 ధిరే కట్టులేసి చ. ౯

పాశ్చాత్తికా పుత్రికా
 మాం ద్రావదిరీతిభేదయోః,
 కనీనికాఽక్షితారాయాం
 స్యా త్కనిహంగుళా వసి.

వాద్యానాం లగుడే వా
 ద్యభేదే ఘర్ణురికా భవేత్.

జీవన్తికా తు జీవాయాం
 గుడూచీవన్తయో రసి. ౧౧

ఉత్కణ్ఠాయా ముత్కలి
 కా నైవ హేలా తరద్ధ
 యోః,

కోశాతఃక్లిష్టాన్నికాయా
 మపామాగ్నే చ సా భవేత్.

సాగంధికం తు కష్టారే ప
 ద్మరాగే చ కత్త్రణే,

రక్తరికం నుభే స్థానే
 దివసే మద్గళేఽప్య

భ. ౧౩. త్రిఫలాయాం
 త్రికటుకే త్రిగన్ధే చ త్రివ
 ర్ణకమ్,

స్తనవృత్తే పిప్పలక మసి
 సేవనసూత్రకే. ౧౪

పు భయంకరమైనదానికి పేరైనపుడు ||త్రి||

బృందారకః-ఇది దేవతకు పేరైనపుడు ||పు|| శ్రేష్ఠునికిని,
 ఒప్పిదమైనదానికిని పేరైనపుడు ||త్రి||

కాలేయకః-ఇది కుక్కకు పేరైనపుడు ||పు|| కులశ్రేష్ఠునికి
 పేరైనపుడు విశేష్ఠునిగము.

కృకవాకుః - ||పు|| ఇది నెనులికిని, ఊసరవెల్లికిని, కోడికిని
 పేరు.

సోమపల్కః - ||పు|| ఇది తెల్లచంద్ర చెట్టునకును, గుమ్మడి
 చెట్టునకును పేరు.

పాంచాలికా||సీ|| ఇది పుత్తలికకును, ద్రావదికిని, రీతి
 విశేషమునకును పేరు.

కనీనికా - ||సీ|| ఇది కంటినల్లగుడ్డునకును, చిటికెనవ్రేలి
 కినిబేరు.

ఘర్ణురికా-||సీ|| ఇది వాద్యములవాయిండుకోలకును, వాద్య
 భేదమునకును బేరు.

జీవంతికా - ||సీ|| ఇది పాలకూరకును, తిప్పతీగకును, బద
 నికకును పేరు.

ఉత్కలికా - ||సీ|| ఇష్టవస్తుప్రాప్తియందలికాలవిశంబము
 నోర్వజాలక తహతహపడుటకును, విలాసమునకును, ఆలకును
 పేరు.

కోశాతః - ||సీ|| ఇది పొత్ల చెట్టునకును, ఉత్తరేణికిని పేరు.
 చకారమువలన అవడచెట్టునకును పేరు.

సాగంధికమ్ ||న|| ఇది ఇంచుకయెఱుపును మిక్కిలి వరివ
 శమును గలకలువకును, పద్మరాగమణికిని, కామంచికసపునకును
 పేరు. చకారమువలన సుగంధముగలదానికిఁ బేరైనపుడు ||త్రి||

రక్తరికమ్-||న|| ఇది సుఖమునకును, స్థానమునకును, పగల
 కిని, శుభమునకును పేరు.

త్రివర్ణకమ్-||న|| ఇది కరక తాడి ఉసిరికాయలకును, శొ
 తి పిప్పలి మిరియాలకును, కస్తూరి గోరోచన కుంకుమపువ్వు
 కును పేరు.

పిప్పలకమ్-||న|| ఇది స్త్రీబ్రహ్మగ్రమునకును, కుట్టుడుదారవ
 నకును పేరు.

తిన్రిజీకం పాదపాష్టే
చింతాయా మ ప్య

భాస్త్రియాం, విశేషకం
స్యా త్రిలకే విశేషదాయ
గే త్రిపు. ౧౧

కూర్మా ద్వైదేహానో వై
క్యాసుతే నా వజిజి త్రిపు,
మయూరక స్వపామా
రే పుమాన్ క్షిజేతు తుత్తకే

సుప్రతీకో భేద్యలిక్ష్మ శ్చ
భాక్షే దిగ్గజే పుమాన్,

పలమానే పోడశి కా న
దా న స్త్రీ పలద్వయే. ౧౨

జైవాత్మకః కర్షణేన్ద్రో రై
ద్యేనాఽఽయుష్మతి త్రిపు,

త్రిపు వృద్ధే శతానీకా.
మునా పుంస్య

ధ వాచ్యవల్. ౧౩. కా
ర్యాక్షమః ప్రభోర్భావద
ర్శి లాలాటికా పుభౌ.

అదూరేరితదృ గ్దమ్భయు
క్షః కాక్కుటికా పుభౌ.

ఇతి కాంతాః.

గజకూర్మా వజ్జనభౌ
భృక్ష్ణబాహౌ శిలీముఖౌ,
మహాశభో నిధా న
ఖ్యోప్రభేదే మానుషాస్థిని.

ద్విజదేవా వగ్నిముఖౌ భ
ల్లాతేఽగ్ని ముఖస్త్రీయాం,

వికాల్యా లాక్ష్మలీ చాగ్ని
శిఖాక్షిజే తు కుజుమ్.

ఇతి ఖాంతాః.

తిన్రిజీకమ్-1౧|| ఇది చింతపండునకును, చింతకును

విశేషకమ్-ఇది నుదుటఁబెట్టుబొట్టునకుఁ బేరైనపుడు
విశేషదాయముగలదానికి పేరైనపుడు || ౧౧ ||

వైదేహకః-ఇది కూర్మానిపలనఁ గోహటిస్త్రీకిఁబుట్టిన
పేరగునపుడు || ౧౨ || వర్తకునికి పేరగునపుడు || ౧౩ ||

మయూరకః - ఇది ఉత్తరేణిఁబెట్టునకు పేరగునపుడు
మైలతుత్తమునకు పేరగునపుడు || ౧౪ ||

సుప్రతీకః-ఇది అందమైనమేనుగలవానికి పేరైనపుడు
వ్యలింగము || ఈకాన్యనిశనున్న దిగ్గజమునకు పేరగునపుడు

పోడశికా-ఇది ఒకపల మెత్తునకు పేరగునపుడు || స్త్రీ
దుపలములయెత్తునకు పేరగునపుడు || ౧౫ ||

జైవాత్మకః-ఇది దున్నువానికిని, చంద్రునికిని, వైడు
పేరగునపుడు || ౧౬ || ఆయుష్షంతునికిని పేరగునపుడు || ౧౭ ||

శతానీకః-ఇది వృద్ధునికి పేరగునపుడు || ౧౮ || మునికి
నపుడు || ౧౯ ||

లాలాటికః-ఇది కార్యమునుజేయ శక్తిలేనివానికిని, యొక్కభావమును దెలిసికొనువానికిని పేరగునపుడు ||
లింగము.

కాక్కుటికః - ఇది సమీపమును చూచుచుంబోవు వ
దంభముగలవానికిని పేరు.

కాంతపదవర్గము ముగిసెను.

పంచనఖః-1౧పు|| ఇది ఏనుఁగునకును, తాఁదేటికిని పే
శిలీముఖః-1౨పు|| ఇది తుమ్మెదకును, అమ్మలకును పేరు

మహాశంఖః-1౩పు|| ఇది నిధికిని, సంఖ్యావిశేషమునకున
వ్యుల నొనటియొముకకును, మఱియు శంఖమునకును పే

అగ్నిముఖః-1౪పు|| ఇది దేవతలకును, బ్రాహ్మణులకున
గునపుడు || ౧౫ || జీడిమానికి పేరగునపుడు, అగ్నిముఖ || ౧౬ ||

అగ్నిశిఖా - ఇది వెన్న పెదురుకూరకును, తరిగొట్ట
నకును పేరగునపుడు || ౧౭ || కుంకుమకు పేరగునపుడు || ౧౮ ||

ఖాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అవవర్గః క్రియాముక్తిః
క్రియాసాధ్యఫలాగమే,
ఉపరాగః పరివాదే సో
మసూర్యగ్రహేఽపిచ.

కాపాఞ్కౌశ తిరస్కారే
ష్యభిషక్తిః

ధ రూపకే, వృకేఽపీహ
మృగ సాన్యత్వ
సంప్రయోగకృతేఽన్వయే
ఇతి గాంతాః

మలిష్టుచౌ వాయుచౌకా
ఇతి చాంతాః.

గ్రహరాజోఽర్క చన్ద్ర
యోః,

భరద్వాజో మునా ద్రో
ణే వ్యాఘ్రాటే

ధ యుధిష్ఠిరే. ౨౪. య
మే బుద్ధే ధర్మరాజోఽ
నుజశూద్రౌ జఘన్యజౌ,
రాజరాజః కుబేరేఽపి

ద్విజరాజః భగేశ్వరే. ౨౫
చన్ద్రేఽపి

భృగ్వరాజ సాన్యి ధృవ
క్షధూమ్యాటమార్కవాః,
ఇతి జాంతాః.

ప్రత్యాఖ్యాతేఽపి తే చ
ప్రతిస్పృష్ట స్త్రీలిక్తకః. ౨౬
శివిష్టో మహాదేవే భలతో

అవవర్గః - ||పు|| ఇది క్రియకును, ముక్తికిని, క్రియాసా
ధ్యమైన ఫలప్రాప్తికిని పేరు.

ఉపరాగః - ||పు|| ఇది అవవాదమునకును, చంద్రసూర్య
గ్రహణములకును పేరు.

అభిషంగః-||పు|| ఇది కాపమునకును, తిట్టుటకును, తిరస్కా
రమునకును పేరు.

ఈహామృగః ||పు|| ఇది నాటక భేదమునకును, తోఁడేటికిని
పేరు.

సంప్రయోగః-||పు||ఇది క్రియకును, అన్వయమునకును పేరు.
గాంతపదవర్గము ముగిసెను.

మలిష్టుచః - ||పు|| ఇది వాయువునకును, దొంగకును పేరు.
చాంతపదవర్గము ముగిసెను.

గ్రహరాజః - ||పు|| ఇది సూర్యునికిని, చంద్రునికిని పేరు.

భరద్వాజః - ||పు|| ఇది భరద్వాజమునికిని, ద్రోణాచార్య
నకును, ఏత్రింతకును పేరు.

ధర్మరాజః - ||పు|| ఇది యుధిష్ఠిరునకును, యమునికిని, బుద్ధ
దేవునికిని పేరు.

జఘన్యజః - ||పు|| ఇది తమ్మునికిని, శూద్రునికిని పేరు.

రాజరాజః - ||పు|| ఇది కుబేరునకును, అశిశబ్దమువలన సా
ర్వభౌమునకును పేరు.

ద్విజరాజః - ||పు|| గరుత్మంతునకును, చంద్రునకును, అపి
శబ్దమువలన బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠునకును పేరు.

భృంగరాజః - ||పు|| ఇది తుమ్మెదకును, మాఁకటిమూఁగకు
ను, పక్షికిని, గుంటగలగరకును పేరు.

జాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ప్రతిస్పృష్టః - ||త్రి|| ఇది తిరస్కరింపఁబడినవానికిని, పంపఁ
బడినవానికిని పేరు.

శివిష్టః-||పు|| ఇది ఈశ్వరునికిని, బట్టతలవానికిని, కుష్ఠరోగ

దుష్టచర్చణి,

కరహాటః పద్మకన్దే పు
వృక్షభేదే ద్రుమాస్తరే. ౨౭
ఖంజరీటః ఖంజనే స్యా
దసిధారావ్రతస్థితేః,
బలిపుష్పా బకధ్వంత్రో
ఇతి టాన్తాః.

కలకంఠః స్తు కోకిలే. ౨౮
హంసే పారావతే చాపి
త్రిపు త్వేష కలస్వరే,
స్యా జమ్బీరే కపిలే చ
రసే దంతశతః పుమాన్.
అష్టే త్రి ష్వాత్మలక్ష్మ్యాం
స్త్రీ
నీలకంఠా శిఖిశ్వరా,
ఇతి తాంతాః.

సమానూఢా త్యధికయో
రత్యారూఢ స్త్రి లిఙ్గకః.
ఇతి ధాంతాః.

కౌస్తుభేశ్వగళావరే శివే
దేవమణిః పుమాన్,
శంకుకర్ణో గర్దభే స్యా
దుష్టేష్య
ధ సమీరణః. ౩౦. ఫణి
ర్జకే మారుతే స్యా
దగ నీలీదశల్యయోః, మధు
పర్ణి
సాలపర్ణి సిరామాం శ్వేత
చంద్రనే. ౩౧

పువానికిని పేరు.

కరహాటః - ॥పు॥ ఇది తామరదుంపకును, పుష్పము
వృక్షభేదమునకును పేరు.

ఖంజరీటః - ॥పు॥ ఇది కాటుకపిట్టకును, కత్తివాడ
యుగ్రవ్రతశీలునకును పేరు.

బలిపుష్పః - ॥పు॥ ఇది కొంగకును, కాకికిని పేరు.

టాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కలకంఠః - ఇది కోకిలకును, హంసకును, పావురమునకును
గునపుడు ॥పు॥ ఇంచైన కంఠధ్వనిగలవానికి పేరగునపుడు

దంతశతః - ఇది నిమ్మచెట్టునకును, వెలగచెట్టునకును
సునకును పేరగునపుడు ॥పు॥ పులువైనదానికి పేరగు
॥త్రి॥ పులిచింతకు పేరగునపుడు ॥నీ॥

నీలకంఠః - ॥పు॥ ఇది నెమలికిని, శివునికిని పేరు.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అత్యారూఢః - ॥త్రి॥ ఇది ఎక్కినదానికిని, మిక్కి
క్కువైనవానికిని పేరు.

ధాంతపదవర్గము ముగిసెను.

దేవమణిః ॥పు॥ ఇది కౌస్తుభమణికిని, గుఱ్ఱము మెడ
నుడికిని, శివునికిని పేరు.

శంకుకర్ణః - ॥పు॥ ఇది గాడిదకును, ఒంటెకును, అపి
చేత నొకరాక్షసునకును పేరు.

సమీరణః - ॥పు॥ ఇది మరువమునకును, గాలికిని పేరు.

మధుపర్ణి - ॥నీ॥ ఇది నీలిచెట్టునకును, వెన్న వెదురుకూరకును

సాలపర్ణి - ॥నీ॥ ఇది ముయ్యాకుపొన్నకును, తెల్లగం
కును పేరు.

దాక్షాయణీ భవానీ భూ
రశ్విన్యాద్యాశ్చ తారకాః,
అసమ్భృతచమూ గత్యాం
సంసారే పురస్కరమే. 33

ఘట్టాపథే సంసరణ
మ ధోధరణ ముద్భృతౌ,
భుక్తోజీతే నిస్సరణ ము
పాయే నిర్గమేఽసి చ. 34

పారాయణం పారగతా
పంకుశస్య చ బద్ధనే,
శబ్దకాస్తే వ్యాకరణం జ్యా
టంకారే స్ఫుటికృతౌ. 35

స్యా దస్త్రియాం వారవా
ణం మారానే కవచేఽపి చ,
నారాయణీ రమాగౌర్యో
శ్శతావర్యాం హరాతు నా.

నిరూపణం తు న పుమాన్
విలోచనవికారయోః,
వరాయణం క్షీబ మిష్టాశ్ర
యయో స్తత్పరే త్రిపు.

కారేన్మన్వీకృత్య
ధో కామ్యదానే నిషేధే
చ ప్రదారణమ్,
విదారణం స్యా త్సమరే
ద్వైధీభావే విడమ్యనే. 36

ఇతి బాన్తాః.

ఉదాశ్చిత శ్చరే ద్వాస్థేన్
సమాఘాతో వధే రణే,
పరివర్తో వినిమయే స్యా
త్కల్పాన్తే పరిభ్రమే. 37
సంద్యావర్తస్తు భవనభేదే
సాగార_23

దాక్షాయణీ_||సీ|| ఇది శివునిభార్యకును, భూమికిని, అశ్వినీ
మొదలైన యిరువదియేడునక్షత్రములకును పేరు.

సంసరణమ్_||న|| ఇది సంకటములేనట్టులు సేన నడచుటకును
సంసారమునకును, పట్టణమువెడలుటకును, పదియింద్రపట్టుగల
రాజమార్గమునకును బేరు.

ఉద్ధరణమ్_||న|| ఇది ఎత్తుటకు పేరు.
నిస్సరణమ్_||న|| ఇది అనుభవించి విడిచినదానికిని, ఉపాయ
మునకును, బయలు వెడలుటకును బేరు.

పారాయణమ్_||న|| ఇది తుదను పొందుటకును, అంకుశము
జారకుండునట్టులు కట్టుత్రాటికిని పేరు.

వ్యాకరణమ్_||న|| ఇది శబ్దకాస్త్రమునకును, నారిమ్రోతకును,
ప్రకాశపఱచుటకును బేరు.

వారవాణమ్_||పు|| ఇది రవికేకును, జోడునకును పేరు.

నారాయణీ_||సీ|| ఇది లక్ష్మీకిని, గౌరికిని, చల్లగడ్డకును బేరు.
విష్ణువునకు పేరైనపుడు నారాయణః ||పు||

నిరూపణమ్_||స్త|| ఇది నేత్రమునకును, వికారమునకును బేరు.

వరాయణమ్_||ఇది యిష్టమునకును, ఆశ్రయమునకును పేరైనపుడు||
||న|| ఒకయర్థమునందుఁ దగిలిన మనస్సుగలవానికిని, అంత
యు ననునర్థమునకును పేరైనపుడు ||త్రి||

ప్రదారణమ్_||న|| ఇది యాచకుండు శోరనపస్త్రపును తానొ
క్తఫలము నపేక్షించి యిచ్చుటకును, నిషేధమునకును బేరు.

విదారణమ్_||న|| ఇది యుద్ధమునకును, పగుల్చుటకును, అనుక
రించుటకును పేరు.

జాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఉదాశ్చితః_||పు|| ఇది వేగులవానికిని, ద్వారపాలకునకును బేరు.
సమాఘాతః_||పు|| ఇది వధకును, యుద్ధమునకును పేరు.

పరివర్తః_||పు|| ఇది ఒక వస్తువు నిచ్చి మఱియొకవస్తువును
మార్చుటకును, ప్రళయకాలమునకును, తిరుగుటకును బేరు.

సంద్యావర్తః_||పు|| ఇది రచనాభేదమువలనఁ జేయఁబడిన

తగరపాదపే,

నాగదన్తో ద్విపరదే గృహ
నిర్గమదారుణి. ౪౦

నదీకాన్తస్తు నిచులే సిద్ధ
వారసముద్రయోః,

తప్తృరాజాగ్ని జామాతృ
బ్రహ్మరేఘ ప్రజాపతిః.

అపుష్పఫలవద్వృక్షే వృక్ష
మాత్రే వనస్పతిః,

అపి శమ్భూ వశుపతి
రసి లక్ష్మీపతి ర్నృపే. ౪౧

అపి క్రిదే ధనపతి
రసి సేనాపతి ర్గుహే,

ఉత్పాలేక్షా ధూమకేతు
ర్విశ్వగోప్తాహరీన్ద్రయోః.

చోరోబాకా దివాభీతౌ
హసంత్యాం తినిశద్రుమే,

అతిముక్తః
పారిజాతౌ పారిభద్ర సుర

ద్రుమా. ౪౪
స్త్రియా మవచితిః పూజా

నిష్కృత్యో స్సంక్ష యేఽ
వ్యయే,

అథ హైమవతీ గడ్డా
వధ్యా శుక్లవచాఽపుమా.

ప్రతిమాయాం ప్రతికృతిః
పూజనప్రతికారయోః,

ప్రత్యాప్తిర్గౌరవం బుద్ధిః
ప్రాగల్భ్యం ప్రతిపత్తయః.

అనుజ్ఞా స్యా దనుమతిః

రాజగృహవిశేషమునకును, నందివర్ధనపు చెట్టునకును బేరు.

నాగదన్తః-||పు|| ఇది ఏనుగుదంతమునకును, గృహద్వా
సాధనమైన దారుభేదమునకును బేరు.

నదీకాన్తః-||పు|| ఇది వనసచెట్టునకును, వావిలిచెట్టునకును
సముద్రమునకును పేరు.

ప్రజాపతిః-||పు|| ఇది వడ్డవానికిని, రాజానకును, అగ్నికి
అల్లునికిని, బ్రహ్మకును, సూర్యునికిని బేరు.

వనస్పతిః-||పు|| ఇది పుష్పఫలములు లేనివృక్షమునకును
వృక్షసామాన్యమునకును బేరు. [రికిని పేరు

వశుపతిః-||పు|| ఇది శివునికిని, అశిశబ్దముచేత వశువుల మే
లక్ష్మీపతిః-||పు|| ఇది రాజానకును, అశిశబ్దముచేత విష్ణువు
కును పేరు. [బేరు

ధనపతిః-||పు|| ఇది కుబేరునకును, అశిశబ్దముచేత ధనికునకుః
సేనాపతిః-||పు|| ఇది కుమారస్వామికిని, అశిశబ్దముచేత సేనా
నాయకునకును పేరు.

ధూమకేతుః-||పు|| ఇది ఉత్పాతమునకును, అగ్నికిని పేరు
విశ్వగోప్తా-||ఋ-పు|| ఇది విష్ణువునకును, ఇంద్రునకును బేరు
దివాభీతౌ-||పు|| ఇది చోరునకును, గుడ్డగూబకును పేరు.

అతిముక్తః-||పు|| ఇది బండిగురివిందకును, నెమ్మిచెట్టునకును బేరు

పారిజాతః-||పు|| ఇది పారిజాతవృక్షమునకును, కల్పవృక్ష
నకును పేరు.

అవచితిః-||సీ|| ఇది పూజకును, ప్రాయశ్చిత్తమునకును, ప
యించుటకును, వ్యయమునకును పేరు.

హైమవతీ-||సీ|| ఇది గంగకును, ఉసిరిక చెట్టునకును, తె
వసకును, పార్వతికిని పేరు.

ప్రతికృతిః-||సీ|| ఇది ప్రతిమకును, పూజించుటకును, ప్ర
క్రియచేయుటకును పేరు.

ప్రతిపత్తిః-||సీ|| ఇది పోయినదాని మరలఁ బొందుటకున
గౌరవమునకును, బుద్ధికిని, ప్రాథమకును పేరు.

అనుమతిః-||సీ|| ఇది అనుజ్ఞకును, ఒకకళ తక్కువైనచంద్రు

కిష్టపూర్ణిమా,
మృత్యుంశతావర్యా
క్రీడా -

షణ్. ౪౭. ప్రార్థనే
స్నాని
ద్రాక్షా దురాలభా,
స

ప్రంతా తు పాటలా
స్థితి. ౪౮

హృతం యుద్ధమాత్రే
ఋద్ధేఽపి తద్భవేత్,
హితం త్వతిభయం
నపేక్షి చ. ౪౯
హితోఽగ్నా వృత్వా
త్రిషాపనివేశితే,

సతోఽభ్రమా తజ్జే
నాగరజ్జకే. ౫౦.
రేవతీచాపే తు క్షీబ
వతీ తటిత్,

గతం రూప్యహే
క్షీబం త్రిషు కల
గం

యస్తో ధ్వజేశక్రపా
షణ్మఖే చ నా,
యస్తీ పతాకాయాం
రీ కేశవప్రజ్ఞాః. ౫౧
కృతి ర్నిగాసే స్త్రీ
యరహితే త్రిషు,
రే త్రిష్వప

సమాప్తేనిశ్చితేఽపిచ.

తోఽగూడిన పున్నమకుసు పేరు.

ఋశ్యప్రోక్తా - ॥సీ॥ ఇది దురదగొండికిని, చల్లగడ్డకుసు పేరు.

అభిశస్తిః-॥సీ॥ ఇది దూషణకుసు, యాచనకుసు బేరు.

సముద్రాంతా-॥సీ॥ ఇది తీరటకసిందకుసు, ప్రతిచెట్టునకుసు బేరు.

కృష్ణవృంతా-॥సీ॥ ఇది కలిగొట్టుచెట్టునకుసు, కారుమినుము నకుసు బేరు.

ప్రాణిద్యూతమ్-॥న॥ ఇది యుద్ధసామాన్యమునకుసు, కోడి పందెము మొదలైనవానికిని పేరు.

అత్యాహితమ్-॥న॥ ఇది మిక్కిలిభయమునకుసు, ప్రాణాశ లేని సాహకర్తకుసు బేరు.

ఉపాహితః-ఇది అగ్నికిని, ఉత్పాతమునకుసు బేరగునపుడు, ॥పు॥ మఱియొకపదార్థముతోఁ గూర్పఁబడినదానికిఁ బేరగు నపుడు ॥త్రి॥

విరావతః-ఇది ఇంద్రవాహనమైన యేనుంగునకుసు, నివృ చెట్టునకుసు, కాకినేరేడునకుసు బేరైనపుడు ॥పు॥ వంకరలేక దీర్ఘ మైన యింద్రధనుస్సునకుఁ బేరైనపుడు ॥న॥

విరావతీ-॥సీ॥ ఇది మెఱుపునకు పేరు.

కలధౌతమ్-ఇది పెండికిని, బంగారమునకుసు బేరగునపుడు ॥న॥ మధురధ్వనిగలదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

వైజయంతః-॥పు॥ ఇది ధ్వజమునకుసు, ఇంద్రుని మేడకుసు, కుమారస్వామికిని పేరు.

వైజయంతీ-॥సీ॥ ఇది బెక్కెమునకుసు, తక్కిలిచెట్టునకుసు, విష్ణుపుయొక్క పుష్పమాలికకుసు బేరు.

నిరాకృతిః-ఇది తిరస్కారమునకుఁ బేరగునపుడు ॥సీ॥ వేఱ ము చదువనివానికిఁ బేరగునపుడు ॥త్రి॥

ఉత్తరే-ఇది మొదలు వెప్పఁగల తాంతశబ్దము లన్నియు త్రిషు=మూడులింగములయందు వర్తించును.

అవసితమ్-॥త్రి॥ ఇది సమాప్తినిపొందినదానికిని, నిశ్చయింప

అవదాత స్మితే పీతే ప్రవ
శుద్ధిమత్యసి,

అన్తర్గతం మధ్యగతే వి
ప్రతేఽవ్య

ధ గర్హితే. ౫౪. ముహు
ప్రతేఽవగీతం స్యా

త్పరిక్షిప్తం చ ధిక్రూతే,
ప్రసితే చా

భిజాతస్తు కలీనన్యాయ్య
జ్ఞితాః. ౫౫

అభిసత స్సంస్కృతే చ
న్యాయ్యమర్షవతో రసి,

అధిక్షిప్తస్తునిహితే భర్తృ
ప్రేషితేఽపి చ. ౫౬

అపధ్వస్తాః పరిత్యక్త పరి
హర్ణితనిర్దితాః,

ప్రతిజ్ఞాతే వినిహితే సమా
ప్తే సమాహితాః. ౫౭

పురస్కృతో రిపుగ్రస్తే
వ్యకృతేఽగ్రీకృతేఽర్చితే,

ఉపరక్తస్తు దుఃఖార్తేరా
సుగ్రస్తేష్టమూర్తయోః.

పరిప్రాప్తే పరివృతే జ్ఞాతే
పరిగతం భవేత్,

ఉద్ధృహిత ముపన్యస్తే
విబద్ధే గ్రాహితేఽపి చ. ౫౮

దిగ్భవద్ధా వుపదితా
నిర్గతేఽపి సముద్గతః,

ఉత్క్లిష్ట తనూకృతయో

బడినదానికిని పేరు.

అవదాతః-||౨|| ఇది తెల్లనివస్తువునకును, పచ్చనివస్తువు
కును, శ్రేష్ఠమైనదానికిని పరిశుద్ధిగలదానికిని పేరు.

అంతర్గతమ్-||౨|| ఇది మధ్యమును పొందినదానికిని మఱి
బడినదానికిని పేరు.

అవిగీతమ్-||౨|| ఇది పలుమాఱుఁజూడఁబడినదానికిని, నిం
పఁబడినదానికిని పేరు.

పరిక్షిప్తమ్-||౨|| ఇది ధిక్రూరింపఁబడినదానికిని, పంపఁబడి
దానికిని పేరు.

అభిజాతః-||౨|| ఇది కులముగలవానికిని, న్యాయవంతునికి
పండితునకును పేరు.

అభిసతః-||౨|| శిష్యుఁగాఁజేయఁబడినదానికిని, యోగ్యుడై
దానికిని, తోపముగలవానికిని పేరు.

అధిక్షిప్తః-||౨|| ఇది ఉంచఁబడినదానికిని, బెడరింపఁబడ
వానికిని, పంపఁబడినదానికిని పేరు.

అపధ్వస్తః-||౨|| ఇది విడువఁబడినదానికిని, పొడిచేరి
బడినదానికిని, నిందింపఁబడినదానికిని పేరు.

సమాహితః-||౨|| ఇది ప్రతిజ్ఞ చేయఁబడినదానికిని, శిష్య
నుంచఁబడినదానికిని, సమాధియందున్నదానికిని పేరు.

పురస్కృతః-||౨|| ఇది శత్రువుచేతపట్టుపడినదానికిని, నీ
రింపఁబడినదానికిని, ఎదురుగానుంచఁబడినదానికిని, పూజిం
బడినదానికిని పేరు.

ఉపరక్తః-||౨|| ఇది దుఃఖముచేత పీడింపఁబడినదాని
రాహువుచేత పట్టుపడిన చంద్రసూర్యులకును పేరు.

పరిగతమ్-||౨|| ఇది అంతటపొందఁబడినదానికిని, చుట్టఁబ
దానికిని, తెలియఁబడినదానికిని పేరు.

ఉద్ధృహితమ్-||౨|| ఇది ఉపన్యసించఁబడినదానికిని, క
బడినదానికిని, గ్రహించఁజేయఁబడినదానికిని పేరు.

ఉపదితః-||౨|| ఇది పూయఁబడినదానికిని, పృథునికిని
సముద్గతః-||౨|| ఇది బయలువిడలినదానికిని, అపిశబ్దమున
లేచినదానికిని పేరు.

ఉత్క్లిష్టమ్-||౨|| ఇది గీతఁబడినదానికిని, నూత్నముగాఁజే

భృతం

జిహితంతు విన్యస్తే,
తేఽ

వరిష్ఠలితే ప్రతిరుద్ధే
తిహతం ద్విషే.

ఇతి తాన్తాః.

నప్రస్థో మధుస్థీలే తృ
సాశ్రమవర్తిని. ౬౦.
౮కే

గ్రాణనాథ స్తు యమే
ణేశ్వరేఽపి చ,

సనీకస్థో రాజరక్షీ గజ
బాదక్షీణః. ౬౧

తమష్టధం చతుర్ధార్గ
మే బ్రహ్మణే తు నా,
శకమిస్థో నవ్విభీజే నవి
చ త్రిలింగకః. ౬౩

ఇతి థాంతాః.

చక్రపాదౌ రథగజౌ
వహ్నిష్టస్వర్గా స్తమౌ
దః,

కురువిందాః పద్మరాగ హి
భాదర్యముస్తకాః. ౬౪

జనే గ్రామే జనపదోఽ
వవాదో గర్వాణాజ్ఞయోః,
వరీవాద స్తు నిర్వాదే వీ
వాదనసాధనే. ౬౫

అభివ్యంధో నేత్రరోగేఽ

పృథిమర్థో రణేఽపి చ,

బడినదానికిని బేరు.

ప్రణిహితమ్-||త్రి|| ఇది ఊంచబడినదానికిని, ధ్యానము
చేయబడినదానికిని బేరు.

ప్రతిహతమ్-||త్రి|| ఇది జాతినవానికిని, అడ్డగింపబడిన
దానికిని, ద్వేషింపబడినదానికిని బేరు.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

వానప్రస్థః-||పు|| ఇది నీరిష్టమ్రానికిని, తృప్తీయాశ్రమమున
నున్నవానికిని, మోదుగుచేట్టునకును బేరు.

ప్రాణనాథః-||పు|| ఇది యమునికిని, ప్రాణేశ్వరునికిని బేరు.

సనీకస్థః-||పు|| ఇది రాజుయొక్క యంగరక్షకునికిని, వీను
గుల రక్షించ నమరునికిని బేరు.

చతుష్టధమ్-ఇది నాలుగు త్రోవలుగూడు స్థలమునకు పేరగు
నపుడు ||న|| బ్రహ్మణునకును పేరగునపుడు ||పు||

దశమిస్థః-||త్రి|| ఇది వీర్యమునశించినవానికిని, వృద్ధునికిని
పేరు.

థాంతపదవర్గము ముగిసెను.

చక్రపాదః-||పు|| ఇది రథమునకును, గజమునకును పేరు.

తమోనుత్-||ద్-పు|| ఇది అగ్నికిని, చంద్రునికిని, సూర్యు
నికినిపేరు.

కురువిందః-||పు|| ఇది కెంపునకును, ఇంగువకును, ఆద్దమున
కును, తుంగగడ్డకును పేరు.

జనపదః-||పు|| ఇది జనమునకును, గ్రామమునకును పేరు.

అవవాదః-||పు|| ఇది నిందకును, ఆజ్ఞకును నామము.

వరీవాదః-||పు|| ఇది నిందకును, వీణనువాయించుకొడుపున
కును నామము.

అభివ్యంధః-||పు|| ఇది నేత్రరోగమునకును, అశిశబ్దమువలన
నంతలజాటుటకును నామము. [చుటకును నామము.

అభిమర్దః-||పు|| ఇది యుద్ధమునకును, అశిశబ్దముచేత మర్దిం

అజమోదా తుగ్గగ్ధా
నిర్యాస శ్వాల్పలాఽపి చ.

భవే తోగ్గకనదం రక్త
వద్దే రత్నోత్పలేఽప్య

ధ, శరభే నా హేమ్ని
కారిఫలకేఽప్తావదోఽస్తి
యామ్. ౬౭

గర్భా విష్ణుపదీక్షిణే త్వ
యం వ్యోమ సముద్రయోః,

అథ ప్రగల్భవిదుషో ర్వా
చ్యలిక్ష్ణో వికారదః. ౬౮

ఇతి దాంతాః.

దోషోత్పాదేఽను బద్ధ
స్యా త్వక్తత స్యానవ
ర్తనే, ప్రకృత్యాదే ర్నశ్వ
రాంశే శిశౌ ముఖ్యాన
యాయని. ౬౯

అవరోధో రాజగృహే
శుద్ధాస్తేఽప్యవరోధనే,
భవే దతివిషా శుణ్ఠీ లకు
నేష మహాషధమ్. ౭౦

అనిరుద్ధ ఉపానాథే చరే
నాఽనర్థకే త్రిషు,

పనాజమోదయో రుగ్
గర్భా స్త్రీ లకు నే తు నా.
ఉపలబ్ధి స్త్రీనియాం ప్రా
ప్తౌ మనీషయా

మథ త్రిషు, అవప్తబం
స్యా దదూరే సమాక్రాస్తే
ఽవలమృనే. ౭౧

సమున్నద్ధా గ్నిముద్బుద్ధ

అజమోదా-||సీ|| ఇది ఓమమునకును, బూరుగుచెట్టు
కును నామము.

కోకనదమ్-||న|| ఇది ఎఱ్ఱకమలములకును, ఎఱ్ఱకలువకి
నామము.

అప్తావదః-||ప్య|| ఇది శరభమృగమునకును, బంగారము;
ను, జూదమాడుపలకకును నామము.

విష్ణుపదీ-||ఇది గంగకుఁ బేరగునపుడు ||సీ|| ఆకాశమునకు
సముద్రమునకును బేరగునపుడు-విష్ణుపదమ్ ||న||

వికారదః-||ఇది ప్రాధునకును, విద్వాంసునికిని పేరగునపు
విశేష్యలింగము.

దాంతపదవర్తము ముగిసెను.

అనుబంధః-||పు|| ఇది దోషమును సంపాదించుటకును, ప్ర
తమైనది యెడలెగక యుచువర్తించుటకును, ప్రకృతిప్రత్యు
దులయందు నశించిపోవు నక్షరమునకును, శిశువునకును, ముఖ
లైన తండ్రి మొదలైనవారి ననుసరించినవానికిని నామము.

అవరోధః-||పు|| ఇది రాజగృహమునకును, అంతఃపురము
కును, నిరోధించుటకును నామము.

మహాషధమ్-||న|| ఇది ఆలివనకును, శొంతికిని, వెల్లు
గడ్డకును నామము.

అనిరుద్ధః-||ఇది అనిరుద్ధునికిని, వేగులవానికిని బేరగునపుడు
||పు|| అడ్డములేనిదానికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి||

ఉగ్గగంధా-||ఇది వనకును, ఓమమునకును బేరగునపుడు ||
వెల్లులికిఁ బేరగునపుడు ||పు||

ఉపలబ్ధిః-||సీ|| ఇది పొందుటకును, బుద్ధికిని నామము.

అవప్తబమ్-||త్రి|| ఇది సమీపమైనదానికిని, ఆక్రమిం
బడినదానికిని, పట్టునకును నామము.

సమున్నద్ధః||త్రి|| ఇది పుట్టినదానికిని, పండితుఁడు కాకర

ఘోతంమన్య గర్వితాః,
ఇతి ధాంతాః.

తాను పండితుడని తలచువానికిని, గర్వముగలవానికిని బేరు.
ధాంతపదవర్గము ముగిసెను.

స్యా ద్వర్ధమాన వీరజ్ఞే
ఋషే భూషణేఽపిచ. 23

వర్ధమానః-||పు|| ఇది అముదపు చెట్టునకును, మూఁకుడునకును,
భూషణవిశేషమునకును నామము.

అభిమానో గర్వబుద్ధ్యో
హింసా ప్రణయయోరపి,
ప్రతియత్నస్తు సంస్కార
ర ఉపగ్రహణలిప్యయోః
24

అభిమానః - ||పు|| ఇది ధనాదులచేతఁ గలిగినగర్వమునకును,
బుద్ధికిని, హింసకును, ప్రార్థనకును నామము.

ప్రతియత్నః-||పు|| ఇది సంస్కరించుటకును, చెఱుపట్టుట
కును, అభిలాషకును నామము.

పారావతే మయూరేచ
శోకిలే చ కలధ్వనిః,

కలధ్వనిః-||పు|| ఇది పావురమునకును, నెమలికిని, శోకిలకును
నామము.

ధాతృస్వరా దాత్తయోసీ
మూర్ఖసీచా పృథగ్జనా.

ఆత్తయోనిః-||పు|| ఇది బ్రహ్మకును, మన్తధునికిని బేరు.

పృథగ్జనః ||పు|| ఇది మూర్ఖునకును, నీచునకును నామము.

జన్తభూమా వభిజనో వి
ఖ్యాతా వన్వయే చ నః,

అభిజనః-||పు|| ఇది జన్తభూమికిని, ప్రసిద్ధికిని, కులమునకును
చకారమువలన కులాగతములైన ధ్వజాదులకును నామము.

వహ్ని భానూచిత్రభానూ
వహ్నిన్వర్హా విరోచ
నాః. 25

చిత్రభానూః-||పు|| ఇది అగ్నికిని, సూర్యునకును నామము.

విరోచనః - ||పు|| ఇది అగ్నికిని, చంద్రునకును, సూర్యు
కును నామము.

పుణ్యజన స్సుజనే స్యా
ద్రక్షసి యక్షేఽ

పుణ్యజనః - ||పు|| ఇది సుజనునికిని, రాక్షసునకును, యక్ష
నకును నామము.

ధ గర్జితే మేఘే, స్తన
యిత్సు

స్తనయిత్సుః - ||పు|| ఇది గర్జనమునకును, మేఘమునకును
నామము.

రనూచాన స్సువినీలే సా
జ్జవేదజ్ఞే. 26

అనూచానః-||పు|| ఇది మిక్కిలి వినయవంతునికిని, వ్యాక
ణాదిషడంగములతోడ వేదములఁ జదివినవానికిని నామము.

గుఙ్ఞాయూఢ్యా శిఖండి
నౌ

శిఖండినీ - ||సీ|| ఇది గురిగింజకును, అడవిమొల్లకును బేరు.
[కును నామము

సౌదామ న్యపురస్వసి,
అతఞ్చనం ప్రతీవాప జవ

సౌదామనీ-||సీ|| ఇది అప్పరనకును, అపిశబ్దము చేత మెఱుపు
అతంచనమ్-||న|| ఇది పాలు తోడుపెట్టుటకును, వేగము

నాప్యాయనార్థకమ్ 27

కును, తృప్తిని గలుగఁజేయుటకును పేరు.

సాధనే తోషణే ప్రాప్తా
వారాధన

ఆరాధనమ్ - ||న|| ఇది సాధనమునకును, సంతోషపెట్టు
కును, పొందుటకును పేరు.

మ థాంశుకే, విధానేఽ
శ్చచ్ఛాదనం స్యా
త్కార్య హేతోః ప్ర
రాజనమ్. ౭౯

అస్కందనం తిరస్కారే
తిశోవణయో ర్యుధి,
ప్రతిమానం ప్రతిచ్ఛాయా
బిందంతాస్తరాశయోః.

౮౦

అనుష్ఠానం పూః ప్రభావ
క్తే వ్యధ్యాసనేఽసి చ,
స్తోద్గత్యో రుత్పతన
సథాభివ్యాప్తి మూర్ఖ
నః. ౮౦ సమ్మూర్ఛనం
ముత్తాన ముద్యమే రోగ
యే,

ర్యాతనం వైరశుద్ధా దా
న్యాసధనార్పణే. ౮౧
కాంతాయా మాకలనం
నా జ్ఞాన బద్ధయోః, స
హే చా

దానం తు వృత్తకర్తృణి
నే. ౮౩

ర్భర్తృన మలక్తేఽసి
త్రిదృప్త్యోర్ని శామనమ్,
పాసనం శరాభ్యాసే
సా సేవనయో రసి. ౮౪
తే కంపే నిధువనమ్
యో దుద్వర్తన ముద్గమే,
సనే
ధ వధే సమాప్తా చ స
నమ్. ౮౫

అచ్ఛాదనమ్-||న|| ఇది వస్త్రమునకును, కప్పటకును

ప్రయోజనమ్-||న|| ఇది కార్యమునకును, హేతువునకు.

అస్కందనమ్ - ||న|| ఇది తిరస్కారమునకును, గః
కును, ఎండుటకును, యుద్ధమునకును పేరు.

ప్రతిమానమ్ - ||న|| ఇది దేవతామూర్తులకు సమము
దులచే జేయఁబడిన విగ్రహాదులకును, ఏనుఁగుదంతము
దేశమునకును పేరు.

అనుష్ఠానమ్-||న|| ఇది పట్టణమునకును, ప్రభావము
బండికంటికిని, ఆక్రమించుటకును పేరు.

ఉత్పతనమ్-||న|| ఇది పుట్టుటకును, ఎగురుటకును పేరు.

సమ్మూర్ఛనమ్-||న|| ఇది అంతట వ్యాపించుటకును,
మఱుచుటకును పేరు.

సముత్థానమ్-||న|| ఇది ఉద్యోగమునకును, రోగనిశ్చ
నకును పేరు.

నిర్యాతనమ్-||న|| ఇది వగసాధించుటకును, దానము
దాచిపెట్టినధనమును మరలనిచ్చుటకును పేరు.

ఆకలనమ్-||న|| ఇది ఆక్షేపమునకును, లెక్కపెట్టు
నకును, కట్టుటకును, హటమికిని పేరు.

అపదానమ్-||న|| ఇది పూర్వము నడిచిన సద్వ్యూహ
నకును, ఖండించుటకును పేరు. [టకును

నిర్భర్తృనమ్-||న|| ఇది లక్కకును, అశిశబ్దముచే బె

నిశామనమ్-||న|| ఇది వినుటకును, చూచుటకును పేరు

ఉపాసనమ్ - ||న|| ఇది విలువిద్య నేర్చుకొనుటకును,
పుటకును, సేవచేయుటకును పేరు.

నిధువనమ్-||న|| ఇది రలికిని, వణికుటకును పేరు.

ఉద్వర్తనమ్ - ||న|| ఇది తెచ్చుటకును, నలుగు పెట్టు
పేరు.

సమాపనమ్-||న|| ఇది వధకును, సమాప్తికిని పేరు.

అమాయేఽసి ప్రవచనం

ప్రవచనమ్-1న॥ ఇది పలుమాఱు చదువుటకును, అశిశబ్దము చేత శ్రేష్ఠనాక్కునకును పేరు.

స్వా దాయోధన మాహ పే, వధే చ

అయోధనమ్-1న॥ ఇది యుద్ధమునకును, చంపుటకును పేరు.

ప్రణిధానం తు సమాధి ప్రతియత్నయోః. ౮౬

ప్రణిధానమ్-1న॥ ఇది సమాధికిని, అభిలాషకును పేరు.

యోన్యత్పత్తోః ప్రజనన మథ ప్రేషణదానయోః,

ప్రజననమ్-1న॥ ఇది యోనికిని, ఉత్పత్తికిని పేరు.

విసర్జనం

విసర్జనమ్-1న॥ ఇది పంపుటకును, దానమునకును పేరు.

విహననం వధవీజనవాచ కమ్. ౮౭

విహననమ్-1న॥ ఇది వధకును, విసరుటకును పేరు.

అభ్యాధాన మభిన్యాసీ వన్నాశ్రిధం చేద్ధసజ్జిహా,

అభ్యాధానమ్-1న॥ ఇది ఉంచుటకును, అగ్నిగొఱుకు నవి త్తుల సంపాదించుటకును పేరు.

నిర్వాసనంతుహింసాయాం నగరాదే ర్భహిష్కృతో.

నిర్వాసనమ్-1న॥ ఇది హింసకును, పట్టణము మొదలైనవాఁ నుండి వెడలఁగొట్టుటకును పేరు.

నిష్ఠ్యాతౌ చ నిరసనం

నిరసనమ్-1న॥ ఇది ఉమియుటకును, చకారముచేత ధిక్క రించుటకును పేరు.

సంవాహన మద్దమర్దనేఽసి స్యాత్,

సంవాహనమ్-1న॥ ఇది దేహమును పినుకుటకును, అశిశబ్దవ చేత మోయుటకును పేరు. [గుడినెకును పేరు

శిల్పగ్రహ ప్యావేశన

ఆవేశనమ్-1న॥ ఇది కంసాలగొట్టునకును, అశిశబ్దముచే

ముద్యాపనమపి చ హింసనే ప్రోక్తమ్. ౮౮

ఉద్యాపనమ్ - 1న॥ ఇది హింసించుటకును, అశిశబ్దముచే నొకబింబమున నావాహనముచేసిన దేవతను మరల స్వస్థానః నకు మంత్రముచేత పంపుటకును పేరు.

కాత్యాయనో వరరుచౌ మునౌ కాత్యాయనీత్యుమా,

కాత్యాయనః-1పు॥ ఇది వరరుచికిని, కాత్యాయనమునిఁ పేరు. కాత్యాయనీ 1నీ॥ పార్వతికిని, సగముముదిసికావీచీరగ

యా చార్ధపుద్ధా కామాయ పసనా గత భర్తృకా. ౯౦

యాన్న విధవస్త్రీకిని పేరు.

త్రి ష్వవలగ్నం లగ్నే మధ్యే క్లిబం

అవలగ్నమ్-ఇది చిక్కువడినదానికిఁ బేరైనపుడు 1త్రి॥ న మునకుఁ బేరైనపుడు 1న॥

ఘనాఘన స్త్విష్టే, వర్ష కమేఘే ఘాతుకమత్రే భేచ

ఘనాఘనః-ఇది ఇంద్రునకును, వర్షించుమేఘమునకు చంపునృభావముగల మదపుటేనుఁగునకును పేరైనపుడు 1

త్రిషు త్వయం సాస్త్రే. ౯౧

దట్టమైనదానికి పేరైనపుడు 1త్రి॥

శాశ్వతే త్రిషు నా బ్రహ్మ
రీశేషు సనాతనః,

దీప్తాప్రద్యోతనం నారే-

మహాసేనో గుహోఽపిచ.

౯౨

ఆత్మసీన స్సుతే స్వాతే
మా నాత్మహితే త్రిషు,
విష్వక్సేనా గన్ధఫల్యాం
తు విష్ణా

వధ త్రిషు. ౯౩. అభివ

ధృతే గ్రస్తేఽపరాధే

క్షితార్తయోః, విపన్నే

ప్రతివన్నస్తు విజ్ఞానేఽక్షీ

తా వసి. ౯౪

వాచీనం వివర్యంతం య

దక్షిణదిగ్భవమ్,

ఇతి నాన్తాః.

ప్రలమ్భే విరోధోక్తావ

ర్థకవచస్యసి. ౯౫. వి

రాపోఽ

లేపస్తు దూషణే గర్వ

యోః,

రివాదస్తు పర్యుప్తా వాల

రీ పరిచ్ఛదే. ౯౬

పక్షేః పరివృతౌ పాద

ర్వేషు చ దన్తి నామ్,

పతాపౌ రోగతాపౌ

విష్ణౌ వృషాకషీ. ౯౭

ఇతి పాంతాః.

సనాతనః-ఇది నాశములేనిదానికి పేరైనపుడు | త్రి | బ్రహ్మ
కును, విష్ణువునకును, శివునికిని పేరైనపుడు || పు ||

ప్రద్యోతనమ్-ఇది ప్రకాశమునకు పేరైనపుడు | న | సు
ర్యునికిని పేరైనపుడు | పు ||

మహాసేనః - || పు || ఇది కుమారస్వామికి పేరు. అపిచ కా
ములవలన సేనావిస్తారముగలవానికి పేరైనపుడు | త్రి |

ఆత్మసీనః - ఇది కుమారునికిని, భార్యతోడఁబుట్టినవానికిని
పేరైనపుడు | పు || ఆత్మహితమైనదానికిని పేరైనపుడు | త్రి |

విష్వక్సేనా-|న| ఇది ప్రేంకణపుచెట్టునకుఁ బేరైనపుడు | సీ
విష్ణువునకుఁ బేరైనపుడు | పు ||

అభివన్నః-|త్రి| ఇది ధరింపఁబడినదానికిని, పట్టువడినదాని
కిని, అపరాధము చేసినవానికిని, సమర్థునికిని, ఆర్తునికిని, అపద
పొందినవానికిని పేరు.

ప్రతివన్నః-|త్రి| ఇది శిల్పశాస్త్రాదులయందలి జ్ఞానమున
కును, అంగీకారమునకును పేరు.

అవాచీనమ్-|త్రి| ఇది విపర్యాసమైనదానికిని, దక్షిణదిక్కు
నఁ బుట్టినదానికిని పేరు.

నాంతపదవర్గము ముగిసెను.

విప్రలాపః-|| పు || ఇది మోసపుచ్చుటకును, విరోధవాక్కున
కును, వ్యర్థవాక్కునకును పేరు.

అవలేపః-|| పు || ఇది దూషించుటకును, గర్వమునకును, పూయు
టకును పేరు.

పరివాదః-|| పు || ఇది వ్యధపెట్టుటకును, నీట్లనిలుచు పాదికిని,
పరివారమునకును పేరు.

పరిక్షేపః-|| పు || ఇది వెలుగునకును, వినుఁగులయొక్క పాద
పార్శ్వమునకును పేరు. [పేరు.

ఉపతాపః-|| పు || ఇది రోగమునకును, సంతాపమునకును
వృషాకషిః-|| పు || ఇది శివునికిని, విష్ణువునకును పేరు.

పాంతపదవర్గము ముగిసెను.

స్వాభేదే రాజబమ్మః
 ఋరకేఽసి సా,
 ఇతి బాన్తాః.

వప్తస్సస్సజ్జ తాయాం
 మ్మి గర్వేఽనలేవనే.
 ఇతి భాంతాః.

భ్యాగ మోభ్యాగమనే
 త్సర్గర సమీపయోః,
 ఋభౌమ స్సర్వపృథ్వీ
 కే దిగ్గజాన్తరే. ౯౯
 పక్రమ స్సాన్య దుపధా
 త్సర్వమృవాచకః,
 హాపద్మో నాగభేదే నిధి
 బ్రావిశేషయోః. ౧౦౦
 క్వకర్తా సహస్రాంకౌ దేవ
 ని పేదసి,
 త ప్రమిర్త్వగేఽశ్వేఽ
 కౌర్యోద్యోగౌ పరాక్ర
 . ౧౦౧
 యగీకృతా వుపగమస్సమీ
 మనేఽసి చ,
 క్షీప్రభ్రాత ర్యగ్జన్తా
 హ్వాణే చాప్యథ త్రిషు.
 నూతయామం గతరసే
 క్షీ భుక్తోఽతి తేఽసి చ,
 ఇతి మాంతాః.

కాలీస్తుజా రాహిణీయా
 గ్లసింహా గుహాశయా.
 ౧౦౩

రాజబంఘాః-||సీ|| ఇది నేరేడుయొక్క భేదమునకును, ముద్ద
 ఋరమునకును పేరు.

బాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అవప్తంభః-||పు|| ఇది స్తబ్ధభావమునకును, బంగారమునకును,
 గర్వమునకును, పూయఁటకును పేరు.

భాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అభ్యాగమః-||పు|| ఇది వయ్యటకును, యుద్ధమునకును, సమీ
 పమునకును పేరు.

సార్వభౌమః-||పు|| ఇది సమస్తభూమ్యాధిపతికిని, ఉత్తర
 దిక్కుననుండు దిగ్గజమునకును పేరు.

ఉపక్రమః - ||పు|| ఇది అమాత్యాదులం బరీక్షించుటకును,
 వైద్యమునకును, ఆరంభమునకును పేరు.

మహాపద్మః-||పు|| ఇది సర్వభేదమునకును, నిధివిశేషమున
 కును, సంఖ్యాభేదమునకును పేరు.

విశ్వకర్తా ||న్-పు|| ఇది సూర్యునకును, దేవతలశిల్పికిని
 బ్రహ్మకును పేరు.

వాతప్రమీః-||పు|| ఇది పొడలయొట్టికిని, గొట్టిమునకును పేరు
 పరాక్రమః-||పు|| ఇది భయకారణముగలిగినను భయపడఁ
 నుండుటకును, కార్యారంభమునకును పేరు.

ఉపగమః - ||పు|| ఇది అంగీకారమునకును, దావును జేందుట
 కును పేరు.

అగ్రజన్తా ||న్-పు|| ఇది అన్నకును, బ్రాహ్మణునికిని పేరు.

యాతయామమ్-||త్రి|| ఇది పోయినరుచిగలదానికిని, చి
 కిందానికిని, అనుభవించి విడువఁబడినదానికిని పేరు.

మాంతపదవర్గము ముగిసెను.

రాహిణీయః-||పు|| ఇది బలరామునికిని, బుధునకును పేరు.
 గుహాశయః-||పు|| ఇది యెలుఁగుబంటికిని, సింహమునకు
 పేరు.

దీర్ఘ ద్వేషేఽవ్యసశయః
వశ్చాత్తాపానుబంధయోః,

సముదాయ స్సముదయో
దావిమా వృద్ధిబృద్ధయోః.

బాహులేయో వృషే
స్కనే

బాడబేయో ద్విజాశ్వయోః,
సమాహ్వయో నామ్ని

యుద్ధేద్యుతే చ పశుప
క్షిభిః. ౧౦౫

స్థూలోచ్చయ ర్ద్రుసాక
లేఽన్తినామధ్యమేగతా,

ధనశ్చయోఽర్జునేశక్రేద
హనే దేహమారుతే. ౧౦౬

సముచ్చయ స్సాన్యదులే
భే విరోధేఽపి

ప్రతిశ్రయః, సభాయాం
చాశ్రయే చా

భావశ్చాయో హిమగర్వ
యోః. ౧౦౭

సామృతాయ స్తు సమరే
విపదాగామికాలయోః,

అంతశయ్యా శ్చకానే చ
సా శయ్యాయాం మృతా

వపి. ౧౦౮

గౌర్యశ్చైవ్యో దక్షిణస్యే
మదిరాఽపి హలిప్రియా,

అన్వాహార్యం భవే న్నాస
క్రాధమిష్టేశ్చ దక్షిణా.

భాగే భాగ్యే భాగధే
యిం దాయాదే తు పుమా

అనుశయః-||పు|| ఇది దీర్ఘ ద్వేషమునకును, వశ్చాత్తాప
కును, అనువర్తించుటకును పేరు.

సముదాయః-సముదయః ||పు|| ఈ రెండును వృద్ధికిని, గ
నకును పేర్లు.

బాహులేయః - ||పు|| ఇది ఎద్దునకును, కుమారస్వామి
పేరు.

బాడబేయః-||పు|| ఇది బ్రాహ్మణునికిని, గుఱ్ఱమునకును పే
సమాహ్వయః-||పు|| ఇది నామధేయమునకును, యుద్ధము

కును, పొట్టెలు, కోడి మొదలైన వానిచే నాడు జూదప
కును పేరు.

స్థూలోచ్చయః-||పు|| ఇది సంపూర్ణముగాకయుండుటకు
యేనుగులయొక్క తీవ్రము మందముగానినడకకును పేరు.

ధనంజయః-||పు||ఇది అర్జునునకును, ఇంద్రునకును, అగ్ని కిని,
ముపోయినతర్వాత గూడ దేహమునుపదలనివాయువునకును పేరు.

సముచ్చయః - ||పు|| ఇది పొడవునకును, విరోధమునకు
పేరు.

ప్రతిశ్రయః-||పు|| ఇది సభకును, ఆశ్రయమునకును పేరు
అవశ్చాయః-||పు|| ఇది మంచునకును, గర్వమునకును పేరు

సాంపరాయః-||పు|| ఇది యుద్ధమునకును, అపదకును, భ
వ్యత్కాలమునకును పేరు.

అంతశయ్యా-||సీ|| ఇది శ్చకానమునకును, మంచముమీద
మరణమునకును పేరు.

దక్షిణస్య-||సీ|| ఇది గౌరికిని, అశ్వినీరక్షత్రమునకును పేరు.
హలిప్రియా-||సీ|| ఇది మద్యమునకును, అపిశబ్దముచేత రేప

తీదేవికిని పేరు.

అన్వాహార్యమ్-||స|| ఇది మాసక్రాధమునకును, ఇష్టియందుం
చుదక్షిణకును పేరు.

భాగధేయమ్-ఇది భాగమునకును, పూర్వకృతమైనశుభకర్మ
ఫలమునకును పేరగునపుడు ||స|| ఇది భాగార్హులైన దాయాదు

యమ్,

గోధాయాం స్త్రీ పుమా
 ాఖౌ నకులేఽహౌ బిలే
 యః. ౧౧౦

ఉశీరే న ద్వయోః పుంసి
 లాధారే జలాశయః,
 భయంకరే ప్రతిభయస్త్రి
 య భీతో నపుంసశమ్. ౧౧౧
 అపసవ్యం భేద్యలింగం ద
 షః ప్రతికూలయోః,
 ఇతి యాంతాః.

లకు పేరగునపుడు ||పు||

బిలేశయా-ఇది ఉడుమునకు పేరగునపుడు ||సీ|| పందిగొ
 క్కు-నకును, ముంగినకును, పామునకును పేరగునపుడు ||పు||

జలాశయమ్-ఇది పట్టివేరునకు పేరగునపుడు ||న|| మడుగు
 నకు పేరగునపుడు ||పు||

ప్రతిభయః-ఇది భయంకరమైనదానికి పేరగునపుడు ||త్రి||
 భయమునకు పేరగునపుడు ||న||

అపసవ్యమ్-ఇది కుడిపార్శ్వమునకును, ప్రతికూలమైనవానికిని
 పేరగునపుడు ||విశేష్యలింగము||

యాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ధారాధరా ఖడ్గ మేఘా
 నృపతైతా ధరాధరా. ౧౧౨

విష్ణునర్సా చక్రధరా
 స్త్రీస్తనాష్టా పయోధరా,

యమభూపా దణ్డధరా
 వీతిహోత్రా వినాసతా.
 ద్వారద్వారౌ ప్రతీహారా

కర్మపక్షౌ నిషద్వరా,
 అవతారస్తు తీర్థేఽసి

ధన్వంతరి దినేఽసి చ.

౧౧౪

ఖడ్గేఽసి కరవీర స్నాన్య
 దుపహరోఽపుష్పాయనే,

గరళేఽసి బ్రహ్మపుత్రో

ధారాధరః-||పు|| ఇది ఖడ్గమునకును, మేఘమునకును పేరు
 ధరాధరః-||పు|| ఇది భూమినేలురాజునకును, పర్వతమునకున
 పేరు.

చక్రధరః-||పు|| ఇది విష్ణువునకును, సర్పమునకును పేరు.
 పయోధరః-||పు|| ఇది స్త్రీలయొక్క స్తనములకును, మేఘము
 నకును పేరు.

దండధరః-||పు|| ఇది యమునికిని, భూపతికిని పేరు.
 వీతిహోత్రః-||పు|| ఇది సూర్యునికిని, అగ్నికిని పేరు.
 ప్రతీహరః-||పు|| ఇది ద్వారమునకును, ద్వారపాలకునకు
 పేరు.

నిషద్వరః-||పు|| కర్మబంధమునకును, అడుగునకును పేరు.
 అవతారః-||పు|| ఇది పుణ్యతీర్థమునకును, అపిశబ్దమువల
 పుట్టుటకును పేరు.

ధన్వంతరిః-||న|| ఇది సూర్యునకును, అపిశబ్దముచేత తీ
 సముద్రమున నవతరించిన భగవంతునికిని పేరు. [కును పేరు

కరవీరః-||పు|| ఇది కత్తికిని, అపిశబ్దమువలన గన్నేరుచెట్టు
 ఉపహరః-||పు|| ఇది రాజదర్శనార్థమైతచ్చు కానుకకు;
 అపిశబ్దముచేత హరముపైన ధరించుచిటుదండకును పేరు.

బ్రహ్మపుత్రః-||పు|| ఇది విష్ణుభేదమునకును, అపిశబ్దముచే
 నారదాదులకును పేరు.

ఽలక్కారో ప్యుపమాది
ఫ. ౧౧౧

లోహేఽపి గిరిసారో
ర్థచంద్రిః-||పు|| ఇది గళహస్తకే

పరివారోఽసితోశే చా

వస్కరో గూఢగుహ్య
యో. ౧౧౨

నభశ్చరా స్ఫురాంభోద
పక్షివిద్యాధరగ్రహః,

యాభభ్రష్టగజే పక్షచర
ఏకచరద్విపే. ౧౧౩. ఖగే
చా

ధ వ్యతికరా వ్యసనవృతి
వద్దయోః,

రథకార ప్రక్షణి స్వాస్తా
హి ష్యా క్కరణీభవే. ౧౧౪

సంక్షేపే తు సమాహార
ఏకప్రకరణేఽపి నః,

జలగ్రహే శింశుమారస్తా
రారూపాచ్యుతే చ నః.

పరివారే పరికరః పర్యుక్తా
నికురున్ముయోః,

ప్రగాఢే గాత్రికా బన్ధే
వివేకారమృయోరః. ౧౧౫

అవహారో భవే చోచ్చరే
ద్యుతే గ్రాహ్యయాదసి,

నిమస్త్రణోపనేతవ్య ద్రవ్యే
యుద్ధాదివిశ్రమే. ౧౧౬

అలంకారః-||పు|| ఇది ఉపమ మొదలైన యలంకారము
ను, అపిశబ్దమువలన నాభరణములకును పేరు. [దులకును పే

గిరిసారః-||పు|| ఇది లోహమునకును, అపిశబ్దముచేత గంధ
అర్థచంద్రిః-||పు|| ఇది మెడను చేయివైచి గెంటుటకు
అపిశబ్దమువలననర్థచంద్రిబింబమునకును పేరు.

పరివారః-||పు|| ఇది కత్తియొత్తుకును, చకారమువలనఁ బ
నమునకును పేరు.

అవస్కరః-||పు|| ఇది రహస్యమునకును, స్త్రీపురుషులయొక్క
గుహ్యదేశమునకును పేరు.

నభశ్చరః-||పు|| ఇది లేవతలకును, మేఘమునకును, పక్షికి
విద్యాధరులకును, సూర్యాదిగ్రహములకును పేరు.

పక్షచరః-||పు|| ఇది గుంపునవదలిన యేనుఁగునకును, ఒంటి
తిరుగు యేనుఁగునకును, పక్షికిని పేరు.

వ్యతికరః-||పు|| ఇది వ్యసనమునకును, సంబంధమువదలు
కును పేరు.

రథకారః-||పు|| ఇది వద్దవానికిని, కోమటిస్త్రీయందు క్షు
యపురుషునకుపుట్టిన పురుషునివల్ల కరణజాతి స్త్రీగర్భమున
బుట్టినవానికిని పేరు. కరణజాతియనఁగా శూద్రస్త్రీకిని కోమటి
పురుషునకును పుట్టిన సంకరజాతి.

సమాహారః-||పు|| ఇది సంక్షేపమునకును, సమానప్రకరణమున
కును పేరు.

శింశుమారః-||పు|| ఇది మొసలికిని, నక్షత్రరూపమైన మహా
విష్ణువునకును పేరు.

పరికరః-||పు|| ఇది సంక్షేపమునకును, మంచమునకును, సమా
హమునకును పేరు.

అవహారః-||పు|| ఇది చొరరానిదానికిని, శరీరబంధమునకును,
వివేకమునకును, ఉద్యోగమునకును, చొరునికిని, జూదమునకును
లతాకారమైన మహామత్స్యమునకును, నిమంత్రణమును పొందిం
పయోగ్యమైనగంధపుష్పాదులకును, యుద్ధాదులుచాలించి యూ
టట నొందుటకును పేరు.

వ్యవహారో వాక్పయోగే
ద్యూతే సమ్మన్ధనజ్ఞయోః,
అభిహరన్తు సన్నాహే
తస్మరత్వాభియోగయోః.
ద్వైమాతురో జరాసన్ధే
హేరమ్మేఽ

ధ పరంపరా, సంతానే
పరిపాట్యాం చ
రహోన్తిక ముపహ్వరే.
అరుష్కరో నా భల్లాతే
వ్రణకారిణి వాచ్యవత్,
పుణ్ణేత్తా నా త్రిపుమృ
దా సుకుమారో

నిశాచరః. ౧౨౪. ఛేరూ
లూకాహిరక్షస్సు పుంస్య
సత్యాం నిశాచరీ,

మహావీరో యజ్ఞపాత్రే
వజ్రే శ్వేతహయే హరా.
సింహేఽగ్నౌ గరుడే పుంసి
త్రిపు ప్రవరహారయోః,

అడమ్బరోఽస్త్రీ సరమ్మే
గర్జితే తూర్వనిస్సనే. ౧౨౬
మహామాత్రో హస్తిపకే
సచివేత్రిపు తూన్నతే,

శిరీషోత్పలయోః కర్ణపూ
రం నా త్వవతంసకే. ౧౨౭

పుంసి ప్రతిసర స్సేనా
పృష్ఠే మణ్డలమాల్యయోః,
అరక్షే వ్రణశుద్ధౌ చ హస్త
సూత్రే చ సస్త్రియామ్.

శ్రేష్ఠేఽనుదించి ప్రతివా
గీ నే చ త్రిష్వన త్తరమ్,

వ్యవహారః - ॥పు॥ ఇది మాట్లాడుటకును, ద్యూతమునకును,
సంబంధమునకును, శిక్షకును పేరు.

అభిహరః-॥పు॥ ఇది ఆయత్తప్రభుటకును, దొంగిలించుటకును,
అపకారముచేయుటకొఱకు నెదిరించినూక్రమించుటకును పేరు.

ద్వైమాతురః-॥పు॥ ఇది జరాసంధునకును, వినాయకునకును
పేరు.

పరంపరా-॥సీ॥ ఇది సంతానమునకును, అనుక్రమమునకును
పేరు.

ఉపహ్వరమ్-॥చ॥ ఇది సమీపమునకును, వికాంతమునకును పేరు.

అరుష్కరః-॥పు॥ ఇది జీడిమ్రానికి పేరైనపుడు ॥పు॥ వ్రణ
మును జేయుదానికిఁ బేరైనపుడు ॥త్రి॥

సుకుమారః-॥పు॥ ఇది నామాలచేఱునకు పేరైనపుడు ॥పు॥
మృదువైనదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

నిశాచరః-ఇది నక్కకును, గుడ్డగూబకును, పామునకును,
రాక్షసునకును బేరైనపుడు ॥పు॥ అంతులాడికిఁ బేరగునపుడు
నిశాచరీ ॥సీ॥

మహావీరః-ఇది యజ్ఞపాత్రమునకును, తెల్లనిగుఱ్ఱమునకును,
విష్ణువునకును, సింహమునకును, అగ్నికిని, గరుత్మంతునకును పేర
గునపుడు ॥పు॥ శ్రేష్ఠునకును, కూరునకును పేరగునపుడు ॥త్రి॥

అడంబరః-॥మ్మ॥ ఇది సంరంభమునకును, ఏనుఁగుగర్జించుట
కును, వాద్యధ్వనికిని పేరు.

మహామాత్రః-ఇది మావటివానికిని, మంత్రికిని పేరగునపుడు
॥పు॥ ఉన్నతమైనదానికి పేరగునపుడు ॥త్రి॥

కర్ణపూరమ్-ఇది దిరిసెనపూవునకును, ఉత్పలపుష్పమునకును
పేరగునపుడు ॥చ॥ కర్ణభూషణమునకు పేరగునపుడు ॥పు॥

ప్రతిసరః-ఇది సేనయొక్క వెనుకప్రక్కకును, సమూహ
మునకును పుష్పమాలికకును, ఏనుఁగుకుంభశలయొక్క ప్ర
క్కకును, వ్రణశుద్ధికిని పేరగునపుడు ॥పు॥ వివాహోదాలయందు
హస్తమునఁ గట్టుకంకణమునకు పేరగునపుడు ॥మ్మ॥

అనుత్తరమ్-॥త్రి॥ శ్రేష్ఠమైనదానికిని, ఉత్తరముకానిదాగీ
కిని, ప్రత్యుత్తరములేని సిద్ధాంతమునకును పేరు.

శతపత్రో రాజకీరే దా
ర్వామాటే శిఖావశే. ౧౨౯.
క్షీణే చ కమలే

విశ్వమృరా భూమా హ
రా పుమాః,
ఇతి రేఖాంతాః.

హేరం బై రావతో హన్తి
మల్లా

పరిమళః పునః. ౧౩౦. వి
మర్దనే విమర్దోత్త సుమనో
హర సారథే,

మహాకాశస్త కింపాకే శివే
ప్రమథనాయకే. ౧౩౧
గర్జితైలస్సాన్తల్లలాటే గిరే
శ్చుప్రతమహాపలే,
ర్షుషకాశనభాః పోటగ
భాః

కలకలః పునః. ౧౩౨. అపి
సర్జరసే

లోకపాల స్త్వింద్రాది
భూపయోః,

ఉమాదృష్టేవ్యమావాస్యా
సినివాల్యాపుభే ఇమే. ౧౩౩

అకమ్పాళి ర్దారికాయాం
శోటా వాలిజనేపి సా,

ఫలినీ స్యాద్దగ్ధఫలీ కలికా
చమ్పకస్య చ. ౧౩౪

లోకాలోకగిరా చక్ర
వాళః క్షీబంతు మల్లలే,

మణిమాలా తు హారేస్యా
తామ్రం తాదన్తక్షతాన్తరే

శతపత్రః-ఇది శ్రేష్ఠమైనచిలుకకును, వర్తంగిపిట్టకును నె
కిని పేరగునపుడు ||పు|| కమలమునకు పేరగునపుడు ||న||

విశ్వమృరా-ఇది భూమికి పేరగునపుడు ||సీ|| విష్ణుప్థ
పేరగునపుడు ||పు||

రేఖాంతపదవర్గము ముగిసెను.

హన్తిమల్లః-||పు|| ఇది వినాయకునకును, విరావతమునకు
పేరు.

పరిమళః-||పు|| ఇది ఒత్తియుటకును, నానాసుగంధద్ర
ములమెదుపుటచేత పుట్టినదై జనమనోహరమైన గంధమునకు
పేరు.

మహాకాశః- ||పు|| ఇది కింపాకమును వృక్షవిశేషమునకు
శివునికిని, ప్రమథగణాధిపతికిని పేరు.

గండ్వతైలః ||పు|| ఇది నొసలికిని, కొండనుండిజాతిన గొ
బండకును పేరు.

పోటగళః-||పు|| ఇది మత్స్యమునకును, తెల్లనుకును కిక్కి
కనవునకును పేరు.

కలకలః-||పు|| ఇది సర్పరసమునకును, అపిశబ్దమువలన గుం
నఁబుట్టిన పెనురొదకును పేరు.

లోకపాలః-||పు|| ఇది ఇంద్రుఁడు మొదలైనదిక్పాలకుల
ను, భూమినిబాలించు శాజానకును పేరు.

సినివాల్-||సీ|| ఇది పార్వతికిని, చంద్రకళతోఁగూడినయః
వాస్యకును పేరు.

అకమ్పాళి-||సీ|| ఇది స్త్రీశిశువునకును, పక్షికిని, ఆలింగ
మునకును పేరు.

గంధఫలీ-||సీ|| ఇది ప్రేంకణపుచెట్టునకును, సంపెంగమొ
కును పేరు.

చక్రవాళః-ఇది లోకాలోకపర్యవేక్షకునకు పేరైనపుడు ||పు||
మండలాకారమునకు పేరైనపుడు ||న||

మణిమాలా-||సీ|| ఇది హారమునకును, స్త్రీలయొక్క దం
క్షితముల మధ్యభాగమునకును పేరు.

అతిబల మహాబలా దౌష్ట్య
త్రిపు బలి నీహా స్త్రీయా
లాయాం హి,

అవ్యక్తవాచిమధురేత్రిపు
మత్తగజేతు మదకలఃపుంసి.

ఇతి లాంతాః.

సవనే మధ్యసన్ధానేఽ
భిషవ స్సాన్నసయజ్ఞయోః,

కుశీలవ స్తు వాల్మీకి నట
యాచకవాచకః. ౧౩౭

అపహ్నవోఽపలాపే చ
స్నేహే చా

ధవరాధవః, తిరస్కారే
ప్రణాశే చ

రాహుత్వాతావుపప్లవౌ.

శస్త్రే పారశవో విప్రా
చ్ఛాద్రాజే మాక్తికాయ
సోః,

సన్నిశ్చయే ననుభవ
స్సాన్య త్ప్రభావే భావ
నూచకే. ౧౩౮

స్త్రీ శతవర్షా దూర్వా
వనయో ర్వేణౌ పుమాన్
విసేక్షీబమ్,

పారిష్టవః పరిష్టవ ఇత్యే
తౌ వాచ్యవ చ్చులాకుల
యోః. ౧౪౦

ఆదీనవః పుమాన్ దోషే
త్రిపుక్లిప్తమరస్తయోః,
ఇతి వాంతాః.

అతిబలః-మహాబలః-ఈరెండునుబలవంతునకు పేళ్లగునపుడు
||త్రి|| చిట్టాముదపు చెట్టునకు పేళ్లగునపుడు ||సీ||

మదకలః-ఇది అవ్యక్తమధురమైనదానికి పేరైనపుడు ||త్రి||
మదగజమునకు పేరగునపుడు ||పు||

లాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అభిషవః - ||పు|| ఇని యాగమునం జేయు ప్రాతస్సవనాదుల
కు మూడింటికిని, విరోధులకు పరస్పరము సంధిచేయుటకును,
స్నానమునకును, యజ్ఞమునకును పేరు.

కుశీలవః-||పు|| ఇది వాల్మీకిని, నట్టువవానికిని, యాచకున
కును పేరు.

అపహ్నవః-||పు|| ఇది మోసపుచ్చుమాటకును, స్నేహమునకు
ను పేరు.

పరాధవః - ||పు|| ఇది తిరస్కారమునకును, నాశమునకును
పేరు.

ఉపప్లవః-||పు|| ఇది రాహువునకును, ఉత్పాతమునకును పేరు
పారశవః - ||పు|| ఇది ఆయుధమునకును, శూద్రస్త్రీకి బ్రా
హ్మణునివలనఁబుట్టినవానికిని, ముత్తియమునకును, ఇనుమునకును
పేరు.

అనుభవః - ||పు|| ఇది వెద్దలబుద్ధినిశ్చయమునకును, ప్రభా
వమునకును, సాత్త్వికాదిభావములఁబుట్టు భూవిక్షేపాదులఁ
కును పేరు.

శతవర్షా - ఇది దూర్వుకును, వనకును పేరగునపుడు||గీ||
ఆకారాంతము. వెదురునకు పేరగునపుడు ||పు|| తామరతూటఁ
పేరగునపుడు ||న|| నకారాంతము.

పారిష్టవః - పరిష్టవః-ఈరెండును కదలుదానికిని, వ్యాకు
మైనదానికిని పేర్లు. విశేష్యలింగములు.

ఆదీనవః - ఇది దోషమునకుఁ బేరగునపుడు ||పు|| క్లిప్తవై
దానికిని, ప్రతిక్రియలేనిదానికిని పేరగునపుడు ||త్రి||

వాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఆపదేశః పదే లక్ష్యే ని
మిత్రవ్యాజయో రసి. ౧౪౧
ఉపస్పర్శ స్వాచమనే
స్నానస్పర్శనయో శ్చ సః,
ఆపభ్రంశో నివతనే భాషా
భేదాపశబ్దయోః. ౧౪౨
భవే త్ప్రియే జీవితేశో
నా యమే

ప్రతిస్పృశః, ద్యుతే
నా త్రిష్వగ్రగే స్యా
ద్వార్తాహారసహాయయోః.

ఇతి శాస్త్రాః.

అనిమేష శ్చా ని మి షో
ప్యేతా ద్వా సురమత్స్య
యోః,

అనుతర్జు స్ఫురాపానపా
త్రే తృష్టాభిలాషయోః.

అనుకర్నో రథ స్యాథ
స్థితే దారుణి కర్షణే,

స్త్రీయా ముపనివద్ధితే
నిగమాన్తరహస్యయోః.

అమృరీషం తృణే వర్షే ర
ణే బ్రాహ్మే నపుంసకమ్,
నా కిశోరే భూపభేదే శ
మ్భా వాప్రతకే రవౌ.

ఇతి షాంతాః.

అధివాసో నివసనే గంధ
ధూపాదిసంస్కృతౌ,
రాజహంసో నృపశ్రేష్ఠే

ఆపదేశః - 1పు॥ ఇది స్నానమునకును, గురికిని, నిమి
కును, వ్యాజమునకును చేరు.

ఉపస్పర్శః - 1పు॥ ఇది ఆచమనమునకును, స్నానము
తాఁకుటకును చేరు.

ఆపభ్రంశః - 1పు॥ ఇది పడుటకును, భాషాభేదము;
అపిశబ్దమునకును చేరు.

జీవితేశః - 1పు॥ ఇది భర్తకును, యమునికిని చేరు.

ప్రతిస్పృశః - ఇది ద్యుతమునకుఁ జేరగునపుడు 1పు॥ ప
నడుచువానికిని, వేగులవానికిని, తోడుగాఁబోవువానికిని
నపుడు 1త్రి॥

శాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అనిమేషః-అనిమిషః 1పు॥ ఈ రెండును దేవతలకును, మః
మునకును చేర్లు.

అనుతర్జుః-1పు॥ ఇది కల్లుద్రాఁగెడుగిన్నెకును, దప్పికిని,
కును చేరు.

అనుకర్నః - 1పు॥ ఇది రథముయొక్క నొగగుదిగునకుఁ
కొడిపీటకును, యొడ్చుటకును చేరు.

ఉపనిషత్ - 1ద్-స్త్రీ॥ ఇది ధర్మమునకును, పాఠాంతర
బ్రహ్మప్రతివాదవాక్యములకును, రహస్యమునకును చేరు.

అంబరీషమ్-ఇది తృణభేదమునకును, వర్ష భేదమునకును, ర
ద్ధమునకును, వేపుడుమంగలమునకును చేరగునపుడు 1వ॥ బా
నకును, అంబరీషుఁడను రాజునకును, శివునకును, అంబర
మ్రానికిని, సూర్యునకును చేరగునపుడు 1పు॥

షాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అధివాసః-1పు॥ ఇది ఉనికికిని, గంధధూపాదులచేఁ జేయ
బడిన సంస్కారమునకును చేరు.

రాజహంసః - 1పు॥ ఇది రాజశ్రేష్ఠునకును, అపిశబ్దమునకు
హంసకును చేరు.

వ్యగ్నావర్కే విభావసుః.

చంద్రహాసః ఖడ్గమాత్రే

ఖడ్గే దశముఖస్య చ,

ద్రాక్షా మూర్వా మధు

రసా భవే

తామరసా పునః. ౧౮౮

ద్రాక్షా యాం మదిరా

యాం చ

తత స్వక్రేయసం సు

భే, భద్రే వ్య

ఖో తామరసం తామ్రే

స్వక్రే సరోరుహే. ౧౮౯

త్రిషు సాష్ట్రే) ఘనరసః

జ్వలేఽమృత్యునృప మారతే,

కర్పూరనిర్యాసయోశ్చ స

మృక్సిద్ధరసే తు నా. ౧౯౦

మలీమసం తు మలినే త్రి

షు లోహే నపుంసకమ్,

ఇతి సాంతాః.

ప్రతిగ్రహ సైన్యపుష్టే

దానద్రవ్యే పరిగ్రహే

౧౯౧. స్వీకారే చా

భాజయోనౌ పితృతాతే

పితామహః,

ఉపనాహో వ్రణే శేపే

వీణాయాశ్చ నిబద్ధనే. ౧౯౨

అవగ్రహో వృష్టిరోధే

ప్రతిబద్ధే గజాళికే,

పరిబద్ధో రాజయోగ్యవస్తు

న్యగ్నా పరిచ్ఛదే. ౧౯౩

విభావసుః-||పు|| ఇది అగ్నికిని, సూర్యునకును బేరు.

చంద్రహాసః - ||పు|| ఇది ఖడ్గసామాన్యమునకును, రావణుని ఖడ్గమునకును, చకారమువలన వెన్నెలకును బేరు.

మధురసా-||సీ|| ఇది ద్రాక్షకును, చాంగకును బేరు.

సామరసా-||సీ|| ఇది ద్రాక్షకును, మద్యమునకును బేరు.

స్వక్రేయసమ్-||న|| ఇది సుఖమునకును, శుభమునకును బేరు

తామరసమ్ - ||న|| ఇది రాగికిని, బంగారమునకును, తామ్రే పూవునకును బేరు.

ఘనరసః - ఇది దట్టమైనదానికిని బేరగునపుడు ||త్రి|| ఉత్కమునకును, చెఱుపవేరునకును, కర్పూరమునకును, బంకకును బేరగునపుడు ||న|| సిద్ధరసమునకు బేరగునపుడు ||పు||

మలీమసః-||పు|| ఇది మలినమైనదానికిని బేరగునపుడు ||త్రి|| లోహమునకు బేరగునపుడు ||న||

సాంతపదవర్తము ముగిసెను.

ప్రతిగ్రహః-||పు|| ఇది సేనకు వెనుకప్రక్క నిన్నూ విండ్లపట్టుననున్న ప్రత్యేకపు సేనకును, దానద్రవ్యమునకును భార్యకును, గ్రహించుటకును బేరు.

పితామహః-||పు|| ఇది బ్రహ్మకును, తండ్రికిని బేరు.

ఉపనాహః - ||పు|| ఇది వ్రణమునకును, పూయుటకును, యొక్క బిరడకును బేరు.

అవగ్రహః-||పు|| ఇది వర్షప్రతిబంధమునకును, ప్రతిబంధనకును, ఏనుగునొసటికిని బేరు.

పరిబద్ధః-||పు|| ఇది రాజయోగ్యమైన ఛత్రచామరాదిః వులకును, అగ్నికిని, పరివారమునకును బేరు.

నే ఓతిభుగ్భగ్యవస్తుని,

అవరోహోఽవతరణం ల

తా చాగ్రం గతాఙ్గితః.

అభిగ్రహోఽభియోగేచ

చంద్రాగ్న్యైర్గ్రాస్తమో
వహః,

ఉపగ్రహస్తుగ్రహజేస్యా
ద్భంద్యా మనుషాలనే. ౧౫౫

వరారోహః సితంబిన్యాం
కట్యాం

గన్ధవహః పునః, వాయూ
నా నాసికాయాం స్త్రీ

గరుల్లామ్నో స్తనూరు
హమ్. ౧౫౬

ఇతి హస్తాః.

దేవవృక్ష స్సప్తపర్ణే కల్ప
భూరుహగుగ్ధతా,

ఇతి ఊస్తాః.

దగిన ఛత్రచామరాది వస్తువునకును పేరు.

అవరోహః-||పు|| ఇది దిరుగుటకును, చెట్టుమొదటనుండి
తుదవఱకు నల్లినతీగెకును పేరు.

అభిగ్రహః-||పు|| ఇది యుద్ధాదులయందు నెదురుగా నుద్యోగిం
చుటకును పేరు.

తమోషహః-||పు|| ఇది చంద్రునికిని, అగ్నికిని, సూర్యుని
కిని పేరు.

ఉపగ్రహః-||పు|| ఇది గ్రహించుటకును, చెఱబట్టుటకును,
అనుషాలవఱచుటకును పేరు.

వరారోహః-||సీ|| ఇది స్త్రీకిని, పిఱు:దునకును పేరు.

గంధవహః - ఇది వాయువునకు పేరైనపుడు ||పు|| ముక్కు
నకు పేరైనపుడు ||సీ||

తనూరుహమ్-||సీ|| ఇది తెక్కలకును, రోమములకును పేరు.

హంతవదవర్గము ముగిసెను.

దేవవృక్షః-||పు|| ఇది ఏడాకుల అరటిచెట్టునకును, గుగ్గిలపు
మ్రానికిని పేరు.

ఊంతవదవర్గము ముగిసెను.

శ్లో. ఇతి జగదుపకారిణ్యా మిరుగవదణ్డాధినాథరచితాయామ్,
చతురక్షర కాణ్డోఽయం పూర్ణో నానార్థరత్నమాలాయామ్.

టీక. జగదుపకారిణ్యామ్ - జగత్ = లోకమునకు, ఉపకారిణ్యామ్ = ఉపకారకమైన
నియు, ఇరుగవదణ్డాధినాథరచితాయామ్ - ఇరుగవదణ్డాధినాథ = ఇరుగవదండనాథునిచేత,
రచితాయామ్ = చేయబడినదియనగు, నానార్థరత్నమాలాయామ్ = నానార్థరత్నమాలయ
పగ్రంధమునందు, అయమ్ = ఈ, చతురక్షర కాణ్డి - చతురక్షర = నాలుగక్షరములుగల
పదములయొక్క, కాణ్డి = సమూహము, ఇతి = ఈపూర్వోక్తప్రకారముగా, పూర్ణః =
ముగిసెను.

చ తు ర క్ష ర కా ం డ ము.

స ం పూ ర్ణ ము.

సంకీర్ణకాండము.

శ్లో. అస్తిక సమ్భవత శ్శబ్దాక పశ్చాష్ట ట్నప్త వర్ణకాక,
విషమాక్షరపర్యాయా న్నానార్థా నభివర్ణయే.

అవ. గ్రంథకర్త యిదివఱకు ఏకాక్షరద్వ్యక్షరత్ర్యక్షరచతుక్షర నానార్థశబ్దములం జెప్పి యింక నీ సంకీర్ణకాండమందుఁ బంచాక్షర షడక్షర సప్తాక్షర నానార్థశబ్దములను విషమాక్షరములు గలిగి యొకయర్థమున వర్తించు ననేకపర్యాయపదములను సంభవించినవఱకును జెప్పుచున్నాఁడు.

అవకరకః గేహజ్ఞే చిత్రా
భే

నాగవారకః గరుడే చ,

జలకరకస్తు పయోధా ఫ
లేఽవ్యయం నారికేళస్య. ౨

గోక్షురక వికక్రతయోః
కాశ్యాం చ స్వాదుకట్టకః
జ్ఞేయః,

చిలిమిలికా స్యాత్తటిలి చ
ఖిద్యోతే కణ్ఠభూషాయాం

ఉపకారి కోపకర్త్ర్యాం రా
జగృహే పిప్లభేదే చ,

ఆస్ఫురితకం తు హానే స్త్రీ
ణాం నభరక్షతాన్తరే చాపి.

ఇతి కాన్తాః.

కుటిలముఖస్తు కృకానా
గోలాజ్ఞాలే ఖలే ప్రేలే,

భేఽమ్బుని చ సర్వతోము

అవకరకః-||పు|| ఇది నీఁపురుకట్టచేత తుమవఁబడిన ధూళి
మొదలైనవానికిని, చిత్రవర్ణమైన మేఘమునకును పేరు.

నాగవారకః-||పు|| ఇది గరుత్మంతునికిని, చకారమువలన పా
ములవానికిని పేరు.

జలకరకః-||పు|| ఇది సముద్రమునకును, బెంకాయకును పేరు.

స్వాదుకట్టకః-||పు|| ఇది పల్లెరునకును, పుల్లవెలంగచెట్టునకును,
నూతనమేఘపంక్తికిని పేరు.

చిలిమిలికా-||సీ|| మెఱుపునకును, మిడుగురుపురుగునకును,
కంతభూషణమునకును పేరు.

ఉపకారికా-||సీ|| ఇది ఉపకారము చేసినదానికిని, రాజగృహ
మునకును, పిప్లవిశేషమునకును పేరు.

ఆస్ఫురితకమ్-||న|| ఇది నవ్వునకును, స్త్రీలయొక్క నఖక్షత
మధ్యమునకును పేరు.

కాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కుటిలముఖః-||పు|| ఇది అగ్నికిని, కొండముచ్చునకును, దుష్టా
త్తునకును, పీనుగునకును పేరు.

సర్వతోముఖమ్-ఇది ఆకాశమునకును, ఉదకమునకును పేరు.

ఖమికాన బ్రహ్మణోశ్చ పుం
స్యేషః. ౧

ఇతి ఖాన్తాః.

వాతవ్యాధిక్లిష్టే విషవైద్యే
త్రిషు కథాప్రసక్తః,
ఇతి గాన్తాః

దశనోచ్ఛిష్టే సూర్యే వ
హ్నవ హ్నశుశుక్షణిపుంసి.
మత్తేభే సౌధానాం వరద
ద్భి కే మత్తవారణః ప్రోక్షః,
యుద్ధేఽసి ప్రవిదారణ

మవతారణం త్వంచలేఽసి
వననస్య. 2

వరిభాషణ మాల్పాపే నియ
మే నిన్దోపలమ్భే చ,
ఇతి తాన్తాః.

అపరాజితౌ హరీశౌ
వృధివీవతి రన్తకే మహీ
శేఽసి. ౩

సూతే వసన్తదూతః పశ్చ
మనినదేచ కోకిలేఽసిస్యాత్
మూర్ధాభిషి క్తశబ్ద స్త్రిషు
ప్రభౌ క్షత్ర భూవయోః
పుంసి. ౪

తౌ జ్యోతిషాంపతి ద్వా
వశితభానుశ్చ శీతభానుశ్చ,
ఇతి తాన్తాః.

నపుడు 1న॥ శివునకును, బ్రహ్మకును పేరగునపుడు 1పు॥

ఖాంతపదవర్గము ముగిసెను.

కథాప్రసక్తః-1త్రి॥ ఇది వాతరోగబాధగలవానికిని, విష
వైద్యునికిని పేరు.

గాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఆశుశుక్షణిః-1పు॥ ఇది దంతములయొంగిటికిని, సూర్యునకును,
అగ్నికిని పేరు.

మత్తవారణః-1పు॥ ఇది మదపుటేనుఁగునకును, మేడలయొక్క
కొణి గెకాధారంబుగ నోడయందు నాటినకొయ్యకును పేరు.

ప్రవిదారణమ్-1న॥ ఇది యుద్ధమునకును, అపిశబ్దమువలన
చీల్చుటకును పేరు.

అవతారణమ్-1న॥ ఇది వస్త్రముయొక్క చెంగునకును, అపి
శబ్దమువలనఁ దిండుటకును పేరు.

వరిభాషణమ్-1న॥ ఇది మాట్లాడుటకును, నియమమునకును,
నిందతోఁగూడిన దుర్వార్తకును పేరు.

ఖాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అపరాజితః1పు॥ ఇది విష్ణువునకును, శివునకును పేరు.

వృధివీవతిః-1పు॥ ఇది యమునకును, భూమిని బాలించు
రాజునకును పేరు.

వసన్తదూతః-1పు॥ ఇది సారథికిని, వంచముస్వరమునకును,
కోకిలకును పేరు.

మూర్ధాభిషి క్తః-ఇది నిగ్రహను గ్రహసమర్థునికిఁ బేరైనపుడు
1త్రి॥ క్షత్రజాతయందుఁ బుట్టినవానికిని, భూమిని బాలించువాని
కిని పేరైనపుడు 1పు॥

జ్యోతిషాంపతిః-1పు॥ ఇది సూర్యునికిని, చంద్రునికిని పేరు.

తాంతపదవర్గము ముగిసెను.

యోజనగంధా సీతా కస్తూరి
వ్యాసమాతా చ. ౧౦

ఇతి ధాన్తాః.

అథ హృష్టిహాయనా స్ఫుర్తి
ర్మతః ధాన్యభేదాత్.

మధుసూదనా వళిహరీ
కుసుంభకనకే మహారజనే.
హరిచన్దనం తు కుక్కుమ
చన్దన మందార భూరుహే
చ్ఛస్త్రీ.

వరవర్ణినీ హరిద్రా వరనారీ
రోచనా చ లాతా చ. ౧౧

ఇతి నాన్తాః.

చామరపుష్పః కాశే సహ
కారే కేతకే చాపి,

ఇతి పాన్తాః.

ధూళికదమ్బా నిమ్బే నీపే
కరణద్రుమే లినికే. ౧౩

ఇతి బాన్తాః.

త్రిమతుప్రవక్షుమర్తేప్రవ
క్షుప్రవచనీయః స్యాత్.

ఇతి యాన్తాః.

క్షేత్రాగారవిశేషే కావ్య
విశేషే చ సర్వతోభద్రః.

౧౪

అలకా చ మహేష్వస్య
సగరీ వస్వోకసారాస్యాత్.

లిలకే తమాలపత్రం పత్రక
తాపిఞ్చయో రపి తత్. ౧౫

ఇతి రేఫాన్తాః.

యోజనగంధా-సీతా కస్తూరిని, వ్యాస
మునితల్లియయిన సత్యవతికిని పేరు.

ధాంతపదవర్గము ముగిసెను.

హృష్టిహాయనః-||పు|| ఇది యేనుంగునకును, ధాన్యవిశేషమున
కును బేరు. ఇచ్చట మతంగజాలిశబ్దమునకు మాదిగది యని
కొందఱురము చెప్పుదురు.

మధుసూదనః-||పు|| ఇది తుమ్మెదలకును, విష్ణువునకును పేరు.
మహారజన్-||న|| ఇది కుసుమపుష్పకును, బంగారమునకును పేరు.
హరిచందనమ్-||పు|| ఇది కుంకుమపుష్పమునకును, ఎఱ్ఱనిగంధ
మునకును, మందారవృక్షమునకును పేరు.

వరవర్ణినీ - ||సీ|| ఇది వసువునకును, ఉత్తమస్త్రీకిని, గోరోచ
నమునకును, లత్తుకకును పేరు.

నాంతపదవర్గము ముగిసెను.

చామరపుష్పః - ||పు|| ఇది రెల్లనకును, తీయమామిడికిని,
మొగలిచెట్టునకును బేరు.

పాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ధూళికదంభః-||పు|| ఇది వేచచెట్టునకును, కడవచెట్టునకును,
ఉలిమిరిచెట్టునకును, నెమ్మిచెట్టునకును పేరు.

బాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ప్రవచనీయః-||త్రి|| ఇది చెప్పుటకుఁదగినదానికిని, మిక్కిలి
వాచాలకునికి పేరు.

యాంతపదవర్గము ముగిసెను.

సర్వతోభద్రః - ||పు|| ఇది ద్వారభేదరచనాభేదములచేత
ప్రకాశించుచున్న రాజగృహదేవతాగృహవిశేషములకును, కా
వ్యభేదమునకును పేరు.

వస్వోకసారా-||సీ|| ఇది అలకాపురమునకును, అమరావతికిని
పేరు.

తమాలపత్రమ్-||న|| ఇది నొసటిబొట్టునకును, పరిమళద్రవ్య
ములమెదిసి స్త్రీల ముఖస్తనాదులయందు వ్రాయుచిత్తరువునకును
సముద్రతీరమునందు నల్లనియాకులుగలచీకటి మ్రానికిని పేరు.

రేఫాంతపదవర్గము ముగిసెను.

బలభద్రో వైశ్రవణ శృషా
హి ర్త్తజికుంజులః,

యస్యా చ శౌణ్డికశ్చద్వా
వేతా వాసుతీవలా జ్ఞేయా.

ఇతి లాంతాః.

తృప్తాచే త్పుసి స్యా ద
న్నాదా వాశితంభవం క్షీణే,

ఇతి వాంతాః.

హింజుద్రుమన్య చరసే ని
మృషిచహింజునిర్యాసః.

ఇతి సాంతాః.

నీతౌ హిరణ్యబాహూ న
స్తతథనదశ్చచన్ద్రమాశిశ్చ,

ఇతి హాంతాః.

ఇ తి ష ణ్డా త్త ర

నానార్థపదాని.

మాతులన్య సుతే ధూర్తఘ
లే మాతులపుత్రకః. ౧౦

ఇతి తాంతాః.

లావణ్యే చ స్తనే చ స్యా
ప్రీతిరే యావనలక్షణమ్,

ఇతి జాంతాః.

ఇ తి ష ణ్డా త్త ర

నానార్థపదాని

క్రియాసమభిహార స్సాన్య
తౌనః పున్య భృశార్థయోః.

ఇతి రేఘాంతాః.

ఇ తి స ప్తా త్త ర

నానార్థపదమ్.

మణికుండలః-||పు|| ఇది బలరామునికిని, కుబేరునికిని,
శేషునకును పేరు.

ఆసుతీవలః-||పు|| ఇది సోమయాజికిని, కల్లువిక్రయి
వానికిని పేరు.

లాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అశితంభవమ్-||స|| ఇది తృప్తికే దేరగునపుడు ||పు|| అన్య
లకు పేరగునపుడు ||స||

వాంతపదవర్గము ముగిసెను.

హింగునిర్యాసః - ||పు|| ఇది ఇంగువకును, వేపచెట్టునకు
దేరు.

సాంతపదవర్గము ముగిసెను.

హిరణ్యబాహుః-||పు|| ఇది ఎడతెగక ధనమునిచ్చుదాతకు,
శివునకును దేరు.

హాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అయిదక్షరములుగల యనేకార్థములు ముగిసెను.

మాతులపుత్రకః ||పు|| ఇది మేనమామకొడుకునకును, ఉష్ణై
వంశునకును దేరు.

కాంతపదవర్గము ముగిసెను.

యావనలక్షణమ్-||స|| ఇది నిగ్గునకును, స్త్రీలయొక్క న
ములకును పేరు.

జాంతపదవర్గము ముగిసెను.

అతిక్షరములుగల యనేకార్థములు ముగిసెను.

క్రియాసమభిహారః-||పు|| ఇది పలుమాఱు చేయుటకును, అ
శయమునకును దేరు.

రేఘాంతపదవర్గము ముగిసెను.

ఏడక్షరములుగల యనేకార్థపదము ముగిసెను.

గ్రీష్మే ష్వాతపవాసరే, ఆ
తపే చా

భ వ రు ణ స్స ము ద్రో
యాదసాంపతిః. ౨౦. యా
దస్పతిశ్చ

పుష్కేఽద్రౌ శిఖ ర్యగన
గాగమూః,

వతంసోత్తంసావతంసాః
కర్ణపూరేఽసి శేఖరే. ౨౧

ఇతి పుంలింగవిషమవర్ణ
పర్యాయపదాని.

దర్శనేఽభినయే సూచౌ
సూచనా స్యా ద

భ చ్చలే, మాతంగ్యగైఽ
ప్రమామాం చ

సౌమ్యదుస్యా తు నిశ్శ
సి. ౨౨

ఇతి స్త్రీలింగవిషమవర్ణ
పర్యాయపదాని.

వపిత్రం యజ్ఞోపవీతే బ్ర
హ్మసూత్రోత్తరీయయోః,

శకునం చ నిమిత్తం చ శు
భాదే స్సూచకే ఉభే. ౨౩

వారుణం ధరణం రత్నం
గమ్భీరం గహనం ఘనః, సే

వ్యం దివ్యం స్వాదు శుద్ధం
పాతాళం చ జలేఽవ్యమి.

౨౪

ఇతి క్షీబవిషమవర్ణ
పర్యాయపదాని.

భగవాన్ బుద్ధ విష్ణ్వశ
సానాథ—26

గ్రీష్మకాలములకును, ఎండదినమునకును, ఎండకును బేళ్లు.

యాదసాంపతిః - యాదస్పతిః - ॥పు॥ ఈరెండును వరుణుని
కిని, సముద్రునికిని బేళ్లు.

శిఖరీ-॥నీ - పు॥ అగః - నగః-అగమః - ॥పు॥ ఈ ర-ను
పుష్కమునకును, పర్వతమునకును బేళ్లు.

వతంసః-ఉత్తంసః - అవతంసః ॥పు॥ ఈ ౩-ను కర్ణ
భూషణమునకును, కిరీటాదులకును పేళ్లు.

పుంలింగమందలి విషమాక్షరపర్యాయపదములు
ముగిసెను.

సూచనా - ॥నీ॥ ఇది చూచుటకును, అభినయమునకును,
సూచికిని బేరు.

మాతంగీ-ఉగ్రా ॥నీ॥ ఈ ౨-ను ఒకదానిందలఁచి కపటమున
మఱియొకటిచేయుటకును, పార్వతికిని బేళ్లు.

సౌమ్యా - అర్జునీ ॥నీ॥ ఈ ౨-ను రాత్రికిని, అశిశబ్దముచేత
సాత్వికగుణవంతురాలికిని, ఆవునకును బేళ్లు.

స్త్రీలింగమందలి విషమాక్షరపర్యాయపదములు
ముగిసెను.

వపిత్రమ్ - యజ్ఞోపవీతమ్ ॥న॥ ఈ ౨-ను బ్రహ్మసూత్రము
నకును, ఉత్తరీయమునకును బేళ్లు.

శకునమ్-నిమిత్తమ్ - ॥న॥ ఈ ౨-ను శుభకార్యసూచకమున
కును బేళ్లు.

వారుణమ్-ధరణమ్-రత్నమ్ - గంభీరమ్-వహనమ్-సేవ్యమ్ -
దివ్యమ్-స్వాదు-శుద్ధమ్-పాతాళమ్ ॥న॥ ఈ ౧౦-న్ని ఉదకమున

కును, అశిశబ్దముచేత వరుసగా వరుణసంబంధమైనదానికిని, ధరిం
చుటకును, శ్రేష్ఠమైనదానికిని, లోఁతైనదానికిని, చోరఁగూడని

దానికిని సేవింపఁదగినదానికిని, ఆకాశమునఁబుట్టినదానికిని, రుచి

కరమైనదానికిని, పరిశుద్ధమైనదానికిని, పాతాళమునకును పేళ్లు

నపుంసకమందలి విషమాక్షరపర్యాయపదములు
ముగిసెను.

భగవాన్-॥ల్-పు॥ ఇది బుద్ధచేపునకును, విష్ణువునకును, శివుఁ

పూజ్యేషు

భగవ త్యమా,

మహం స్త్రీ వ్యధికే పూ
జ్యే మహతీ కాఽపి వల్లక్తి.

భోగీ గ్రామా ద్యధికృతే
త్రిపు నా భూషనర్పయోః,

భోగీన్య స్సృష్ట ర్నృప
స్యాన్యః కామిన్యో మ
హిషీం వినా. ౨౬

సరస్వతీ నది భేదనద్యోస్త్రీ
దేవతాగోః గోభూగక్తాను
మత్యుక్త్యాం

సరస్వాంప్రసదేఽమృతా.

భవేయు రణిమాదౌ చ
భూతైశ్వర్యవిభూతయః,

కకుదోఽస్త్రీ కకుత్ క్తి
జే ద్వా వేతౌ నృపలక్ష
ణి. పృషభాక్షే ప్రధానే చ

భేద్యలిక్తా ఇతః పరే,

ఇతి నానాలిక్త విషమవర్ణ
పర్యాయపదాని.

ప్రాప్తరూప సూరూపా
భిరూపాః పండిత సౌమ్య
యోః. ౨౯

ప్రాచ్యోదీచ్య ప్రతీచ్యా
ర్థాః ప్రా గుద కృత్ప్ర
గిత్యసి, త్రిపు పూర్వాది
దిగ్దేశకాలార్థేవ్యవర్తకాః

30

ఇతి వాచ్యలిక్తవిషమ
వర్ణ పర్యాయపదాని.

కును, పూజ్యనకును బేరు.

భగవతీ-||సీ|| ఇది పార్వతికిఁ బేరు.

మహాన్-||త్-||త్రి|| ఇది అధికునకును, పూజ్యనకును బేరు
మహతీ - ||సీ||ఇది నారదునివీణకును, అధిక మైనదానికిఁ బేరు

భోగీ-||న్|| ఇది గ్రామాధికారికిఁ బేరగునపుడు ||త్రి|| రాజా
కును, పామునకును బేరగునపుడు ||పు||

భోగినీ - ||సీ|| ఇది రాజాయొక్కపట్టపు దేవిగాక యిత
భార్యలకుఁ బేరు.

సరస్వతీ- ||సీ|| ఇది సరస్వతీనదికిని, సామాన్యముగా నదికిని
సరస్వతీదేవికిని, వాక్కునకును, గోవునకును, భూమికిని, గం
కును, పొన్నగంటియాకులకును బేరు.

సర్వస్వాన్-||త్-||పు||ఇదిపురుషనదికిని, సముద్రమునకును బేరు.
భూతిః-||సీ|| విశ్వరూప్-||న్|| విభూతిః ||సీ|| ఈ 3-ను అజీ
మాద్యుప్తసిద్ధులకును, చకారమువలన సంపదకును బేరు.

కకుదః-||పు|| కకుత్ - ||న్|| ఈ ౨-ను రాజచిహ్నములైన
భక్తచామరాదులకును, ఎద్దుమూఁపురమునకును, ప్రధానమునకును
బేరు.

ఇతః = ఈచెప్పినశబ్దములుగాక, పరే = ముందుచెప్పఁగల
శబ్దములు, భేద్యలిక్తాః=విశేష్యలింగములు.

అన్ని లింగములయందు వర్తించు విషమాక్షరపర్యాయ

పదములు ముగిసెను.

ప్రాప్తరూపః - సూరూపః - అభిరూపః ||త్రి|| ఈ 3-ను
విద్వాంసునికిని, ఒప్పిదమైనదానికిని బేర్లు.

ప్రాక్-ఉడక్-ప్రత్యక్ ||చ్|| ఈ 3 - ను తూర్పు, ఉత్త
రము, పడమర ఈమూఁడుదిక్కులయందుఁ బుట్టినవానికిఁ బేరగు
నపుడు ||త్రి|| తూర్పు మొదలైన దిక్కులకును, దేశములకును,
కాలమునకును బేరగునపుడు ||అప్యయము||

విశేష్యలింగవిషమాక్షరపదములు
ముగిసెను.

సృష్టస్య శమ్భో ధా
తుశ్చ పర్యాయా స్సకలాః
క్రమాత్, రుద్రాక్షే షణ్ము
ఖే వజ్ఞముఖే చాపి చతు
ర్ముఖే. 30

సృష్టస్య=కమారస్వామికిని, శమ్భోః = శివునకును, ధా
తుశ్చ=బ్రహ్మకును, పర్యాయాః=పర్యాయపదములైన షణ్ము
ఖపంచముఖచతుర్ముఖశబ్దములు, షణ్ముఖే=ఆఱుముఖములుగల
దియ, వజ్ఞముఖే=అయిదుముఖములుగలదియ, చతుర్ముఖే=
నాలుగుముఖములుగలదియ నగు, రుద్రాక్షేచాపి = రుద్రాక్షల
యందును వర్తించును.

(వైశబ్దములకును నిట్లే యర్థ మెఱుంగునది)

నిశాయాస్తు హరిద్రాయాం
మేఘస్యాభ్రకము స్తయోః,

రాత్రికి పర్యాయమైననిశాశబ్దము వసువునందునువర్తించును.
మేఘవాచకమైన మేఘశబ్దము ఆభ్రకమునందును, తుంగము
స్థలయందును వర్తించును.

ఇన్ద్రస్య గుగ్గులాలూక
కుటజే ష్య

ఇంద్రపర్యాయములైనకాశికశక్రశబ్దములు, రెంటిలో కాశి
శబ్దము గుగ్గిలపుచెట్టునకును, గుడ్డగూబకును, శక్రశబ్దము
కొడిసెచెట్టునకును పర్యాయములగును.

ధ చిత్రకే. 31 భల్లాత
కేఽపి వహ్ని స్సృగ్
రర్క స్సార్కతరా వపి,

అగ్నిపర్యాయమైనవహ్నిశబ్దము, చిత్రమూలమునందు జీఁ
మ్రానియందును వర్తించును.

సూర్యపర్యాయమైన యర్కశబ్దము, జిల్లేడుచెట్టునందును
వర్తించును.

గౌర్యా స్త్యతస్యా

గౌరీపర్యాయమైన యుమాశబ్దము నల్లయగిసెచెట్టునందును
వర్తించును.

మిద్ధోస్తు కామ్బిల్యఘన
సారయోః. 33

చంద్రపర్యాయమైనచంద్రశబ్దము రోచసి యనునాషధవ
నందును, పచ్చకర్పూరమునందును వర్తించును.

వజ్రస్య హిరకే

వజ్రాయుధపర్యాయమైన వజ్రశబ్దము వజ్రమణియందు
వర్తించును. [త్రయందును వర్తించును

భస్యత్వభ్రకే పరమాత్మని,
దృషదోఽద్రేశ్వతైలేయ

ఆకాశపర్యాయమైన భశబ్దము మేఘమునందును, వరష
తాతికిని పర్వతమునకును పర్యాయమైనతైలేయశబ్దము ||
తాతిపువ్వునందు వర్తించునపుడు ||న||

కార్వానే వాససో నరః.

వస్త్రపర్యాయకార్వానశబ్దము ||పు|| ప్రత్తియందువర్తించు
నపుడు. ||పు||

కనకస్య తు దుత్తూరనా
గకేసరయో ర్నరః,

బంగారమునకు పర్యాయమైనకనకశబ్దము ||న|| ఉమై
చెట్టునందును, నాగకేసరమునందును వర్తించునపుడు ||పు||

శిరస శ్చిభరే చా

శిరస్సునకు పర్యాయమైన శిరశ్శబ్దము ||న|| శిఖరమునంద
వర్తించును.

ధ నరః పద్మస్య సారసే.

3౫

వ్యాధేః కష్టా ఖ్యాపథే
స్యా

చోఽఞితస్య తు కుఙ్కు-
మే,

బిన్దో స్సిద్ధాదికారీర వికా-
రేఽ

ధ నిధావసి. 3౬. కూ-
ర్మస్య మకర స్యాధ

శబ్దస్య నిధిసంఖ్యయోః,

పద్మపర్యాయసారసశబ్దము ||న|| బెగ్గురుపక్షియందు వ !
చునపుడు ||పు||

వ్యాధికి పర్యాయమైనకుష్టశబ్దము, చెంగల్వకోఁపునందు
వర్తించును.

నెత్తురునకు పర్యాయమైనరక్తశబ్దము ||న|| కుంకుమయందు
వర్తించును.

బిందుపర్యాయమైన బిందుశబ్దము ||పు|| సిబ్బెమునంబుట్టి
శరీరవికారమునందును వర్తించును.

కూర్మస్య=తాఁజేటికిని, మకరస్య=మొసలికిని, పర్యాయప-
లైన కచ్చపమకరశబ్దములు రెండును ||పు|| నిధావసి=నిధియ-
దును వర్తించును.

శంఖస్య=శంఖపర్యాయశంఖశబ్దము, నిధిసంఖ్యయోః=ని-
యందు, సంఖ్యయందును వర్తించును.

మూ. ఇతి జగదుపకారిణ్యా మిరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్,
కాణ్డోఽయం సంకీర్ణః పూర్ణో నానార్థరత్నమాలాయామ్.

టీక. జగదుపకారిణ్యామ్ - జగత్ = లోకమునకు, ఉపకారిణ్యామ్=ఉపకారకమై-
దియు, ఇరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్ - ఇరుగపదజ్ఞాధినాథ = ఇరుగపదండానాథునిచే-
రచితాయామ్ = చేయఁబడినదియనగు, నానార్థరత్నమాలాయామ్ = నానార్థరత్నమాల-
నుగ్రంథమునందు, ఆయమ్ = ఈ, సంకీర్ణః=సంకీర్ణ కాండము, ఇతి = ఈపూర్వోక్తప్రకా-
ముగా, పూర్ణః=ముగిసెను.

సంకీర్ణ కాండము

సంపూర్ణము.

అవ్యయకాండము

ఏకాక్షరనానార్థావ్యయములు.

అస్యాన్నిషేధే త్వల్పార్థే
పాస్త్ర సంతాపకోపయోః,
ఆజ్ జీవదర్శాభివ్యాప్త్యోః
క్రియాయోగిని సీమ్ని చ. ౧

ఆ ప్రగృహ్య స్పృతౌ
వాక్యే చాక్షేపేద్దుభత
హర్షయోః,

ఇ స్యాచ్ఛిత్తక భేదో
క్లి

రికోపే దుగభిభావనే. ౨

ఋకార శ్చాపి ఋకా
రో ద్వావేతా వాక్యకృ
త్స్యయోః,

ఏ దుగభిభావనే కోపే

ప్రత్యక్షే సన్నిధావసి. 3

స్పృత్యాహ్వనా మస్త్ర
ణార్థే ష్టైతు స్పృత్యాది
ఫు త్రిఫు,

ఓంకార స్సౌ దనుమతౌ
వరమాత్త న్యుపక్రమే. ౪

ఓఙ్ శబ్దావుభౌ స్యాతాం
నమ్బద్ధ్యాహ్వనయో రసి,

చాన్వాచయసమాహారే మి
థోయోగే సముచ్చయే. ౫

ఆ-ఇది నిషేధమునందును, అల్పార్థమునందును వర్తిం
ఆః-ఇది సంతాపమునందును, కోపమునందును వర్తిం
ఆజ్-ఇది ఇంచుకయునునర్థమునందును, ఒక క్రియకును
రయజెప్పునెడల దానితోడ ననునర్థమునందును, ఆమేరను
నెడల సందాక యనునర్థమునందును, క్రియాయోగమున
సక్రియార్థద్యోతకత్వమునందును వర్తించును.

ఆ-ఇది తలంపునందును, వాక్యపూరణమునందును, ఋ
మునందును, ఆశ్చర్యమునందును, సంతోషమునందును
చును. దీనికి ప్రగృహ్యమునుటచేత సంధిలేదు.

ఇః - ఇది ఆశ్చర్యమునందును, భేదవాక్యమున
వర్తించును. [వర్తిం

ఈ - ఇది కోపమునందును, దుగభిముభావిం చుటయే.

ఋ-ఋ-ఈరెండును వాక్యమునందును, సమస్త
యందును వర్తించును.

ఏ - ఇది దుగభిమును భావించుటయందును, కోప
దును, ప్రత్యక్షమునందును, సమీపమునందును వర్తించును

ఐ - ఇది స్పృశించుటకును, విలుచుటకును, నిమంత్ర
కును పేరగునపుడు ||అ|| ముల్లింగములుంగలవు.

ఓమ్-ఇది అంగీకారమునకును, షరమాత్తకును, ఆరం
కును పేరు.

ఓ-ఙ్ యీరెండును సంబోధనకును. దూరముననున్న
బిలుచుటకును పేరు.

చ-ఇది రెండు క్రియలలో నొకటి ప్రధానమై యొ
ప్రధానమయియుండుట యనునన్వాచయమునను, ఒక క్రి
నవయవవస్తువులకును సాధాన్యములేక సముదాయమే
నమైయుండుట యను సమాహారమునను, షరస్వర

భేదేవధారణే తు స్యా
ద్దు రశోభనదుశభయోః,
నిర్భర్తనే మత్సరే చని
న్యగ్భావనికామయోః. ౬

ప్రశ్నేనైకకల్పే నుస్త్విచ్చ
నిషేధేనిశ్చయే చ నిః,

ప్ర ప్రాధాన్యాలితయ
యో

స్త్యునిషేధే స్త్యుతావపి.
వి నిషేధే వృథగాభివే
వా వికల్పావహూనయోః,
స్వ ర్నాకే పరలోకే చ
శం కల్యాణే నుభేషిచ. ౮
హ సంబుద్ధౌ ప్రసిద్ధౌచ
హ విషాదశు గార్తిభు,

హి విస్తయే విషాదే చ
హింసం ప్రశ్న వితర్కయోః.
హం భర్తృనామంత్రణ
యో

హ్వాస్యస్యిద్విస్తయహర్ష
యోః, హే హై వ్యస్తౌ
సమస్తౌ చ హూతిసమృద్ధ
సార్థకా. ౧౦

ఇత్యేకాక్షరనానా
ర్థావ్యయాని.

ములయిన అవయవపస్తువులకు నొకక్రియతో సంబంధముగల
గుటయును నితరేతరయోగమునను, పరస్పరనిరపేక్షములైన అ
యవపస్తువులకు నొకక్రియతో సంబంధము గలుగుటయున
సముచ్చయమునను వర్తించును.

తు-ఇది భేదమునకును, నిశ్చయమునకును పేరు.
దుర్-ఇది అమంగళమునకును, దుశభిమునకును పేరు.

ని-ఇది బెదరించుటయందును, పరులసంపదకోర్వలేకపోవుట
యందును, పంగుటయందును, మిక్కిలి యనునర్థమునందును
వర్తించును. [వర్తించును.

ను-స్వీత్ ఈరెండును ప్రశ్నయందును, వికల్పమునందును
నిర్-ఇది నిషేధమునందును, నిశ్చయమునందును వర్తించును.

ప్ర-ఇది ప్రాధాన్యమునందును, అతిశయమునందును వర్తించును.

స్త్యు-ఇది నిషేధమునందును, స్తురణమునందును వర్తించును.
వి-ఇది నిషేధమునందును, వేఱునుటయందును వర్తించును.

నాః-ఇదివికల్పార్థమునందును, ఉపమానార్థమునందునువర్తించును
స్వర్-ఇది స్వర్గమునందును, పరలోకమునందునువర్తించును.
శమ్-ఇది శుభమునందును, సుఖమునందును వర్తించును.

హ-ఇది సంబోధనమునందును, ప్రసిద్ధియందును వర్తించును.
హ-ఇది వృథవడుటయందును, శోకమునందును, పీడయం
దును వర్తించును.

హి-ఇదిఆశ్చర్యమునందును, వృథవడుటయందును వర్తించును.
హిమ్-ఇది ప్రశ్నయందును, ఊహయందును వర్తించును.

హమ్-ఇది బెదరించుటయందును, పిలుచుటయందును వర్తించును.
[చును.

హూః-ఇది ఆశ్చర్యమునందును, సంతోషమునందును వర్తించును.
హే-హై-ఈరెండును వేఱువేఱుగాఁగాని, హేహై అని
వికపదముగాఁగాని, యొకనామధేయమున నొకరిని పిలుచుట
యందును, సంబోధనమునందును వర్తించును.

ఒకవర్ణముగల నానార్థావ్యయములు ముగిసెను.

సహౌకవారేచసకృ

దక్షసమ్ముద్ధిహర్షయోః,
కచ్చిత్ప్రశ్నకామవాదే
వార్తాసంభావనార్థయోః.

పశ్చాత్ప్రశ్నాచ్యం చరమే
కించారమ్భవిశేషయోః,
సుప్తప్రశంసనార్థేచ
గాఢంశ్చనుమలేదృఢే.

హంతహర్షేవిషాదేచవా
క్యారమ్భనుకమ్మయోః,
స్వస్తాశీఃక్షేమనిష్పాచ
పుణ్యమద్దశవాచశమ్. ౧౩

బతానుకంపాసంతోష
భేదామంత్రణవిస్తయే,
ఆనంతర్యేపరిప్రశ్నేపశ్చ
మృగేభవేత్తతః. ౧౪

కుతస్తుస్యాత్పరిప్రశ్నే
పశ్చాన్యర్థాపలాపయోః,
అదిప్రకారసంపూర్తిమే
తుప్రకరణేష్వితి. ౧౫

అతిస్యాదధికార్థోక్తౌ
ప్రశంసాయామతిక్రమే,
ప్రతిప్రతినిధావిత్థంభూ
తాఖ్యానాభిముఖ్యయోః.

౧౬. పిష్పాయాంలక్షణే
భాగేప్రతిదానేఽవధా
రణే,

అథోఅథేత్యుభేప్రశ్న
వికల్పారమ్భమద్దశే. ౧౭.

అనంతరేచకారేన్నుచ

సకృత్-ఇది కూడా అనునర్థమునందును, ఒకతూరియ
నర్థమునందును వర్తించును. [చున

అంగ-ఇది సంబోధనమునందును, సంతసమునందును వర్త
కచ్చిత్-ఇదిప్రశ్నయందును, ఇష్టార్థప్రశ్నయందును, వాడు

యందును, ఇది సంభవించునాయనునర్థమునందును వర్తించును.
పశ్చాత్-ఇది పడమరకును, వెనుకప్రక్కకును పేరు.

కించ-ఇది ఆరంభమునకును, మఱియుంగలదనుటకును పేరు.
సుప్త-ఇది బాగుటకును, మెచ్చుటకును బేరు.

గాఢమ్-ఇది అంగీకారమునకును, దృఢమునకును పేరు.
హంత-ఇది సంతోషమునకును, దుఃఖించుటకును, వాక

రంభమునకును, దయకును పేరు.
స్వస్తి-ఇది ఆశీర్వచనమునకును, క్షేమమునకును, పాపః

లేకయించుటకును, పుణ్యమునకును, శుభమునకును పేరు.
బత-ఇది దయకును, సంతోషమునకును, దుఃఖమునకును

పిలుచుటకును, ఆశ్చర్యమునకును బేరు.
తతః-ఇది తర్వాతననుటకును, అవలంబియనిప్రశ్నచేయ

టకును, అందువల్లననుపంచమివిభక్తిర్థమునకును పేరు.
కుతః-ఇది ఎక్కడిదనుప్రశ్నకును, ఎందువల్లననుపంచమి

క్తిర్థమునకును, అదియొక్కడియనునపలాపార్థమునకును పేరు.
ఇతి-ఇది మొదలనునర్థమునకును, ప్రకారమునకును, మ

యందుటకును, కారణమునకును, ప్రకరణమునకును పేరు.
అతి-ఇది మొదలగునర్థమునకును, మెచ్చుటకును, అతిక్రమ

చుటకును పేరు.
ప్రతి-ఇది సదృశార్థమునకును, ఒకప్రకారమును బోలి

వానిగాఢేయుండుయను నిష్ఠంభూతాఖ్యానమునకును, ముఖము
మల్లించియుండుటకును, గుణక్రియలచేతనన్నివస్తువులను ప్రత్యే

ముగా వ్యాపించి నిశ్చయించుటయనెడివిషయమును, చిహ్నమునకు
భాగమునకును, ఒకదానినిచ్చియొకదానిం బుచ్చుకొనుటకు

అదియయనునేపకారార్థమునకును పేరు.
అథో-అథ-ఈరెండును ప్రశ్నకును, అదియూ ఇదియూ

వికల్పార్థమునకును, ఆరంభమునకును, మంగళార్థమునకు
తర్వాతననెడియర్థమునకును, అంతయుననెడియర్థమునకును పే

మిథోఁ న్యోన్యం రహ
స్యసి,

సముచ్చయే వ్యనుజ్ఞాయాం
సామ్య నిశ్చయయోస్త
థా.

వృథా నిరర్థకావిధ్యోః
ప్రాదుర్జన్యప్రకాశయోః,
సామి త్వరేణుగపూయా
మమాఽన్తికనవార్థయోః.

నామ ప్రకాశ్యే కుత్యా
యాం సమ్భవ్యేఽజ్ఞీకృతౌ
క్రథి,

కామం ప్రకాశేఽనుమ
తౌ ప్రకృన్యనయయోరసి.

అయే విషాదస్తరణక్రోధ
సమ్భృమవాచకః,

వరం నహినే నావృత్తై
పురోఽగ్రేప్రథమేఽసిచ.

౨౦

పురాప్రబల్యే ప్రతనే నిక
టాగామ్యతీతయోః,

పరి స్యా త్సర్వతోభావ
లక్షణాదిషు భూషణే. ౨౧

అలిగ్లనే వజ్జనేచా

ప్యారాద్ధూరసమీపయోః,
తిరోఽన్తర్థా తిరస్కీనే
పుథగర్థేఽన్తికే హిరుక్.

౨౩

ఊర ర్యురీ చోరరీ చ విస్తా
రేఽజ్ఞీకృతౌ త్రయమ్,

సమ్భావనాయాం వార్తా

మిథన్-ఇది తమలోతామనెడియర్థమునకును, ఏకాంతమ
కును పేరు.

తథా-ఇది ఇదియు మఱియొకటియు ననెడి సముచ్చయ
ర్థమునకును, ప్రార్థనార్థకమునకును, అనుజ్ఞ చేయుటకును, సా
భావమునకును, అలాగేయనెడినిశ్చయార్థమునకును బేరు.

వృథా-ఇది వ్యర్థమనుటకును, విధిలేక నేయుటకును పేరు.
ప్రాదుర్-ఇది పుట్టుటకును, ప్రకాశించుటకును పేరు.

సామి-ఇది సగమనుటకును, నిందకును పేరు.

అమా-ఇది సమీపమునకును, కూడాయచునర్థమునకును పేరు.

నామ-ఇది ఎఱిగింపఁదగినవర్థమునకును, నిందకును, ఇ
వలెసంభవించుననునర్థమునకును, అంగీకారమునకును, కోపము
కును పేరు.

కామమ్-ఇది మిక్కిలి యనునర్థమునకును, అంగీకరించు
కును, ప్రశ్నకును, ఊరడించుటకును పేరు.

అయే-ఇది దుఃఖమునకును, స్మరించుటకును, కోపమునకును
తొట్టుపాటునకును పేరు.

వరమ్-ఇది శ్రేష్ఠునిని, అవృత్తిలేకపోవుటకును పేరు.

పురన్-ఇది ముందనుటకును, మొదటిదానిని పేరు.

ఈపురశ్శబ్దము అసిచకారములవలన పురవాచక మయినపుడ
అకారాంతనపుంసకలింగముగలదు.

పురా-ఇది వాక్యరచనకును, బహుకాలమునకును, సమీపవ
నకును, లాఁగలదానిని, కడచినదానిని పేరు.

సరి-ఇది అంతయుననర్థమునకును, వృక్షం వృక్షం - వన
వనమ్, ఇత్యాద్యర్థములఁ జెప్పుభావలక్షణములకును, భూషణము
నకును, అలింగనమునకును, యోనపుచ్చుటకును పేరు.

ఆరాత్-ఇది దూరమునకును, సమీపమునకును పేరు.

తిరన్-ఇదితప్పుటకును, అడ్డముగాన నెడియర్థమునకును పేరు.

హిరుక్-ఇది యాయదిదప్ప మఱియొకటియునెడి యర్థమ
నకును, సమీపమునకును పేరు.

ఊరరీ-ఊరీ-ఊరరీ-ఈమూఁడును విస్తారమునకును, అంగీక
రమునకును పేరు.

కిల-ఇది ఈరీతి గలుగునా యనెడి సంభావనకును, లోకక

యాం స్పృతావనునయే కిల.
నిషేధవాక్యాలక్కార జి
జ్ఞాసానునయే ఖలు,
శక్తిభూషణ పర్యాప్తి వా
రణానర్థకే వ్యలప్తమ్. ౨౧

యావ త్తావచ్చ సాకల్యా
వధి మానావధారణే,

యద్వా ప్రశ్నే వితర్కే
చ

ప్రాధ్వంసమ్రాసుకాలయోః.
భూయస్సదార్థయోశ్వ
త్ప్రకర్షాత్పర్యయార్థశ్చ,
సహ సాకల్యసాదృశ్య
యాగవద్యసమృద్ధిః. ౨౨

అహో ధిగర్థ ఆశ్చర్యే
విషాద కరుణార్థయోః

తర్హి ప్రశ్నే చోత్తరే చ
క్షణానుక్షణయో ర్ముహూః.

అహో ఉతాహో ఇత్యే
తా వికారప్రశ్నయో రసి,

హాహా స్వాదమ్మలే ఖేదే
హీహీ విస్తయహర్షయోః.

తుల్యప్రత్యక్షయోస్సాక్షా
న్దృష్టు శీఘ్రభృశార్థయోః,

ఇతి ద్వ్యక్షర

నానార్థావ్యయాని.

అభీష్ట మనిశే శీఘ్ర ము
హురర్థ ప్రకర్షయోః. 3౦

పురస్తా త్ప్రభవేగ్రే చ
నానార్థ—27

వాడుకకును, గడచినదానిని స్మరించుటకును, ఊహించుటకును బేరు.
ఖలు-ఇది నిషేధమునకును, వాక్యాలంకారమునకును, తెలి
య నిచ్చయించుటకును, ఊహించుటకును పేరు.

అలప్తమ్-ఇది సమర్థుండనెడియర్థమునకును, భూషణమునకును,
సంపూర్ణమునునర్థమునకును, చాలింపుచునర్థమునకును, అనర్థము
నకును పేరు.

యావత్-తావత్ - ఈరెండును అంతయుననెడియర్థమున
కును, మేరకును, పరిమాణమునకును, అదియ యనెడినిశ్చయార్థ
మునకును పేరు.

యద్వా-ఇది ప్రశ్నకును, ఇటుగాకపోయినను సీరీలియని
చెప్పుటకును పేరు.

ప్రాధ్వమ్-ఇది వంగుటకును, అనుకూలమునకును పేరు.

శశ్వత్-ఇది పలుమాఱునుటకును, ఎల్లప్పుడనుటకును పేరు.

భృశమ్-ఇది అతిశయమునకును, మిక్కిలియనుటకును పేరు.

సహ-ఇది సమస్తమనెడి యర్థమునకును, సాదృశ్యార్థమున
కును, సమాన కాలమునక బుట్టుటకును, సమృద్ధికిని పేరు.

అహో-ఇది నిందార్థమునకును, ఆశ్చర్యమునకును, దుఃఖం
చుటకును, కరుణించుటకును పేరు.

తర్హి-ఇది ప్రశ్నకును, ఉత్తరముచెప్పుటకును పేరు. [పేరు.

ముహూః-ఇది క్షణ కాలమునకును, పలుమాఱునర్థమునకును

అహో-ఉతాహో-ఈరెండును వికారమునకును, ప్రశ్న
కును పేరు.

హాహా-ఇది ఆశ్చర్యమునకును, దుఃఖించుటకును పేరు.

హీహీ-ఇది ఆశ్చర్యమునకును, సంతోషమునకును పేరు.

సాక్షాత్-ఇది సమానార్థమునకును, ప్రత్యక్షమునకును పేరు.

మక్షు-ఇది శీఘ్రమునునర్థమునకును, మిక్కిలి యనుటకును పేరు.

రెండక్షరముల నానార్థావ్యయములు ముగిసెను.

అభీష్టమ్-ఇది ఎల్లప్పుడనుటకును, శీఘ్రమునుటకును, పలుమా
ఱునుటకును, మిక్కిలియనుటకును పేరు.

పురస్తాత్-ఇది మొదట ననుటకును, ముందల ననుటకును,

పురాణే పూర్వదిశ్యసి,
కిము తాలిశయప్రశ్న వి
కల్పే

వ్యథ సామ్యతమ్. 30
యుక్తార్థే చాధునార్థే
చాప్యస్తతో ౭వయవా
వ్రయోః,

అగ్రతః పురతశ్చేతి ద్వా
వేతా ప్రథమాగ్రయోః.
సమీపాభయత శ్శీఘ్ర
సాకల్యాభిముఖేఽభితిః,

సమ్యక్త్యర్థే చ సమయా
శపథేఽన్తికమధ్యయోః. 33
ప్రాతః పూర్వేఽపి పూ
ర్వేద్యు
రన్తరాఽన్తికమధ్యయోః,

శ్లో. ఇతి జగదుపకారిణ్యామిరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్,

అవ్యయపదకాణ్డోఽయం పూర్వో నానార్థరత్నమాలాయామ్.

టీక. జగదుపకారిణ్యామ్-జగత్ = లోకమునకు, ఉపకారిణ్యామ్ = ఉపకా
దియు, ఇరుగపదజ్ఞాధినాథరచితాయామ్ - ఇరుగపదజ్ఞాధినాథ = ఇరుగపదండనా
రచితాయామ్ = చేయబడినదియు నగు, నానార్థరత్నమాలాయామ్ = నానార్థరత్నమా
గ్రంథమునందు, అయమ్ = ఈ, అవ్యయపదకాణ్డః-అవ్యయపద = అవ్యయపదములఁ
కాణ్డః = సమూహము, ఇతి = ఈపూర్వోక్తప్రకారముగా, పూర్ణః = ముగిసెను.

నానార్థరత్నమాల - అవ్యయకాండము.

సంపూర్ణము.

తొల్లియనుటకును, తూర్పుదిక్కునకును బేరు.

కిముతః- ఇది అతిశయమునందును, ప్రశ్నయందును,
మందును వర్తించును.

సామ్యతమ్-ఇది యోగ్యమను నర్థమందును, ఇవ్వు
నర్థమునందును వర్తించును.

అస్తతన్-ఇది ఆవయవమునందును, తుదయనునర్థమున
వర్తించును.

అగ్రతన్-పురతన్-ఈరెండును మొదటియందును
నుటయందును వర్తించును.

అభిశన్ - ఇది సమీపమునందును, ఇరుప్రక్కలయ
శీఘ్రమునందును, అంతయనునర్థమునందును, ఎదుటయను
నందును వర్తించును.

సమయా-ఇది ఇవ్వు డనునర్థమునందును, శపథమున
సమీపమునందును, నడిమియందును వర్తించును.

పూర్వేద్యున్-ఇది ప్రాతఃకాలమునందును, పూర్వది
దును వర్తించును.

అంతరా-ఇది సమీపమునందును, మధ్యమునందును వర్త

విషయ సూచిక.

విషయము.

పుట.

ప్రతిజ్ఞాదికము	...	...	...	3
ఏకాక్షర కాండము	...	...	...	7
ద్వ్యక్షర కాండము	...	...	...	19
త్ర్యక్షర కాండము	...	...	...	99
చతురక్షర కాండము	...	...	...	172

సంకీర్ణ కాండము.

పంచాక్షరనానార్థపదములు	...	...	197
షడక్షరనానార్థపదములు	...	...	200
సప్తాక్షరనానార్థపదములు	...	...	„
విషమవర్ణపర్యాయపదములు	...	...	201

అవ్యయ కాండము.

ఏకాక్షరావ్యయపదములు	...	...	205
ద్వ్యక్షరావ్యయపదములు	...	...	207
త్ర్యక్షరావ్యయపదములు	...	...	209

సంకేతాక్షరములు.

పుంలింగమునకు	॥పు॥	స్త్రీలింగమునకు	॥స్త్రీ॥
నపుంసకలింగమునకు	॥న॥	పుంస్త్రీలింగములకు	॥పు॥
పున్నపుంసకలింగములకు	॥పు॥	స్త్రీనపుంసకలింగములకు	॥స్త్రీ॥
త్రిలింగములకు	॥త్రి॥	అవ్యయమునకు	॥అ॥
మూలమునకు	॥మూ॥	టీకకు	॥టీ॥
సకారాద్యంతములకు.	...	...	॥న్॥ఇత్యాదులు

సంస్కృత గ్రంథములు

915:4
63

జ్ఞాన్ సమితి, ఆంధ్రప్రదేశ్, హైదరాబాద్

ప్రచురించిన తేదీ - 1966 మార్చి 10

గ్రంథము	ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.
ఋతుసంహారము, ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్యసహితము	... 0 8
కాదంబరి	... 1 8
కుమారసంభవము, సవ్యాఖ్యానము, మేలు ప్రతి	... 0 14
,, సంస్కృతాంధ్ర టీకా తాత్పర్యసహితము	... 1 8
కవిరాక్షసియము, ద్వ్యర్థి కావ్యము, సంస్కృతాంధ్ర టీకా తాత్పర్యసహితము	0 12
గీతగోవిందము, (అష్టపది) ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్యవివరణసహితము	... 1 4
దశకుమారచరిత్రము, శ్రీ తత్సూర్యుని	... 0 12
నైషధము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు	... 1 0
విల్వజాచరిత్ర, సటీక, చక్కని కూర్పు	... 0 8
భర్తృహరి సుభాషితము, సాంధ్ర పద్య తాత్పర్యము	... 0 14
,, కాలికోబైందు	... 1 8
భర్తృహరి సుభాషితము, సవ్యాఖ్యానాంధ్ర టీకా తాత్పర్యము, వినుగు లక్ష్మణకవి, ఎలకూచి బాలసరస్వతి, పుచ్చగిరి తిమ్మన - ఈ ముగ్గురి ఆంధ్ర పద్యములు కూడ నిందు చేర్చబడినవి	... 2
భారవి, సవ్యాఖ్యానము, 9 సర్గలు, చక్కని కూర్పు	... 0 1
భోజచరిత్ర, ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్యసహితము	... 1
మణిమంజరీ భేదిని, రామయోగీంద్ర విరచితము	... 0
మాఘము, సవ్యాఖ్యానము, 6 సర్గలు చక్కని కూర్పు	... 1
,, ,, 7-12 సర్గలు పాత ప్రతి	... 0
,, 3 సర్గలు, సమాస తాత్పర్యసంస్కృతాంధ్ర వ్యాఖ్యానసహితము	2
మేఘసందేశము, సవ్యాఖ్యానము	... 0
,, సంస్కృతాంధ్ర వ్యాఖ్యానసహితము, చిన్న పైజా	... 0
రఘువంశము 6 సర్గలు, పదచ్ఛేద అర్థ ఆకాంక్ష శబ్దసమాస తాత్పర్య వ్యాఖ్యాన సహితము	... 5
రఘువంశము, 10 సర్గలు, సవ్యాఖ్యానము	... 1
విక్రమార్కచరిత్ర, ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్యసహితము	... 1
హంససందేశము, సవ్యాఖ్యానము	... 0
హితోపదేశము, చక్కని కూర్పు	... 0
ఉత్తరము, సవ్యాఖ్యానము	... 1
ఉత్తరము, సవ్యాఖ్యానము, శ్రీ తత్సూర్యుని	... 1

వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్

292, ఎన్.జి.రోడ్, చెన్నై

త్రికాండ శేషము, సటీకము

ఈ గ్రంథమునను “అమరశేషము” అనియు నామాంతరముగలదు. ఈనిఘంటువునం దమరశోశమునఁ జేర్చినది వర్ణయపదములెన్నియో యున్నవి. గ్రంథాంతమున అకారాది శబ్దానుక్రమణికయుం జేర్పఁబడి యున్నది. చక్కఁగా ముదితమై మంచిబైందు చేయఁబడియున్నది.

ప్రతి 1-కి రూ 1.12.0

విశ్వకోశము, సటీకము

ఇయ్యది మహేశ్వరసూరవిరచితము. మూలగ్రంథమును బరిశోధించి, సరళమగు తెనుఁగుటీకను వ్రాయించి శుద్ధముగా బ్రచురించితిమి. ఈనిఘంటువునందుఁ బదములెల్లను అంత్యాక్షర నియమముననుసరించి అకారాదిగా వ్రాయఁబడియుండుటవలన, ఆవశ్యకములగుపదములను సంభ్రముగాఁ గనుఁగొనుట కెంతయు ననుకూలించియున్నది.

ప్రతి 1-కి రూ 2.8.0

మేదిసీకోశము, సటీకము

మేదిసీకరునిచే విరచితమైనది. ఇయ్యది శ్లోకరూపమగునిఘంటువైనను పదములెల్ల నంత్యాక్షరనియమముఁ బాటించి అకారాదిగా వ్రాయఁబడియున్నందునఁ గోరిన పదము నుత్తర త్పాముననేకనుఁగొనుట కుపకరించుచున్నది. గ్రంథము చక్కఁగా ముద్రింపఁబడి మంచిబైందు కట్టఁబడియున్నది.

ప్రతి 1-కి రూ 4.0.0

హారావళి, సటీకము

ఇయ్యది ౨౨౪ శ్లోకములతోరచించిన యొకచిన్న సంస్కృతనిఘంటువు. ఈ శ్లోకములు కంఠస్థమైయుండినఁ బర్యాయపదములకుఁదడుపుకొనవలసినపని యుండదు. ఇం నేకాక్షరీశోశముగూడ సటీకముగా ననుబంధింపఁబడియున్నది.

ప్రతి 1-కి రూ 0.8.0

అంధ్రీకృతలఘుకాముది

.. 2 0 0

అంధ్రీకృత న్యాయదర్శనము, ప్రథమభాగము

... 1 0 0

నావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.ప్లనెడ్, చెన్నపురి. ఈ.